

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Mürebbiye

YAYIN YÖNETMENİ

EMİNE GÜRSOY NASKALİ

HAZIRLAYAN

AYŞE ŞEKER

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

MÜREBBİYE

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (1864-1944)

Mürebbiye / Hüseyin Rahmi Gürpınar; hazırlayan: Ayşe Şeker; yayın yönetmeni: Emine Gürsoy Naskali.--Ankara: Türk Dil Kurumu, 2021.

216 s.; 21 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 1381)

ISBN 978-975-17-4765-5

1. Türk Romanı 2. Türk Edebiyatı—Roman I. Şeker, Ayşe (haz.) II. Naskali, Emine Gürsoy (yayın yönetmeni) III. e.a

813.317

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

MÜREBBİYE

Yayın yönetmeni
Emine Gürsoy NASKALI

Hazırlayan
Ayşe ŞEKER

Ankara, 2021

Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Türk Dil Kurumu Yayınları: 1381

MÜREBBİYE

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

*

Yayın yönetmeni:

Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ

*

Hazırlayan:

Ayşe ŞEKER

*

Metin denetimi:

TDK - Sevde GÜREL

*

Sayfa ve kapak tasarımı:

TDK - Mehmet GÜVEN

*

Birinci baskı: Ankara, Şubat 2021

ISBN: 978-975-17-4765-5

*

Dağıtım:

Türk Dil Kurumu

Atatürk Bulvarı No.: 217

06680 Kavaklıdere/ANKARA

Telefon: +90 (312) 457 52 00

Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83

Genel ağ: <http://tdk.gov.tr>

*

©5846 sayılı Yasa'ya göre

eserin bütün yayın, çeviri ve alıntı hakları

Türk Dil Kurumuna aittir.

İçindekiler

Sunuş • 7

Giriş • 31

Mukaddime • 33

Mürebbiye • 35

Sunuş

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Yaşamı

Hüseyin Rahmi, 1864'te İstanbul'da Ayazpaşa'da doğdu.¹ Hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'nın oğludur. Okur yazar bir kadın olan annesi 22 yaşında veremden vefat ettiğinde Hüseyin Rahmi üç yaşındaydı. Annesinin ölümü üzerine Girit'te görevde bulunan babasının yanına gönderildi ancak babasının yeniden evlenmesiyle altı yaşındayken anneannesinin yanına İstanbul'a geldi.

Yakubağa Mektebi, Beyazıt'taki Mahmudiye Rüştîyesi ve idadide okuyan Hüseyin Rahmi, tarihçi Abdurrahman Şeref Bey'in himayesiyle Mekteb-i Mülkiyeye girdi (1878). Okulun ikinci sınıfında iken ağzından kan gelince yani verem belirtisi üzerine Hüseyin Rahmi öğrenimini yarıda bıraktı (1880). Kısa bir süre Adliye Nezaretî Ceza Kaleminde memur, Ticaret Mahkemesinde aza mülazımı olarak çalıştı. Hayatını kalemiyle kazanmaya karar verince 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmaya başladı. Sonra, *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde çevirmen ve yazar olarak çalıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde 37 sayı süren *Boşboğaz ile Güllabi* adlı bir gazete çıkardı. İbrahim Hilmi Bey ile birlikte çıkardığı *Millet* gazetesi de uzun ömürlü olmadı. Bundan sonra çalışmalarını *İkdam*, *Söz*, *Za-*

¹ Hüseyin Rahmi'nin hayatını anlatan en doyurucu kaynak: Abdullah Harmancı: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*. Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

man, *Vakit*, *Son Posta*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde neşretti. Türkiye Büyük Millet Meclisine 5. ve 6. dönem Kütahya milletvekili olarak katıldı (1936-1943). Ömrünün son yıllarını, 1924'te Heybeliada'da yaptırdığı evde geçirdi. 1944'te yaşama veda etti. Heybeliada'daki Abbas Paşa Mezarlığı'na defnedildi.

Hüseyin Rahmi'nin Heybeliada'daki evi müze olarak düzenlenmiştir.

Yazarlığı

Hüseyin Rahmi Gürpınar; Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eser vermiş bir yazarımızdır.

Yazarlığa 1884'te *Ceride-i Havadis*'te yayımlanan “Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti” ve hemen ardından “İstanbul'da Bir Frenk” hikâyesiyle adım atar. İlk romanı *Şık*'ı (*Ayna*) 1887'de tamamlar ve Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı *Tercüman-ı Hakikat*'e gönderir. Ertesi gün romanın gazetede tefrika edileceği ve Ahmet Mithat'ın kendisini matbaaya çağırdığı haberi gelir. Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat ile karşılaşmasını şöyle anlatır: “Hazretin huzuruna büyük bir helecanla çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iri yarı, heybetli bir zat... Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

— Kimsin sen çocuğum?

— *Şık* yazarı Hüseyin Rahmi.

Korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhâl bir güvensizlik gülümsemesi belirdi. [...] Bana pek alaycı gelen bir sesle:

— Oğlum, senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin ne yazı gücün ne deneyimin ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli değil. Bu gerçek görünüyor. Sen böyle bir şey tasvirine özenebilirsin ama tek başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Baban mıdır, ağabeyin midir, arkadaşın mıdır, o kimdir? Söyle...

[...] Koca Ahmet Mithat Efendi'nin bu suçlaması karşısında küçüldüm, büzüldüm, hiçbir söz bulamadım. Sonunda gözlerimden dökülen iki damla, hüznü bir yanıt yerine geçti. Bu saf, masumca ağlayışım Efendi'ye dokundu, hemen:

— Ağlama... Ağlama, inandım... dedi."²

Böylece Hüseyin Rahmi, edebiyat dünyasına Ahmet Mithat Efendi'nin desteğiyle girmiş olur. Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi'yi kızıyla evlendirmeyi düşünecek kadar beğenmekte ve sevmektedir. Hüseyin Rahmi bu evlenme teklifini nazıkçe reddeder ve ömrü boyunca hiç evlenmez.

İlk romanın bu kadar büyük bir ün kazanmasına Hüseyin Rahmi de hayret eder. Ahmet Mithat bu ünün sebebini şöyle açıklar: "Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserinin en büyük erdemi, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir."³

Romanlarındaki karakterler ve konular

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarındaki karakterler toplumun her kesiminden, her yaş grubundan seçilmiştir: İstanbul hanımefendileri, İstanbul beyefendileri, evlatlıklar, öksüz ve yetimler, yoksullar, dadılar, kalfalar, kâhyalar, bürokratlar, küçük memurlar, polisler, yazarlar, Mülkiyeliler, hukukçular, askerler, doktorlar, eczacılar, tüccarlar, öğretmenler, din adamları, politikacılar, şairler, müzikseverler, ressam, tiyatrocular, sporcular, harp zenginleri, vurguncular, mirasyediler, iç güveyiler, dullar, gayrimeşru çocuklar, dolandırıcılar, dilenciler, eşkıyalar, fahişeler, metresler, muhabbet tellalları, hovardalar, şıpsevdliler, fedakârlar, iffetsizler, namussuzlar, alafranga tipler, dejenere tipler, züppe tipler, dedikoducular, fettanlar, Fransızlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Ruslar, vb.

² Şık romanının ikinci baskısının (1920) girişinden alıntıdır. [Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır (Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Billur Kalp*, Özgür Yayınları, 2005).]

³ Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır.

Romanlarda bu karakterler gerçek hayattaki gibi konuşturulurlar. Eğitimlerine uygun söz dağarcıkları, ağız özellikleri, şiveleri, ifade biçimleri, kullandıkları argo sözler yazıya geçirilmiştir.

Romanlarının konuları şöyle sınıflandırılabilir:⁴

1. Türk toplumunun geleneklerine tezat teşkil ettiği için gülünç durumlara düşen, alafranga, züppe ve dejenere tiplere yer veren eserler: *Şık, Mürebbiye, Metres, Şıpsavdi, Tutuşmuş Gönüller, Gönül Bir Değirmendir Sevda Öğütür, Dirilen İskelet, Kaderin Cilvesi, Can Pazarı*.

2. Himayeden mahrum, zavallı, âciz kimseleri, sorunlarını ve düştükleri kötü durumları ele alan eserler: *İffet, Nimetşinas, Hakka Sığındık, Billur Kalp*.

3. Batıl şeylere inanan ve birtakım fantastik unsurların etkisinde kalan tipleri konu edinen eserler: *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Gulyabani, Cadı, Efsuncu Baba, Muhabbet Tılsımı, Mezarından Kalkan Şehit, Şeytan İşi*.

4. Karı koca geçimsizliklerini ve bunların zeminini hazırlayan çeşitli faktörleri işleyen eserler: *Mutallaka, Tebessüm-i Elem*.

5. Kadının veya erkeğin isteğine aykırı olarak yapılan evlilikleri ve bunların olumsuz neticelerini konu alan eserler: *Muadele-i Sevda, Tesadüf, Sevda Peşinde, Son Arzu*.

6. Yaşlı erkeklerle evlendirilen genç kızların fizyolojik ve ruhsal çırpınmalarını, ev içindeki veya dışındaki kendi yaşlıları delikanlılarla gayrimeşru münasebetlerini, türlü maceralarını ve neticede tam anlamıyla ahlaki düşüşlerini sergileyen eserler: *Toraman, Cehennemlik, Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?, Namuslu Kokotlar*.

7. Toplumu temelinden sarsan sosyal meselelerin en mühimlerinden birini teşkil eden fuhşu, realist ölçüler içerisinde gözler önüne seren eserler: *Hayattan Sayfalar, Kokotlar Mektebi*.

⁴ bk. Önder Göçgün: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları no.: 722, Kültür Eserleri Dizisi no.: 63.

8. Felsefeyi hareket noktası kabul ederek dünya ve ahiretle ilgili çeşitli hadiselerle uğraşan filozof tavırlı kimseleri, onların fikir ve ruh yapılarını, anlayışlarını, davranış özelliklerini, eğilimlerini ve ideallerini ele alan eserler: *Deli Filozof, İnsanlar Önce Maymun muydu?*

9. Ruhsal bakımdan hasta tipleri ve onların toplum içerisindeki son derece olumsuz, zararlı hareketlerini, bir psikolog titizliğiyle tahlil ve tenkit eden eserler: *Ben Deli miyim?, Utanmaz Adam.*

10. İlerlemiş yaşlarına rağmen, hâlâ olgunlaşmamış ve kendilerini sadece cinsel içgüdülerine teslim etmiş tipleri, yer yer hicvederek ele alan eserler: *Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu?*

11. Tehditle para sızdırmak amacıyla kaçırılan insanları ve onlara türlü eziyetler çektiren eşkıyayı konu alan eserler: *Eşkya İninde.*

12. Baştan sona polisiye bir nitelik taşıyan, gerilimi yüksek eserler: *Kesik Baş.*

13. Ruhçuluk ve bu nedenle ruhçuluğa inanan kimselerin geçirdikleri sarsıntıları konu alan eserler: *Ölümler Yaşıyor mu?*

14. Çeşitli psikolojik zikzaklar çizerek çareyi canlarına kıymakta bulan ve neticede intihar manyasına tutulan zavallıları ve onların bu hâllerini tasvire yönelik eserler: *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*

Hüseyin Rahmi'nin romanları sürükleyicidir, okuyucuyu son noktaya kadar merak içinde tutar. Romanları ve hikâyeleri önce gazete tefrikası olarak yayımlanmış, sonradan kitap olarak basılmıştır. Eserlerinin kitap olarak basım tarihi, bazen kaleme alınış tarihinden epey sonradır hatta bazı yazıları, ölümünden sonra kitap olarak basılmıştır. 1960 sonrasında roman ve hikâyelerinin sadeleştirilmiş baskıları yapılmıştır. Hüseyin Rahmi; seçtiği konular, akıcı üslubu, kıvrak Türkçesi, mizahi yaklaşımı, gerçekçiliği dolayısıyla ilgiyle takip edilen, çok okunan ve sevilen bir yazar olmuş ve pek çok eser vermiştir.

Eserleri

Romanlar: *Ben Deli miyim?*; *Billur Kalp*; *Bir Muadele-i Sevda*; *Cadı*; *Can Pazarı*; *Cehennemlik*; *Deli Filozof*; *Dirilen İskelet*; *Dünyanın Mihveri Para mı Kadın mı?*; *Efsuncu Baba*; *Eşkîya İninde*; *Evlere Şenlik*, *Kaynanam Nasıl Kudurdu?*; *Gönül Bir Yeldeğirmenidir* *Sevda Öğütür*; *Gulyabani*; *Hakka Sığındık*; *Hayattan Sayfalar*; *İffet*; *İnsanlar Maymun muydu?*; *Kaderin Cilvesi*; *Kesik Baş*; *Kokotlar Mektebi*; *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*; *Metres*; *Tesadüf*; *Mezarından Kalkan Şehit*; *Muhabbet Tılsımı*; *Mürebbiye*; *Namuslu Kokotlar*; *Nimetşinas*; *Ölümler Yaşıyor mu?*; *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*; *Sevda Peşinde*; *Şeytan İşî*; *Şık*; *Şıpsevdi*; *Son Arzu*; *Tebessüm-i Elem*; *Toraman*; *Tutuşmuş Gönüller*; *Utanmaz Adam*.

Hikâyeler: *Açlıktan Ölmemenin Çaresi*; *Ada Vapurunda*; *Aferin Hayrullah* (=Bravo Hayrullah); *Ahlak Humması*; *Allah Gönülüne Göre Versin*; *Annemin Ölümü*; *Asansör*; *Balta ile Doğuran Böyle Doğurur*; *Benim Babam Kimdir?*; *Bir Açın Ruznamesinden Birkaç Yaprak* (=Bir Açın Günlüğünden Birkaç Yaprak); *Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti*; *Bir Hafîyenin İtirafatı*; *Bir Muamma*; *Bir Oburun Mücadele-i Nefsiyesi*; *Bir Seyahat-ı Acibe* (=İki Hödüğün Seyahati); *Bugün Ne Yiyeceğiz?*; *Büyük Ana*; *Büyük Bir İbret Dersi*; *Büyük Bir Nedamet* (=Büyük Bir Pişmanlık); *Büyük Günah*; *Çocuğumun Babası*; *Çocuklara Yasak*; *Ecir ve Sabır*; *Er Kişi Niyetine*; *Erkeğe Galebe Reçetesi*; *Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Mütahassıs* (=Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Uzman); *Eşkîya Oyunu*; *Eti Senin Kemiği Benim*; *Falaka*; *Fırkacı* (=Partici); *Galip ve Mağlup Vaziyeti* (=Yenme ve Yenilme Durumu); *Garip Kaldığımız Günlerde*; *Gönül Ticareti*; *Gugular*; *Hangisi Daha Zevkli?*; *Hattı İstiva* (=Kadayıfçı Yusuf); *Hayvanat Mitingi*; *Heybeliada Merkeplerinin Grevi*; *Horoza Ses Talimi* (=Horoza Ses Eğitimi); *İhtiyar Muharrir* (=Yaşlı Yazar); *İki Külhani Arasında*; *İki Loğusa*; *İmrenilecek Bir İntihar* (=İmrenilecek Bir Ölüm); *İstanbul'da Bir Frenk*; *İstanbul'un Esareti Günlerinden Bir Hatıra* (=İstanbul'un Esirliği Günlerinden Bir Anı); *Kadını Müdafaanın Cezası* (=Kadını Savunmanın Cezası); *Kadının Erkeğe Galabesi*; *Kadınlar Mebusu*; *Kadınlar Vaizi*; *Kanlı*

Eldiven; Katil Puse (=Öldüren Öpücük); Kayınpeder Kayınvalide Kendi Odalarında, Mahdum Bey Zevcesiyle Odasında (Kayınpeder-Kayınvalide; Kaynata-Kaynana); Kedi Yüzünden; Kedim Nasıl Öldü?; Kılıbık; Kıpti Düğünü; Kırço; Kiralık Vücut; Kocasını Deli Divane; Kocasını Boşayan Hürmüz Hanım; Kumru ile Büyükhaniyimin Mükamelesi; Lakırdı Beynimizde (=Söz Aramızda); Lekeleli Humma Şüphesi (=Lekeli Humma Kuşkusu); Melek Sanmıştım Şeytanı; Menekşe Kalfa'nın Müdafaaanamesi; Meyhanede Hanımlar (Meyhanede Kadınlar); Mınav... Mınav; Misafir; Mutallaka (Boşanmış Kadın); Mübareğin Kuyruğu; Müslüman Mahallesinde Bu İş Ohur mu?; Namusla Açlık Meselesi; Nasıl Dolandırıcı Oldum?; Nasıl Öldürdüler?; Nergis Hanım'la Fehmi Bey; Nurker Hanım'dan Mektup; Ölü Diri Getirir; Refia Hanım'ın Köftesi; Sahte Doktor; Samatya Tramvayında Topa Yirmi Kala; Sigarayı Nasıl Terk Ettim? (=Sigarayı Nasıl Bıraktım?); Sirkeci Lokantalarında İftar; Sokakta; Sonbahar Göçleri; Şillikle Züppe; Şehirde Bir Şekavet; Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor; Tensikat-ı Beytiye (=Evde Tensikat, Ev Masraflarını Kısıtlama); Ters Konuşma; Tımarhane Şairlerin, Filozofların Mabedidir; Tosun; Tövbeler Tövbesi; Tünelde İlk Çıkış; Türkân Hanım'dan Mektup; Uçurumun Kenarında; Üç Misal; Varda İspanyol Geliyor!; Yanık Dolma; Yankesiciler (=El Elden Üstündür); Yankesiciler Kulübü; Yeni Diyojen; Zarafet ile Tekir; Zavalı Halime; Zavalı Katil; Zavalı Şair.

Kısa yazıları: *Arzın Yuvarlaklığına İnanmıyor; Bakkal Bodasakı'den Hüseyin Rahmi Bey'e Mektup; Balık Pazarı; Bir Maymunun İntiharı; Boykotajın Telakki-i Değeri; Dağların Şenliği; Döşekten Bir Sada (=Döşekten Bir Sesleniş); Gökten Köpek mi Yağıyor?; Halkın Sağlığı; Hanımların Ökçesi - Beylerin Öfkesi; Hayat ve Ölüm; Heybeli Yangını; Horoz Ailesi Sinirli Hanımın Mektubu; İğneli Fıçı; İlk Orucum; İnsan Çekiştiren Eski Vaizler; Kanatsız Uçak Yelkensis Gemi; Kanımızı Emenler; Karıncalarla Savaştayım; Pis Bir Vak'a; Taharet Meraklısı (=Temizlik Meraklısı); Üfürükçülüğüm; Yazarlar Nasıl Ölür?; Yeni Bir Gazetenin Çukur Düşünceleri.*

Hüseyin Rahmi'nin hikâye antolojileri: *Kadınlar Vaizi* (1920); *Meyhanede Hanımlar* (1924); *Namusla Açlık Meselesi* (1933); Ka-

til Buse (1933); *İki Hödüğün Seyahati* (1933); *Tünelden İlk Çıkış* (1934); *Gönül Ticareti* (1939); *Melek Sanmıştım Şeytanı* (1943); *Eti Senin Kemiği Benim* (1963).

Oyunlar: *Gülbahar Hanım* (kayıp); *Hazan Bülbülü*; *Kadın Er-kekleşince*; *Tokuşan Kafalar*; *İki Damla Yaş*.

Sanat ve edebiyat konulu yazıları: *Cadı Çarpıyor*; *Şekavet-i Edebiyat*.

Derlemeler: *Müntahabat-ı Hüseyin Rahmi*, 3 cilt (1899), *Sanat ve Edebiyat* (1972), *Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri* (1998), *Gazetecilikte İlk Yazılarım* (1999), *Gazetecilikte Son Yazılarım 1* (2001), *Gazetecilikte Son Yazılarım 2* (2002), *Gazetecilikte Son Yazılarım 3* (2004), *Gazetecilikte Son Yazılarım 4* (2006).

Çeviri romanlar: Emile Gaboriau'dan *113 Numaralı Cüzdan* (1889), *Bir Kadının İntikamı* (1891), *Batinyollu İhtiyar* (1891), Jules Arsène Arnaud Claretie'den *Paris'te Bir Teehhül* (1892), Alfred de Musset'den *Frederick ile Bernerette* (1896), Paul de Kock'tan *Biçare Bakkal* (1903).

Çeviri hikâyeler: *Arsızlık Eden Cezasını Bulur*; *Baba Kornil'in Mühim Bir Sırrı*; *Bir Sehv-i Rü'yet*; *Bir Zeki Rehnüma*; *Garip Bir Mektup*; *Hâlî Zamanı Olmayan Adam*; *Hasta Çocuk*; *İki Öksüz*; *Kedilenmek İlleti*; *Kim İki Bin Dolar Kazanmak İster?*; *Münzevi Rahip* (=Köşeye Çekilmiş Rahip); *Ne Boş Hayal İmiş*; *Rahibin Merkebi* (=Papazın Eşgeği); *Sadakat*; *Şeytanın Karısı*; *Zavallı Cambaz*.

Kaynaklar

- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında I”, *Akşam*: 1944, no.: 9151, 11 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında II”, *Akşam*: 1944, no.: 9152, 12 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında III”, *Akşam*: 1944, no.: 9153, 13 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 8, s. 6-7.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 9, s. 10-11.
- ÂDİL, Fikret: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni İstanbul*: 7 Mart 1961.
- ÂDİL, Fikret: “Türk Edebiyatının Büyük Kaybı”, *Tanin*: 11 Mart 1944.
- AHMED MİDHAT: “Muhâbere-i Aleniyye”, *Tercüman-ı Hakikat*: 1888, no.: 2858, 2 Rebiü’l-âhir 1304/1888.
- AKAGÜN, Oya: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Dört Romanında Dejenere Tipler*: Erzurum 1966, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı lisans tezi.
- AKBAL, Oktay: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, no.: 100.
- AKBAL, Oktay: *Konumuz Edebiyat*: İstanbul 1974, Varlık Yayınevi, S 1817, s. 9-16.
- AKGÜN, Adnan: “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl Tercümeleri VII: Hüseyin Rahmi Bey”, *Yedi İklim*: Şubat 1993, S 35, s. 45.
- AKTAŞ, Şerif: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Büyük Türk Klâsikleri*: 1990, Ötüken Neşriyat, C 10, s. 237-243.
- AKYÜZ, Kenan: *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*: İstanbul 1995, İnkılap Kitabevi.

ALANGU, Tahir: “Hüseyin Rahmi’nin Romancılığı”, *Değirmen*: Nisan 1944, Y 2, S 12.

ALANGU, Tahir: “Hüseyin Rahmi”, *Ataç*: Ekim 1964, C 3, S 29-30, s. 3-7.

ALANGU, Tahir: “W. Shakespeare ile Hüseyin Rahmi”, *Cumhuriyet*: 11 Haziran 1964.

ALANGU, Tahir: *100 Ünlü Türk Eseri*: Milliyet Yayınları, C 2, s. 823-847.

ALÇIÇEK, Esin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Hikâyeciliği*: İzmir 2010, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ALİ RAUF: “Hüseyin Rahmi Ne Bıraktı?”, *Tanin*: 18 Mart 1944.

ALPASLAN, Gonca Gökalp: *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Et-kileri*: Ankara 2002, Kültür Bakanlığı Yayınları.

ALPTEKİN, Turan: “Ölümünün 60. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Bugüne Yansıyanlar”, *Hürriyet Gösteri*: Mart 2004, S 237, s. 26-29.

ALVER, Köksal: “Züppeliğin Sosyolojisi: Türk Romanında Züppe Tipler Örneği”, *Hece*: Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, S 65-66-67, s. 252-266.

ARPAD, Burhan: “Hüseyin Rahmi’nin Romanları”, *Türk Dili*: 1966, C 20, S 213, s. 197-199.

ATAY, Falih Rıfkı: “Hüseyin Rahmi’nin Ölümü”, *Ulus*: 12 Mart 1944.

ATEŞ, Ömer; Yusuf ÇOTUKSÖKEN, “Popüler Edebiyat ve Hüseyin Rahmi”, *Tema Larousse Tematik Ansiklopedi*: İstanbul 1993-1994, Milliyet Yayınları, s. 86-87.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı: “Hüseyin Rahmi ve İnsanoğlu”, *Yeni Adam*: 2 Ağustos 1945, no.: 553.

BANARLI, Nihat Sami: *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*: İstanbul 1948, C II, Millî Eğitim Basımevi, s. 1059-1062.

BAŞGÖZ, İlhan: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Hayatı”, *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.

BAYBARS, Sudi: *Hüseyin Rahmi’nin Yarattığı Tipler*: İstanbul 1948, Türkiyat Enstitüsü Kitaplığı, no.: 320.

- BEK, Kemal: “Hüseyin Rahmi ve Boş İnançlar”, *Hürriyet Gösteri*: Şubat 1997, S 195, s. 77-79.
- BEKİ, Akif: “‘Utanmaz Adam’ Nasıl Unutulur Arkadaş?”, *Hürriyet*: 24 Haziran 2017.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi Romanlarında Kadın Tipleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 539-552.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Aile ve Kadın”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 3, s. 19-32.
- BERKES, Niyazi: “Hüseyin Rahmi’nin Sosyal Görüşleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 1, S 3 (Mart-Nisan), s. 3-17.
- BORATAV, Pertev Naili: “Hüseyin Rahmi’nin Romancılığı”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 2, s. 205-212.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni Adam*: 13 Mart 1941, no.: 324-325.
- BOZOK, Hüsamettin: “Gerçekler Uğruna Savaşan Bir Er”, *Yeditepe*: 16-31 Mart 1961, no.: 39.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: 15 Mart 1951.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Köy ve Köylü”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, S 100, s. 4-9.
- COŞKUN, Nusret Safâ: “Hüseyin Rahmi’nin Ölümü”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz: “Hüseyin Rahmi’yi Kaybettik”, *Yedigün*: 20 Mart 1944, no.: 576.
- ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman: “Büyük Romancı Hüseyin Rahmi”, *Haber (Akşam Postası)*: 22 Mart 1944.
- ÇEVİK, Dilek: *Mürebbiyelik ve Türk Romanında Mürebbiye Tipleri*: Konya 1999, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- DİMDİK, Pelin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın-Erkek İlişkisi*: İstanbul 2014, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı doktora tezi.

- DÖLEK, Sulhi: “Hüseyin Rahmi’de Mizah ve Toplumsal Eleştirisi”, *Güldiken*: Güz 2000, S 22.
- DUMANOĞLU, Halil: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Kovan*: Mayıs 1944, S 10.
- DURAN, Elif: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın*: İstanbul 2009, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi.
- EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kahramanlarının ve Anlatıcı Olarak Yazarın Evlilik Hakkındaki Görüşlerinden Hareketle Türk-Osmanlı Toplumunda Evlilik Anlayışı”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2017, s. 22-47.
- EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Kadınlar Dünyası Ekseninde Türk-Osmanlı Toplumunda Kadının Konumu”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2016, s. 24-39.
- ENGİNÜN, İnci: “Hüseyin Rahmi ve Özel Eğitim”, *Araştırmalar ve Belgeler*: İstanbul 2000, Dergâh Yayınları.
- EREN, Abdurrahman Âdil, “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tan*: 22 Kasım 1936.
- ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halk”, *Türk Dili*: 1966, Y 15, S 177, s. 586-591.
- ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi’yi Okurken”, *Dost*: Ocak 1965, Yeni Dizi, C 15, S 15.
- ERİŞENLER, Satı: “Mürebbiye”, *Türk Dili*: Ekim 1966, C XVI, S 181.
- ERİŞENLER, Satı: “Nimetşinas”, *Türk Dili*: Temmuz 1965, C XV, S 166.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet: *Türk Edebiyatı Tarihi*: Bakû 1925-1926, C I, 2. hisse, Azer Neşriyat.
- ERTEM, Sadri: “Halkın San’atkarı Hüseyin Rahmi”, *Kurun*: 19 Mayıs 1937.
- ES, Hikmet Feridun: “Bizdeki Roman Kahramanları”, *Akşam*: 15 Eylül 1936.
- ES, Hikmet Feridun: “Tanımadığımız Meşhurlar: Bilmediğimiz Hüseyin Rahmi”, *Akşam*: 12, 13, 14, 16, 17 Aralık 1944.

- ESATOĞLU, Hakkı Selâhaddin: “Hüseyin Rahmi ve Gerçekçi Edebiyat”, *Edebiyat Postası*: 15 Haziran 1950, Y 1.
- ESEN, Nüket: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın İki Romanında Anlatım Teknikleri”, *Kuram Kitap*: 11 Mayıs 1996, s. 51-62.
- ESEN, Nüket: *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*: İstanbul 1990, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- FAHRİ, B., “Edebiyat Bahisleri: Hüseyin Rahmi”, *Milliyet*: 21 Haziran 1932.
- FELEK, Burhan: “Kalem Âleminin Kaybettiği Büyük Kıymet: Üstat Hüseyin Rahmi”, *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- FETHİ NACİ: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.
- FIRÇA: “Üstad Hüseyin Rahmi”, *Karikatür*: 29 Şubat 1936.
- GARİPER, Cafer: “Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*: Ankara 2005, ed.: Ramazan KORKMAZ, Grafiker Yayıncılık, s. 41-79.
- GERÇEK, Selim Nüzhet: “Hüseyin Rahmi ve Eserleri”, *İstanbul*: 1 Nisan 1944, S 9.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Edebi Portreler - Hüseyin Rahmi”, *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, S 10, , s. 5.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Hüseyin Rahmi de Gitti”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- GÖÇGÜN, Önder: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Çocuklar”, *Türk Dili*: 1985, S 400, s. 228-235.
- GÖÇGÜN, Önder: “Ölümünün Otuzuncu Yıldönümünde Hüseyin Rahmi”, *Hisar*: Mart 1974, C 14, S 123, s. 6-7.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, Hikâyeleri, Tiyatroları, Tenkidleri, Mektupları, Makaleleri, Röportajları, Hakkında Yazılanlar, Bibliyografya*: Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. Ankara 1993, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖKMAN, Muzaffer: *Hüseyin Rahmi Gürpınar - Açıklamalı Bibliyografya*: İstanbul 1966, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- GÖVSA, İbrahim Alâaddin: "Hüseyin Rahmi", *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*: 1943, s. 753-754.
- GÜLER, Cemal Nâdir: "Türk Mizah San'atı Bir Ustasını Kaybetti", *Amcabey*: 18 Mart 1944, C 3, S 68.
- GÜNGÖR, Selâhaddin: "Hüseyin Rahmi'nin Yarım Asırlık Dostu Kitabçı Hilmi Anlatıyor", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre Hayat", *Yücel*: Temmuz 1944, C XVII, Y 10, S 99.
- GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre San'atkarın Cemiyet İçindeki Yeri ve Rolü", *Yücel*: Şubat 1941, C 12, S 72.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi: *Gazetecilikte Son Yazılarım 2*: İstanbul 2002, Özgür Yayınları.
- GÜVEMLİ, Zâhir: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Vakit*: 12 Mart 1944.
- GÜZELCE, İlgaç: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın Tipleri ve Kadın Eğitimi Unsuru*: İzmir 2006, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- HARMANCI, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- HAYRİ, Alp: "Üstadın Ölümünden Evvelki Günlere ve Ölümü Gününe Ait Hâtıralar", *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- HIZARCI, Suat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Sanatı, Eserleri*: İstanbul 1964, Varlık Yayınları.
- HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Bey", *Kim*: 20 Ağustos 1964, no.: 318.
- HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Eserlerini Oyunlaştırma Yarışması", *Dost*: Mayıs 1965, Yeni Dizi, C 16, S 7.

- HIZARCI, Suat: “Hüseyin Rahmi’den Seçmeler”, *Sosyal Adalet*: Ağustos 1964, no.: 19.
- İLDEŞ, Özgür: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919’a Kadar Olan Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım (1889-1919)*: Ankara 2009, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- İLERİ, Selim: “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286, s. 2-32; 2. baskı: Eylül 2008.
- İMSET, Hulûsi İsmet: “Hüseyin Rahmi”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- İNCİ, Handan: “Tip Yaratma Tekniği Olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Argo”, *Türk Kültüründe Argo*: Hollanda 2002, ed.: Emine GÜRSOY-NASKALİ, Gülden SAĞOL, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayınları, s. 213-222; 2. baskı: İstanbul 2016, KaKitap.
- İNCİ, Handan, “Türk Edebiyatı’nın Kedili Öyküleri”, *Kitap-lık*: Temmuz-Ağustos 2006, S 96.
- İNCİ, Handan: “Türk Romanının İlk Yüz Yılında Anlatım Tekniği ve Kurgu”, *Kitap-lık*: Ekim 2005, S 87.
- İNSEL, Avni: “Hüseyin Rahmi’ye Dâir”, *Servet-i Fünûn*: Ekim 1944, Y 53, C 94, S 24-25.
- KABAKLI, Ahmet: “Hüseyin Rahmi ve Halide Edip”, *Tercüman*: 15 Mart 1964.
- KABAKLI, Ahmet: *Türk Edebiyatı*: 1974, Türk Edebiyatı Yayınları, C III, 3. baskı, s. 312-324.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Aslı Tipler”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: İstanbul 1976, Dergâh Yayınları, s. 458-475.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi’nin Üslûbu ve Hayat Görüşü”, *Edebiyatımızın İçinden*: 2004, Dergâh Yayınları, s. 90-96.
- KAPLAN, Mehmet: *Edebiyatımızın İçinden*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Hikâye Tahlilleri*: 1997, 6. baskı, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1976, Dergâh Yayınları.

- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: İnci Enginün ve Birol Emil, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1995, Dergâh Yayınları, 3. baskı.
- KAPLAN, Mehmet; İnci ENGİNÜN; Birol EMİL, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II 1865-1876*: 1993, Marmara Üniversitesi Yayınları, 2. baskı.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal: *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi 3: Cumhuriyet Edebiyatı*: 1985, İnkılap Kitabevi Yayınları, s. 95-156.
- KARATAY, Namdar Rahmi: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yaşayan Tarafı”, *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- KARAY, Refik Halid: “Dünki İstanbul Hayatının En Büyük Tarihçisi: Hüseyin Rahmi”, *Tan*: 9 Nisan 1944.
- KAYGANA, Mehmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919-1944 Yılları Arasında Yazdığı Romanlarında Yapı Tema ve Anlatım*: Ankara 2008, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- KERMAN, Zeynep: “Hüseyin Rahmi ve Halid Ziya’da Mürebbiye Meselesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: 1986, C 24-35, s. 299-304.
- KERMAN, Zeynep: “Şık Romanı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı*: İzmir 1983, s. 58-73.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- [KORKMAZ] Zeynep DENGİ, “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Fikir Cephesi”, *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.
- KOŞAR, Emel: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Batıl İnançlar*: 2008, Piya-Art Yayıncılık.
- KUTLU, Şemsettin: *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları*: 1970, Türkiye Yayınevi.
- KUTLU, Şemsettin: *Servet-i Fünun Edebiyatı*: 1988, Toker Yayınları.
- Kıyruklu Yıldız Altında Bir Ev*: 2000, Adalar Vakfı Yayınları.
- LEKESİZ, Ömer: *Yeni Türk Edebiyatı’nda Öykü*: 1997, Kaknüs Yayınları.

- LEVEND, Âgâh Sırrı: “Ölümünün 25. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Haziran 1969, C 20, S 213.
- LEVEND, Âgâh Sırrı, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1964, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LEVEND, Âgâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi I*: 1973, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 54-55.
- MECDÎ, Tefvik: *Cadı Mes'elesine Dâir — Recm*: Dersaadet 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.
- MİYASOĞLU, Mustafa: *Roman Düşüncesi ve Türk Romanı*: 1998, Ötüken Neşriyat, s. 112-117.
- MORAN, Berna: “Alafranga Züppeden Alafranga Haine”, *Birikim*: Mayıs 1977, C 5, S 27, s. 7-17.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’da Sosyalizm ve Haydutluk”, *Birikim*: Haziran 1975, C 1, S 4, s. 5-9.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yüksek Felsefesi, Şıpsevdi”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*: 1991, C I, s. 87-116.
- MORAN, Berna: “Türk Romanında Fantastiğin Serüveni”, *Hürriyet Gösteri*: Mayıs 1992, S 138, s. 7-12.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 1997, İletişim Yayınları, 6. baskı.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 2007, İletişim Yayınları.
- MORKAYA, Burhan Cahit: “Hüseyin Rahmi Türk Romancılığında Mekteb Kurmuş Bir Üstaddı”, *Son Posta*: 11 Mart 1944.
- MUTLUAY, Rauf: “Konuları ve Kişileriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Papirüs*: 1969, S 33.
- MUTLUAY, Rauf: “Öyküleriyle Hüseyin Rahmi”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286; 2. baskı: Eylül 2008.
- MUTLUAY, Rauf: *Bende Yaşayanlar*: 1977, İş Bankası Yayınları.
- NACÎ, Fethi: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.

- NACİ, Fethi: *Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme*: 1981, Gerçek Yayınları.
- NACİ, Fikret: “Celal Nuri Beyefendi’ye”, *Edebiyat-ı Umûmiye*: 5 Teşrin-i Evvel 1335 (1919), Mecmua no.: 85.
- NACİ, Fikret: “Hüseyin Rahmi Bey ve Roman”, *Yeni Fikir*: 15 Eylül 1926, no.: 16.
- NACİ, Fikret: “Hüseyin Rahmi Bey’in Âsârı”, *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.
- NACİ, Fikret: “Tutuşmuş Gönüller”, *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.
- NİHAT, Mustafa: *Türkçe’de Roman, Hakkında Bir Deneme*: 1936, Remzi Kitabevi.
- NÜZHET, Sadri: *(Cadı) Münasebetiyle (Feth-i Meyyit’e) İsyan*: 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.
- OKAY, Orhan: *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*: 2005, Dergâh Yayınları.
- OKSAL, Sedat: “Roman San’atı ve Hüseyin Rahmi”, *Tanin*: 10 Nisan 1944.
- OKTAY, Ahmet: *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı (1923-1950)*: Ankara 1993, s. 755-776.
- OSMAN NİHAD: “Hüseyin Rahmi’nin Arkasından”, *Ankara Postası*: 27 Mart 1944.
- OSMAN SABAHADDİN: “Günü Geçen Bir Dâvâ”, *Yarım Ay*: 15 Mart 1943, no.: 169.
- OZANSOY, Halid Fahri: “Hüseyin Rahmi’yi Düşünürken”, *Son Posta*: 18 Mart 1944.
- OZANSOY, Halid Fahri: “Ölümünün 25. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tercüman*: 13 Mart 1969, no.: 2659.
- OZANSOY, Halit Fahri: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’a Ait Enteresan Hatıralarım”, *Tercüman*: 20 Mayıs 1964.
- ÖNERTOY, Olcay: “Doğumunun 100. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romancılığı”, *Türk Dili*: Ağustos 1964, no.: 155, s. 842-847.

- ÖNERTOY, Olcay: “Oyun Yazarı Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türkoloji Dergisi*: 1977, C 7, S 1, s. 55-71.
- ÖRİK, Nahid Sırrı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Ulus*: 25 Mart 1944.
- ÖZBALCI, Mustafa: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Bazı Romanlarında Ferdi ve Sosyal Tenkit”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*: Samsun 1991, S 6.
- ÖZCAN, Celâl: “Ölümünün 32. Yılında Hüseyin Rahmi”, *Varlık*: 1977, Y 43, S 833, s.13.
- ÖZERDİM, Sâmî Nabi: “Doğumunun Yüzüncü Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Ekim 1964, no.: 157.
- ÖZMEN, Kemal: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Fransız Kişiler”, *FDE Yazın ve Dilbilim Dergisi*: Ankara 1979, no.: 3, s. 150-166.
- ÖZÖN, Mustafa Nihad: “Hüseyin Rahmi Bibliyografyası”, *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Seçilmiş Parçalar ve Eserleri Hakkında Mütalaalar*, Hilmi Kitabevi, 1945.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1941, Maarif Matbaası.
- ÖZTÜRK, Halil Nimetullah: “Hüseyin Rahmi Mütefekkir”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- ÖZYALÇINER, Adnan: “Çağdaş Bir Yazar: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Güldiken*: 2000, Güz, S 22, s. 10.
- PARLA, Jale: *Babalar ve Oğullar - Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*: 1993, İletişim Yayınları, 2. baskı.
- POLAT, Nazım H.: “Hüseyin Rahmi’nin ‘Cadı’ Romanı Hakkında Münakaşalar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*: Aralık 1982.
- SAFA, Peyami: “Türk Romanının Büyük Kaybı: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tasvir-i Efkâr*: 11 Mart 1944.

- SAĞLAM, Nuri: “Ben Deli miyim? Romanında Ahlakı Aykırı Neşriyat Yaptığı Gerekçesiyle Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yargılanması”, *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 2005, no.: XXXII, s. 1-20.
- [SAYMAN], Mecdi Sadrettin: “Büyük Romancımız Hüseyin Rahmi Bey’de İki Saat”, *Yeni Kitap*: Temmuz 1928, S 3.
- SERASLAN, Halim: *Cariyelik ve Türk Romanında Bazı Cariye Tipleri*: Konya 2000, Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- SERVER, İskit: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Aylık Ansiklopedi*: 1943, S 49, C V, s. 1408-1410.
- SEVENGİL, Ahmet Refik: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri Hakkında Mütalaalar*: 1945, Hilmi Kitabevi.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey - Hayatı ve Eserleri”, *Dârülbekâdî Mecmuası*: 1932, no.: 35.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey ve Kahramanları”, *Yedigün*: 23 Mayıs 1934, no.: 63.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Münakaşaları, Mektupları*: 1944, Hilmi Kitabevi.
- SEVİNÇLİ, Efdal: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği*: 1990, Arba Yayınları.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Edebî Yeniliğimiz II*: 1932, Maarif Vekâleti Devlet Matbaası.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Tanzîmattan Beri I, Edebiyat Tarihi*: 1944, Remzi Kitabevi, s. 226-232.
- SEYDA, Mehmet: “Doğumunun 11. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Forum*: Ankara 1964, S 15, s. 16-17.
- SINAR, Alev: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Eserlerinde Âdet ve Gelenekler”, *Türkiye Günlüğü*: 2000, S 63, s. 88-100.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1974, 3. baskı, Varlık Yayınları.

- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1859-1959 II (Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadar (1911-1922))*: Ankara 1978, Varlık Yayınları.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I (Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar 1859-1910)*: 1977, Varlık Yayınevi.
- SU, Hüseyin: *Öykümüzün Hikâyesi*: Ankara 2000, Hece Yayınları.
- SUPHİ RIZA: "Hüseyin Rahmi", *Bilgi Âlemi*: 1 Kânun-ı Evvel 1931.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi'ye Jübile", *Kurun*: 13 Mayıs 1937.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi", *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, no.: 10.
- SÜNER, Necip: "Hüseyin Rahmi İçin", *Yeni Adam*: 4 Mayıs 1944, no.: 488.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarındaki Folklor Unsurları*: Erzurum 1995, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şık, Tesadüf, Şıpsavdi, Metres Adlı Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları*: Erzurum 1987, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TALU, Ercüment Ekrem: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni Sabah*: 10 Mart 1944.
- TANER, Haldun: "Ölümünün 7. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni İstanbul*: 11 Mart 1951.
- TANJU, Sadun: "Hüseyin Rahmi Bey ve Biz", *Ulus*: 17 Ağustos 1964.
- TANJU, Sadun: "Kızgınlığı Müthişti", *Ulus*: 20 Ağustos 1964.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Romana ve Romancıya Dâir Notlar", *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Türk Edebiyatında Cereyanlar", *Yeni Türkiye*: 1959, Nebioğlu Basımevi, s. 343-374.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *Edebiyat Üzerine Makaleler*: 1995, haz.: Zeynep KERMAN, 7. baskı, Dergâh Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1942, Bûrhaneddin Matbaası.
- TANRIKULU, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1974, Toker Yayınları.

- TANSEL, Fevziye Abdullah: “Gürpınar, Hüseyin Rahmi”, *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1970, C 18, s. 223-228.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: “Hüseyin Rahmi’nin Halkçılığı”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*: 1 Ekim 1972, C 1, S 4, s. 36-46.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: *Gürpınar, Hüseyin Rahmi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- TANSEL, Feyziye Abdullah: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *İslâm Ansiklopedisi*: 1997, Millî Eğitim Bakanlığı, C 5/1, s. 655-663.
- TANYOL, Cahit: “Hüseyin Rahmi’nin Kahramanları”, *Değirmen*: Nisan 1944, S 12, s. 153-154.
- TATARLI, İbrahim; Rıza MOLLOF: *Hüseyin Rahmi’den Fakir Baykurt’a Marksist Açıdan Türk Romanı*: 1969, Habora Kitabevi.
- [TEPEDELENLİOĞLU], Nizameddin Nazif: “Hüseyin Rahmi”, *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- THEODOR, Menzel: “Hüseyin Rahmi”, *The Encyclopaedia of Islam*: 1927, C 2, S 367.
- TİLKİ, Bahriye: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Çocuk*: İstanbul 1990, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TİMUR, Taner: *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*: 1991, Afa Yayınları, s. 46-49.
- TOKER, Şevket: “Şıpsevdi Romanı”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*: İzmir 1983, S 2, s. 148-172.
- TOKER, Şevket: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Alafranga Tipler*: İzmir 1990, Ege Üniversitesi Basımevi.
- TOPLU İĞNE [Hamdullah Suphi TANRIÖVER]: “Vur Abalıya”, *Davul*: 1 Nisan 1325 (1909), no.: 20.
- Türk Dili - Roman Özel Sayısı*: Ankara 1964, S 154, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Ankara 1975, S 286, Türk Dil Kurumu Yayınları; 2. baskı: 2008.

- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tan*: 21 Mayıs 1943.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kalemin Matemi", *Tan*: 10 Mart 1944.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kaybettiğimiz Büyük Romancı Hüseyin Rahmi'nin Şahsiyeti ve Eserleri", *Tan*: 12 Mart 1944.
- VÂ-NÛ: "Hüseyin Rahmi", *Akşam*: 10 Mart 1944.
- YALÇIN, Alemdar: *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Devri Türk Romanı*: Ankara 2002, Akçağ Yayınları.
- YARDIMCI, İlhami: "Hüseyin Rahmi'nin Hususiyetleri: Hemşiresinin Kızı Safder Hanım Anlatıyor", *Çınaraltı*: 18 Mart 1944, no.: 130.
- YARDIMCI, İlhami: "Rahmetli Büyük Üstad Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Çınaraltı*: Eylül 1944, no.: 130.
- YAVUZ, Hilmi: *Roman Kavramı ve Türk Romanı*: 1977, Bilgi Yayınevi.
- YAZAR, Mehmet Behçet: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yedigün*: 4 Ağustos 1941, no.: 439.
- YAZGIÇ, Dr. Kâmil: "Hüseyin Rahmi", *Vakit*: 13 Mart 1944.
- YESARİ, Mamut: "Büyük Kaybımız", *İleri*: 18 Mart 1944.
- YEŞİLYURT, Evrim: *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı ve Eserleri*: Ankara 2002, Yeryüzü Yayınevi.
- YILMAZ, Durali: "Cadı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*: 1977, Dergâh Yayınları, C 2, s. 2-3.
- YILMAZ, Durali: *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*: Ankara 1997, Akçağ Yayınları.
- YILMAZ, Durali: *Romanımız ve İnsanımız*: 1976, Nakışlar Yayınevi.
- YÜCEBAŞ, Hilmi: *Bütün Cepheleriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1964, İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- YÜCEL, Hasan Âli: *Edebiyat Tarihimizden I*: Ankara 1957, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- YÜZÜNCÜ, Esat Feyzi: "Hüseyin Rahmi", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.

ZEKÂ, Semih: *Hüseyin Rahmi Gürpınar 'ın Roman ve Hikâyelerinde Mizah*: 2004, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ZÜMRÜTKAL, Şerif Şenol: *Hüseyin Rahmi Gürpınar 'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*: İstanbul 2012, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romancı olarak adının duyulmasını sağlayan eser olan *Mürebbiye*, ilk olarak *İkdam* gazetesinde (No. 1267; 24 Son Kânun H. 1315/ M. 1899) tefrika edilmiş, ardından da İkdam Matbaası tarafından yayımlanmıştır.

Elinizdeki çalışma, romanın İkdam Matbaası tarafından yayımlanan H. 1315/ M. 1899 tarihli baskısına uygun şekilde sadeleştirilmeden hazırlanmıştır.

Eserde, Fransa'dan İstanbul'a gelip Dehri Efendi ve ailesinin yaşadığı konağa mürebbiye olarak giren Anjel ve onun etrafında gelişen olaylar anlatılır. Anjel'in gelişiyile konağın erkekleri baştan çıkar ve konaktaki düzen bozulur. Romanda çocukların eğitiminin, kim olduğu ve eğitimden ne derece anladığı bilinmeyen mürebbiyelere bırakılmasının doğurduğu sonuçlar ortaya konmuştur.

Ayşe Şeker

MUKADDİME

Mürebbiyelere kadınlıkları itibariyle ihtirama¹, mürebbî-i etfâl² olmaları haysiyetiyle şükrana medyunuz³. Fakat namı zatına nispet edilen bu hikâyemizdeki mürebbiye Matmazel Anjel yalnız ismen mürebbiye, binaenaleyh ne ihtirama ne de şükrana değeri olmayan bir sefiledir⁴. Paris'te âgûş-ı süfehâdan⁵ başka mekteb-i terbiye⁶, *Histoires grivoises* denilen âsâr-ı bî-edebâned⁷ gayrı tahsil görmemiş iken İstanbul'da her nasılsa namuskâr bir ailenin gafletinden bilistifade oraya kendini mürebbiyeliikle kabul ettirmiştir.

Rabelaislerin, Carabillonların, Boccacelerin, Lovelerin şâkird-i edebi olan Matmazel Anjel'in bir nazirini daha İstanbul'da değil, belki Paris'te bile bulmak bir emr-i asîr olduğu için bir şükûfe-zâr-ı nezâhette bir baldıran yetişmesi bâdî-i ifsâd-ı hevâ olamayacağı gibi bunun vücudundan da sâhibe-i iffet⁸ diğer muallimât-ı muhteremeye⁹ bir şeyn¹⁰ terettüp etmez zannederim.

fi 18 Teşrinisani sene 1313

Hüseyin Rahmi

-
- ¹ saygı
 - ² çocukları eğiten
 - ³ borçlu
 - ⁴ kötü yola düşmüş kadın
 - ⁵ düşkünlerin kucağı
 - ⁶ terbiye mektebi
 - ⁷ edep dışı eserler
 - ⁸ iffet sahibi
 - ⁹ muhterem öğretmenler
 - ¹⁰ ayıp

MÜREBBİYE

I

J'aime (Seviyorum.)

Tu aimes (Seviyorsun.)

Il aime (Seviyor.)

Et mon frère vous aime (Biraderim de sizi seviyor.)

Talebesi Nezahet Hanım'ın, müfret¹¹ üçüncü şahsı böyle taz'î-fen hem bir de mef'ûl-i sarîh ile tasrif¹² eylemesi Matmazel Anjel'in istiğrâbından¹³ ziyade memnuniyetini mucip¹⁴ oldu. Bu memnuniyeti talebesinin öyle bir tasrîf-i basîtte zamîr-i fâil yerine bir isim istimal¹⁵ eylemek, buna bir de meful¹⁶ ilave etmek gibi az vakitte Fransızca'da gösterdiği terakki¹⁷ istidadından¹⁸ ileri gelmiyordu. Matmazelin asıl sevindiği cihet çocuk ağzıyla bir erkek tarafından kendisine şu suretle i'lân-ı muhabbet edilmesiydi.

¹¹ teklik

¹² çekim

¹³ şaşkınlık

¹⁴ sebep

¹⁵ kullanma

¹⁶ tümleç

¹⁷ ilerleme

¹⁸ yetenek

Maahâzâ¹⁹ mürebbiye bu sevincini sezdirmeksizin çocuktan daha ziyade tafsilat²⁰ alabilmek maksadıyla sahte bir hiddet tavrı göstererek pek az aşına olduğu Türkçesiyle dedi ki:

— Yok... Yok... Yanlış... Fena conjuguer²¹ yaptı. *Et mon frère vous aime*. Bu nasıl “bet” lakırdı? Kim dedi böyle? Kitap dedi?

— Hayır matmazel... Kitap demedi... Ağabeyim Şemi Bey söyledi!

— A... Şemi Bey... O çapkın böyle demiş? Daha başka bir şey söylemedi?

— Söyledi... Bana bu cümlemin analizini de öğretti. Burada kardeşim “süje”²², *aime*²³ fiil imiş... Siz de “complément direct”²⁴ oluyormuşsunuz. Ağabeyim “Sen, matmazele böyle söyle, eğer dediğimi güzelce anlatabilirsen bugün mutlak “bon puan”²⁵ alırsın, dedi.

Nezahet Hanım’ın “bon puan”a derece-i istihkâkını tayine henüz vakit olmadan Matmazel Anjel’in diğer şakirdi²⁶ küçücük Vahip Bey elinde mini mini bir gramer ile koşa koşa geldi. Mürebbiyesinin yüzüne bakıp tufûlâne²⁷ bir tebessüm gösterdikten sonra:

J’adore (Perestiş ediyorum.)

Tu adores (Perestiş ediyorsun.)

Il vous adore (O size perestiş ediyor.)

diye “adorer” fiilini arada bir mef’ûl-i tasrîhiyle tasrife başladı. Altı yaşında bir çocuğun dehân-ı ma’sûmânesinden²⁸ perestiş²⁹ etmek

¹⁹ bununla birlikte

²⁰ ayrıntı

²¹ çekim

²² özne

²³ aşk

²⁴ nesne

²⁵ iyi puan

²⁶ öğrenci

²⁷ çocukçasına

²⁸ masumane ağız

²⁹ delicesine seyme

fiilinin sıyag-ı muhtelifesini işitmek matmazelin pek hoşuna gitti. Kendini tutamayıp Fransız kadınlarına mahsus şûhâne bir kahkaha salıverdikten sonra “O size perestîş ediyor.” cümlesindeki “o” zamininin merciini anlamak üzere çocuğa sordu ki:

— *İl* kim?

Vahip Bey, bu suâl-i mukaddere³⁰ karşı verilecek cevap ve o cevap esnasında alacağı tavrın kendine evvelce mükemmelen talim edilmiş bulunduğunu ima eder bir hâl-i tufûlâne ile yerlere kadar eğilip pereştîşkârâne bir “reverans” yaptıktan sonra:

— *İl*... İşte o... İşte beyim, Sadri Bey!

Biri ağabeyi diğeri eniştesine vekâleten bu iki çocuğun daha pek de kuvvet-i ma'nâlarına vâkıf olmadıkları ef'âl-i Franseviyye³¹ ile mürebbiyelerine i'lân-ı muhabbet eylemeleri husûs-ı mühimmi Matmazel Anjel'in pek o kadar istiğrâbını mucip olmadı. Çünkü bu hâl kendisi için malumu ilan kabîlinden idi. Matmazelin o hanedeki çocuklara mürebbiye tayin edildiği bir ay müddetten beri gerek Şemi gerek Sadri Beyler odada, sofrada, salonda, bahçede Anjel'e tesadüf ettikçe sevdâ-perestâne baygın bakışlarıyla “aimer”, “adorer” fiillerinin bugün çocuklara öğretmiş oldukları gibi yalnız zaman hâlini değil bütün sıyag-ı mâziyye, müstakbele ve şartiyyesini ve belki de hiçbir lisan ef'âlinde³² bulunmayan her türlü gramer haricindeki garâbet-engîz zamanlarını göğüs geçirerek çekmişlerdi. Rüzgâr zuhur edince deryanın temevvüc³³ edeceği, şafak sökünce güneş doğacağı nasıl basit hâdisât-ı tabîiyyeden³⁴ ise Şemi ile Sadri'nin gözlerinin karası külliyyen kayboluncaya kadar süzgün nazarlar ile bakışlarından mürebbiye bu iki genç tarafından yakında kendine i'lân-ı muhabbet edileceğini işte öyle anlamıştı. Hatta yalnız anlamak ile de kalmayıp şem'-i hüsnü³⁵ etrafında peyda olan bu

³⁰ sorulma ihtimali olan soru

³¹ Fransızca fiiller

³² fiiller

³³ dalgalanma

³⁴ tabiat hadiseleri

³⁵ güzellik ışığı

iki pervâne-i aşkını³⁶ yekdiğerine çarptırmaksızın idare edebilmek için mahirane bir de plan tertip etmişti. Anjel'in planı pek derindi. O kadar ki bazen en mahir sayyâdın³⁷ bile şikâra³⁸ tevcih³⁹ eylediği tüfekle kendi kendini vurması kabîlinden olarak kız, perestişkârlarının pâ-yı gafletleri önüne kazdığı, üzeri, her biri aşkın bir reng-i nazar-fîrîbini⁴⁰ gösteren çiçeklerle mestur⁴¹ hufre-i sevdâya⁴² kaza-en kendisinin tekerlenmesi ihtimalinden korkuyordu. Mürebbiye, gönlünde şimdilik ne Şemi ne de Sadri için bir isti'dâd-ı sevdâ görmüyor, ikisini de sevmiyordu. Fakat sevmekten muhâfaza-i nefse itina ile kendini sevdirmeye uğraşmak gibi gönül ateşbazlığının pek de tehlikeden salim bir oyun olmadığını çocuklara okuttuğu gramer kavaidinden⁴³ daha vâzıhan⁴⁴ biliyordu. Anjel'in nazariyye-i sevdâsı, bu emirdeki maksadı külliyyen başka idi. Kız mürebbiyelikten ne kazanabilecek? Mâhiye⁴⁵ dört beş lira! Bu miktarda parayı kalbinde beslediği tûl-i emellerin⁴⁶ husulü⁴⁷ için hiç kâfi görmüyordu. Nezinde mürebbiyelik vazifesini ifaya davet olunduğu aile pek zengindi. O hizmetten alacağı parayı taz'îf⁴⁸, teslis⁴⁹ belki de terbi⁵⁰ etmek için yalnız çocuklara kavâid-i lisân okutmak değil, hane derunundaki genç beylere aşkın en hîred-sûz⁵¹ nüktelelerinden dersler vermek lazım geleceğini, bu suretle kendine mühim

³⁶ aşk pervanesi

³⁷ avcı

³⁸ av

³⁹ yöneltme

⁴⁰ gözü aldatan renk

⁴¹ örtülü

⁴² sevda çukuru

⁴³ kurallar

⁴⁴ açık bir şekilde

⁴⁵ aylık

⁴⁶ sonu gelmez arzu

⁴⁷ meydana gelme

⁴⁸ iki katına çıkarma

⁴⁹ üçe çıkarma

⁵⁰ dörtleme

⁵¹ akli yakan

bir irat⁵² yolu açabileceğini düşünmüştü. Matmazel bir ameliyyât-ı mühimmeye şürûdan⁵³ evvel işin enini boyunu hesap eden mahir bir mühendis gibi “exploiter”⁵⁴ edeceği gönüllerin sevdaya derece-i isti’ dâdlarını tetkik ederek her birinin nabzına göre şerbet vermeye, fakat mahkûm-ı muhabbeti olacak zavallılarda aşk denilen maraz-ı müdhiş⁵⁵ bir inbisât-ı tâmm ile âteş-gîr oluncaya kadar birine ettiği iltifattan diğerinin haberdar olma[ma]sına begayet⁵⁶ itina etmeye, teshirine⁵⁷ uğraştığı gönüllerin bir kere inân-ı idârelerini eline geçirdikten yani ateş saçağa sardıktan sonra üftâdegânı⁵⁸ beynine bir hiss-i rekâbet ve kıskançlık düşürüp bu hâlde hem mahzûz⁵⁹ hem de nakden müstefit⁶⁰ olmaya karar vermişti.

Matmazelin tertip ettiği bu dehşetli feth-i kulûb⁶¹ programında evin en küçük beyinden en büyük efendisine kadar bütün ricâl-i hâne⁶² dahildi. Sevmek ve pereştiş etmek fiillerinin bâlâda⁶³ gördüğümüz suver-i acîbesi⁶⁴ Dehri Efendi’nin ... karyesindeki yalısında ... bahçede yeşilliklerle mestur, denize nazır bir kameriye derunun- da⁶⁵ tasrif⁶⁶ ediliyordu. Mürebbiye şakirtlerine ders vermek için ekser zaman -Boğaziçi’nin ruh-fezâ⁶⁷ mavi siması altında küçücük bir kubbe-i hadrâ⁶⁸ teşkil eden- bu kameriye-yi intihap⁶⁹ ederdi. Kame-

⁵² gelir

⁵³ başlama

⁵⁴ sömürmek

⁵⁵ müthiş hastalık

⁵⁶ son derece, aşırı

⁵⁷ ele geçirme

⁵⁸ âşıklar

⁵⁹ hoşnut

⁶⁰ faydalanan

⁶¹ kalplerin fethi

⁶² evin erkekleri

⁶³ yukarı

⁶⁴ acayip şekilleri

⁶⁵ iç

⁶⁶ çekim

⁶⁷ ruha canlılık veren

⁶⁸ yeşil kubbe

⁶⁹ seçme

riyenin derununda fıstık dalından mamul⁷⁰ müdevver⁷¹ masanın bir tarafına kendi geçer, karşısına da çocukları oturtur, ders kitaplarını, defterleri, hokkayı, kalemleri bir nizâm-ı mahsûsla masanın üzerine yerleştirir, şakirtlerine orada her gün muayyen⁷² saatlerde biraz gramer okutur, lectureden ders verir... “Kaligrafi”⁷³ meşk ettirirdi. Çocuklar vazifelerini tahrir⁷⁴ ile meşgul bulundukları esnada kendisi güneşin nazar-rübâ⁷⁵ iltimâları⁷⁶ altında mavi ile altın renginin bütün derecât-ı elvânını gösteren mevcelerin⁷⁷ su, sema, ateş gibi üç unsurun intisâcından teşkil eyledikleri yol yol harelere vakf-ı nazar ederek dalıp giderdi. Memleketini, Fransa’yı, orada geçirdiği hayât-ı sefhâneyi, şimdi meyânesinde bulunduğu aile nezdindeki sıfat ve vazifesini düşünürdü. Fransa’da “fille publique”⁷⁸ denilen nazeninlerden iken burada mürebbiyeliğe tayin edildiğine şaşar, “destinée” yani nasip denilen şeyin bu yoldaki garâib-i ahkâmına, tuhaf cilvelerine mütehayyir⁷⁹ kalırdı... Fransa’da “naturalizm” mesleğinin ser-âmedân⁸⁰ üdebası⁸¹ bu nev kadınları hilkatin⁸² silsile-i hayvâniyyesince⁸³ en aşağı tabakadan bir mahluk suretinde bi’t-telakkî bunların nasıl yediklerini, nasıl içtiklerini, nasıl sevdiklerini, nasıl ayrıldıklarını hasılı bütün mahsûsât-ı hayâtiyyelerini mû-şikâfâne tetkikat⁸⁴ ile ibreten li’s-sâirin meydana koymaya uğraştıkları ve cem’iyyet-i beşeriyyenin durmayıp akan cerihala-

⁷⁰ yapılmış

⁷¹ yuvarlak

⁷² belirli

⁷³ güzel yazı sanatı

⁷⁴ yazma

⁷⁵ gözleri üstüne çeken

⁷⁶ parıldama

⁷⁷ dalga

⁷⁸ fahişe

⁷⁹ şaşmış

⁸⁰ ileri gelenler

⁸¹ yazarlar

⁸² yaradılış

⁸³ hayvanlar silsilesi

⁸⁴ araştırmalar

ından⁸⁵ biri de bu nev kadınlar olduğunu gösterdikleri hâlde işte o gürühtan olan Matmazel Anjel, has bahçenin baldıranı mezbelenin gül fidanı olur, kabîlinden olmak üzere sevk-i kaderi daha doğrusu kendisini o sıfatla kabul edenlerin eser-i gafleti olarak Dehri Efendi ailesi nezdinde birkaç masumun emr-i tadrîs ve terbiyesine muallime tayin olunmuştu.

Anjel, hîn-i-tevellüdlerinde nüfus defterine yalnız valide ismiyle kaydolunan evlâd-ı tabîiyyeden idi. Mahsûl-ı sefâhat olan bu gibi çocukları ekseriyetle babaları kabul etmediği gibi anaları da tehlikesinden havfen⁸⁶ iskât-ı cenîne cüret edemedikleri veya ettikleri hâlde muvaffak olamadıkları için istemeye istemeye tevilit⁸⁷ eylediklerinden vâlideynlerinin rızaları hilafına dünyaya gelen bu müsteskal⁸⁸ çocuklar temyîz-i nîk ü bed edecek bir sinne⁸⁹ vasıl olup da ortada namını taşıyacak bir “peder” bulamadıkları zaman cem’iyyet-i beşeriyye içindeki bu mevkisizliklerinden tevellüt eden bütün felaketlerini validelerinden bilirler. Her bahtsızlıklarına sebep yegâne meydanda yalnız onu görürler. Validesine karşı bu nazar-ı husûmet Anjel’de de vardı. Fransa’da beraber bulundukları zaman bazı günler saç saça, baş başa dövüşürlerdi. Anjel, validesini “Babamın ismini söyle?” diye sıkıştırırdı. Validesinin, o zavallı kadının ise dünyada katiyen bilemediği, düşünüp düşünüp de bir türlü kestiremediği bir şey varsa o da kızının bâis-i vücûdu olan zat idi. Anjel’in ibrâmâtından⁹⁰ pek ziyade bizar⁹¹ olduğu günler kadıncağız: “Kimin kızı olduğu[nu] ben ne bileyim?” diye haykırırdı.

Anjel, Paris’in mezbele-i fuhşu içinde fişkida⁹² yetişen mantar gibi neşv ü nemâ⁹³ bulmaya başlayınca daha kadınlık çağına gir-

⁸⁵ yara

⁸⁶ korkarak

⁸⁷ doğurma

⁸⁸ kendisine kovarcasına muamele yapılan

⁸⁹ yaş

⁹⁰ zorlamalar

⁹¹ bezmiş

⁹² gübre

⁹³ gelişme

mezden birçok zaman evvel o da anasının sanatına süluk etti. Henüz küçüktü. Fakat fuhuşa ırsen haiz⁹⁴ olduğu istidat⁹⁵ hasebiyle o sanatta validesinden daha üste çıktı.

Paris'in dâd ü sited-i rezâilinde bir hayli müddet pûyân olduktan sonra nihayet bir gün o da validesinin uğramış olduğu kazaya uğradı. Yani hamile kaldı... Birkaç ay evvel “aman” ittihaz etmiş olduğu Mösyö André isminde bir herife müracaatla karnındaki çocuğun babası kendisi olduğunu iddia eyledi. Fakat André bu isnadı şiddetle reddetti. Bu redde mukabil Anjel kameti azıştırdı. Kızın yaygarayı ayyuka çıkardığını görünce André kemâl-i hiddetle “Ben seninle serbest bir rabitada⁹⁶ bulundum... Bu münasebetten tevellüt edecek nîk ü bed⁹⁷ sana aittir matmazel! Bahseylediğin çocuk üzerinde hakk-ı übüvvet⁹⁸ iddia etmek arzusunda bulunsam bile diğer amanlarınızdan birinin hakkını gasbetmiş olmayacağımdan emin değilim...” cevâb-ı şâfisini verdi. Mukâbeleten gösterdiği şerirliğe asla ehemmiyet vermeyerek “matmazel” cenaplarını kapı dışarıya tardı⁹⁹. Anjel, çocuğun babası André olduğunu biliyordu. Lakin herif babalığı kabul etmedikten sonra çocuk anasının bu bilgisi ne kadar katiyet derecesinde olursa olsun para eder mi? Kapı dışarıya olan o matrûdiyyet-i nevmîdânesinden sonra matmazel düşünür... Çocuğu André'ye kabul ettirebilmek emrindeki müşkülâtı yegân yegân¹⁰⁰ nazar-ı dakîk ve muhakemesinden geçirir. Artık André'den kendine bir fayda olamayacağına, işi aher bir kalıba dökmek lazım geldiğine hükmeyleyler. Anjel bu emirde kendi kanâat-i vicdâniyyesi-ne tevfi kan doğru bir harekette bulunmuştu. Fakat bu gibi husûsâtta doğrulukla iş yürür mü? Bu gûne¹⁰¹ umûr-ı müşkilede¹⁰² en doğru

⁹⁴ sahip

⁹⁵ yetenek

⁹⁶ ilişki

⁹⁷ iyi ve kötü

⁹⁸ babalık hakkı

⁹⁹ koymak

¹⁰⁰ birer birer

¹⁰¹ tür

¹⁰² zor işler

hareket te'mîn-i maksada kifayeti en ziyade meczûm¹⁰³ olan harekettir. İşin içinde ne kadar yalan dolan, eğrilik bûğrülük olursa olsun... Siz neticedeki husûl-ı maksada bakınız... Hakikat işte odur... Anjel karnındaki çocuğuna bir baba aramıyor mu? Maksat işte o babayı bulmak... Ve netîce-i maksad da çocuğu o babaya kabul ettirmektir... Keyfiyet pek sade. Bir maksat, bir de neticeden ibaret... Bir muâdele-i riyâziyye gibi bir kere mesele şu iki basit esas üzerine kuruldu mu bunun fasıl-pezîr olması için ihtiyar olunacak hileler, yalanlar teferruat kabîlinden kalır. Anjel, André'ye müracaat etmezden evvel bu dakikayı düşünememiş olduğuna çok hayıflanır. O matrûdiyyeti neticesi olarak hasıl eylediği tecrübe üzerine kendi kendine: "Çocuk André'nindir. Buna hakikat derecesinde kaniyim¹⁰⁴... Lakin işe yaramayan hakikati ne yapmalı? İşe yarayacak surette tahrif¹⁰⁵ etmeli. Hiç André gibi haşın, mâddiyyûndan bir herif benim gibi bir kadının batnındaki¹⁰⁶ çocuğun babalığını kabul eder mi? Erkek olur ki benim gibi bir kadın tarafından merhamet-i übüvvetine takdim kılınan bir çocuğun kendi sulbî¹⁰⁷ evladı olduğuna karine hasıl eylese de André gibi bu asr-ı medeniyyetin mâddiyet-perestâne ahlakı îcâbâtından¹⁰⁸ kendini kurtaramayıp öyle bir çocuğa âgûş-ı pederânesini açmayı nefsince bir belahet¹⁰⁹ belki de büyük bir zül¹¹⁰ addeder. Fransa'da yine erkek olur ki sulb-ı âherden¹¹¹ gelme bir çocuğun fuzuli pederliğiyle şeref-yâb¹¹² olur da übüvvet¹¹³ istihkâk-ı mâddîsinin kime ait olduğunu düşünmekten kendini azade addeyleyler, o tatlı gafletle yaşar gider... İşte bana böyle bir baba lazım." yolunda düşünür... Her nefes aldıkça karnında büyüyen o

¹⁰³ malum

¹⁰⁴ inanmış

¹⁰⁵ değiştirme

¹⁰⁶ karın

¹⁰⁷ öz

¹⁰⁸ icaplar

¹⁰⁹ alıklık

¹¹⁰ alçalma

¹¹¹ başka soy

¹¹² şeref bulan

¹¹³ babalık

sıklet-i müz'iceyi¹¹⁴ yüklenmek için parası çok akli az, merhameti hassasiyetine galip, hassas, serfû't-teessür,¹¹⁵ evlat canlısı bir peder araştırır. Bu taharrî-i zihnîsinde uzun müddet beyin patlatmaya hacet kalmaksızın Anjel aradığı babayı bulur... Anjel'in çocuğuna baba mı yok? Paris mösyölerinin hemen üç rub'u¹¹⁶ o istihkak¹¹⁷ emrinde mesbûkü'l-himme ama sözü kime anlatırsın... Keyfiyet bu babalar meyanında bir munsifine¹¹⁸ tesadüf edebilmekte... İşte evsâf-ı matlûbeyi¹¹⁹ haiz o munsif, o hassas babayı Anjel zihninden şiirde nazik, nadir bir kafiye keşfeder gibi arar bulur. Çocuğunun babalığına layık gördüğü bu zat, meşâhîr-i muharririnden Mösyö Baudelaire isminde birisiydi. Hiç muharrir olup da hassas olmak, hassas olup da munsif bulunmamak, insafli olup da icabına tevfiik muameleden çekinmek kabil midir? Hem muharrirler dalgın adamlardır... Hele romancı, tiyatrocü guruhunu iğfal kolaydır. Bunlar eserlerinde her gün bir türlü yalan yaza yaza kizbi¹²⁰ sahihten, vakii gayr-ı vâkiden, hakikiyi hilafından fark edemeyecek bir hâle gelirler... Bütün menâzır-ı hayâta roman mevzusu nazarıyla bakarlar. Her keyfiyyet-i dürûğ-âmîzi hakikat şeklinde göstermeye, her hakikati roman vadisine sevk etmeye uğraşırlar. Yalanın şifahi-si bir fazîha-i ahlâk addolunurken kalemîsi hüner sayılmak, kitap şeklinde para ile satılmak terakkiyyât-ı medeniyyenin muharrirlere bahşettiği garip bir imtiyazdır. İşte Mösyö Baudelaire de yazdığı yalanlara kendisi gülüp âlemi ağlatan bu zümre-i ehl-i kalemden idi.

Matmazel Anjel'in hem-bezm olmuş bulunduğunu bî-hesâb¹²¹ mösyöler içinde çocuğuna baba olmak üzere André'den sonra Baudelaire'i intihap¹²² eylemiş olması bu zatın muharrir olmasından ve muharrirliğin bir hasîsa-i gayr-ı müfârıkası zannolunan hassas-

¹¹⁴ rahatsızlık veren ağırlık

¹¹⁵ çabuk üzülen

¹¹⁶ dördte bir

¹¹⁷ hak etme

¹¹⁸ insafli

¹¹⁹ istenilen özellikler

¹²⁰ yalan

¹²¹ sayısız

¹²² seçme

lığından rikkat-ı kalbiyyesinden istifade garazında¹²³ bulunmaktan ziyade diğer mühim bir sebep tesirinden ileri gelmişti. O sebep-i mühim de Baudelaire'in "Etfâl-i Sefile" veya "Evlâd-ı Tabîiyye" namında beş perdelik bir facianın muharriri bulunmasıdır. Bu dram, Paris'in tiyatro sahnelerinde yüzlerce defa mevki-i temâşâyâ konmuş ve her defa oynanışında fart-ı teessürle temâşâ-gerânın¹²⁴ gözlerinden çeşme gibi yaş boşanmış... Bu eser Baudelaire'in bâdî-i iştiâhı olmuş... Muharrir bu "piyes"inde sefil anaları, ahlaksız babaları, Fransa sekene-i hâzırasının beşte iki kısmını hukûk-ı kânûniyyece meşkûk¹²⁵ bir hâlde, cem'iyet-i beşeriyyeye karşı rabtsız bir mevkide bırakan o canavarları layık oldukları lisân-ı teşnîyle teşhir etmiş. Hilâf-ı kânûn bu gibi münâsebât-ı âşıkânenin insanlarca bâdî¹²⁶ olduğu fenalıkları felsefe, ahlak, hukuk daha bilmem ne fenleri nikât-ı nazarından yegân yegân mû-şikâfâne teşrih¹²⁷ etmiş, bu yoldaki revâbıt-ı hafîyye veya aleniyyenin semerât-ı müellimesi olan etfâl-i zelîleyi bazı müessesât-ı hayriyye veya kili-se kapılarında büyütürken bunların ellerine vâsıtâ-i taayyüş olmak üzere katl, sirkat¹²⁸, yan kesicilik âlâtı verip müddet-i ömürlerince envâ-ı mefâsid içinde yüzdürdükten sonra biçarelerin âkıbetü'l-ömr küreklerde, prangalarda nasıl can verdiklerini seyredenlerin dehşetten tüylerini ürpertecek bir sûret-i faciâda tasvir etmiş... Müellif bu eserde gösterdiği kudret-i edebiyye ve mahâret-i tedkikiyye âlemin ağladığını görünce kendisi de zabt-ı dümûa muktedir olamamış... Baudelaire, kendi belâgat-ı kalemiyyesine yine kendisi sade bir seyirci sıfatıyla ağlamış. Fakat işin asıl ağlanacak ciheti oyun bittikten sonra birçok seyirci mösyölerin yine metreslerini kollarına takarak tiyatrodan çıkmalarıdır. Galiba Mösyö Baudelaire de o acıklı piyesin mevki-i lu'ba konduğu ilk gecenin bakiyye-i teessürâtı içinde Anjel nazeniniyle sehpâ-yı zevk ve ülfeti kurmuş, o gece tiyatrodaki seyircilere gösterdiği nazariyye-i edebiyyeye on-

¹²³ arzu

¹²⁴ seyirciler

¹²⁵ şüpheli

¹²⁶ sebep

¹²⁷ bir meseleyi bütün yönleriyle tetkik edip açıklama

¹²⁸ hırsızlık

larla beraber kendisi de ağlamışken besbelli âlemin bu ağlayışına yine o gece içinde Baudelaire metresiyle beraber pek çok gülmüş, eğlenmiş. Avrupa ahlâk ve âdât-ı hâzırası bir nazar-ı müdekkikâne ile sencîde-i muhâkeme edilirse bu gibi ahvâl-i acîbede insan şaşacak veya gülecek bir cihet göremez. İşte bu nokta-i nazardan bakılırsa ne muharririn hareketi sezâ-yı takbîh görülür ne de halkın o hâline gülünür. Baudelaire, o piyesi muktezasına¹²⁹ tatbîk-i hareket etmek kastıyla değil, para kazanmak emeliyle yazmıştı. Onu seyre gelenler de oraya tehzîb-i ahlâk¹³⁰ etmek için değil hoşça bir vakit geçirmeye gelmişlerdi... Ama o kadar kişi ağladı denecek... Ağlasınlar... Tiyatroda ağlamak, gülmenin nev'-i diğeri demektir. Zaten fizyoloji nokta-i nazarından dıhk¹³¹ ile giryenin¹³² bazı ahvalde farkı yok gibidir. İkisi de sinir zaafından ileri gelir... Eğer ağlamakla tehzîb-i ahlâk kabil ola idi dünyada çocuklardan uslu, akıllı kimse bulunmazdı.

Anjel, “Evlâd-ı Tabîiyye” müellifinin nezâket-i his, za’f-ı a’sâbindan istifade edebileceğini ümit ile çocuğu Baudelaire’e mal etmek için ne yolda düşünüp delâil-i muknia¹³³ serd edeceğine... “Ben sana eylülün yirmi dördüncü günü saat üçte ‘Boulevard des Italiens’da köşe başında rast gelmedim miydi? Bir arabaya binip tenezzüh¹³⁴ için filan ormana gitmedik miydi? Hatta o günü orada filan filan madam veya mösyölere de tesadüf ettikti... Canım hatırlamıyor musun? Ormanın bilmem kaç numaralı kestane ağacı altında filan filan maddelere dair uzunca bahisler yürüttüktü. İşte o akşam filan lokantada taam edip geceyi de filan yerde beraber geçirmedik mi?” tarzında birçok istifhâm-ı inkârîler ile mühimmece tasdikâtı havi o kadar mahirane bir muhtıra tertip eder ki çocuğun babası Baudelaire olmak lazım geleceği hususunda Anjel’in kendisinin bile şüphesi kalmaz.

¹²⁹ gereken, lazım gelen şey

¹³⁰ ahlakını düzeltmek

¹³¹ gülme

¹³² ağlama

¹³³ ikna edici deliller

¹³⁴ gezinti

Bir sabah Anjel karnında çocuğu, elinde edille-nâmesiyle Baudelaire'in ikametgâhına dayanır... Herif muharrir ise karı da nazeninlerden... İkisi de nazik birer sanat sahibi... Beriki kurnaz ise öteki de fettan... Biri kalemiyle halkı aldatıyorsa öbürü de diliyle âlemi iğfal ediyor...

Anjel, muharriri mühim bir eser tahririyle meşgul bulur. Baudelaire eline kalemi almış -hangi yanlışı, hangi iftirayı, hangi haksızlığı tahrir cihetine sevk etsen yazmam demeyen o kalemi-parmakları arasına sıkıştırmış, kendisi adamlıktan, beşeriyetten tecerrüt¹³⁵ etmiş göklere çıkmış, oradan kuş bakışı bir nazar-ı istihfâf ile bütün rezâil ve seyyiât-ı insâniyyeyi parlak renkler, belîğ¹³⁶ tabir ile tasvir ediyor.

Ne hassaslıkta ne dessaslıkta¹³⁷ ikisinin birbirinden bir çekirdek geri kalmadığını söylemiştik ya. Anjel vereceği haberi bir müjde suretinde vermek ve ona mukabil alacağı cevabın da bir cevâb-ı kabûl olacağına hiç şüphesi olmadığını göstermek yani katiyen nâ-ümîdlik eseri sezdirmemek üzere safvet-i tâmmeye irâe eder bir çehre ile söze başlayıp der ki:

— Bonjur “Alexandre Dumas!” Ne yapıyorsunuz? “Trois Mousquetaires” mi yazıyorsunuz? Kalkınız istikbal ediniz... Matmazel “Marie Catherine” geldi... Size bir “La Dame Aux Camélias” muharriri takdim edecek!

Fransız edebiyatına vâkîf olmayan karimizce Anjel'in kendine Matmazel “Marie Catherine” namını vermesi, Baudelaire'e “Alexandre Dumas” ismiyle hitap eylemesi pek garip ve belki de manasız gibi görünür ise de “Marie Catherine” denilen kadının “Üç Silahşör” hikâyesi müellifi meşhur Alexandre Dumas'nın metresi olduğu ve “La Dame Aux Camélias” romanının muharrir-i be-nâmı Dumaszâde'nin dahi bu münâsebet-i gayr-ı meşrûadan mahsul bir veled-i tabîi bulunduğu Baudelaire'ce malum olduğundan Anjel'in bu tevcih-i acîbden maksadı ne olduğunu vehleten pekâlâ anlamış

¹³⁵ uzaklaşma

¹³⁶ belagatli

¹³⁷ hilekârlık

ve tutturduğu şu mukaddimeden karının içinde boşaltacak daha birçok şeyler bulunduğunu derhâl hissetmişti. Fakat iki kişi beyninde görülecek suhûlet-i tefhîm ve tefehhüm bazı mertebe mukârenet-i fikriyyeye delalet edeceği cihetle Baudelaire bu sür'at-i teferrüsünü kariya anlatmış olsa bilâ-istib'âd ve lâ-istiğrâb nev'anmâ¹³⁸ çocuk babalığını yüklenmiş addolunacağından Anjel'in söylediği o muammâ-yı muğlaktan güya hiçbir şey anlayamamış gibi bir rûy-ı beht ve hayret göstererek:

— Matmazel “Marie Catherine” kim? Bu odada Alexandre Dumas nerede? Onun oğlu kime takdim olunuyor? Önümdeki eserin “Trois Mousquetaires”e benzetilmesindeki vech-i münâsebet nedir? Şimdiye kadar pek çok lugaz¹³⁹ işittim fakat her kelimesi bir lugaz-ı diğer olan bu söylediğiniz kadar çapraşığına hiç tesadüf etmemiştim.

Anjel safdilâne bir kahkaha salıvererek:

— İkramiyesi büyük olan lugazlar biraz muğlak olur. İşte bu da öyle!

— Acayip, bunun ikramiyesi de mi var?

— Evet var... Torba içinde... Durduğu yerde kendi kendine nemalanıp büyüyen bir ikramiye!

— Hayret matmazel... Hayret!

— Bunda hayret edecek hiçbir şey yok. Dur sana bilmeceyi halledivereyim de ikramiyeyi beynimizde paylaşalım: “Alexandre Dumas” sen... “Marie Catherine” ben, Dumaszâde de karnımda! Bilmecenin zannettiğin kadar muğlak olmadığını şimdi anladın mı?

— “Ma parole d'honneur”¹⁴⁰ anlayamadım... Haydi beni hayalperestlikle itham edip de Alexandre Dumas'ya benzetsinler... Fakat Dumaszâde o koca edip evvela cenin hâline, sonra da senin karnına girip nasıl oturabilir? Nisan iptidasında¹⁴¹ değil ki “poisson d'avril” yaptığına kail olayım matmazel...

¹³⁸ bir bakıma

¹³⁹ bilmece

¹⁴⁰ yemin ederim

¹⁴¹ başlangıç

— Adam sen de... Biz yalan söylemek için her sene nisanın birini bekleyecek takımdan mıyız? Bu şerîtaya¹⁴² riayet etsek ikimiz de aç kalırız...

Anjel tavrını biraz ciddileştirerek sözünde devamla:

— Aman Baudelaire, sen de ne kadar şakacı adamsın. Senin gibi cin fikirli bir adamın böyle kec-fehm¹⁴³ görünmesi ne kadar tuhaf oluyor? Muharrirler zevzek olurlar ama sen de onların en zevzeğisin... Hamile kadını bu kadar üzme iyi değildir...

deyip çocuğun kayd-ı rahmîsini mübeyyen muhtırayı korsajının arasından çıkararak Baudelaire’e bi’l-ibrâz isbât-ı müddeâ için icap eden edille-i şifâhiyyeye de hemen girer. İş böyle lugazlıktan hakikiliğe intikal edince Baudelaire cenaplarının da çehresi o eski latîfe-gûluktan, tatlılıktan acı bir sertliğe tahavvül¹⁴⁴ eder. Baudelaire, o yolda kadınlardan her gün biriyle münasebette bulunmakta ise de bu nazeninler tarafından bir gün “Bunun babası sensin.” diye kendine bir çocuk takdim edileceğini bir ihtimâl-i bâid suretinde bile aklına getirmezdi.

Anjel, Baudelaire’in vechinde peyda olan derin işmi’zâzlar-dan¹⁴⁵ o muharrir kafası içinde ne gibi hodbînâne fikirler galeyana geldiğini derhâl anlayarak açılacak mücadelede herife meydanı dar bırakmak üzere hemen söze yine kendi atılıp dedi ki:

— Mösyö! “Evlâd-ı Tabîyye” isimli eserinizde acz-i taayyüşten dolayı evlâd-ı gayr-ı meşrûasını boğan anaları... Kadınların ensâl-i beşeriyeyi ale’t-tevâlî idameye hadim birer mezraa-i insâniyye olmak itibarıyla olan kutsiyetleri hilafına bunları sırf telezüz-i nefsânî binaenaleyh bir fikr-i ta’kîm ile seven, kazara meydana bir çocuk geliverince bunu kavânîn-i tabîyyenin bir şazzı¹⁴⁶, bir hâdise-i muzırması suretinde telakki eden münkir evlat babaları pek dehşetli bir mevki-i muhâkemeye çekmiş idiniz... Bugün siz

¹⁴² bir antlaşmayı meydana getiren maddelerden her biri

¹⁴³ yanlış anlayan

¹⁴⁴ dönüşme

¹⁴⁵ yüzünü ekşitme

¹⁴⁶ genel kurallara uymayan

de aynen öyle bir mevkide bulunuyorsunuz... Bakalım evladınız hakkındaki kararınız... Validesine edeceğiniz muamele... Kendi hakkınızda yine kendinizin vereceği hükm-i vicdânî ne olacaktır? Bunu merak ettim, anlamaya geldim...

Tereciye tere satmak fikr-i garîbinde bulunan Anjel’e cevaben muharrir o ekşi çehresiyle der ki:

— Matmazel! Bu sözlerinizi işiten, sizi namuslu bir zevceden dünyaya evlat yetiştirmek niyyet-i müstahsenesiyle pansiyondan yeni çıkmış toy bir kızcağız zanneder. Kadınlığı mezraa-i insâniye olmak nokta-i nazarında muhakeme etmek fikri sizde karnınız şişmeye başladıktan sonra mı peyda oldu? Çünkü evvelden sizde böyle evlat-perestlik hâli yoktu. O kadar yoktu ki birbirimizle akd-i râbıta-i sevdâ eylediğimiz zaman ne sizde ana olmak hâhişi¹⁴⁷ ne de bende baba olmak merakı bulunmadığına ikimiz namına olarak yemin edebilirim.

— Pekâlâ mösyö! Pekâlâ! Mâba’d-ı ifâdâtınızda sayıp dizeceğiniz efkâr-ı feylesofâneyi anladım. Nafile yorulmayınız... O ali fikirleri böyle benim gibi bir kadına karşı boş yere sarf etmeyiniz... Bir kitaba dercediniz¹⁴⁸ de âleme para ile satınız... Çünkü o sözlerin hükmüyle ne sizin ne de benim âmil olmak ihtimalimiz vardır... Biz beynimizde açık görüşelim...

— Yok hani ya... Evvela siz analıktan babalıktan, kânûn-ı tabîattan filandan dem vurdunuz da ben de onun için ecvibe-i lâzıme-yeye istical gösterdim.

— Ayıp değil ya mösyö! Benim de merak ettiğim bir cihet var... Kendisi ahlakın dereke-i esfelinde bocalayan bir adam, âleme “moral” dersi vermek için nasıl kitap yazabilir? İşte ben de bunu anlamak istiyorum. Biz “fille publique” namını taşıyoruz. Canı isteyen

¹⁴⁷ istek

¹⁴⁸ yazmak

bizden ihtiraz¹⁴⁹, içtinap¹⁵⁰ edebilir... Size ise “moralist” deniyor. Bu nam altında bütün maâyibiniz¹⁵¹ hafi¹⁵², mestur¹⁵³ kalıyor. Bu mühim noktayı bana izah eder misiniz?

Baudelaire müstehziyâne bir tebessüm göstererek:

— Madem ki açık konuşmak istiyorsunuz... Madem ki birbirimizi yine yekdiğerimize bilâ-riyâ tabîaten olduğumuz gibi göstermek icap ediyor... Ben muharrirlik mesleğimce olan nazariyelerimi size şerh ederim... Fakat siz de bana kendi sanat ve mesleğinizce olan nazariyyât-ı dakîkayı anlatır mısınız? Eğer buna muvafakat eder iseniz esnâ-yı ifâdâtınızda ben “not” tutarım... Bu zapt edeceğim şeyler mühim bir kitaba esas olur. Bu suretle müdekkikâne bir eser vücuda gelir... Bu mücâdelâtımızla ızâa-ı vakt de etmemiş oluruz...

— Bu teklifinizi bir şartla kabul ederim.

— Şartınız nedir?

— Şartım, yazacağınız kitaptan hasıl olacak temettüun sebeb-i mücâdele ve münâzaramız olan çocuğa terk edilmesidir.

— Muharrirlerin zannettiğiniz kadar fena adamlar olmadıklarını nazarınızda ispat etmek için nesebi meçhul bir çocuğa böyle bir teberruda¹⁵⁴ bulunurum...

— Baudelaire!

— İşin içinde yalan, hile, desise¹⁵⁵ olmayacağı sizin beyan ettiğiniz şarttan evvel ittihaz¹⁵⁶ kılınmış bir şart değil miydi ya?

— İşte ben de bu şart-ı evvele ittibâen çocuk sizindir diyorum ya? Çünkü sizin değildir desem irtikâb-ı kizb etmiş olurum.

¹⁴⁹ çekinme

¹⁵⁰ kaçınma

¹⁵¹ ayıplar

¹⁵² gizli

¹⁵³ örtülü, kapalı

¹⁵⁴ bağış

¹⁵⁵ aldatma

¹⁵⁶ kabul etme

— Siz meslekte bir kadından doğacak çocuk kimsenin değildir. O ancak sizindir matmazel... Şimdi ettiğim vaadin ifasından başka çocuğunuza bir teberruda bulunamam. Çocuğun emr-i tevellüdünde benim kadar dahil bulunan bütün aşınalarınız bu kadarcık bir lütuf göstermiş olsalar, doğacak masum “Rothschild” zâdeler kadar zengin olur. İşte ben hisse isabet eden fedakârlıktan çekinmiyorum. Çocuğunuz hakkındaki şefkatiniz sizi bundan ileri bir dereceye sevk ediyorsa diğer taraflara da müracaat ediniz...

Anjel, muharrirden çocuk namına cer edebileceği menfaatin şu vaat edilen miktardan ileri götürülmek ihtimali olmadığını katıyen anlar. Binaenaleyh menfaat-i mev’ûdeye kanaate mecbur olur. Muharririn nazariyye-i mesleği hakkında vereceği izahata intizâren sükût eyler...

Netîce-i mücâdelenin bu nokta-i i’tilâfa müncer¹⁵⁷ olduğunu görünce Baudelaire bir sigara yakar, bir tane de Anjel’e verir, sigaraların dumanları birtakım helezonlar teşkil ile tavana doğru yükselmeye başladığı esnada muharrir şu suretle îzâh-ı mes’eleye girişir:

— Matmazel! Kendinize “fille publique” yani harcıâlem¹⁵⁸ bir kız, bize yani muharrirlere de “moralist” ahlâkiyyûn¹⁵⁹ namını veriyorsunuz... Bu iki tavsifin¹⁶⁰ bir arada iradî cem’-i zıddeyn kabîlinden görülür ise de bu iki sanata şimdiki moral nokta-i nazarından bakılınca beyinlerinde görülecek şey büyük bir mübâadet¹⁶¹ değil bilakis celi¹⁶² bir mukârenettir¹⁶³. Ahlâkiyyûndan olmak için ahlak-sızlığı tetkik etmek icap eder. Bir hususla olan kesret-i tevaggul insanın o şey ile laubalilik peydasını intaç¹⁶⁴ edeceğinden tehlikeli bir tecrübe-i fenniyyede bulunanların bazen esnâ-yı tecrübeye fen

¹⁵⁷ bir yöne doğru çekilen

¹⁵⁸ herkesin kullanabileceği

¹⁵⁹ ahlak ilmiyle uğraşan ve bu ilme ait kitap yazan âlimler

¹⁶⁰ nitelendirme

¹⁶¹ uzaklaşma

¹⁶² açık

¹⁶³ yakınlaşma

¹⁶⁴ sona erdirmeye

yoluna kurban gittikleri vaki olduğu gibi âleme ahlak dersi vereyim derken sû-i ahlâk çırkâbına düşüp de ta ka' rına vasıl olanlar da görülmemiş değildir. Tarih pek çok büyük muharrirlerin küçüklüğünü ve ahlâkiyyûndan bir haylisinin ahlaksızlığını bize bugün gösteriyor. Bundan fazla eski moralistler ile şimdikiler beyninde külli fark vardır. Hatta “moral” kelimesinin manası bile bütün bütün değişti. Kadim Yunanîler nezdinde moralist addolunan “Théophraste”lar, “Plutarque”lar, “Maxime”ler, Romalıların “Cicéron”ları, “Sénèque”leri, “Marc Auréle”leri ve daha doğru ifâde-i maksad edilmek lazım gelirse bizim (Fransızların) dünkü “Montaigne”lerimiz, “Rochefoucauld”larımız, “Pascal”larımız, “La Bruyère”lerimiz bugün âlem-i hayâta avdet eylemiş olsalar bunlardan her biri kendi zamanlarında talim eylemiş oldukları “moral”ın bugün peyda eylediği netîce-i ma’kûseyi görerek hayrette kalırlar. Ve şimdiki morali öğrenmek için de yeniden rahle-i tahsîle oturmak lüzumu nazarlarında tahakkuk edince buna da belki canları sıkılır. Eski “moral” ile yenisini ve bi’l-husûs edebiyatla “moral”ı yekdiğerinden tefrik etmek lazımdır. Her parlak söz kavâid-i mahsûsasına mutabakatı itibariyle edebiyattan ma’dûd olabilir ise de edebiyattan olan her şey “moral” olamaz... Ahlâkiyyûn-ı kadîme levse el değdirmeden bunun mahiyeti hakkında hüküm ve rey vermek iddiâ-yı garîbinde bulunurlarmış... “Naturalizm” ve “eksperimantalizm” usûlleri edebiyata tatbik edileliden beri tetkik ve tahrir yollar[1] değişti. “Claude Bernard”ın usûl-i tecrübiyyeyi “fîzyoloji”ye, tıbbı tatbikinden sonra romanda usûl-i tedkîkiyyesince fûnûn-ı tecrübiyye idâdına girmek istidadını gösterdi. Fûnûn iki kısımdır. Birincisi sade tetkik ile keşf-i mâhiyyâtına uğraşılanalardır ki müdekkikin bundaki taharriyyât-ı fenniyyesi yalnız tedkîk-i tabîattan ibarettir. İkincisinde ise müdekkik yalnız tedkîk-i tabîatla kalmayıp tabiat üzerine te’sîrât-ı icrâsıyla usûl-i tecrübiyye istimal edebilir. Bu takdirce “heyet”, “tabakâtü’l-arz”, “madeniyat”, “nebatat”, “hayvanat” fenleri kısm-ı evvelden; “hikmet”, “kimya”, “fîzyoloji” ilimleri dahi kısm-ı sâni-den addolunur. Bu kaideye ittibâen biz de romanlarımızda yaşatacağımız a’zâ-yı vak’âyı tabiattan birer “tip” örnek olmak üzere intihap eder. Bunların vâlideyn ve ecdatlarından irsen ahz edecekleri bünye

ve mizaç ve ahvâl-i sâire-i hulkiyyeleriyle sonradan içinde yaşayacakları âdât-ı ahlâk ve usûl-i maîşeti nazar-ı i'tibâra alarak filan şerâit-i hulkiyye ile doğup ve filan ahvâl-i içtimâiyye üzere yaşayan bir adamın sergüzeşt-i ömrü, tesadüf edeceği vukûât-ı hayâtîyyeye nazaran tabîaten ne yolda güzerân olmak ve ne gibi netâyic göstermek icap ediyorsa bunu son derecede bir mutâbakat-ı tabîiyye ile tasvir ederiz. Eğer bu yoldaki tetkikat ve tabîî musavverâtımızda cidden muvaffak olabilir isek hey'et-i içtimâiyyece bundan pek mühim neticeler pek nafi semerât iktitâf olunur. Filan şerâit-i hulkiyye ve hayâtîyye ile yaşamış bir adamın netîce-i vukûât-ı hayâtı bizce maddeten meşhut olsa, o şeraitten bazılarını farzen tebdil etsek neticeye de arız olmak lazım gelen tagayyürü bize keşfettirecek fen, işte roman “eksperimantel”dir. Sanatımızın böyle muğlak cihetleri bulunduğu için, matmazel, kâbiliyyet-i tatbikiyyesi olan bazı husûsâtı bi'n-nefs tecrübe ederiz. Bu on dokuzuncu asr-ı marîzin semûm ahlakını kendimize aşılıyoruz. Bazı mühlik hastalıklara çare bulmak için o emrâz-ı müdhişenin tohumlarını vücutlarına telkih¹⁶⁵ eden fedâkârân-ı ulûmdan o tesir ile mâdâme'l-ömr sıhhatleri, kanları muhtel¹⁶⁶ kalanlar olduğu gibi bizde de bu mesmûmiyyet-i tecrübeden rehâ-yâb¹⁶⁷ olamayanlar bulunabilir... Fakat halkça nazar-ı i'tibâra alınacak şey kailin¹⁶⁸ zatı değil kalidir¹⁶⁹. Fakrû'd-deme müptela bir tabipten tezyîd-i dem için reçete alanlar ve o muâlecâtten bazen de fayda görenler yok mudur? Öyle bir tabibin tertîb-i edviyesi kendine iyi gelmez de diğer bir bünyeye hüsn-i te'sîr edebilir. Etibbanın¹⁷⁰ emrazdan¹⁷¹ salimiyet ve tûl-i ömr hususlarında diğer insanlardan hariç bir imtiyâz-ı mahsûsları yoktur ya! Bunlardan genç ihtiyar muhtelif sinde¹⁷² adamların her türlü emrazdan her gün vefat ettikleri görülüyor. Bu hâlden ne fenn-i tıb müntesibine

¹⁶⁵ aşılama

¹⁶⁶ bozuk

¹⁶⁷ kurtulan

¹⁶⁸ söyleyen

¹⁶⁹ söz

¹⁷⁰ doktorlar

¹⁷¹ hastalıklar

¹⁷² yaş

yılgınlık geliyor ne de onlara müracaat edenlere ümitsizlik... İşte matmazel biz, kendinin muzdarip bulunduğu aynı maraza müptela diğer bir hastayı tedaviye uğraşan doktora benzeriz. Bu nakisa¹⁷³ yalnız bizim mesleğimizde değildir. Diğer mesâlikte¹⁷⁴ de vardır. Bir avukatın vicdanı hilafına bir canı veya masum hakkında taleb-i afv veya mücazat eylemesi de işte bu kabîldendir. Ahlakın dereke-i esfelinde bulunan bir adamın âleme ahlak dersi verebilmesindeki hikmeti şimdi anlayabildiniz mi?

Anjel derin derin düşünerek:

— Anladım mösyö! Anladım... Fakat bizim sanatımız ile sizin ki beyninde iddia eylediğiniz kadar yakınlık ve müşabehet göremedim. Bizim sanatın salikleri ekseriyetle cahil olurlar. İşledikleri fenalıkları esbâb-ı maîşetten ve belki de zarûret-i hayâtta addederek işlerler. Bir fenalığın cahilane irtikâbıyla âlimane ihtiyarı beyninde fark-ı küllî vardır. Size sermâye-i tezyîf olan bu sû-i hâle bizi sevk edenler de yine erkeklerdir. Bunun için işte biz de muktedir olabil-
diğimiz merteye onlardan ahz-ı sâra uğraşırız. İçimizde en bedbaht olanlar bir erkeğe cidden gönül vermek felaketine uğrayanlardır. Bir erkeğe muhabbet bizim gibi kadınların bâdî-i harâbîsi olur. Samimiyetle seven ekseri muhakkar¹⁷⁵ olur, hıyanetle mukabele görür. İşte bu sebebe mebni¹⁷⁶ sevilip sevmemek, aldatıp aldanmamak hükmüne ittibâdan hiç ayrılmamaya uğraştığımız bir düsturumuzdur. Bizce sevmek belahet¹⁷⁷, merhamet kabahattir. Bize göre hilâf-ı ahlâk hareket işte bu düstur haricine çıkmaktır. Ahlak nedir mösyö? Maddi manevi mücazat¹⁷⁸ korkusuyla kavâid-i mer'îyyesine mugayeretten¹⁷⁹ ihtiraz olunan şey değil mi? Pekâlâ... Havf-ı mücâzâtla namuslu yaşayanlarca ahlak ne ise bizim için de bu düsturumuz işte odur. Çünkü bu düsturumuzun hilafına hareket eylediğimiz anda

¹⁷³ eksiklik

¹⁷⁴ meslekler

¹⁷⁵ hakarete uğramış

¹⁷⁶ -den dolayı

¹⁷⁷ alıklık

¹⁷⁸ işlenen bir suçtan ötürü ceza verme

¹⁷⁹ uygun olmama durumu

bizim için de mücazat hazırdır. Nazariyemizin bu cihazları biraz nazik olduğundan sözlerim muğlaklaştı ama siz muharrir ve alelhusus¹⁸⁰ mesleğinizin mesleğimize mukarenetini iddia eden bir ehl-i kalem olduğunuz için benim bir sözümünden sizin bin anlayacağınıza hiç şüphe etmem... Bizim baziçemiz¹⁸¹ dilbazlık, sermayemiz kurnazlıktır. Bu asrın terakkiyyât-ı medeniyyesi te'sirâtıyla her şeyde meşhut olan tahavvül, aşk ve muhabbetde de kendini gösterdi. Eski halisane, masumane muhabbetler şimdi yalnız "Paul ile Virginie" gibi afâfet-i hissiyyâtı musavver olmaları hasebiyle modaları geçmiş addolunan bazı hikâyelerde kaldı. Şimdi hayvan gibi sevişiyorlar. İşte o hayvanlardan birisi ben... Gücenmeyiniz mösyö, bir diğeri de sizsiniz... Müddet-i ömrünüzde hiç insan gibi sevdiğinizi tahattur¹⁸² edebiliyor musunuz? Ben kendi hesabıma edemiyorum... Böyle bir tahattur-ı ma'sûmânede bulunabilsek bile bu budalalığımızı yekdiğerimize karşı itirafa ahlâk-ı zamâne icabıyla sıkılırız... Ne yapalım? Bu sâdedillikler şimdi ayıp addolunuyor. "La Dame Aux Camélias" gibi roman kahramanlarına bile nazar-ı iştibâh ve belki istihfâf¹⁸³ ile bakılıyor. Bu hilkatte bir alüfte¹⁸⁴ olabileceğine kimse ihtimal veremiyor. Muharriri nikbinlik ve hayalperestlikle itham olunuyor. Zamanımızda herkes Nana gibi hakikatlere bayılıyor. Kadın dedin mi "Paul Bourget"nin "Mensonges" romanındaki "Suzanne" yahut "Colette" gibi olmalı. Zevç deyince Suzanne'ın kocası "Maurin"e benzemeli, âşıklar da "Décourge" hilkatinde bulunmalı. İşin içine samimiyet, muhabbet gibi budalalıklar girerse sonra meşhut olacak netîce-i hâl "Renevansi"de görülen âkıbet-i vahîmenin aynı olur. Romanlarda bile tasviri muharririn şöhret-i kalemiyyesine şeyn götüren hüsn-i ahlâk erbabını Paris maîşet-i hakîkiyyesinde aramak artık abes addolunmaz mı? İffetten mahrumiyetimiz bizi iffet-i umûmiyyeye karşı hasım eylemiştir...

¹⁸⁰ özellikle

¹⁸¹ oyun

¹⁸² hatırlama

¹⁸³ küçümseme

¹⁸⁴ iffetsiz

Anjel'in bu son cümleden sonra yürüttüğü muhâkemât-ı bî-e-debânesi, henüz safvet-i beyân ve bekâret edası o derece-i fekâhete vasıl olamamış bulunan Türkçemizle ifade edilemeyecek mertebe Frenklerin yeni edebiyatından olduğu için matmazelin bu kısm-ı nazariyesini âdâb-ı umûmiyyeye hürmeten sükûtle geçiyorum...

Baudelaire, bu edibâne münazara üzerine Anjel'in nazariyesiyle kendininkini bi't-tevhîd başı açık bir eser vücuda getirir. Muhar-rir, bu eserin tahririyle meşgul iken Anjel'in batnındaki cenin de bütün edvâr-ı tekâmülüyesini geçirir... Nihayet çocuğu kundağa, eseri destgâha¹⁸⁵ yatırır. Mevzusu tabiatın muktebes olduğundan mıdır nedir masumun talihine kitap o kadar revaç bulur, o derece rağbet görür ki Baudelaire cenapları kendine taalluku¹⁸⁶ binde bir nispetinde bulunan bir çocuğa böyle mühim bir teberruda¹⁸⁷ bulunduğuna nadim¹⁸⁸ olur... Ama verdiği “parole d'honneur”dan nükûle yol bulamaz.

Anjel, az zamanda o paraların altından girer üstünden çıkar... Cıyak cıyak bağırmaktan başka artık kendine bir faydası kalmayan o yavrucağı büyük validesinin âgûş-ı şefkatine bi't-tevdî matmazel cenapları yeni yakalamış olduğu Mösyö “Maksim” namında bir herifle yaşamaya başlar... Bu yeni amanıyla olan münâsebet-i âşıkânesi hilâf-ı me'mûl epey müddet devam eder. Tüccardan bulunması hasebiyle dört beş ay kalmak üzere herifin İstanbul'a bir sefer icra eylemesi icap eyler. Anjel, Garp metanın Şark'ta para ettiğini bildiğinden ve kendini de o metalden biri addeylediğinden hem ziyaret hem ticaret maksadıyla Mösyö Maksim'in peşine takılır, birlikte Dersaadet'e gelirler. Mösyö Maksim'in umûr-ı ticâriye ile meşgul bulunduğu sırada Anjel de fırsat düşürebildikçe kendi ticâret-i husûsiyesiyle iştigalden geri durmaz. Dersaadet'e vürutlarından¹⁸⁹ bir ay sonra Maksim metresini bir Rum delikanlısıyla yakalar... Mösyö Maksim, Fransız olmakla beraber her nasılsa “naturalizm”

¹⁸⁵ tezgâh

¹⁸⁶ ilgisi olma

¹⁸⁷ bağış

¹⁸⁸ pişman

¹⁸⁹ gelme

tafaatı bulunmadığından Anjel'in beli ortası budur diye bir tepme indirip karıyı bulundukları otelden kapı dışarıya defedivermek gibi Frenklere yaraşmayacak bir nezaketsizlik ve kabalıkta bulunur.

İki yol çantasıyla iki eli böğründe bir parasız sokak ortasında kalan Anjel, umumhanelerden birine iltica edecek yerde san'at-ı redfesini umumiyetten hususiyete dökmek, ta'b-ı fuhştan bir müddet dinlenmek maksadıyla Dersaadet'te mütemekkin¹⁹⁰, muteber bir Fransız ailesine müracaat eder. Safvet-i melekâne irâe eder bir çehre-i rişâkârâne ile kendi kendini ehl-i iffet bir kız olmak üzere takdim eyler... Güya söyleyecek birçok sözü var imiş de fart-ı hicâbı bunları ifadeye mâni oluyormuş gibi yalancıkdan kızarır bozarır... Her ne derdi var ise saklamayıp açık söylemesi hususunda o aile tarafından ibrâm¹⁹¹ vuku bulur... Birçok mahcubane tereddüt ve şerm-i ca'lıden sonra yüzüne mendil tutarak te'mîn-i mâişet için mürebbiyelik etmek niyyet-i hâlisânesiyle Dersaadet'e gelmeyi arzu eylemiş ve şimdiye kadar da Fransa'dan harice çıkmamış olduğundan kadınlığı ve seyahat hususundaki acemiliği ve alelhusus tab'an¹⁹² beceriksiz ve mahcup bulunması hasebiyle İstanbul'a gelmek üzere bulunan ehl-i nâmûs tanıdığı Mösyö Maksim isminde bir zat tarafından kendisine teklif kılınan refâkat-ı seyâhati kabule mecbur olmuş bulunduğunu ve yine burada yer yurt bilmemesinden naşı¹⁹³ o zatla bir otele inmiş ve namuslu zannettiği o Mösyö Maksim tarafından ahiren bir sûret-i vahşiycede ırzına tasalluta kıyam edilmiş olması üzerine galeyan eden bütün cür'et-i nâmûskârâne ve müteneffirânesiyle kendini sokağa dar atabilmiş olduğunu... Ve yanında birkaç günlükten ziyade harçlığı ve eşya namına bir iki kat çamaşırıyla bir dua kitabından (!!!) başka bir şeyi olmadığını ter dökerek öyle yana yakıla bir sûziş-i ifâde ile anlatır ki dinleyenlerin gözleri şiddet-i teessürden yaşarır...

¹⁹⁰ yerleşmiş

¹⁹¹ zorlama

¹⁹² yaratılış bakımından

¹⁹³ ötürü

O muteber Fransız ailesi efradı, Anjel'in hâline ağlamak derecesinde acılamakla beraber yine kendisini bir gece bile müsâfereten hanelerine kabul etmezler.

Vatanları haricinde yaşayan Avrupalılar, bulundukları ecnebi memleketlerinde kendi milletlerinden birine tesadüf ettikleri zaman o garîbü'd-diyâra her hususça pek büyük bir hiss-i hürmetle teshîlât¹⁹⁴ irâe ederler. Bu hürmet ve şefkatin sebebi ise o vatandaşın diğer bir milletin servet-i umûmiyyesinden te'mîn-i maîşete uğraşmasıdır. Bundaki fâide-i mutasavverde kendi milletlerinin sair bir millet nezdinde teksîr-i nüfûs ve nüfûzu ve bu vasıta ile oradaki servet-i umûmiyyeden bir kısmının kendi memleketlerine nakline yol açılmasıdır.

O Fransız ailesi tarafından işte böyle bir hiss-i şefkatle Anjel'e irâe-i teshîlâta müsâraat¹⁹⁵ edilir. Evvela kendi civarlarında ucuzca bir oda istikrâ¹⁹⁶ olunur. Matmazel oraya yerleştirilir. Cüzi bir müddet sonra da mürebbiyelik vazifesiyle Dehri Efendi ailesi nezdine gönderilir.

Mürebbiye Anjel, mazisinden bir nebze bahseylediğimiz işte böyle bir Anjel'dir. Mürebbiyemiz ta'b-ı fuhştan bir müddet vücut ve zihin dinlendirmeye azmeylediği hâlde "Alışmış kudurmuştan beterdir." fehvasınca meyânesine dâhil olduğu aile azası içinde genç ihtiyar birkaç erkek görür görmez azminden nükûl¹⁹⁷ ediverir.

Kûyud-ı lâzîmesini karîben¹⁹⁸ yürütmek üzere tabına en hoş gelen mensûb-ı âile beylerden bir ikisinin isimlerine defterinde hurûf-ı hecâ tertibince tevafuk eden haneleri derhâl açar.

Nezahet Hanım'la Vahip Bey'in tasrîfâtı mürebbiyenin fevka'l-hadd mahzûziyetini¹⁹⁹ mucip olur ama defterinde açtığı ha-

¹⁹⁴ kolaylıklar

¹⁹⁵ bir işe vakit geçirmeden süratle başlama

¹⁹⁶ kiralama

¹⁹⁷ vazgeçme

¹⁹⁸ çok zaman geçmeden

¹⁹⁹ hoşnutluk

nelerin kesret-i adedine nazaran Şemi ile Sadri'nin muhabbetiyle kanaate kendi için imkân olduğundan çalgınca bir tavr-ı istîzâhla çocuklara sorar ki:

— Yalnız Şemi, Sadri Beyler ikisi bu lakırdı söylemiş? Amca Bey böyle bir şey demedi?

Çocuklar ikisi birden:

— Hayır demedi, cevabını verirler. Amca Bey'in böyle bir şey demediğine Anjel'in o kadar canı sıkılır ki o calı çalgınlığı bu defa ciddi bir somurtkanlığa tahavvül eder. Onun namına muhtırada açılan hane açık mı kalacak? Me'yûsâne²⁰⁰ biraz düşünür. “Bugün demediye elbette bir gün der...” mülâhazasıyla gönlüne biraz teselli verir.

O aralık kameriyenin önünden yalının aşçıbaşı Tosun Ağa kollar dirseklere kadar sıvalı, belde al sopalı ipek futası boynundan aşağı göğsüne doğru gümüşten bir selsebil teşkil eden kordonuyla geçmekte olduğundan gümrah bıyıklı, kırmızı yanaklı bu “Bolu” güzeline karşı Anjel evvela yürek gıcıklayıcı, süzük bir tebessüm gösterip badehu akidemsî, gevrek tatlı bir kakhaha salıvererek Fransızca der ki:

— “Ajibaşı”, muhtırâma kaydedilmeye layık olanlardan biri de sensin... O güzel bıyıklarınla bu şerefi ihraza da'vâ-yı istihkâk edebilirsin.

Aşçı Tosun, o tebessümdeki letafet, o kakhahadaki tatlılığı şimdiye kadar ateş üzerinde meyânesini kokuttuğu, kıvamını getirdiği hulviyyâtın²⁰¹ hiçbirinde görüp tatmamış olduğundan kalbi yerinden kopup da boğazına tıklımış gibi zavallı herif helecanlar içinde oracıkta yılışp kalır. Söylenen sözlerden hiçbirini anlayamaz. Fakat sûret-i ifâdeden o sükkerîn kakhahalarından kendine iltifat olduğunu hisseder.

²⁰⁰ ümitsizce

²⁰¹ tatlılar

Aşçıbaşı humma nöbetine tutulanların bakışları gibi bir garâbet-i nazar... Kemâl-i neş'esinden kulaklarına kadar uzayan ağzı... Sözdən ziyade hıçkırığa benzeyen bir sûret-i telaffuzla der ki:

— Efendim kokona hanım! Lafını hiç anlayamıyom ama vallah senin küçük beyin akşamları üfürdüğü düdükten (flavta)... Benim tanburanın telinden daha tatlı, daha oynak çıkıyo... Param olsa senin dilini ben de öğreneceğim... Diline de sana da hilafsız hayran oluyom...

Anjel bu defa Türkçe olarak:

— Bu akşam puf börek var?

— Sen puf böreğini seviyon mu? Öyle ise bundan sonra her gün sana kaba kaba pişürürüm...

— Sen onu nasıl kabartır öyle?

— Unu hassalı olunca kabarır... (Anjel'in kollarını göstererek) Senin fistanının kollarından ziyade şişer... Hele ben her aşçıdan ziyade kabartırım... Seninle lafa daldık ama şimdi mutfakta çıraklar tencereleri yakarlar... Bu akşam yemekler benim gönlüm gibi hep yanık olur...

Aşçıbaşı mutfağına doğru yürür. Giderken kendi kendine şöyle söylenir:

— Bu kokona benden ne istiyο canım? Gördüğü yerde sırtıyo... Benim de elim ayağım donakalıyo... İşim bitiyο. Tüh! Allah cezanı vere. Bu karı bana alakalandı mı acep? Beni günaha sokuyo... Ocak başında kokona aklıma gelince bütün damarlarım pâlûze gibi depreşiyο... Yemeklere attığım tuzun kararını şaşıyorum canım... Bunun için dört defadır efendiden takdir yiyorum... Hep bu hâller memleketteki Ayşe'ye malum oluyo galiba! Kokona bu konağa geleli gayrık Ayşe'nin hiç düşüme girdiği yok... Bu işin Allah encamını²⁰² hayrede.

Zavallı aşçıbaşı kokonanın âteş-i muhabbetiyle bedaheten²⁰³ nazmeylediği:

“Kolların puf böreği gerdanın elmasiye

Ben pişürürüm güzelim sen hemen durma ye”

beytini bir Bolu bestesiyle yanık yanık söyleyerek mutfağına girer.

II

Dehri Efendi, Mülkiye mütekâidîninden altmış beş, yetmiş ya-şında kadar bir zattır. Pederinden emvâl-i vefîreye vâris olduğu gibi bulunduğ u müteaddit²⁰⁴ mutena²⁰⁵ memuriyetlerde hüsn-i idâre ve tasarrufa riayeti sayesinde o emvali hemen taz’îfe muvaffak olmuş bulunduğ undan şimdi vezir konağı denecek mertebe müdebdep²⁰⁶ bir daireyi kemâl-i refâhla idareye servet-i hâzırası bol bol kifayet etmektedir.

Kendinin ulum ve fûnûna muhabbeti bunlardan bazılarına da intisabı, Avrupa lisanlarından Fransızcaya bir sûret-i ciddiyyede, diğerlerine de sathiyen²⁰⁷ vukufu vardır. Bazı garâbet-i ahlâkı lüzumundan ziyade hadîd²⁰⁸ mizaç, tok ve doğru sözlü olması pek çok kimseleri gücendirir ise de tab’an müstakim²⁰⁹, intizâm-perver, hukuka riayetkâr âdât ve ahlâk-ı milliyyeden bazılarına mürââtta²¹⁰ ziyade mutaassıp bulunmak gibi diğer evsâf-ı bergüzîdesi de cidden mukaddir-i ahlâk olanlara kendini sevdirebilir...

Bazı felâsife-i kadîme resimlerinde görülenlere müşabih kos-koca bir kafa, o vasi cephenin altında uzun kılları birbirine karışmış akı siyahına galip bir çift gür kaş, hemen bir bıyık kadar kaba duran bu kaşlar ile cephenin çıkıntısından peyda olan karaltı içinde çuku-

²⁰³ ansızın

²⁰⁴ çok sayıda

²⁰⁵ önemli

²⁰⁶ gösterişli

²⁰⁷ ayrıntılara girmeden

²⁰⁸ sert

²⁰⁹ doğru

²¹⁰ saygı

ra gömülmüş, sert nazarlı, müdevver²¹¹, ayrıca iki siyah göz... Ta kulakların içinden fışkırarak iki yanağı hemen külliye istila etmiş gümrâh²¹², beyaz bir sakal Dehri Efendi'nin simasına büyükler için Sokrates'in "karikatür"ü şeklinde bir heybet-i acîbe, çocuklar için korkunç bir umacı²¹³ hâli vermişti.

Zaten hane halkından büyük küçük yanına her kim girse vücudunda hafif bir lerze²¹⁴ hissetmeksizin o simaya bakamazdı. Efendinin huzurunda söylenecek sözler ekseriya pek muhtasar²¹⁵ ve onlara alınacak cevaplar da kat'ıyyü'l-müfâd olurdu. Efendi bir defa siyaha beyazdır, dedi mi o iş geçmiş ola... Artık o siyahı beyazdır diye kabul etmekten başka çare yoktu... O şeye "Efendim beyaz ama pek de o kadar bembeyaz değil biraz siyahımtırak görünüyor." demek bile kimsenin haddi değildi.

Efendi, kütüphanesine kapanıp da iştiğâlât-ı ilmiyye ve taharriyyesine başladı mı lüzumlu lüzumsuz bir iş için yanına girilemezdi. Ama kendi canı istediği zaman dairesinden dışarıya çıkar, bazen yalının büyük divanhanesinde yakaladığı (kethüda) kâhya kadına "Ekonomi Politik"ten mühim maddeler açar. Bahçede ara sıra bahçıvanı ele geçirdikçe biçareye "fenn-i kıbâle"den bahsederdi. O mehip Dehri Efendi'nin, o ciddi adamın bazen mizacı o kadar hiffet peyda eder idi ki sofada veya bahçede oynayan çocuklara karışır, onlarla beraber "saklambaç", "köşe kapmacası" oynardı.

Bu acîb hâlleri fart-ı zekâ taşkınlığından mı yoksa o koca kafadaki cevher-i mazrûfun cesâmet-i hâriciyye ile mütenasip olmasından mı ileri geldiği kolay kolay kestirilemeyecek bir mesele idi. Dehri Efendi'nin ilk hareminden bir kızıyla bir oğlu olmuştu. Melâhat Hanım'la Şemi Bey... Birinci zevcesinin vefatından sonra tuttuğu genç bir odalık da Nezahet Hanım'la Vahip Bey'i dünyaya getirmişti. Yirmi beş yaşında kadar bulunan ilk kerimesi Melâhat Hanım kocada, on sekiz yaşındaki büyük mahdumu da leyli mek-

²¹¹ yuvarlak

²¹² gür

²¹³ öcü

²¹⁴ titreme

²¹⁵ kısa

teplerden birinde bulunduğundan mürebbiye Anjel küçüklerin yani Nezahet Hanım'la Vahip Bey'in emr-i tadrîs ve terbiyeleri için tutulmuştu.

Dehri Efendi'nin dört evladında da pederlerinin o koca kafası, çukur gözleri, bazı garâib-i ahlâkî birer derece-i mütefâvitede meşhut idi. Çocuklar pederlerinin saklambaç oynamak gibi bazı laubaliliklerine, iltifatlarına mazhar olmakla beraber büyüğü küçüğü kendisinden korkarlardı. Çünkü peder efendinin hiçbir hususta şakası yoktu. Çocuklardan birinin bıçak, çakı, kalemtırış gibi âlât-ı kâtîa ile oynadığını görse derhâl o kesici şeyi çocuktan alır, masumun elini birkaç yerinden kanatıncaya kadar çizerek... Çocuğun kendi kendine kazaen yapacağı şeyi tembih-i kat'î olmak üzere o kasten icra ederdi. Ateşle oynayanın elini ateşe sokar. Ateşin acısına tahammül getirilmez, ne kadar can yakıcı bir madde olduğu çocuk nazarından bi't-tecrûbe sabit oluncaya kadar o eli ateşte cızırdatırdı.

Efendi, çocuklara ettiği bu mücazâtın bazı mertebe tadilatla diğer envaını efrâd-ı âileden büyüklere tatbikinden de çekinmediğinden bu hâllerden birkaçına müsadif²¹⁶ olan mürebbiye Anjel, hane içindeki erkeklerden yalnız Dehri Efendi'nin ismini muhtırasına kaydetmekte dūçâr-ı tereddüd olmuştu.

Dehri Efendi'nin kendinden on sekiz yirmi yaş kadar küçük bir biraderi var idi. Bu zat ailece umûmen Amca Bey namıyla yâd edildiğinden hane halkından Amca Bey'in asıl ismi ne olduğu[nu] bilmeyenler çoktu.

Amca Bey, teşkîlât-ı bedeniyyece Dehri Efendi'nin küçürek mikeyasında²¹⁷ nev'anmâ²¹⁸ bir nazîr-i acîbi idi. Birinin istikamet, diğerinin i'vicâc-ı kâmeti Amca Bey'in Dehri Efendi'ye nisbet-i müşâbehetini devr-i âhîr-i istihâlede bulunan bir kurbâğa yavrusunun vâlideynine şeklen son takarrübü²¹⁹ derecesinde bırakmıştı. Çocukların bacak aralarını hamam bohçasına çevirir mertebede

²¹⁶ tesadüf

²¹⁷ ölçü

²¹⁸ âdeta

²¹⁹ yaklaşma

eski validelerin bir âdet-i sakîmeye riayetle oralara pamuklu bezler tıktırmaktaki taannüd-i câhilâneleri eseri olarak Amca Bey'in de bacaklar yıllankavilemiş, bu inhirâf-ı kâmete amûd-ı fekârîdeki inhinâ-yı tabîi de inzımm edince iki nokta beyindeki en kısa bu'da hatt-ı müstakîm²²⁰ denmesi ta'rîf-i hendesîsine bir misâl-i ma'kûs teşkil eder surette bu münhaniyât biçare adamın kaddini eşkâl-i ma'rûfeden “Âşık yolunu şaşırdı”ya çevirerek tûl-i kâmetin hemen rub'unu içine oynatmıştı. Amca Bey'in bu i'vicâc-ı bedenîsi yûsr-i kudret-i Hudâ ahlakına da sirayet etmişti. Dehri Efendi'yle kametçe olan otuz santimlik bir noksan, beynlerindeki nisbet-i müşâbeheti pek o kadar açmamıştı. Çünkü cesâmet-i kihf ve hutût-ı sîmâiyyeleri yekdiğerine aynı gibiydi. Fakat ikisinin de ef'âl ve harekâtına dikkat eden en sathi²²¹ nazar bir ehl-i tedkîk, kütlesi dimâğıyyece Amca Bey'in ötekinden (dimağı okkaya bindirmeye müsaade olunursa) okkalarla noksanı bulunduğunu keşifte güçlük çekmezdi. Sanki kudret-i sanâa rahm-i mâderde teşekkül-i hilkatçe işe yarayan ve yaramayan ne kadar haslet var ise birinci evlad[a] vermiş, ikincisine her şeyin adisini, bozuğunu, zayıfını bırakmıştı.

Amca Bey, her hareketinde büyük biraderinin hâlini taklit etmeyi kendine sermâye-i ilm ü irfân edindiğinden Dehri-i mukallidin zaten bir acibe olmasına nazaran mukallidin u'cûbetü'l-acâib olacağına şüphe yoktur.

Büyük biraderi taşra memuriyetlerinde gezerken küçüğü İstanbul'da servet-i mevrûsesini habbe-i vâhideye kadar yemiş, şimdi Dehri Efendi'nin cenâh-ı lutf ve âtîfetine sığınmaktan başka çaresi kalmamış olduğundan her emre eyvallah demek Amca Bey için artık bir zarûret-i hayât sırasına geçmişti. Bu münasebetle Dehri Efendi'nin Amca Bey üzerine olan nüfuzu biraderlikten pederlik derecesine çıkmış, ötekinin hane derunundaki mevki-i haysiyyeti ise çocuklarla uşaklar beyninde bir dereke-i âdiyyeye tenezzül etmişti.

²²⁰ düz çizgi

²²¹ yüzeysel

Amca Bey'in birkaç karı alarak geçinemeyip boşaması, Dehri Efendi'yi fevka'l-hadd iğzâb²²² etmiş ve bu hiddet neticesi zavallı Amca Bey'in ebedî bir bekarlığa mahkûmiyetini mucip olmuştur.

İşte bu sebeple mürebbiye Anjel'in yalıya vürudu herkesten ziyade Amca Bey'in gözlerini kamaştırdı. Kâmet-i muavvecini, bir güzel kadın tarafından nâil-i nazar-ı muhabbet olabilmesine bir mâni-i kavî zannederken matmazelin o dil-şikârâne nigâh-ı sevdâ-âşû-bu manalı manalı ara sıra kendine in'itâf²²³ etmesinden önüne atılan dâne-i iğfâle ağız açan bir mâhî-i bî-idrâk gibi eğrile bûğrûle kızın etrafında dolaşarak kalbinde türlü gülünç ümitler hâlinde acınacak garabetler peyda olmaya başlamıştı.

Mürebbiye, Paris'in romancılarına taş çıkartan o "psikolog", sakat bir vücutta salim bir kalbe nadiren tesadûf olunacağını bildiğinden Amca'ya kancayı takınca biçareyi istediği mühlike-i sevdâ-ya doğru yedebileceğini anlamıştı.

Matmazel, Amca Bey'e kamburuyla mütenasip bir "zoka" ter-tip ettikten sonra hanedeki ufak tefek beylere de bir "çaparı"²²⁴ hazırladı. Bazen çinekop iğnesine çurçur²²⁵ düştüğü gibi Şemi ve Sad-ri Beyler için attığı bu çapariye vekilharç, aşçıbaşı veya ayvazdan biri yakalanırsa vay hâline! Maksat sayd-ı semek değil mi? İğneye birkaçı çengellensin de ne cinsten olursa olsun... İçinde sayyâda nahoş gelenler bulunursa onları tekrar suya atmak, eti latif, ekli²²⁶ hafif olanları da salamura ya yatırmak kendi dil-hâhına²²⁷ kalmış bir keyfiyet değil midir?

Garâib-i beşeriyye numûne-hânesi ıtlakına²²⁸ seza olan o yalıda Dehri Efendi, Amca Bey'den sonra gelen üçüncü acibe, Melâhat Hanım'dı...

²²² çok kızdırma

²²³ bir tarafa dönme

²²⁴ balık oltası

²²⁵ lapına familyasından, pek makbul olmayan, eti tatsız, benekli küçük balık

²²⁶ yeme

²²⁷ arzu edilen

²²⁸ tabir etme

Her ismi müsemmasına mâ-sadak zannedenler tashîh-i zehâb için Melâhat Hanım'ı görmelidirler... İsmi Melâhat fakat zevci için zî-hayât bir felaketti. İnsan bu kadını zevciyle bir arada görse Melâhat kelimesinin uğradığı bu sû-i isti'mâle mi yoksa o bedbaht damadın hâline mi, hangisine acıyacağını tayinde mütehayyir kalır... Melâhat'ı görenin “Uzun servilerden uzundur boyu, ince fidanlardan incedir belî” şarkısındaki mübâlağa-i tûl-i kâmet ve nehâfetçe olan gulüvv-i gayr-i şâîrâne-i istiksâr²²⁹ etmeyeceği gelir...

Erkeklerde bile nadiren tesadüf olunan telgraf direği gibi ince, uzun bir vücudun üzerine kadınlarda hiç tesadüf olunmayan cesamette ve kutr-i tavîli dikliğine gelmek üzere beyziyyü'-ş-şekl bir kafa geçiniriz... Bu beyzi²³⁰ çehrenin üzerine de Çinlilerinkilere müşabih, o kadar çekik kaş, göz, ağız, burun resmediniz ki güya Melâhat Hanım lastikten yapma bir insan imiş de iki kişi, biri ayaklarından diğeri tepesinden tutarak o lastiği son derece-i mukâvemesine kadar çekip uzatmışlar, bütün a'zâ-yı vücûd ile beraber hutût-ı sîmâiyye de bu çekiliş nispetinde birer resm-i münharif peyda ederek bilâ-tekallüs öyle kalmış zannolunsun... İşte o zaman Melâhat Hanım'ın fotoğrafını diyemez isem de aslına pek benzer bir “krokî”sini nazar-ı hayâlinizde tecsîm²³¹ etmiş olursunuz...

Ta'rîf-i diğerle sanki Melâhat'in hîn-i tevellüdünde ebesi bulunan kadın, kendilerince meri²³² olan âdet-i kadîmeye ittibâen nevzadın kafasını bir şekl-i latîfe koymak için iki şakağından şiddetle bastırmış fakat maatteessüf²³³ ilk tazyikle Uzunköprü kavununa çevirdiği ser-i ma'sûmu her nasılsa çene altından ve tepeden sıkıştırırmayı unutmuş... Sonra da çocuğu pederinin kucağına vererek “Al işte bunun adını Melâhat koy.” demiş.

²²⁹ çok görme

²³⁰ oval

²³¹ vücut verme

²³² geçerli

²³³ maalesef

Tavan süpürgesine kadın esvabı²³⁴ iksa²³⁵ etmişler gibi Melâhat Hanım, pelerinli, kat kat dantelalı yeldirmesini giyip pullu beyaz başörtüsünü de örterek bahçeye, koruya, bostana çıktığı zaman rüzgârın o kâmet-i tavîl, o endâm-ı zîbâya verdiği temevvücâtın²³⁶ ürkerek bütün vuhûş-ı tuyûrun kaçıştıklarını gören bahçıvan, efendiden fenn-i kıbâl, tabakâtü'l-arz dersleri dinleye dinleye zekâsına bayağı inbisât gelmiş olan o herif bu hâlden bi't-teyakkuz bostana vazeylediği korkulukları Melâhat Hanım'ın şeklinde yapmaya başlamış ve görülen nef-i azîmine mebni bu numune bütün besâtîn-i mücâvire bahçıvanları tarafından kabul olunmuştu.

Bazı günler sabah vakti veya akşamüstü Melâhat, zevci Sadri Bey'le kol kola koru gezintisine çıkarlardı.

Rüzgârın şiddet-i vezânına maruz kaldıkları tepelerde zevcesinin o kâmet-i kıyâmetini tezyin eden kırmalar, sayvanlar, kurdeleler yelpir yelpir uçuştukça Sadri Bey:

— Melâhat, kolundan sıkı tutmasam şimdi havalanacaksın!

der idi. Sadri'nin bu sözden maksadı zevcesinin o beyzi kafası her ucu bir tarafa uçan tecemmülât-ı libâsı içinde türlü inhinalar²³⁷ peyda eden o ipince vücuduyla bir uçurtmaya benzediğini işrâb olduğu hâlde Melâhat'te şu nükteyi anlayacak kadar zarafet olmadığından bu “havalanmak” sözünü kendisine isnâd-ı hiffet-i şûhî, atf-ı meyl-i hevâ-perestî olunuyor manasında bi't-telakkî endâm-ı tavîline hiç yaraşmayan istiğnâkârâne bir edâ-yı işvebâzıyla:

— Elinden uçuveririm diye korkuyor isen sıkı tut... Melâhat'ini kaçırma... “Kadıya yalan, kadına inan olmaz”... Canım isterse bir gün uçuveririm zahir, sonra Melâhatsiz ne yaparsın? Elinde iken kıymetini bil!

cevabıyla mukabele eder, bu soğuk cilve, Sadri'nin damarlarındaki kanı buz gibi dondururdu.

²³⁴ elbise

²³⁵ giydirme

²³⁶ dalgalanmalar

²³⁷ bükülme

Melâhat, şeklen bir kadından ziyade uçurtmaya benziyordu. Fakat hayt-ı pervâzı bir ribka-i belâ gibi Sadri'nin boynuna geçirilmiş öyle bir uçurtma ki değme fırtınalar ile inkisâr-ı râbitasına imkân-ı tasavvur olunamaz. O yalıya damat olmazdan evvel Sadri'ye efendi deniyordu. Beylik kendisine Melâhat'ın kametiyle beraber tevcih olundu. Fakîrzâde halîmü't-tab, terbiyeli, mütevazı olması kable's-sıhriyye bi'l-cümle hâl ü şânı Dehri Efendi'ce malum bulunması Sadri'nin o aileye damat olmasını intaç²³⁸ eden esbabın başlıcalarındandır.

Damat intihabı emrinde fakrın, esbâb-ı tercîhiyyeden addolunmasına istiğrâb buyurulmasın. Her akilin muhakemesi başka olur. Eğer ukaladan her birinin tefekkürü, teferrüsü sûret-i vâhîde üzere olsa idi, dünyada hemen her ilim ve fen ve her husustaki mesâlik-i hükemâ bir olurdu. Her şeyde bu kadar ihtilâf-ı ârâ, bu derece mübâyet-i nazar görülmezdi. İşte bu kâide-i umûmiyye hükmünce kimi zengin damat arar, kimi fakir. Aherin harekâtında gördüğümüz kendi fikir ve nazarımıza uymayan her şeye gülmemiz, şaşmamız lazım gelse ömrümüzün kısım-ı azîmini gülmek, şaşmak ile geçirmek icap eder. Herkes düstûr-ı hareketini kendi aklıyla tayin eyler. “Akılları mezada vermişler de herkes yine kendi aklını beğenip almış.” Bu meşhur meseldir.

Lakırdı lakırdıyı açar ama her açılan sûrâh-ı kelâma kalem it-hali, bahsi büsbütün çıkırından çıkarır. Serde zevzeklik, kalemde serkeşlik olursa ne yapmalı?

Evet efendim... Dehri Efendi, damadını fukaradan intihap etmişti. Buna sebep de gözü açılmadan yanıma gelsin, her şeyi burada görsün fikri idi. Sakat bir fikir ama aile efradından hangi babayiğit Dehri Efendi'nin karşısına çıkıp da “Siz okuduğunuz kitaplarda yanlış görmüşsünüz. İnsanlar analarından alelumum²³⁹ gözü açık doğarlar. Gözü kapalı doğmak kedi filan gibi bazı

²³⁸ meydana gelmesine sebep olma

²³⁹ genellikle

hayvanlara mahsustur. Maazallah ara sıra insanlarda da gözü kapalı doğan olur ama onların gözleri yedi gün sonra açılmaz.” diyebilecek?

Kable’s-sihriyye Sadri’nin o yalıya gidip geldiğini söylemiş-tik ya! Sadri bayram, kandil gibi eyyâm-ı mübâreke ve resmiyyede Dehri Efendi’nin eteğini öpmek fırsatını hiç fevt²⁴⁰ etmezdi. Böyle her ziyâret-i tebrîkiyye ve dâmen-pûsîde, Sadri oda kapısından içeri girerken belini mümkün olduğu kadar kamburlaştırıp bacaklarını diz kapaklarından birer zâviye-i hâdde teşkil edecek mertebe kırdıktan sonra Amca Bey’in yürüyüşünü taklit eder gibi (çağanoz vâri) yampuru bir meşy²⁴¹ ile koşa koşa gider, o dâmen-i müfizi yüzüne gözüne sürerek bi’t-takbîl, efendinin ettiği hafif tek temennaya²⁴² mukâbeleten -vücuduna vermiş olduğu o kargacık burgacık şekline asla hâlel getirmeksizin ayakları geri geriye işler ve sağ elinde de- bir temenna atış talimidir gider. O “tornistan” tavr-ı acîbiyle arka arka gide gide nihayet gidecek yer kalmaz. Arkası duvara dayanır. Yine o vaziyette bir müddet de ayakta durur. Nihayet Dehri Efendi bir iltifât-ı fevka’lâde olarak “Otur” emrini verir... Bu iltifata mukabil bir ikinci nevbet-i temennâ atış talimi daha olur... Nihâyetü’n-nihâye Sadri şamandıra üzerinde tek ayak üstünde martı durur gibi boynunu bir tarafa büküp vücudunun hemen hemen onda bir kısmı temas edecek bir vaz’iyyet-i muhterizâne ile sandalyelerden birinin ucuna ilişir...

Dehri Efendi, Sadri’nin işte şu hâllerinden terbiye-i fevka’lâdesine hükmeylemişti.

Sâhib-i hâne ile dâmâd-ı müstakbeli beyninde dereden tepeden söz açılır. Fakat Dehri Efendi’nin musâhibâtındaki deresi tepesi, bütün vâdî-i kelâmı ilm-i servet, kimya, hayvanat, nebatat hele bunların cümlesine tercihen fenn-i kıbâledir... Bunlardan oldukça derin derin bahisler açar. Rüştîye tahsilinden başka ma’lûmât-ı beşeriyye namına bir şey görmemiş olan zavallı Sadri

²⁴⁰ elden kaçırma

²⁴¹ yürüme

²⁴² öne doğru eğildikten sonra doğrulurken eli başa götürerek verilen selam

ağzını açar, ıstılâhât-ı fenniyye iğlâkâtı içinde her bir kelimesi güm güm kafasına vurulur gibi edilen o bahislerin bir sözünü anlamaksızın bir hayret-i vâlihâne ile dinler... Arada sırada “Keramet buyurdunuz efendim... Hiç işitmemiştım, aman ne tuhaf şey efendim.” gibi cevaplardan başka bir mukabelede bulunamaz... Sadri’nin bu cehaleti de fakrı gibi Dehri Efendi’nin hoşuna gider... Varsın biraz cahil olsun, mekteplerde birtakım yalan yanlış malumat peyda edeceğine gelsin her şeyin doğrusunu benden öğrensin, der... Dehri Efendi’nin huzuruna çıkmaya, şeref-i musâhibesiyle müşerref olmaya başladığı ilk zamanlarda Sadri ile beynlerindeki irtibât-ı muhabbet şu yolda iptida eylemişti:

Dehri Efendi — Efendi oğlum ne tahsil ettiniz bakalım?

Sadri — Efendim... İşte alâ-kadri’l-istitâa... Şundan bundan tahsil ettik.

— Şundan bundan ne demek?

— (Sadri sıkılarak) Sarf²⁴³ gibi, nahiv²⁴⁴ gibi... Tarih, coğrafya, hesap... Mesela risâle-i ahlâk gibi!

— Sarf ve nahiv dediğin şeyler... Arabi mi? Türki mi? Farisi mi? Fransevi mi?

— Üçü, dördü karışık efem... Bunlardan yalnız Türkçenin nahvini iyi göremedim, bir görene de tesadüf edemedim...

— Bunlar çocuk dersleri canım... Ulûm ve fûnûn-ı şettâdan neler gördün? Ve bilhassa bunlardan hangisine merak sardın? Hiçbirine ihtisasın yok mu?

Sadri derin derin mülâhazaya vararak:

— Yalnız birisine ihtisas peyda ettim. Fakat o da ehemmiyetsiz...

— Hangisine?

— İlm-i nebâta efendim!

²⁴³ şekil bilgisi

²⁴⁴ cümle bilgisi

— Ehemmiyetsiz mi ya! Nebat²⁴⁵ pek mühim bir ilimdir. Nesc-i kureybî, nesc-i kureybî-i lîfî, nesc-i kureybî-i viâîye dair olan yeni nazariyat hakkındaki mütâlaâtın derin mi?

— (Şaşıarak) Kurabiye mi buyurdunuz efendim?

— (Hiddetle) Kurabiye değil. *Tissu utriculaire*’in Türkçesini... Türkçesi mi ya, Arapçasını söylemek istedim...

— Şu buyurduğunuz isimlerde şimdiye kadar hiç nebat işitmedim efendim.

— Bu söylediklerim nebat ismi değildir... Ben nebatın ahvâl-i ibtidâiyyesinden sûret-i nesc ve teşekkülünden şimdiye kadar tetkik edilebilen envâ-ı nesciyyesinden bahsetmek istiyorum... Bunları bilemedin... Pekâlâ... Fasîle-i futuriyye yani mantar kısmında nasılsın?

Ooo! Sadri mantar kısmında birinciydi. Hele lakırdı mantarında... Efendinin bu nüktesine intikal ettiği için biçare çocuk mahcubiyetinden kulaklarına kadar kıpkırmızı kesilmekle beraber yine medit²⁴⁶ bir tebessümden kendini menedemedi. Efendi de hafif bir tebessüm göstererek dedi ki:

— Gülme oğlum... Böyle her şeye gülüvermekle iktifa etmemeli. Biraz da onların tedkik-i ahvâline uğraşmalı... Mantarlar ilm-i nebâtâtın zât-ı ilkâh-ı hafîyyetü’l-müvellid-i tarafeyn!!! sınıfındandır. Ensiceleri²⁴⁷ yalnız hücreden mürekkeptir. Bazıları hücre-i vâhideden mensûc olur. Birtakımları da müctemi hücerât-ı adîdenin karışık bir surette intisâcından müteşekkil bulunur. Tabiat ekonomisinde mantarların gösterdikleri te’sîrât pek büyüktür. Mantarlar fena bulmuş her şeyin bakiyye-i eczâsını imha ederler. Uzviyet²⁴⁸ hâlinde bulunmuş olan şeyleri madenleştirirler ve mevâdd-ı uzviyyeyi azot, amonyak, hâmiri-ı fahim hâlinde mahveylerler... Küçük mantarlar da büyük mantarları âdetâ ekl ederler.

²⁴⁵ bitki bilimi

²⁴⁶ uzun süren

²⁴⁷ doku

²⁴⁸ organizma

— (Kemâl-i hayretle) Mantarlarda bu gibi tuhaf hâller olduğunu hiç bilmiyordum efendim... Hele bir mantar diğer bir mantarı ekl ederken hiç tesadüf etmedim...

— Ben sana fen dairesinde idâre-i kelâm ediyorum. Mantar, mantarı ağzıyla ısırıp dişleriyle çiğneyerek yemez...

— (Gayet mahcup olarak) Malum efendim... Malum... Elbette onlar da birbirini fen dairesinde yerler...

— Ona ne şüphe! Her arazi ve mıntıkada mantar bulunur. Sûret-i neşv ü nemâları mevâkiin ihtilâfât-ı coğrâfiyesiyle mütegayyir olmaz ise de aynı nev mantar muhtelif a'sâr ve edvârda, te'sîr-i hâl ve mevzi ile şeklen pek çok tenevvü gösterebilir... Mantarların elvanı beyaz, esmer, kırmızı, mavi, morumsu olur. Yeşili bulunur derlerse sakın inanma ha! Bunların mürekkebât-ı kimyeviyesi nema buldukları mahâl ve mekân muhitte münasebet üzere bulunur. Terkîben yüzde doksan su, mant, kâbil-i ihtimâr şeker, mevâdd-ı azotiyye ve bazen de ekl edenleri tesmîme sebebiyet veren pek kuvvetli bir mâtde-i semmiyyeyi havidirler... Bu mantarlar yüzünden hayvanat ve ziraate arız olan emrâz-ı lâ-yuaddir. Birçok şeyler üzerinde rutubet ve te'sîrât-ı sâire ile hasıl olup da lisân-ı avâmda ismine "küf" denilen şeyler bütün mantardır. Bunların "klostroma" denilen nevi, istila ettiği koca bir gemiyi birkaç senede çürütüp dağıtır...

— Aman efendim hayrette kaldım... Ne fena şey imiş bu mantarlar... Lütfen kulunuza şu malumatı ita buyurmamış olmanız... Çakeriniz hâlâ... bendehânenizin alt katındaki bütün eşyayı istila eden o mavi şeye "küf"tür deyip gideceğim. Sübhâ-nallah bunlar hep mantar ha! (Bir eser-i zekâ göstermeye çalışarak) Efendimiz... O hâlde hani ya bazı tembel kimselere "Be adam nedir bu hâlin? Artık küfleneceksin." derler... Bu tabir yanlış... Badema onlara "Mantarlanacaksınız" demeli... Doğrusu bu değil mi efendim?

— (Büyük bir telaş ve hiddetle) O başka cihet, o başka cihet... O büsbütün başka bir keyfiyet. Mantarın da mahall-i isti'mâli var, küfün de... Envâ-ı mezrûâtta her neve mahsus bir nev'-i tu-

feylî vardır. Buğday sakları tarlada henüz taze iken arız olup da “cemre”, “yanıkara” veya “kölçer” tabir olunan hastalığı husule getiren şey “ustilago” isminde bir nev’-i mantardır. Yine buğdaylardaki “humz-ı yeknim-i hadîdin” (!) sebab-i zuhûru “puccinia graminis” isminde bir nev tufeylî-i habîstir. “Protos purada vastan” yer elmasında, “erysiphe necator”nin asmada zuhuruna bâdî²⁴⁹ olduğu hasarı bilmeyecek kadar bîgâne-i ilm ü irfân mısın? Mantarlar sınıfından birçok tufeylî²⁵⁰, insanlara, hayvanata da arızdır²⁵¹. Bunların “oidium albicans” denilen nevi çocuklarda “dâ-i câversiye”, sulak, daha doğrusu senin anlayacağın “külleme”²⁵² hastalığını husule getirir...

— Aman yarabbi! Neler öğreniyorum... Çocuklar “külleme” olur mu efendim? Bendeniz külleme yalnız asmalarda olur zannediyorum...

— Asmalarda olan insanlarda olmaz mı cahil? Yalnız çocuklarda değil büyüklerde bile olur... Ağzı burnu yara bir çocuk gördüğün vakit kendini sakın! Sâridir²⁵³. Bir çocuğun ki ağzı burnu yaradır... Lâ-şekk²⁵⁴ o küllemedir! Ekseri emzikle büyütülen çocuklarda olur... Anaları tembel, dikkatsiz bulunur... “Dâ-i câversiye” zuhura gelir. İpek böceklerindeki “muskardine” hastalığını kim husule getirir?

— (Bir isti’câl-i fevka’lâde ile) Hiç şüphe yok efendim mantarlar...

— Hangi nev mantar?

— (Düşünerek) Demin buyurduğunuz... “Porostos ustornokos” nevi...

— (Gülerek) “Protos purada vastan” demek isteyeceksin...

²⁴⁹ sebep

²⁵⁰ asalak

²⁵¹ bulaşmış

²⁵² mikroskobik mantarların bitkilerde sebep olduğu bir hastalık

²⁵³ bulaşıcı

²⁵⁴ şüphesiz

— Evet efendim evet... Mantarların işte o “protestan” cinsi efendim...

— (Hiddetle) Ağzına yaraşmıyor... Mantarlarda din ve mezhep olmaz... O söylemek istediğin “Protos purada vastan” nevi yer elmasına arızdır... Sen lakırdıyı nerenden dinliyorsun? Her sakallıyı baban mı zannedersin? İpek böceklerindeki muskardin hastalığının sebab-i zuhûru olan mantarın nevini bil, sana koca bir aferin var...

— (Mahcubiyetle) Mantarcılıkta o kadar mütebahhir değilim, nasıl bileyim efendim?

— Öyle ise iyi dinle... “Botiris basiana”

— Botiris bastiani!

— (Gazapla) Hangi “bastiani”?

— (Şaşırarak) Fener’deki... Şey şaşırdım, affedersiniz efendim...

— Yooook... İşte bu dikkatsizliğe kızarım... Vakıa mantarlardan, mikroplardan bazılarına insan ismi verirler... Verirler ama bu şeref herkese müyesser²⁵⁵ olmaz... Buna müstehak olmak için gayr-ı ma’lûm nevden yeni bir mikrop veya mantar keşfetmeli... O zaman şey-i mekşûf ism-i kâşife nispet edilir... Mesela min-gayri-haddin şimdi bir mikrop keşfine muvaffak olsam ona “Dehri mikrobu” denir. Ben de bi-hakkın bununla iftihar ederim. Benim artık ta’b-ı pîrî yakama çöktü. Evvelki gibi çalışamıyorum... Sen gençsin, çalış, durma çalış da bari ismin böyle bir şeye alem olsun. Ben bir zaman “mikrokozma” çok çalıştım. Rumca bilir misin?

— Pek az... Rumcadan bildiklerim “... tikanis, kaloyse... polikale... pupayis... aftospiyos” kabîlinden şeyler efendim...

— Öylesi makbul değil... “Elenika”sını bilmez misin?

— (Mahcubiyetle) Hayır efendim...

²⁵⁵ nasip olan

— A yavrum, sen de hiçbir şey öğrenmemişsin ki bütün vaktini boş geçirmişsin! Rumca bilmiyor isen “mikrokozmoz” tabirinden bir şey anlayamazsın... Dur ben sana anlatayım... “Mikro” küçük... “Kozmoz” da dünya... Demek... Şimdi bu sıfatla mevsu-fu²⁵⁶ birleştir bakalım Türkçede ne mana çıkacak...

— (Biraz mülahazadan sonra) “Küçük dünya”

— Hay babanın canına rahmet...

— (Biraz münfailâne) Peder-i bendeniz berhayattır²⁵⁷ efendim...

— (Gözlerini açarak) Berhayat olsun... Rahmet-i ilâhiyyeden kim müstağni olabilir? Bahsimiz nerede idi?

— Küçük dünyada...

— Küçük dünya neresidir sen bilir misin?

— Avustralya kıtası...

— Değil... Böyle cahilane cevaplar verme. Fesini önüne eğ de şöyle feylesofâne bir düşün bakalım... Küçük dünya neresidir?

— (Tefekkürât-ı amîka ile deruni²⁵⁸ söylenerek) Küçük dünya Avustralya kıtası değil... Evet aklıma gelir gibi oluyor... Bu isimde İstanbul’da bir meyhane olacak... Fakat nerede idi o meyhane? Samatya, Yenikapı, Langa, Uzunodalar, Balat, Balık-pazarı, Galata, Perşembe Pazarı, Kömürcü Sokağı, Yüksek Kaldırım, Voyvoda, hay kâfir mahalle hay... Neresiydi o?.. (Cehren²⁵⁹) Efendimiz! Hâşâ-min-huzûr, buyurduğunuz isimde İstanbul’da bir meyhane olacak galiba fakat mevkisi bir türlü aklıma gelmiyor...

— Bilemedin hey gafil, dünya!

²⁵⁶ tamlanan

²⁵⁷ hayatta

²⁵⁸ içten

²⁵⁹ yüksek sesle

— Efendim, kulunuzun dünyaya dair lisanımızda bildiğim terâkib²⁶⁰ işte şunlardır: Eski dünya... Yeni dünya... Dinî dünya... Fânî dünya... Yalan dünya...

Dehri Efendi yastık üzerinde gümüş enfiye²⁶¹ kutusunu eline alır. Orta parmağıyla altına üç mevzun²⁶² fiske vurduktan sonra kapağını açar. İçinden aldığı bir tutam enfiyenin bir kısmını burnunun bir deliğine, kısm-ı mütebâkîsini öbür deliğine enfiye-keşâna mahsus bir maharetle yerleştirdikten sonra tekrar baş ve şehadet parmaklarını burun deliklerine tıkayıp enfiyeyi kafasında matlup²⁶³ olan nikâta²⁶⁴ kadar ite dürtüştüre bi'l-irsâl der ki:

— İşte bildin... Fânî yahut yalan dünya...

— Yalan dünyanın bir ismi de küçük dünya mıdır efendim?

— Dur acele etme, anlatacağım... Felâsife-i kadîmeden Eflatun ve onun mesleğine nîm-tâbi sûfiyyûndan bir guruh ve Zenonîler bu dünyayı asgariyette âdetâ bir portakal... Üzerindeki mahlukatı da hurdebînî²⁶⁵ mantar addederlerdi. İşte küçük dünya oradan geliyor...

— Efendi hazretleri yine mi mantar?

— Ya ne zannettin şaşkın kafadar!

Dehri Efendi'nin hep bu mantar daha doğrusu martavallarını Sadri, malumat edinmek kastıyla ez-dil ü cân dinleyerek arada bir sâdedilâne izhâr-ı istiğrâb eylediğinden efendi gitgide bu çocuğun musahabesinden pek ziyade mahzûz²⁶⁶ olmaya başlamıştı.

Dehri Efendi'deki kemale, Sadri'nin hayreti arttıkça efendinin de mahzûziyyeti izdiyât²⁶⁷ bula bula birinin şaşkınlığı, öte-

²⁶⁰ terkipler

²⁶¹ keyif vermek için burna çekilen çürütülmüş tütün tozu

²⁶² ahenkli

²⁶³ istenilen

²⁶⁴ noktalar

²⁶⁵ ancak mikroskopla görülebilecek kadar küçük

²⁶⁶ hoşnut

²⁶⁷ artma

kinin coşkunu nihayet beynlerinde sıhriyeti²⁶⁸ intaç²⁶⁹ etti. Mesela Sadri hıyar fidesi yetiştirmek, ağaç aşlamak gibi amelî²⁷⁰ bahçıvanlık nevinden bildiği birkaç şey ile kendini ilm-i nebâtâtta mütebahhir²⁷¹ zannederek Dehri Efendi'ye karşı malumatfuruşlu-ğa²⁷² kalkışır, efendi de bir mantar bahsi açar, biçareyi mebhût²⁷³ ederdi.

Efendinin büyük oğlu Şemi, sinnen²⁷⁴ on sekiz, on dokuz vardır. Boyu posu yerindedir. Kafa, kaş, göz bütün hutût-ı sîmâ pederinin aynı... Fakat zekâ o zekâ değil... Peder efendinin zekâsı Frenklerin tabirince, vakıa “hâriç anî'l-merkez” bir zekâ. Lakin mahdum²⁷⁵ beyinki büsbütün “ma'dümü'l-merkez” vasfına seza... Şemi mekâtib-i âliyyeden birine devam eder. Evine haftada bir gece gelir. Fakat ne fayda? Mektebe devamı gecelerini orada geçirmekten ibaret kalır... Kalın kafasına bir şey dank demez ki... Ama çalışmaz mı? Çalışır... Haddi var da çalışmasın... Gittiği mekteb-i âliyyede falaka, değnek yok ama yalıda var... Efendibabasının baş ucunda asılı... Şemi'nin gelmesine bir gün kala çelik gibi âlâ birkaç da kızılık değneği hazırlanır. Geldiği akşam dersini bilirse kendisine baklava börek, bilmezse kızılık sopası ikram olunur. Şemi, pederinin it'âmdan ziyade taban tarafından ikrama merakı olduğunu bildiği için mektepten yalıya gelirken vapurda bile dört tarafına bakmaz, çalışır... Zavallı çocuk ne yap-sın? Cenâb-ı hâlık, kuvve-i muhâkeme denilen şeyden kendisine zerre nasip etmemiş. Ezberlediğini papağan gibi ezberler. Papa-

²⁶⁸ evlenme sonucu oluşan yakınlık

²⁶⁹ bir işi sonuçlandırma

²⁷⁰ uygulamalı

²⁷¹ âlim

²⁷² bilgiçlik taslayan

²⁷³ şaşkın

²⁷⁴ yaşça

²⁷⁵ oğul

ğan, yine medlulünü²⁷⁶ bilmeyerek öğrendiği kelimât ve cümleleri bazen bi't-tesâdüf makâm-ı münâsibinde irat²⁷⁷ ederek insanı güldürür.

Şemi ise bu hususta papağandan da bedbahttır. Ma'lûmât-ı müktesebesinden hiçbirini ne vesile ile olursa olsun hüsn-i isti'mâl edemez. Mektepte basmakalıp ezberlediği hendese²⁷⁸ davalarından bir harfin yeri değiştirilse biçare çocuk hiç o davayı görmemişe, okumamışa döner. Mikyâs-ı şekl ilk öğrendiği mikyasta, karatahta yine o eski tahta, hatta tahtanın vaziyeti bile vaz'iyet-i kadîmesi üzere olmalı ki çocuk şaşırmasın. Ne yapalım? Yalıdaki yazı tahtası mekteptekine benzemez. Bu müşâbehetsizlik çocuğun zihnini altüst eder. Ekseriya netice falaka muhabbetine çıkar. Fakat Şemi, tahsildeki istidatsızlığı²⁷⁹ kadar desâis-i âdiyyeden bî-nasîb değildir. O kızcılık değnekleri epey zihnine küşayış²⁸⁰ vermiştir. Mektepten yalıya gelirken kırlarda ya nadide bir yaprak veya tuhaf bir mantar arar. Aradığını bulmaya muvaffak olursa bunu doğru peder efendiye takdim ile hangi fasileden²⁸¹ olduğunu sorar. Dehri Efendi, oğlunun bu tahsil merakını takdîren nebatı elinde evirir çevirir. Fakat ale'l-ekser bir kulp bulup takamaz. Kütüphanesine bi'l-mürâcaa bütün nebatat kitap ve atlaslarını yerlere döker. Bu taharriyyâtı²⁸² günlerle sürer. Bazen Şemi mektebe gider, öbür hafta avdetinde²⁸³ hâlâ pederini meşgul bulur. Bu sayede Şemi, bir iki hafta imtihan felaketinden ve onun neticesi olan dayak muhabbetinden kurtulduktan başka bütün yalı halkı da rahat eder.

²⁷⁶ anlam

²⁷⁷ söyleme

²⁷⁸ geometri

²⁷⁹ yeteneksizlik

²⁸⁰ açıklık

²⁸¹ familya

²⁸² araştırmalar

²⁸³ dönüş

Bu taharriyyât-ı medîde ve tedkîkât-ı amîka neticesi olarak o nebata “erborium multikatum” kabîlinden bir isim takılır. Bu suretle mesele faysal-pezîr olmuş olur. Fakat kırlardan diğerk nadir bir mantar buluncaya kadar yine Şemi’nin dayaktan bahtı açılır...

Yalı halkından hâl ü şânı şâyân-ı tezkâr biri daha var ise o da kâhya kadın Eda Hanım’dır. İsmi Eda, unvanı hanım. Fakat kendisi erkeklik ile kadınlık beyninde yani mutavassıtü’n-nev’eyn bir mahlûk-ı acîbdır. O dairedeki erkeklerden farkı yalnız selamlıkta başörtüsüyle gezmesinden ibarettir. Şaban Ağa isminde bir de zevci vardır. Lakin hangisi karı, hangisi koca belli olmaz ki... Bazı zaman karı horoz gibi zevcinin tepesine biner... Herifin karıdan ödü kopar. İkisi de sinnen ellilik vardır. Fakat Eda sert kıyımdır... Yanından geçenin genzine kaçır... Vass-ı cemâline hiç girişmeyim... Kakanoz mu kakanoz! Yaradan’a kurban olayım...

O (beygir) kuskunu²⁸⁴ kaşları, o kedi kuyruğu saçları ne ben yazayım, ne de siz okuyunuz...

Fakat Eda kendini perî-peyker zanneder. Bazen aynada bir kendine bir de kocasına bakarak:

— Ah ben sana düşecek karı mıydım?

diye hayıflanır da zevci Şaban’dan:

— Hakikat sen dipsiz bostan kuyularına düşecek bir karıymışsın ama nasılsa bana düşmüşsün...

cevabını alınca “Haydi oradan tahtakurusu rayihalı²⁸⁵ herif” mukaddimesinden tutturulan kavga ekseriya yirmi dört saat devam eder.

Eda, kocası hakkında böyle ta’bîrât-ı tezyîfiyye istimal eder ama sırası gelince herifi dişi hayvanattan bile kıskanır...

Yalı halkından büyük küçük herkes Eda’dan korkar.

²⁸⁴ hayvanın kuyruğunun altından geçirilerek eyere bağlanan kayış

²⁸⁵ koku

Zavallı Amca Bey’le Şemi’nin kızılılık değneğiyle tedip-leri²⁸⁶ icap ettiği zaman falakanın bir ucunu Şaban Ağa diğer ucunu da zevce-i muhteremesi tutar.

III

Mürebbiye Anjel, görünüşte latif fakat koklayanın başını döndüren bir çiçeğe benzer. Bahar hüsnünün, letâfet-i nisvâniyyesi-nin tam devr-i kemâlinde yani yirmi beş, yirmi altı yaşındadır. Kameti mutavassıt,²⁸⁷ endamı narin lakin gerdanı, yanakları dolgunca, elleri tombulca olması o nahâfet-i bedenle latif bir tezat teşkil eder. Meyana bakan kendisini zayıf, simayı gören semiz zanneyler. Şişman veya narinden hoşlanan iki nev zevk-âşinâyâ-nın da o vücut, enzâr-ı rağbetini celbedebilir. İşte kızın bu teşekkül-i latîfi icabından olarak Amca Bey rüyalarında nazik bir hayale savletle²⁸⁸ uğraşır. Aşçıbaşı şişman bir kadınla dalaşır.

Anjel’de renk pembe beyaz... İnce kumral kaşların alt uçları biraz düşük, ağız da cüzi büyük ama sarma ipekle yapılmış zannolunan lâl-gûn, rakik²⁸⁹ dudakların arasında tekellüm²⁹⁰, daha tatlısı tebessüm esnasında gözüken iki sıra dürdâne-i dendân bu cesâmet-i dehan kusurunu her görene affettirir. Ham şeftali kadi-fesini andıran biraz çıkıntılı yanakların en arızalı noktalarıyla o top çenenin merkezindeki çukur beynini birer hatt-ı mev’hûm-la vasl edilse husule gelecek hayalî müselles-i mütesâvi’l-ad-lâın içinde nazar çıldırmış gibi dolaşarak âdeta bir âlem-i emel seyrederek. İlle o gözler... İlle o gözler. Uzun kirpiklerle muhat²⁹¹, açık kestane rengindeki çeşmânını istediği vakit o kadar süzer, o kadar bayıltır ki bu nigâh-ı dilşikârâneye hedef olup da gaş-yolmak²⁹² derecesinde bir şeyler hissetmemek mümkün ol-

²⁸⁶ terbiye etme

²⁸⁷ orta

²⁸⁸ saldırı

²⁸⁹ ince

²⁹⁰ konuşma

²⁹¹ etrafı sarılmış

²⁹² mest olmak

maz. Sûret-i telebbüsü pek basittir. Kumral saçlarını yalnız Paris kadınlarına mahsus olan bir maharetle tepesine toplar. Yaz mevsimlerinde arkasında daima düz beyaz veya çizgili ketenden bir korsaj, onun altında bir siyah fistan, belinde bir kayış kemer bulunur... Mürebbiyenin ev içindeki süsü, tuvaleti bundan ibarettir.

Şemi, bir hafta mektepten yalıya avdetinde mürebbiyeyi görünce şaşırılmıştı. İlk nazarda kıza o kadar kanı kaynakı ki hemen gidip efendibabasının eteklerini öperek: Mektebe gitmek ne lazım? Parisli matmazel, mektepteki hocalardan elbette daha âlimdir. Onun rahle-i tadrîsinde alacağı feyzi en büyük allamelerden²⁹³ istifâza²⁹⁴ edemeyeceğini ifade ile kardeşleri Nezahet, Vahip ile beraber mürebbiyenin önüne diz çökmek arzusunda bulunduğunu anlatmak istedi. Birkaç saat bu hayâl-i hâminâ vüsat²⁹⁵ verdi. “Efendibabamın karşısına şöyle çıkarım. Fakat çıkarım da ne derim?” diye düşündü. “Efendim, kulunuz mektepte min-gayr-i liyâkatin” mukaddimesiyle başlayan bir iki nutuk tertip etti. Hayf²⁹⁶ ki nutukların alt tarafını kendince pek belîğ²⁹⁷ addeylediği bu “Efendim, kulunuz mektepte min-gayr-i liyâkatin” nısf-ı cümle-i iftitâhiyyesi kadar parlak düşüremedi. Birdenbire babasının o mehip²⁹⁸ çehresi, korkunç gözleri nazar-ı dehşeti önüne geldi. Titremeye başladı. Pederinin pür-gazap kesilerek: “Şaban Ağa, Eda Hanım buraya geliniz. Baksanıza, çapkın mektebe gitmem diyor. İndirin falakayı. Yatırın şu katırı.” mealinde vereceği emr-i kat’î-yi o lertzeler²⁹⁹ içinde işitir gibi oldu. Babasının bu birkaç sözünü kendisinin tertip edeceği yüz nutuktan daha müessir³⁰⁰, daha kuvvetli buldu.

²⁹³ çok bilgili

²⁹⁴ feyiz alma

²⁹⁵ genişlik

²⁹⁶ yazık

²⁹⁷ etkili

²⁹⁸ heybetli

²⁹⁹ titreme

³⁰⁰ etkili

Ya beri yanda Anjel'in baygın gözleri, zavallı delikanlının bütün sabr u ârâmını yakıyor, kendisine en büyük mehâlîke³⁰¹ meydan okuyacak cüret veriyordu. Mürebbiyenin nâil-i vaslı olmak bahtiyarlığını kendi muhâkeme-i şâirânesi nispetinde şaşaadar hayaller içinde düşündü. Hisseylediği mahzûziyyet-i âşıkâneyi en kalın kızılçık sopalarının acısını hissettirmeyecek derecede cân-fezâ buldu. Çocuklarla beraber mürebbiyenin halka-i tedrisine dâhil olabilmek ihtimalini -bu hususta pederini irzâ³⁰² kabil olamayacağını mülâhaza ile- zihninden çıkardı. Yine mektebine devam etmek üzere sûret-i âherle nâil-i emel olmak, haftada bir gecelik olsun Anjel ile kalmaya bir yol bulmak çarelerini taharriye girişti.

Kendisi kızı çıldırmasıya seviyordu ama bakalım maşukası da onu seviyor mu?

“Aşk odu evvel düşer maşuka andan âşıka”

“Şemi gör kim yanmadan yandırmadı pervaneyi”

mısraları kaba tertip olunmuş bayat sözlerdendir. Lakin böyle acemi âşıkların imdadına yetişecek bir hükm-i teselliyetkârâneyi haizdir. Ben zebûn-ı aşkı olduğumu kendisine anlatırsam belki merhameten o da beni sever ümidiyle Şemi, kalbinde cây-gîr³⁰³ olan âteş-i sevdâyı yelpazeleyecek hayâlât-ı şebâbına vüsat verdikçe vermeye başladı. Zavallı çocuk, mürebbiyenin öyle kendisine baygın baygın imâle-i nigâh edişi gönlünü avlamak için olduğunu bilmiyor, birdenbire böyle bir sür'at-i bârika-nümâ ile ateşe düşüşü mürebbiyenin eser-i mahâreti olduğunu ise hiç derk³⁰⁴ edemiyordu.

Şemi her şeyi göze aldırdı, te'mîn-i muvaffakiyyet edecek surette i'lân-ı muhabbet eylemenin bir yolunu tefekküre günlerle vakf-ı zihn eyledi. “Sofradan kalkarken elini mi sıkısam? Bahçede gezerken eteğini mi öpsem?” yolunda çocukça bin

³⁰¹ tehlikeli işler

³⁰² razı etme

³⁰³ yerleşmiş bulunan

³⁰⁴ anlama

türlü şey düşündü. Derslerine hiç aklı ermeyen o beyinsiz Şemi, bu mes'ele-i mühimmede bir âşık-ı kâr-âmûz kesilerek hikâyesinin mukaddemâtında³⁰⁵ görüldüğü veçhile hemşiresi Nezahet'e öğrettiği "aimer" fiilinin üçüncü müfret şahsıyla nihayet maşukasına beyân-ı mâ-fi'z-zamîre yol buldu.

Kurnaz karı, o gece sofrada Şemi'ye çehreyi çattı. Arada bir yine atf-ı nazar tenezzül ediyordu. Fakat evvelki gibi dil-keşâne süzük bakışlarla değil... Bu defa tekdîr-güne nazarlar fırlatıyordu. Şemi sevgilisinin böyle dûcâr-ı nazar-ı hışmı oldukça gâh kızarıp gâh sarararak gözlerini kızın göz bebeklerine dikerek: "Cüret ettiğim hareket büyük bir kabahat ise affediniz! Ne yapayım gönlüme söz anlatamadım." mealini bin tavr-ı nevmîdâne ile işrâba³⁰⁶ uğraşıyordu. Lakin o gece beyinlerinde iptida eden bu nazardan nazara ifhâm-ı hissiyyât keyfiyeti, bir mukaddime-i muâşaka demekti. Fakat Şemi oraları fark edemiyor, mürebbiyeyi darıltmış olduğundan başka bir şey düşünmüyordu. Çocuğun o akşam şiddet-i ye'sinden gözlerine uyku girmede. Ertesi günü mektebe gitti. Zaten anlamadan ezberlediği derslerini bu hafta hiç ezberleyemedi. Gündüzleri zihni hep kızın hayaliyle meşgul oluyor, geceleri ancak birkaç saat daldığı nevm-i pür-ızdırâbı içinde de ondan başka bir şey göremiyordu. Ertesi hafta yalıya avdet ettiği zaman yüzüne bir dikkat eden olsaydı hayli zayıflamış olduğunu anlamakta güçlük çekmezdi. Bu dikkati Anjel'den başka kimse etmedi. Mürebbiye, muvaffakiyetini kendi kendine tebrik etti.

Çocuk, efendi pederinin huzuruna çıktı. Derhâl tahta başı imtihanına çekildi. Birinci suale karşı sükût etti. İkincisinde büsbütün lal oldu. Üçüncüsünde falaka emri verildi. Çıplak ayağa yediği on iki değnek o hafta çektiği âlâmın³⁰⁷ tuzu biberi yerine geçti. Fakat o akşam Anjel'den gördüğü mültefitâne nazarlar bu acıların hepsini unutturdu.

³⁰⁵ başlangıçlar

³⁰⁶ bir maksadı kapalı olarak ima yoluyla anlatma

³⁰⁷ acılar

Bade't-taâm mürebbiye ile bahçede buluştular. Beynlerinde dereden tepeden söz oldu. Şemi tutuk tutuk cevaplarıyla kızı hayli eğlendirdi. Nihayet söz “aimer” fiilinin sûret-i tasrîfine intikal etti... Anjel mütebessimâne bir tekdîr-i acîble dedi ki:

— Ayıp değil Şemi Bey, sen çocuk böyle lakırdı öğretti?

—

— Niçin cevap vermez?

— Korkuyorum matmazel...

— A ba! Ben “anthropophage”³⁰⁸ adam yiyecek? Ben değilim canavar... Niçin korkar?

— Size canavarsınız demiyorum, sizi gücendiririm diye ihtiraz ediyorum.

— Ne vakit korkuyor çocuk, böyle lakırdı öğretmiyor.

— Ne yapayım matmazel? Elimde mi? Benim kaç haftadır ne çektiğimi siz bilir misiniz?

— Ne çekiyor bana söyleyecek?

Şemi'ye bu müsaade pek ulüvv-i cenâbâne göründü. Sevincinden hasıl olan fart-ı helecân kalbinde fıkır fıkır bir şeyler kaynatıyordu. Biçare nefes alamayıp tıkanacak gibi bir hâle geldi. Bütün âlâmını anlatmak istediği hâlde iki kelime telaffuzuna muktedir olamadı. Bir iki kekeleydi. Nihayet bütün i'tirâfât-ı âşikânesi hıçkıra hıçkıra ağlayarak Anjel'in ayaklarına kapanmaktan ibaret kaldı.

Mürebbiye çocuğu omzundan tutup kaldırarak:

— Yetişir... Yetişir...

dedikten sonra sicim gibi dumû-i sevdâ akan yanaklarından birine nevâzişkârâne hafif bir fiske vurarak hemen oradan süratle savuşup gitti. Bu fiske bütün o gözyaşlarına tekabül edecek bir mükâfat... Bâb-ı ümîdi iki kanadıyla birden açan bir iltifat idi. Şemi o sâdedilliği ile beraber bunu idrakten âciz kalmadı.

³⁰⁸ yamyam

Kendi kendine bahçede bir müddet denize karşı oturdu. Nazar-ı sevdâsı önünde açılan bu ufk-ı saâdetin payanını³⁰⁹ görmeye uğraşüyor, bütün hüviyyet-i şebâbını sarsan bu ümit tesiriyle genç kalbi gâh semada sath-ı âbda mevceler içinde titreyen encüm-i bî-şümâr ile ihtizaz³¹⁰ ediyordu.

Demek kaç haftadır çektiği âlâm-ı muhabbete maşukası da külliyyen bigâne³¹¹ değilmiş... O da seviyormuş... Hiç sevmese o fiskeyi yanağına vurur muydu? Ne kadar olsa kadındır, kendine karşı gözyaşlarıyla edilen bu sâkitâne³¹² ilanıaşkı hüsn-i kabûl ettiğini bundan belîğ bir işaretle ifham³¹³ edemez. Şemi erkektir... İşi bundan ileri götürmek husûs-ı mühimmi kendine aittir. Önüne açılan bu bâb-ı muâşakadan içeri ilk hatveyi³¹⁴ nasıl atmalı? Şemi iki saat kadar işte bunu düşündü. Doluya koydu olmadı. Boşa koydu olmadı. Çünkü her neye karar vermiş olsa kararını fiile çıkaracak zaman yoktu. Önünde bir yarınki cuma günü vardı. Akşam üzeri mektebe gidecekti. İşi böyle keşmekeşte bıraksa yine bu hafta mektepte gözlerine uyku girmeyeceğini ra'nâ³¹⁵ biliyordu. Uykusuzluk ne ise ne... Ya derse çalışmamak! Ya onun netîce-i müellimesi olan falaka...

Neye karar verecekse bunu yarına bile bırakmaksızın hemen o gece icra etmek her suretle hayırlı olacağını düşündü... Bu gece herkes yatıp da el ayak çekildikten sonra mürebbiyenin odasına gitse, nazik elleriyle yanağına onun vurduğu fiske gibi oda kapısına hafif bir iki fiske vursa acaba nasıl olur? Kapıyı açıp kendisini kabul eder mi etmez mi? Bu düşünce tesiriyle tekmi³¹⁶

309 son

310 titreme

311 ilgisiz

312 sessizce

313 anlatma

314 adım

315 pekâlâ

316 bütün

vücudunu evvela soğuk bir ter, badehu bir şiddetli ateş istila etti. Maksada vusulü bu kadar mütekarrib³¹⁷ görmek kendini hem sevindiriyor hem tedhiş³¹⁸ ediyordu.

Bu tefekkürâtı esnasında vakit epey gecikmişti. Lerzan bir hâlde yalıya girdi. Odasına çekildi.

Yalıda mürebbiye Anjel’e verilen oda koruya nazırdı. Dehri Efendi bütün hane halkına gösterdiği huşûnet-i muâmele hilafına olarak mürebbiye hakkında pek ziyade ibrâz-ı âsâr-ı ihtirâm eylediğinin bir delîl-i alenîsi olmak üzere ona tahsis eylediği odayı ziynet-perest bir kadına hoş görünecek surette tanzim ve tefriş³¹⁹ ettirmişti.

Duvardaki havai mavi zemin üzerine yaldız çiçekli, en âlâ nevinden bir Fransız kâğıdı... Zî-kıymet³²⁰ iki üç tablo, oymalı mahun kornişlerden inen halı perdeler, göbeği beyaz, kitabesi al nefis bir Uşak halısı, bir kanepe, iki koltuk, bir “şezlong”, bir ceviz yazıhane, kameriyeli tül cibinlikli bir yaldızlı karyola, bir aynalı dolap, bir lavabo, mürebbiyenin odasını oldukça nazar-rübâ³²¹ göstermekte idi. Yalnız karyolanın baş ucuna alaf-rangalık âdetince lazımlı addolunan bazı çanak çömlek koymak için vaz edilmiş küçük dolap yerine koskoca bir dolaplı büro vaz edilmiş olmasından başka odanın tefrişatça bir kusuru yoktu.

Dehri Efendi tarafından odanın tefrişine gösterilen bu itina, hane halkınca bir hayli kıyl ü kâlî³²² mucip olmuş, bu gibi dedikodularda daima öneyak olan kâhya kadın Eda Hanım kaşlarını

³¹⁷ yakın

³¹⁸ dehşet verme

³¹⁹ döşeme

³²⁰ kıymetli

³²¹ gözleri üstüne çeken

³²² dedikodu

kaldırıp ağzını yayarak “efendinin niyeti mürebbiyeyi istifrâş³²³ etmek” olduğunu bir tavr-ı mahremâne ile her seme³²⁴ isalden³²⁵ geri durmamıştı.

Bu odada mürebbiyenin malı olarak lavabo üzerinde bazı tuvalet edevatıyla karyolanın baş ucundaki büronun üzerine vazedilmiş fil dışından mamul bir “crucifix” yani Hazret-i Mesîh’in salibe gerilmiş olduğu musavver bir heykel ve beş on kitap ve birkaç kat elbiseden ibaretti.

O akşam mürebbiye dalgın bir hâlde odasına girdi. Çünkü oynamayı tasavvur ettiği komedyanın ilk perdesi açılmak zamanı hulul³²⁶ eylemişti.

Uzun ayaklı, pembe karpuzlu al atlas “abajur”lu lambasını yaktı. Karyolanın baş ucundaki büronun üzerine koydu. Aynalı dolabın karşısına geçip fistanından başlayarak birer birer bütün esvabını çıkardı. İnce beyaz ketenden, kolsuz, yakası açık gecelik gömleğini giydi. Pistanına³²⁷ kadar küşade³²⁸ olan o vâsi³²⁹ yakanın aşağı tarafı dâiren-mâ-dâr³³⁰ tül dantela olduğu için o gömlek tesettür-i vücûddan ziyade beden-i sîmînine hayalî, nazar-âşûb bir letâfet-i nîm-mahremâne verdiğiinden berrak dalgalar içinde seyahat eden su mâlikeleri, şafak bulutlarına bürünmüş esatir³³¹ perileri gibi o istitâr-ı mevhûm, üryan bir vücutta nazarın bulamayacağı zevk-i şâirâneyi, tabirime müsaade varsa nikât-ı hafiyeyi itmam³³² ediyordu.

Mürebbiye aynada çıplak pazularını, tekmiil endamını sath-ı âbda şeklini görüp de kendine âşık olan peri kızı gibi bir

³²³ odalık alma

³²⁴ kulak

³²⁵ ulaştırma

³²⁶ gelme

³²⁷ göğüs

³²⁸ açık

³²⁹ geniş

³³⁰ çepeçevre

³³¹ masallar

³³² tamamlama

meftûniyyet-i medîde ile temaşa etti. Omuzlarından aşağı meyanına³³³ doğru çözüp salıvermiş olduğu kumral saçları içinden başını münfailâne³³⁴ birkaç defa salladı. Galiba o güzel çehre bu latif endamına kaderinin göstermiş olduğu insafsızlığa karşı şikâyet ediyordu. Paris'te kendi hem-mesleği bulunan kadınlardan birçokları ziynet, ihtişam, servet içinde yüzüyorlardı.

Kendisi ise ecnebi bir memlekette ömründe hatır ve hayaline getirmemiş olduğu mürebbiyelikte Dehri Efendi'nin emri altında nîm-mahbûsiyyet hâlinde yaşıyordu. Efendi, hiddet-i mizâcî, hanesince olan inzibata riâyet-i fevka'lâdesi hasebiyle mürebbiyeyi nezdine kabul ederken sık sık sokağa çıkmamasını şart-ı evvel ittihaz³³⁵ eylemişti. Türlü sefahat mahallerinde her gece bir erkekle dem-güzârlığa³³⁶ alışmış bir kadına bu mahbûsiyyet³³⁷ bir zindân-ı belâdan eşedd³³⁸ görünmez mi? Kaç zamandır yalıdakilerden maada³³⁹ erkek yüzü görmediğinden Şemi, Sadri Beyler kendine pek şirin görünmeye başlamış hatta Amca Bey, aşçıbaşı bile zihninde nazar-ı iltifâttan dûr³⁴⁰ tutulmayacak birer ehemmiyet ihraz etmişlerdi... Bu akşam bahçede Şemi'yle beynlerinde geçen maceraya nazaran delikanlının bu gece odaya istifsâr-ı hâtıra geleceğini kaviyyen³⁴¹ ümit ediyordu. Aynaya bir müddet daha baktı. Baktı... Hissiyyât-ı nisvâniyyesi şiddetle galeyana geldi. Gözlerinden dökülen hüzn-perverâne birkaç damla yaşı parmaklarıyla sildi.

Aynadan çekildi. Büronun önüne geldi. Oradaki salibe baktı. Ağlarken gülmeye başladı. O salibi oraya kendinin hiss-i diyânetle mütehassıs bir kadın olduğuna Dehri Efendi'yi inandırmak fikr-i riâyâkârânesiyle koymuştu. İşte ona gülüyordu. Konsolun

³³³ bel

³³⁴ içlerlemişçesine

³³⁵ kabul etme

³³⁶ vakit geçirme

³³⁷ mahpusluk

³³⁸ daha şiddetli

³³⁹ -den başka

³⁴⁰ uzak

³⁴¹ kuvvetli olarak

üzerinde Fransızca bir İncil, “Bossuet”nin “Ma’rifet-i Hudâ ve Nefs” unvanlı eseri ve onlara mümasil³⁴² birkaç kütüb-i dîniyye vardı... Bunları hiç okumazdı. Fakat gösteriş olmak için daima orada bulundurdu.

Kendinin en ziyade sevdiği ve uykusu kaçtığı gecelerde mütalaa eylediği “Les Aventures d’un Garnison”, “Marie Erobinet”, “Les Amours d’un Chevalier de Faublat” nevinden olan kıymetli kitaplarını kimsenin göremeyeceği yerlere saklardı.

Bu gizli kitaplardan “Les Tableaux Vivants” yani “Zî-hayat Levhalar” unvanlı bir tanesini çıkardı. Oda kapısını aralık bırakıp kitapla beraber döşegine girdi.

Vüruduna³⁴³ intizar ettiği Şemi mahcûbiyyet-i tufûlânesine mağlup olup da acaba gelmeyecek mi? Çocuğun adem-i vürûdu ihtimalini düşündükçe soğuk sudan kızgın tavaya atılmış balık gibi her tarafını istila eden âteş-i hırmân ve ızdırabın kalbini cızlattığını hissederek çırpıntılarıyla karyolayı yerinden sarsıyordu.

Nihayet bu elem-i intizârı o derece müştedd³⁴⁴ oldu ki elinde tuttuğu kitabın bir kelimesini anlamayacak bir hâle geldi... O aralık... Evet, işte o aralık hafif bir kapı gıcirtısı işitildi... Mürebbiye göz kuyruğuyla baktı. Şemi’nin beyaz gecelik entarisıyla odaya ilk hatvesini atmış olduğunu gördü. Fakat gıcirtıyı işitmezlikten, içeri gireni görmemezlikten gelerek ve bütün lerziş-i vücûdunu zapta, çehresine bir sükûnet-i ca’liyye vermeye uğraşarak dalgın bir hâlde nîm-mesdûd bulundurduğu gözlerini elindeki kitaba dikti.

Karyolanın baş ucundaki pembe karpuzlu lambadan bahar gurûblarında kurs-i şemsin sihr-âmîz bir ihmîrâr³⁴⁵ ile avâlim-i ulviyyeden her tarafa reng-i muhabbet yağdırmasını tanzir³⁴⁶ eyler

³⁴² benzeyen

³⁴³ gelme

³⁴⁴ şiddetlenmiş

³⁴⁵ kızılık

³⁴⁶ benzetme

gibi intişar³⁴⁷ eden mülevven³⁴⁸, musaffa³⁴⁹, sevdâvî bir ziya abajurun al ipek dantelalı sayvanından süzülüp tül cibinliğin ince deliklerinde bir ikinci tasfiyeye daha uğradıktan sonra beyaz çarşaf... Dantelalı yastıklar içinde -müstenîr-i sevdâ bir kamerin sath-ı âba düşürdüğü gülğûn, envâr-ı âgûşunda seyahatten yorulup da bitap kalmış gibi- yatan Anjel'in dört köşe bir bâlîn-i istiğnâya istinat ettirdiği ser-i nâzından nûr-ı deycûr[a] atıldığını gösterir bir letafetle omuzlarından aşağı dağılan saçlarını, gömleğin dantelaları içinde kabarmış göğsünü nazar-ı hayâle peri masallarından bir levha irâe³⁵⁰ eder gibi tenvir³⁵¹ etmişti.

Biçare Şemi, odaya attığı ilk hatvede bu manzara-i şuûr-ber-endâzâneye tesadûf edince bir rüzgâr-ı sihrle bütün kuvâ-yı zihnîyye ve bedenîyyesi felce uğramış gibi ikinci adımını atamayıp orada kaldı.

Anjel meşgûl-i mütâlaa... Pek dalgın görünmekle beraber göz ucuyla çocuğun her hareketini tetkikten hâlî kalmıyordu. O manzarayı rüyetten³⁵² âşığında peyda olacak şûr-i sevdânın son dereceyi bulması için mürebbiye gözlerini kitaptan ayırmıyor, Şemi mevkûf-i temâşâ öyle duruyordu.

Sekiz on dakika kadar bu hâl devam etti... Şemi birdenbire elektrik temasına uğramış gibi durduğu yerde titredi. O tesir ile bir iki adım daha atıp odanın ortasına geldi. Bu defa artık mürebbiyenin görmemezlikten gelmesi imkânı yoktu. Yastıktan hafifçe başını kaldırıp güya gelenin vürudundan katiyen haberi yokmuş gibi evvela dalgınca etrafa bir göz gezdirdi. Badehu³⁵³ gözü Şemi'nin parıl parıl parlayan gözlerine isabet edince sahte bir telaşla elinden kitabı atıp iki avucuyla yüzünü kapayarak:

³⁴⁷ yayılma

³⁴⁸ renkli

³⁴⁹ artırılmış

³⁵⁰ gösterme

³⁵¹ aydınlatma

³⁵² görme

³⁵³ ondan sonra

— “Mon Dieu! Qu’est-ce que je vois?” (Aman yarabbi! Ne görüyorum?) Nidâ-yı istiğrâbında bulunduktan sonra:

— “Quelle folie! Va-t-en va-t-en!” (Ne cinnet! Haydi git! Haydi!)

diye hafif hafif haykırmaya başladı.

Şemi bu kelimât-ı tardiyeyi anlayacak kadar Fransızca biliyordu. Fakat o zavallı o aralık Fransızca'yı değil a lisân-ı mâderzâdını bile unutmuştu. Kelimelerin manası zihnine girmiyor... O yalnız pembe ziyalara müstağrak, tüllere, dantelalara gömülmüş bir menba-ı sevdâdan semavi nağme bir muzika işitiyordu. Şemi birkaç adım daha ilerledi. Lerziş-i vücûdu kendinde ayakta duracak kuvvet bırakmadı. Karyolanın ayak ucuna yığılıverdi.

Mürebbiye, âşığının odadan defe muktedir olamamasından mütevellit calî³⁵⁴ bir infial ile döşeği içinde yüzüstü döndü. Başını iki eli arasına aldı. Mırıl mırıl bir şeyler söyleyerek fıkır fıkır kaynamaya başladı. Ağlıyor muydu? Gülüyor muydu? Bunu anlayabilmek o hâl-i heyecânda bulunan Şemi'nin değil a, aklı başında bir adamın bile harcı değildi.

O döşesinde türlü temevvücât-ı bedeniyye ile mırıldanırken Şemi bir seyl-i dumû ile yere kapandı... Bir şeyler söylemeye, anlaşılmasız ricalarda bulunmaya, affolunmayacak aflar dilemeye başladı.

Şu dem-i buhrânın devamı dakikadan dakikaya ikisinin kuvvetini kesiyor, baygınlığını arttırıyordu. Nihayet mürebbiye, âşığının defetmek için hangi tedbire müracaat edeceğini bilemediğini ima eder tâkat-şiken³⁵⁵ bir nigâh-ı câzible delikanlının yüzüne baktı. Bu telâki-i nazardan şerâre-pâş³⁵⁶ olan berk-i sevdâ, Şemi'yi dünyayı görmez bir hâle getirdi... Hemen yerinden fırladı. Bir ân-ı gayr-ı münkasımda oda kapısının anahtarını çevirdi.

³⁵⁴ sahte

³⁵⁵ takati kıran

³⁵⁶ kıvılcım saçan

IV

Mürebbiyenin o yalıya geldiği günden beri zavallı Amca Bey her gece rüyasında kamburunu düzelmiş görüp seviniyor fakat sabahleyin gözlerini açıp da yine kümbet o kümbet, yine kamet o kamet olduğunu elleriyle tek mil vücudunu yoklayarak anlayınca yeisinden âdeta ağlamalı oluyordu. Fakat bu yeisini Anjel'in nazar-ı iltifâtından külliye mahrum kalmak gibi nâ-ümîdlik³⁵⁷ derecesine hiçbir vakit vardırıyor, kendi kendine derin derin düşünüp türlü ümit ve muvaffakiyet yolları buluyordu.

Aynanın karşısına geçip kamburunu saklayarak yalnız a'zâ-yı vechiyyesini amîk³⁵⁸ nazarlara bi'l-muâyene kaşlarını âdeta beğeniyor, gözlerini riyasız, sevimli buluyor fakat zayıf yanakları, koca dudakları, bir karış kulakları için pek öyle güvene güvene güzeldir diyemiyor ise de bunları büsbütün çirkinlikle ithama da bir türlü dili varmıyordu.

Melâhat-i sîmâsına gereği gibi kanaat peyda ettikten sonra aynada biraz yükselip kamburunu da nazar-ı tedkîkten geçirmeye cesaret alarak kendi kendine yüz güzel olduktan sonra arkada biraz tümsek bulunmasının tenâsüb-i endâmı pek o kadar bozamayacağı hakkında delâil³⁵⁹ iradına girişiyor, nazar-ı tahayyülünde o çıkıntıyı biraz küçültüyor... “Hah şöyle biraz ufalsa bak vücuduma ne kadar levendâne bir şekil gelecek.” vadisinden tutturduğu temennî-i hâmını gide gide pek ileri sürerek kamburunu bir varmış bir yokmuş farz edecek bir mertebeye kadar varıyordu.

Bir aralık da kusuru hiç kendi vücuduna mal etmeyerek terzilere buluyor, “Sanatında mahir, eli düzgün bir terzi olsa elbisemin pamukla beslenecek noktalarını güzelce tayin etse bu vücut mum gibi olur.” diye terzilere düş-nâmda³⁶⁰ bulunuyordu.

³⁵⁷ ümitsizlik

³⁵⁸ derin

³⁵⁹ deliller

³⁶⁰ sövme

Amca Bey, Beyoğlu'nda kavga etmedik terzi bırakmamak suretiyle birkaç kat elbise yaptırttı. O arkadaki çıkıntıyı nazarlardan gizlemek emrinde terzilerin elbiselere diktikleri pamuklardan maada Amca Bey kendi tertip eylediği ufak yastıkları da sırtına bir intizâm-ı mahsûsla yerleştirmek suretiyle her gün o elbiselerden birini iktisâ³⁶¹ ile tümseğini yalnız enzâr-ı yâr ve ağyârdan değil kendi nazarından bile setre³⁶² muvaffak olarak kendinin artık şehlevant³⁶³ bir delikanlı olduğuna şüphesi kalmamıştı.

İnsan ne kadar tûbâ-kadd ne derece melîhü's-sîmâ olsa o güzelliğe revnak-ı diğer verecek vesâit-i tezyîniyyeye müracaattan vareste olabilir mi? Amca Bey bu cihet-i mühimmeyi de nazar-ı im'ândan dûr tutmayarak tuvaletine fevka'l-hadd itinaya karar verdi. Her sabah kalkınca yüzüne bir ustura gezdirmek, yarı göğsüne kadar kokulu sabunlarla yıkandıktan sonra pembe “lös” pudrasıyla yanaklarına renk ve nermi³⁶⁴ vermek, bıyıklarını kozmetiklemek, saçlarını türlü tuvalet suları ile taramak kendisi için en mühim meşâgil-i yevmiyye sırasına geçti. Kendine hep bu çekidüzenleri verdikten ve efendi kalıbına çektiirdiği ensiz fesini ayna karşısında yirmi dakikalık bir zaman sarfıyla revnak-ı hüsnünü dübâlâ³⁶⁵ eyleyecek bir vaziyette başına giydikten sonra mürebbiyyeye arz-ı cemâl etmek üzere onun gözüne ilişecek yerlerde gezinmeye çıkardı. Bazen Anjel ile karşı karşıya gelirler. Kızın “Bonjur ekselans” hitâb-ı mültefitânesiyle verdiği hafif bir baş selamına mukabil Amca Bey yerlere kadar eğilip derin bir “reverans” yapar... Aldığı o vaz'iyet-i acîbede başı büsbütün kaybolup yalnız meydanda kamburu kaldığından hiç haberi olmazdı.

Bazen bahçeden zarif bir çiçek bularak onu matmazele bir tavr-ı naçizâne ile takdim eder. Kızın çiçeği mütebessim bir çehre ve “Mersi mösyö” sözüyle bi'l-kabûl göğsüne iğnelediğini görün-

³⁶¹ giyme

³⁶² gizleme

³⁶³ boylu poslu

³⁶⁴ yumuşaklık

³⁶⁵ iki kat

ce “Bu kızın mutlak bende gönlü var. Benim yanımda çiçeği oraya takmak elbette bir şey demektir.” Fakat ne demektir? İşte Amca Bey bunu gündüzleri yemez içmez... Geceleri uyumaz, düşünür.

Kızla görüşmek için münasip bir vesile tehyiesinden³⁶⁶ âciz kaldığı günler, eline Fransızca bir kitap alıp çetin fakat hep aşk ve alakaya müteallik³⁶⁷ bir ibare intihabıyla mealine intikalden âciz kaldığını bi'l-beyân mürebbiyeye kelime be-kelime mana verdirir. Kız, sevda... muhabbet... sözlerini tatlı tatlı, hazin hazin telaffuz ettikçe Amca Bey'de el ayak titrer... Boğazına bir şey tikanır... Hemen zânû-ber-zemîn-i istirhâm olarak ilanıaşka bir girizgâh arar... Lakin o esnada kamburundan başka bütün hüviyyet-i mâddiyyesini kaybettiği cihetle söyleyecek bir söz bulmak değil, bildiği kelimâtın manalarını bile unuttur.

Amca Bey birkaç gece “Ah bu çocukça mahcubiyetim mâni-i muvaffakiyyet oluyor. Maşukama zarifane bir yolda arz-ı muhabbet için münasip bir vesile tehyie edemeyecek miyim? Bu cüretsizlik beni bitiriyor... İmale ettiğim perestîşkârâne³⁶⁸ nazarlardan kızın da müteessir olduğunu anlıyorum. O da fenalaşıyor, ben de. Lakin ne çare, beyân-ı hakîkate ikimizde de cesaret yok ki! Ciddi muhabbetler böyledir. Muâşikîn her tavır ve hareketleriyle yekdiğerine sâkitâne ifhâm-ı hakikat ederler de “Seni seviyorum.” sözünü telaffuza mümkün değil cesaret gösteremezler. İşte bizim hâlimiz de öyle... Aman yarabbi, nasıl edeyim?” diye sabahlara kadar tahammül-fersâ³⁶⁹ tefekkürât-ı müz'ice ile döşeğinin içinde dört döner... Nihayet Arşimet'in “hidro-statik” kanununu keşfeylemesi gibi bir telaşla yerinden fırlar. “Buldum! Buldum!” feryadıyla enine boyuna odayı dolaşmaya başlar...

Bulduğu ilanıaşk yolu Amca Bey'in aklına gülünecek kadar sade fakat kendine pek zarifane, şairane ve bi'l-husûs son derece de alafranga görünür...

³⁶⁶ hazırlama

³⁶⁷ dair

³⁶⁸ taparcasına

³⁶⁹ dayanılmaz

Zavallı, bîmâr-ı sevdânın arz-ı âteş-i derûn için keşfettiği bu tarîk-i nâ-refte-i zarâfet nedir bilir misiniz?

Sabahleyin erkenden kalkacak, her zamandan ziyade tuvaletine bir i'tinâ-yı mahsûs göstererek giyinecek, kuşanacak... Beyân-ı aşk için Fransızca bir iki cümle tertip edecek, yine bahçeden güzel bir çiçek bulup onu bir tavr-ı âşîkâne ile cenâbânesine esnâ-yı takdîminde cümel-i mürettebeyi müessir bir âheng-i ifâde ile sarf edecek... Fakat o cümleleri nasıl tertip etmeli? Bahusus³⁷⁰ şaşırmadan nasıl ifade eylemeli? Amca Bey'in lisân-ı mâderzâdiyla ifâde-i merâmıda bile sepet derken set demeye ağız alışmış...

Amca Bey, evvela cümleleri tertibe, badehu hüsn-i ifâde cihtini meşke karar verir. Öyle mûciz³⁷¹, müessir³⁷² cümleler arar ki söylenişte söz fakat tesirce mukâvemet-sûz³⁷³ birer âteşpâre-i beyân olsun. Zavallı adam saatlerle düşünür düşünür... Nihayet şu:

“Mademoeselle! Je suie un amoureux désespéré, ayez pitié de moi!” (Matmazel! Bir âşîk-ı nevmîdim. Bana merhamet ediniz.)

cümlesinden başka Fransızca söze benzer bir şey bulamaz... Her sözün kuvveti esnâ-yı ifâdede ona verilecek sûret-i te'sîr ile kaimdir. Cümle bulundu. Şimdi tarz-ı telaffuz cihet-i mühimmesi kaldı. Şu sözlerle beyân-ı sûziş-i derûn ederken vechine hazin bir letafet, her uzv-i vücûduna kelimâtın te'sîrâtıyla mütenasip bir kırıklık döküklük vermek emr-i müşkilini bir verziş-i ciddî ile talime karar verir. Kendi kendine der ki:

— Şu bardak kapağını maşukama takdim edeceğim çiçek farz edeyim... Şüphesiz ben de yine benim... Mesela şu aynanın yanında duran koltuk da Matmazel Anjel olsun...

Amca Bey, kapağı çiçeğe, Anjel'i koltuğa, kendini yine kendine benzetmek gibi kuvve-i zekâsına bir mi'yâr-ı celî olacak şu tertîb-i mefrûzda bulunduktan sonra başını sağa, kamburu-

³⁷⁰ özellikle

³⁷¹ özlü

³⁷² etkileyici

³⁷³ dayanılmaz

nu sola, kamburunu sağa, başını sola imale ettirerek salıntılı bir revîş³⁷⁴, hiçbir aktörün taklit edemeyeceği bir garâbet-i edâ ile koltuğa doğru yürür. O çârpâ³⁷⁵, ma'sûka-i mefrûzasına takarrüp edince bütün sıklet-i hadebesini zânû-yı yemînine yükletmek suretiyle diz üstü gelip bardak kapağı olan ve boş duran iki dest-i tazarrûunu birden uzatarak:

— *Mademoiselle! Je suis un.*

der, şiddet-i helecândan cümlelerin alt tarafını bir türlü getiremeyip durur... Bu hayalî ilanıaşkına verdiği reng-i ciddiyet kendisini -karşısında duran koltuğu hakikaten Matmazel Anjel zannettirecek- bir galat-ı hisse düşürür, biçare mahcubiyetinden ter dökmeye başlar. Yerinden kızara bozara kalkıp nazikâne bir “reverans” yaptıktan sonra koltuktan:

“Fart-ı helecânı bu defa yoluyla ifâde-i maksada mâni olduğu” yolunda aflar diler. Bir ikinci arz-ı muhabbet resmine daha girişir. Bu ikinci teşebbüsündeki muvaffakiyeti birincisinden pek farklı olmaz...

Amca Bey kırta kırta koltuğa kadar yürüyüp diz çökerek Fransızca iki kelime mırıldandıktan sonra “Yine olmadı.” diye işe yeniden başlamak suretiyle bir buçuk, iki saat kadar vakit geçirir. Böyle diz çöke kalka dizlerinde ne tâb³⁷⁶ kalır ne takat... Nihayet baygın bir hâlde döşğine serilir...

Sabah olur. Gece koltuğa kerratla³⁷⁷ arz-ı muhabbet ede ede vücuduna târî³⁷⁸ olan tâ’bdan hiçbir tarafını kımıldatamayacak bir hâlde gelmiş olduğunu anlar. O gün matmazele edeceği “ilanıaşkı” ertesi güne tehire³⁷⁹ mecbur olur. O gece yine oturur, düşünür. Bu defa da “Matmazel, bir âşık-ı nevmîdim. Bana merhamet ediniz.” suretinde tertip etmiş olduğu cümleyi, bunu pek

³⁷⁴ yürüyüş

³⁷⁵ dört ayaklı hayvan

³⁷⁶ güç

³⁷⁷ defalar

³⁷⁸ birdenbire ortaya çıkan

³⁷⁹ erteleme

manasız, pek zelîlâne bulur. Nevmit kelimesini niçin söze katmalı? Yok... Bu cümleyi değiştirmeli. Daha şairane, hakimane sözler bulmalıyım, der...

Amca Bey bir hafta kadar uğraşır. Birçok cümleler tertip eder, nihayet onların içinden şu:

“Matmazel! Âşıkane ihtirâmâtımı³⁸⁰ tenezzülen kabul buyursanız gülümle beraber kalbimi size takdim ederim.” mealinde olan:

“Mademoiselle! Si vous daignez agréer mes amoureux hommages, je vous offre mon coeur avec ma rose.”

cümlesini pek beğenir. Bu sözleri pek zarifane, pek şairane, hakimane hatta dil-şikâfâne bulur. Bir şâ’ir-i ter-zebânın nazmeyle-diği haileye³⁸¹ latif bir mukaddime bulmuş olması kabilinden bir sevinçle o geceyi geçirir... Sabah olunca pîş-i mir’atta arz-ı endâm ile en cici esvabını giyinir. Açık renk bir pantolon, siyah bir bonjur³⁸², beyaz bir kravat, üstünde ok şeklinde bir pırlanta iğne, ellerinde beyaz güderi eldivenler, Amca Bey’i bazı komedyalarda âlemi güldürmek için “jön-prömiye” rolüne çıkan ihtiyar, kambur aktörlere benzetir.

Mürebbiyenin melâhat-i şühânesine remz olmak üzere bahçeden her berk ü varakı küşâyîş-i tammını bulmuş beyaz bir gül, kendi dilbâzlığından kinaye olarak da bir şakayık koparır. “İşte şu gül matmazel, bu şakayık da benim.” diye şu zarâfet-i teşbihinden dolayı kendi kendini alkışlayarak bir kurdela ile iki çiçeği birbirine sımsıkı rapteder³⁸³.

Öğle taamından sonra ikinci derse başlamazdan evvel mürebbiyenin ta tepede şimâl-i Şarkî’ye nazır bir korucuk içinde mualla bir ihtifâgâh-ı sevdâda bir saat kadar kendi kendine oturmak mutad³⁸⁴ olduğunu Amca Bey bildiğinden, mektebe gider-

³⁸⁰ hürmetler

³⁸¹ trajedi tarzındaki tiyatro eseri

³⁸² uzun siyah ceketle çizgili pantolondan oluşan erkek giysisi

³⁸³ bağlamak

³⁸⁴ alışılmış

ken dersini ezberleyen bir çocuk gibi o Fransızca sözleri okuya okuya oraya doğru yolların... Yokuştan kuvveti, helecandan nefesi kesile kesile mevki-i matlûba kadar çıkar. Bakar ki matmazel, kesif³⁸⁵ sayeler içinde yeşillikler arasında fıstık dalından bir koltuğa oturmuş kitap okuyor. Âşık-ı püšte-dâr haftalarca meşk ettiği o hirâm-pûzîne mişvârıyla cânânesine tevcîh-i rûy-ı niyâz ederek yürür. Evvela yerlere kapanırcasına îfâ-yı resm-i selâm eyler, badehu zânûzede-i ihtirâm olarak çiçekleri dest-i ra'şenâkiyle uza-tıp öksüre tıkana:

“Mademoiselle! Si vous daignez agréer mes amoureux! Hom-mages je vous offre mon coeur avec ma rose.”

cümle-i Franseviyyesini o kadar anlaşılmaz bir sûret-i telaffuzla söyler ki mürebbiye kelimâtın bazılarını yanlış anlayarak hemen bir kakhaha salıverip:

“Hakikaten bu hâl pek şık efendim. Bana gönlünüzle beraber kamburunuzu takdim etmeniz size mahsus bir zen-dostî midir?” demek olan şu:

“Ah! Vraiment Monsieur, c’est très chic ça! Est ce une galanterie à votre façon que de m’offrir votre coeur avec votre bosse?”

cevabını verince Amca Bey bütün bütün şaşırır. Biri “gülüm”, diğeri “kamburum” manasına olan *Ma rose* ile *Ma bosse* kelimeleri beyindeki fark-ı ma'nâ ve fark-ı telaffuzu külliye seçemeyecek bir hâle gelip her ne olursa olsun bir cevap vermiş olmak için:

“Oui, Mademoiselle! Je vous offre mon coeur avec ma bosse” (Evet Matmazel, size gönlümle beraber kamburumu takdim ediyorum.) sözlerini bir sûret-i eblehânede ağzından kaçırınca bu gayr-i irâdî maskaralık Anjel’in o kadar hoşuna gider ki oturduğu fıstık dalından koltuğun üzerinden yarı beline kadar arkasına sarkarak tepine tepine güler.

Ciddi bir i'lân-ı muhabbetten ziyade bir mudhike-i sevdâya benzeyen şu nev-zemîn arz-ı hadebe-i semîn Amca Bey’in mu-

³⁸⁵ koyu

vaffakiyyet-i âşıkânesini yüzde doksan temin eder. Birkaç akşam sonra Amca Bey de yeğeni Şemi gibi mürebbiyeyi bir ziyâret-i şebâne ile müşerref etmek bahtiyarlığına nail olur.

Sofrada tertîb-i at'ime kaidesince tatlıların birkaç sahan sonra getirilmesi âdetine bi'l-ittibâ mürebbiye, Sadri'ye olan iştihasını³⁸⁶ sona saklamıştı.

Sadri o hanede damat olduğundan zevcesi Melâhat'ten iğtinâm-ı fırsat edip de mürebbiye ile dâd ü sited-i âşıkâneye girişmeye istediği gibi vakit bulamazdı. Melâhat'ın kendi câzibe-i hüsn ü ânına son derecede kanaat getirmiş olması zevci Sadri'nin kendi üzerine gül koklaması gibi bir ihtimali hatır ve hayaline uğratmadığından kocasını şundan bundan kıskanmak gibi densizliklere kalkışmak gerçi âdeti değil ise de Sadri, zevcesinin şu safderûnâne itimadını kazanmış olmakla beraber yine şüpheyi davet etmekten ihtirâzen gidip lüzumlu lüzumsuz sebeplerle mürebbiye ile konuşamazdı.

Gündüz zevcesiyle hemen daima beraber bulunmak, gece yatıkları odadan hiç ayrılamamak gibi bazı ahvâl-i mücbire mürebbiye ile beynlerinde bir laubalilik zemini küşadı emrindeki arzuna hail³⁸⁷ oluyordu.

Sofrada, bahçede yekdiğerlerine olan o garâbet-engîz bakışlarından mürebbiye ile Şemi ve Amca Bey arasında gizli bir pandomima başlamış olduğunu Sadri anlamakta güçlük çekmedi. Amca Bey'le Şemi'nin mürebbiyeye gönül kaptırmış olmalarına ihtimal veriyordu. Fakat birinin vücutça yamru yumruluğuna inzıam³⁸⁸ eden budalalığını, diğerrinin çocukluğunu, toyluğunu düşünerek

³⁸⁶ arzu

³⁸⁷ engel

³⁸⁸ eklenme

her ikisinin de mürebbiye tarafından nazar-ı tenezzül atfına şayan görülemeyeceğine hükmediyor, mürebbiyenin arada bunlara gösterdiği tebensümleri istihzaya³⁸⁹ hamlediyordu³⁹⁰.

Sadri bir hayli müddet bu hükm-i nâ-savâbında devam etti. Sonra meşhudu³⁹¹ olan bazı ahval nazar-ı dikkatini açtı. İlk hükmünü zaafa düşürmeye başladı. Amca Bey'in her gün kukla gibi giyinip tuvaletine fevka'l-hadd itina göstermesini, Şemi'nin günden güne zayıflayarak sararıp solmasını pek nazar-ı bî-kaydıyla göremez oldu. Hâl ve mevkiin müsaadesi derecesinde bunların harekâtını tetkike, şu tuhaf pandomima perdesi arkasında cilveger olan hakayıkı tecessüse karar verdi. Zaten gönlü mürebbiye mütemayildi³⁹². Gece gündüz, bütün vaktini şu muammanın halline vakfetmesi arada bir mürebbiyenin iffetince dâ-i iştibâh ahvale müsadif olması kendini ümitlere düşürerek kalbindeki bu meyli şedit³⁹³ bir sevda derecesine getirdi. Yavaş yavaş Amca Bey'le Şemi'den mürebbiye kiskanmaya, mürebbiyenin onlara gösterdiği tebensümleri -velev sarf-ı istihzâdan ibaret olsun- âdetâ çekememeye başladı... Amca Bey'le Şemi'nin hâl ve harekâtını tetkikten bir an hâlî kalmadığı için bir gün baktı ki Şemi, hemşiresi Nezahet'i odanın bir köşesine sıkıştırmış, "aimer" fiili tasrîfâtından bir şeyler öğretiyor. Oda kapısından gizlice dinledi. Delikanlının mürebbiye ilanıaşk için hilâf-ı belâheti olarak bir tarîk-i nevîn keşfetmiş olduğunu anladı. Şemi'nin şu hareketine pek hiddetlenmekle beraber bu usûl-i zarîfâneyi taklide seza görmek derecesinde bi't-takdîr kendisi de Vahip'i bularak "adorer" fiilinin manzûr-i kârîin olan sûret-i tasrîfini çocuğa öğretti.

Bu sevdâ-yı müselles ayrı ayrı bacalardan fitili aldı. Yalnız Sadri, Amca Bey'le Şemi'nin mürebbiye sevdiklerini biliyor. Fakat bu iki budala meselenin böyle bir sehpâ-yı iştirâk üzerine kurulduğundan bihaber bulunuyorlardı. Sadri'nin bu bilgisi de Anjel'in

³⁸⁹ alay etme

³⁹⁰ bir sebebe yormak

³⁹¹ gözle görülen

³⁹² meyilli

³⁹³ şiddetli

iki üftâde-i kem-şuûruna gösterdiği nehari tebessümlerin ziyârât-ı leyliyyeye netice vermeye kadar ilerlemiş olduğu mertebesine henüz varmamıştı. Sadri, mürebbiyei kendine layık buluyor. Kızın o yalıda kendine bir âşık intihap³⁹⁴ etmesi lazım gelse bu âşık-ı müntehibin ancak kendisi olabileceğine hükmeyleyor. Amca Bey’le Şemi’nin kızıdan bekledikleri ümîd-i kabûl ve sevdâyı birer hayâl-i hâm suretinde bi’t-telakkî eğer bu iki âşık-ı vâhî-emel nâil-i vasl-ı cânân olmaktaki ısrarlarını hadd-i ma’kûl derecesinden aşırırlar, âteş-i sevdâlarını mûcib-i endîşe olacak mertebe taşırırlar ise bir çocukla bir kamburu künden den atmayı güç bir şey addeylemiyor-
du.

Bu üç sevdâzededen mürebbiyenin tabına en muvafık geleni filhakika³⁹⁵ Sadri idi. Yekdiğerine beyân-ı mâ-fi’z-zamîr edebilmekteki müşkülât diğ er ikisine nispetle Sadri’nin kadrini mürebbiye nazarında dübâlâ eyledi. İlk kıvılcımı “adorer” fiilinden alan bu mebde-i muâşaka yavaş yavaş ahkâm-ı tasrifiiyesince vüsat peyda ederek nihayet Sadri de yine o bildiğimiz odada mürebbiyenin iltifât-ı leylîsine mazhar oldu.

Mesele o kadar garabet peyda etti, o kadar çatallaştı ki üç erkeği değil sekizini, onunu birden, birinin vücudundan diğ erine şemme³⁹⁶ hissettirmeksizin idaredeki maharet ve mümaresesine³⁹⁷ i’timâd-ı tâmmı bulunan Anjel bile başladığı bu müsellesü’s-sâ-kayn gönül komedyasında pek ileri varmış olduğunu, başlangıç gülünç ise de revîş-i hâlin neticeyi pek feci, belki de vahim gösterdiğini, bu gibi muğlak mesâil-i muâşakada daima ihrâz-ı muvaffakiyyet ve galebe etmekle beraber bu defa şu işi yüzüne gözüne bulaştırmadan başa çıkaramayacağını hisseder, bu aczini nefsi-ne karşı itiraf eyler gibi oldu... Fakat ne fayda? İş işten geçmişti. Âşıkların üçünde de alev saçağa sarmış... Dehşetli bir filispit ile iş fitili almıştı. “Mızrak çuvala sığmaz.” fehvasınca³⁹⁸ yavaş yavaş

³⁹⁴ seçme

³⁹⁵ gerçekten

³⁹⁶ zerre

³⁹⁷ hüner

³⁹⁸ sözü gereğince

Amca Bey üzerine Şemi'nin nazar-ı dikkati, Amca Bey'in Şemi'nin ahvâl-i sevdâ eserine dair çeşm-i basireti ve her ikisinin Sadri üzerinde enzâr-ı hasedi açılmaya başlamıştı. Üçünden hiçbirisi mürebbiyenin kânûn-i muhabbette böyle bir kâide-i teslîsi kabul ettiğine dair bir edille-i mâddiyyeye henüz müsadıf olmamış ise de bir hiss-i acîb üçünün de aynı merkez-i muhabbet etrafında dair birer peyk hâlini almış olduklarını kendilerine ihsas³⁹⁹ ediyordu.

Üçünden herhangi biri matmazel ile enzâr-ı ağyârdan hâlî bir müşâfehe⁴⁰⁰ bulunabilmek bahtiyarlığına nail olsa diğer iki âşık-ı gâib hakkındaki kıskançlığını bundan mütevellit rencîde-i kalbini türlü kelimât-ı müessire ile maşukasına beyandan kendini alamayarak kızın muhabbetini nefsine inhisara⁴⁰¹, nazar ve merhametini yalnız kendi üzerine celbe uğraşırdı. Mesela bu müşâfeheye Amca Bey muvaffak olduğu zaman Şemi'nin sevdâ-pe-restâne nazarlarını beğenemediğini kıza anlatır... Şemi de Amca Bey'in hâlini pek tuhaf bulmakla beraber cânânesini o bakışlardan kıskanmaktan kendini menedemediğini Anjel'e söylemekten çekinmez. Sadri ise her iki rakibinin muâmelât-ı eblehânelerinden pek bizar⁴⁰² olduğunu vakit buldukça matmazele ifhamdan geri durmazdı.

Mürebbiyeye gelince, üçünü de iğfalde gayet mahirane davranıp herhangi biriyle hem-bezm olursa diğer ikisi hakkında beyân-ı nefret ve şikâyet ederek karşısındaki âşık-ı gâfilî gönlü yalnız ona münhasır⁴⁰³ olduğu zemininde sözlerle iknaya muvaffak olurdu.

Anjel odasına misafir kabul edeceği geceleri fevkalade bir i'tinâ-yı mahsûsla tayin etmek lazım geleceğini âşıklarından biri odada iken diğerinin onun üzerine gelmesi meseleyi tamir kabul etmez bir hâle getireceğini düşünüp resm-i kabûl planını ona göre tertip etmişti.

³⁹⁹ sezdirme

⁴⁰⁰ karşılıklı konuşma

⁴⁰¹ birine has olma

⁴⁰² bezmiş

⁴⁰³ yalnız bir kimseye mahsus olan

Şemi, mektepte bulunduğundan yalıda yalnız haftada bir gece kalıyor... Mürebbiye diğer iki âşığına, Şemi'nin yalıda bulunduğu geceler durmayıp evin her tarafını dolaştığını, bazen sâika-i tecessüsle oda kapısına kadar gelip içeriyi dinlediğini bi'l-beyân çocuğun yalıda kaldığı gecelerin mülakat için pek tehlikeli olduğuna Sadri ile Amca Bey'i kandırmaya muvaffak olmuştu. Şemi yalıda bulundu mu Amca Bey kendi odasından başını bile dışarı çıkarmaya korkardı. Binaenaleyh mürebbiyenin Sadri'yle Amca'yı bu suretle iknaya muvaffak oluşu kendisine haftada bir gece Şemi'yi bilâ-tehlike⁴⁰⁴ odasına kabule meydan vermişti.

Şemi mektepte bulunup da her ikisinden birinin vürudundan diğerine bir şey sezdirmeksizin Amca Bey'le Sadri'nin odaya sûret-i kabûllerine gelince mürebbiye bu ciheti de oldukça yoluna koymuştu.

Sadri geceleri daima zevcesiyle bir odada bulunmak mecburiyetinden dolayı vakitli vakitsiz terk-i firâş ile odasından çıkamaz, çıksa da bu hurucu⁴⁰⁵ dışarıda pek cüzi bir müddet kalmasını icap eden bir lüzum üzerine olabilirdi. Damat Bey'in yalıda serbest kalabilmesi zevcesinin orada bulunmamasına mütevakıftır⁴⁰⁶ ki Sadri için leyâl-i bahtiyârî demek olan böyle gecelere saadetine nâiliyyet⁴⁰⁷ hemen nevâdir⁴⁰⁸ kabîlindendi. Melâhat Hanım'ın İstanbul'da bir teyzesi vardı. Validesinin vefatından sonra bu kadını vâlîde-i sâniyye yerine koyduğundan yirmi, yirmi beş günde bir gider, onun evinde kalırdı. Fakat teyzesini ziyarete gittiği geceler zevci Sadri'yi de ekseri beraber götürürdü. Sadri mülâkât-ı âşıkâne için yegâne vakt-i fırsat demek olan bu teyze ziyaretlerinde zevcesine refakat etmemek maksadıyla türlü

⁴⁰⁴ tehlikesiz

⁴⁰⁵ dışarı çıkma

⁴⁰⁶ bağlı

⁴⁰⁷ erişme

⁴⁰⁸ nadir olan

vesile ve bahaneler ihdasına⁴⁰⁹ başladı. Tasnîâtında⁴¹⁰ muvaffak olduğu zamanlar yalıda serbest kalabilirdi. Sadri'nin böyle zevce-i bülend-endâmından âzâde-ser kaldığı gecelerde mürebbiye Amca Bey'e:

— Bu gece sen çıkmayacak senin oda dışarı... Bu akşam yok, Sadri kendi karı beraber, o çapkın bütün gece dışarı geziyor... Geliyor benim oda kapı dinliyor.

Yolunda tehdîdâtla⁴¹¹ âşık-ı sandûka-ber-düşunu öyle gecelerde yalnız saâdet-i vaslından mahrum bırakmak değil, odasından harice çıkmaktan bile mene muvaffak olur, kendisi beri yanında o pembe ziyalı hücre-i kabûlünde Sadri'yle bol bol görüşmeye meydan bulurdu.

V

Anjel'in şu üç âşığını birbirinden habersizce memnun etmesi yolunda kurduğu dolâb-ı ihtiyâlin intizâm-ı devrini sekte edecek bazı ahvalin zuhuru pek şeker-renk giden bu komedyayı âdeta gül pembesi hâline koydu.

Şemi'nin mektep tatili zamanı geldi. Artık delikanlı gece gündüz yalıdan bir tarafa ayrılmıyor. Mürebbiyenin tenbihât-ı şedîdesi hilafına hemen her gece hacle-i cânâna fûrce-yâb-ı duhûl olmak için sabahlara kadar sofalarda dolaşmaktan kendini alamıyordu.

Bir tesâdüf-i bedbahtâne olarak o aralık Melâhat'ın İstanbul'daki teyzesi de hastalanıverdi. Melâhat, valide yarısı addeylediği teyzesini şunun bunun nezâret-i bî-kaydisine terk edemeyerek kadıncağıza kendi yed-i ihtimâmıyla bakmak için sıkça sıkça İstanbul'da kaldığından Sadri'nin de meydân-ı muâşakası genişlemişti.

Mürebbiye, vehâmet-i netîceyi bi't-teyakkun üçüne de bâb-ı kabûl-i leyliyi sedde mecbur oldu. Haftalarla devam

⁴⁰⁹ ortaya çıkarma

⁴¹⁰ uydurma şeyler

⁴¹¹ korkutmalar

eden bu mahrûmiyyet-i vasl bu üç dildâde-i me'yûsu tahammül-fersâ birer âteş-i iştiyâka düşürdü. Hele Amca Bey, te'sîr-i nâr-ı sevdâ ile geceleri topaç gibi odasının ortasında dönüyor... Bazen âzim-i hacle-i cânân olmak için her mehlekeyi⁴¹² göze aldırıp “herçi bâd-âbâd” cesâret-i mütevakilânesiyle odasından başını çıkarıyor, sofada bir hayâl-i mahûf gibi dolaşan ya Sadri veya Şemi'den birinin gölgesi önüne çıkarak mâni-i azmi oluyordu. Bu iki rakîb-i bî-amânının devr-i leylîlerinden sofayı hâlî bulmak fırsat-ı bahtiyârisini ele geçirdiği gecelerde yavaş yavaş gâh duvar diplerinden yürümek gâh dört ayak yerlerde sürünmek ihtiyatlarıyla türlü helecân içinde bâb-ı ma'sûkasına kadar gidiyor... Vürudunu ihbar için parmaklarıyla “tık tık” hafif vuruyor, içeriden mukâbeleten hiçbir seda işitemeyince rezeyi⁴¹³ karıştırıyor, kapıyı sımsıkı kilitli bularak nâ-kâbil-i ta'rîf bir âteş-i hırmân ile me'yûsen⁴¹⁴ odasına avdet ediyordu.

Yine bir gece Amca Bey ne olursa olsun mürebbiyenin odasına gitmeye karar verdi. Odasından başını çıkardı. Kesif bir zulmete boğulmuş o koca sofanın köşesini bucağını dinledi. Oh ne âlâ! Karşiki duvara müstenit bulunan büyük satın sedâ-yı rakkâsından başka hiç ses yok. O zulmet, bahusus el ayak çekildikten sonraki o sükûnet-i leyliyye içinde rakkasın bir ıttirâd-ı mahsûsla çıkardığı o “tak... tak”lar gündüzkin-den birkaç derece daha büyümüş gibi işitiliyordu. Amca Bey sofaya ilk adımını attı. Vehleten⁴¹⁵ ürkmüş gibi yine geri çekildi. Bir müddet düşündü. Kendi kendine: “Bizim sofanın ortasındaki asma lamba evvelleri her gece sabaha kadar yanardı. Acaba şimdi niçin yanmıyor! Bu geceye kadar ben buna neden dikkat etmedim? İki üç hafta var ki lamba herkes yatıncaya kadar yanıyor... Sonra sönüyor. Hatta bu gece ben odama girerken yine yanıyordu. İşte şimdi sönmüş... Gazını az koyuyorlar da mı sönüyor? Yoksa biri mi söndürüyor? Bu ne hikmet?” dedi.

⁴¹² insanın mahvına sebep olabilecek kadar tehlikeli durum

⁴¹³ menteşe

⁴¹⁴ ümitsiz bir hâlde

⁴¹⁵ birdenbire

Geceleri böyle hilâf-ı mu'tâd lambanın sönmesi hakikaten Amca Bey için dikkate şayan bir keyfiyetti. Fakat biçarenin iş-tiyâk-ı cânân ile zihninde peyda olan teşevvüş⁴¹⁶ kendinde hiçbir şeyi yoluyla düşünmeye meydan bırakmadığından bu hususa lüzumu derecesinde ehemmiyet vermeyerek beş on dakikalık bir tefekkürden⁴¹⁷ sonra yine kendi kendine:

— Sadri'yle Şemi, mürebbiyenin bana ettiği iltifatları çekemiyorlar... Geceleri benim kızın odasına gidip gitmediğimi tarassut⁴¹⁸ etmek için bu lambayı söndüren, o iki çapkından biri olmalı...

dedi. Yine karâr-ı evvelini icra azmiyle başını oda kapısından çıkardı. İkinci defa olarak her tarafı bir i'tinâ-yı mahsûsla dinledi. Hep o saat rakkasının “tak tak”ları... Başka seda yok... Hiçbir yerde “çıt” olmuyor... İçinden “Hele şükür baş belası çapkınlar uyumuş.” dedikten sonra nefes almaya bile korkarak hırsız gibi yavaş yavaş sofanın ortasına doğru yürümeye başladı.

Mürebbiye, Sadri, Amca Bey, Şemi'nin cümleten odaları gayet vâsi⁴¹⁹ bir sofa üzerinde idi. Yalnız Dehri Efendi'nin bir kütüphane, bir salon, bir de yatak odasından mürekkep⁴²⁰ bulunan dâire-i mahsûsası ayrı idi. Fakat o daireye methal⁴²¹ olan koridorun kapısı da yine o sofaya açılıyordu.

Amca Bey, sofanın ortasında bulunan büyük masanın yanına geldi. Uzaktan bir kapı açılır gibi hafif bir gıcırta işitti. Bu gıcırtaı gayet muhterizâne⁴²² ayak sedaları takip ettiğini duyunca o tarafa bir gelen olduğuna artık hiç şüphesi kalmadı. Hemen geri dönüp odasına çekilmek istedi. Lakin ayak patırtıları git-tikçe kendine doğru takarrüp ettiğinden gelene kendini sezdirmeksizin oradan savuşmak kabil olamayacağını anladı. Kendine bir câ-yı ihtifâ olmak üzere yavaşça masanın örtüsünü kımıl-da-

⁴¹⁶ karışıklık

⁴¹⁷ düşünce

⁴¹⁸ gözetleme

⁴¹⁹ geniş

⁴²⁰ -den oluşmuş

⁴²¹ giriş

⁴²² çekingen bir kimseye yakışır tarzda

tıp altına giriverdi... Masa bir buçuk metre kutrunda⁴²³, beş ayaklı cesim⁴²⁴ bir devirde olduğundan Amca Bey iyice gizlenmek için ortaya doğru süründükçe yine o masa altında diğer bir şeyin muhite doğru sürünüp çekildiğini hissetmesin mi? O ne? Amca Bey hariçteki ayak seslerinden başka masanın altında hemen kulağının dibindeki bu ikinci pıtırıtıyı işitince diri diri kapana yakalanıp da kapan sahibinin vürudunu hisseden sansar gibi ne masanın altında durabiliyor ne de dışarı kaçabiliyordu. Adamcağızı o kadar büyük bir helecân yakaladı ki şiddet-i darabândan kalbinde peyda olan gümbürtüleri saat rakkasının tıkırtılarından daha kuvvetli işitiyordu.

Amca Bey, masanın ayaklarından birinin yanına o da o ayaklardan biri imiş gibi bir cism-i camîd hâlinde öyle mihlanıp kaldı. Hiç kımıldamak, kıpırdamak, bir karınca kadar ses çıkarmak istemiyordu. Fakat kalbinin gümbürtülerini menetmek o şiddet-i havf ve helecândan mütevellit ayrı ayrı solumalarını teskin eylemek kabil mi? Tuhafı nerede? Masanın öbür kenarında muhtefî⁴²⁵ zatın da aynı hâl-i helecânda bulunduğunu, nefesi nefesine yetişmez derecede soluduğunu işitiyor... Onun da darabân-ı kalbini kendininki kadar bir vuzuhla duyuyordu.

Masa altındaki bu iki kişi, yekdiğerinin helecânını dikkatle dinleyip ikisi de kendini ötekine tanıtmamak için masanın kenarından bir çâre-i firâr aramaktalar iken sofanın ta öbür ucundan ayak sesleri pıtır pıtır pıtır gelip kendi yakınlarından geçtikten sonra gitti, gitti, Anjel'in oda kapısı önünde durdu.

Masa altındakilerin bu defa sûret-i helecânları külliye de-ğişti. İkisi de yekdiğerini tecessüsten ve hatta evvelki muhâzerattan sarf-ı nazarla mürebbiyenin kapısı önünde cereyan edecek hâle olanca dikkatleriyle kulak vermeye başladılar... Amca Bey vukû-i hâli yalnız işitmekle de kanaat etmeyip artık karanlığa iyice alışmış olan gözleriyle belki bir şey seçebilirim ümidiyle

⁴²³ çap

⁴²⁴ büyük

⁴²⁵ gizlenen

yavaşça örtünün ucunu kaldırarak dışarıyı seyretmeye kadar cesaret gösterdi. Aynı cesaret öteki zatta da peyda oldu. O da usul usul sürünüp masanın bu temaşaya en elverişli olan cihetine gelerek örtüyü hafifçe aralık etti.

O esnada Anjel'in kapısı tık tık ama pek hafif olarak iki üç defa vuruldu. Masa altındaki muhtefiler netîce-i hâle intizâren işte asıl şimdi nefes bile almak istemiyorlardı...

Tık tıklar evvelkilerden biraz daha hızlıca tekerrür etti. İçeriden ses çıkmadı... Bir iki tık tık daha oldu. Yine cevap yok. Bu tık tıkların semere-dâr olmadığını gören zâir-i leylî ağzını kapının anahtar deliğine uydurup mümkün olduğu kadar pes perdeden bir seda ile:

— Sevgili Anjelciğim, ben geldim. Kim olduğumu sesimden anlamıyor musun? Öteki müziç⁴²⁶ budalaların ikisi de uyudu. Burada benden başka kimse yok.

ricalarında bulunduktan sonra buistirhâmâtına cevap intizarında iken hemen o dakika içinde merdiven tarafından elinde koca bir lamba ile birinin sofaya doğru geldiğini gördü. Neye uğradığını tayine vakit olmadan beş altı saniye zarfında o zulmet-i kesîfe içindeki sofa birdenbire gündüz gibi tenevvür⁴²⁷ ediverince kapı önündeki sâil-i merhamet o zavallı derd-mend⁴²⁸ kedi görmüş fare gibi kaçacak bir delik bulmak üzere etrafına fevkalade bir sür'at-i nazarla bakındıktan sonra masanın altını bir penâh-ı selâmet zannıyla hemen oraya kapağı dar attı. Zırh delen bir dâne-i pür-âteş şiddetiyle masanın örtüsünü itip altına girer girmez tos vuruşur gibi kendi kafasıyla diğer bir kafa beyrinde vukua gelen şiddetli bir müsademe⁴²⁹ âşık-ı mermîyi âdeta sersem etti. Diğer kafa sahibinin hissettiği evcâm⁴³⁰ da şöyle böyle acılardan olmadığını “Vay kafam!” diye yavaş fakat keskince işitilen bir sedâ-yı şikâyetten anladı. Müsâdemeynden

⁴²⁶ rahatsızlık veren

⁴²⁷ aydınlanma

⁴²⁸ dertli

⁴²⁹ çarpışma

⁴³⁰ acılar

ikisinin de beyni sızlıyordu. Fakat “gık” demeye imkân var mı? Birkaç saniye içinde sofa apaydınlık kesildi. Örtünün aralıklarından masanın altına giren ziya orasını, üç kişinin çehresini yekdiğerine seçtirebilecek mertebe rûşenâ⁴³¹ bir hâle getirdi. Aman şu üç kişinin o esnada yekdiğerine fevkalade birer mahcubiyetle imale eyledikleri nazarları görmeliydi. Birbirinin nazar-ı ta’yîbine hedef olmadansa yer yarılıp yere geçmek daha evla olduğunu yekdiğerine bu bakışlarıyla ifham ediyorlardı. Fakat kim kimi tayip edecek? İçlerinden daha az sezâ-yı hande hangisidir? Hangisi diğeriyle istihzaya kendinde hak görebilecek?

Üçüncü olarak o ilticâgâha⁴³² atılan ile içeridekilerden birinin kafası beyninde vuku bulan müsademededen devamlı bir bârika⁴³³ zuhur eylemiş gibi sofa aydınlık içinde kalıp o ziyadan masa altı da hisse-mend-i tenevvür oluverince Amca Bey, Sadri, Şemi... Mürebbiyenin tertip ettiği mudhikenin⁴³⁴ bu üç mühim aktörü göz göze gelmiş idiler. Amca Bey’le Sadri’nin yüzlerinde can acısına delalet eder işmi’zâzlar⁴³⁵ görülmesi müsademenin bu ikisi beyninde vaki olduğunu bildiriyordu. Bundan, Amca Bey’den evvel masa altına ihtifâ⁴³⁶ etmiş olanın Şemi ve son mültecinin de Sadri olduğu anlaşıyordu.

Bunlar birbirlerini görünce o kadar bozuldular ki çehreleri ağlamak ile gülmek beyninde nâ-kâbil-i ta’rîf bir hâl-i acîb peyda eyledi. Fakat mevkiin ne ağlamaya ne gülmeye müsaadesi vardı.

O lambayı getiren her kim ise merdiveni çıktı. Sofanın her tarafına dikkatli bir nazar gezdirdikten sonra kendi kendine:

— Bu kokona karısı geleli bizim yalıyı periler istila etti. El ayak hemen çekilir çekilmez ne hikmet bilmem, şu sofadaki lamba kendi kendine sönüyor... Ortalık zifiri karanlık kesiliyor... Ondan sonra evin içinde bir pıtırta bir çıtırtıdır gidiyor...

⁴³¹ ışıklı

⁴³² sığınacak yer

⁴³³ şimşek

⁴³⁴ komedi

⁴³⁵ yüzünü buruşturma

⁴³⁶ saklanma

Şu yalıda doğmadımsa büyüdüm. Şimdiye kadar buralarda ne cin vardı ne şeytan! Ben biliyorum ya! Bu pıtırdayan şeytanlar mura-biye midir? Kurabiye midir? Matmazel midir? Müptezel midir? Ne karın ağrısı ise işte o karının fıstanından dökülüyor... Aslını sorarsanız şeytanın büyüğü işte o karının kendisi... Edasından, kurumundan yanına varılmıyor şöyle... Aman Allah'ım ne çok-bilmiş şey! Büyük efendinin karşısına gider, fan fan fan... Şe-mi'nin yanına gelir fin fin fin... Kamburun önüne çıkar fon fon fon... Ben sizi bir gece şöyle elceğizimle yakalayım da size fin fonu göstereyim...

Bu sözleri söyleyenin kâhya kadın Eda Hanım olduğunu masanın altındakiler sedasından anladılar... Üçünde de bet beniz kalmadı... Tekellüme⁴³⁷ ne mecal var ne imkân... Şu beliyeden⁴³⁸ nasıl kurtulabileceklerini birbirinden istizâhkârâ-ne nazarlarla anlamaya uğraşıyorlardı. Karı kendilerini sezip görmesin havfıyla üçü de muhterizâne harekâtla sürüne sürüne masanın ortasına toplandılar, birbirine sokulup büzüldüler.

Eda yine sözüne devamla diyor idi ki:

— Üçünün de bu akşam şu sofada gezindiklerine gözümle görmüş gibi yemin ederim. Daha bir iki dakika evvel biri buradan gümbür gümbür koştu... Acaba nereye savuştular? Aydın-lık geldiğini görünce odalarına kaçmış olmalılar. Şimdi gider odalarını birer birer dinlerim.

Kâhya kadın elinde lambasıyla yürüdü. Evvela Şemi'nin odasını dinledi. İçeriden bir nefes sesi bile işitemeyince teces-süs-i merâkını daha ileri götürüp kapının topunu çevirdi. Kapı bi's-suhûle açılıverdi. İçeri girdi. Baktı ki odada kimse yok, dö-şeği muayene etti. Onu da bomboş bulunca kemâl-i gayz ve hid-detinden gözleri büyümüş olduğu hâlde yine sofaya çıktı. Hele-candan sedasına arız olan bir ihtizazla:

⁴³⁷ konuşma

⁴³⁸ felaket

— Şemi'nin yerinde yeller esiyor... Bu gece döşeğine hiç yatmamış... Karyola öyle düzeldiği gibi muntazam duruyor. Dur bakayım... Bir de Amca Beyefendi'nin odasını yoklayayım...

Karı, Amca Bey'in odasına yaklaştı. Kapıyı aralık buldu, orayı da bi'l-muâyene:

— Oh canım... Bizim felek de bu akşam kırklara karışmış... Odasında ecinliler top oynuyor... Bu gece bizim küçük hanımefendi İstanbul'da teyzesinde. Bakayım Damat Beyefendi'nin kendi kendine içi mi sıkılıyor? Yoksa sevgili zevcesinin bir gece-lik iftirâkına⁴³⁹ dayanamayıp gözyaşı mı döküyor?

dedikten sonra Sadri'nin odasına da girip çıkarak:

— Bu akşam Damat Beyefendi de sırra kadem basmış... diyerek koşa koşa geldi, elindeki lambayı üç âşığa mültecâ⁴⁴⁰ olan masanın üzerine koyduktan sonra:

— Ah a dostlar, bana bir akıl öğreten olsa... Ben şimdi ne yapayım? Bu hâli bir duyan olsa bizi tefe kor da çalardı. diye iki elini şakırdatarak sofanın ortasında oynamaya başladı.

Mürebbiyenin o yalıya gelir gelmez bütün erkeklerin enzâr-ı rağbet ve iştiyâkını celp etmiş olması Eda Hanım'ın o kız aleyhinde husumetini tahrike en büyük bir sebep olmuştu. Anjel'in hanece ihraz eylediği mevki-i i'tibârı bir türlü çekemeyerek kızı birdenbire oradan defe muktedir olamaz ise de hiç olmazsa iğvâ-ya⁴⁴¹ muvaffak olabileceği erkekten, kadından bazı kimselerin nazarından düşürebilmek için dedilere kodulara girişti. Bazı iftirâlardan başı açık, kubbesi mutabık gelmeyen tasnîâtan bile çekinmedi. Bu hileleriyle istediği gibi herkesi kızdan tenfire⁴⁴² muvaffak olamayınca kin ve garezi büsbütün büyüdü. Hanımefendiye gitti, Dehri Efendi'nin mürebbiye hakkındaki sûret-i nazarı başka olduğunu... Mürebbiye unvanı altında yalıya bir müstefreşe⁴⁴³ ge-

⁴³⁹ ayrılık

⁴⁴⁰ sığınak

⁴⁴¹ baştan çıkarma

⁴⁴² nefret ettirme

⁴⁴³ odalık

tirmiş bulunduğunu birtakım dokunaklı ihamlarla anlattı. Oradan arzusu nispetinde bir çibanbaşı koparamayınca “Kokonalar aynıyla erkek demektir. Anjel’e açık görünmek âdetâ namahrem bir erkeğe çıplak çıkmak gibidir. O karının yanına başörtüsüz çıkmayınız.” vadisinde sözlerle halayıkları iğfale uğraştı. Aşçıbaşıya gitti, mürebbiyenin yemek yediği tabakları ayrı bir yerde yıkamasını, onlardan diğer tabaklara bir şey bulaştırırsa bütün yemeklerin mekruh olacağını tembih etti. Tosun Ağa’dan:

— Haydi oradan pis karı... (Murabiye) senden temiz... Onun artığını bulsam ben yiyeceğim.

cevabını alınca herifi dövmeye kadar cüret gösterdi.

Mürebbiye aleyhindeki hiddet ve şiddetinden karı, âdetâ kendi kendini yiyip bitirerek ne yapacağını şaşırıp nihayet bir gün bu cüretini efendinin karşısına çıkmaya kadar vardırdı. Gözleri yaşarmış bir hâl-i teessürle Dehri Efendi’nin huzurunda divan durarak:

— Efendi hazretleri, içimizde bazı namaz kılanlar var... O kokona karısı bahçede, sokakta süpürttüğü etekleriyle yalının her tarafını dolaşıp telvis⁴⁴⁴ ediyor. Kendisine emir buyursanız da bari böyle her yeri dolaşmasa...

mukaddimesinden tutturup mürebbiyeyi teşnîe⁴⁴⁵ girişince efendi, kâhya kadının sözlerini her zaman mülâyemetle⁴⁴⁶ dinler iken bu defa pür-hiddet kesilerek:

— Çalçene karı! Koca yalının içinde namaz kılacak temiz bir oda bulamıyor musun?

itabıyla⁴⁴⁷ Eda’yı huzurundan defedivermişti. Bunun üzerine Eda’nın mürebbiye aleyhindeki kin ve husumeti fırsat bulsa kızı bir kaşık suda boğmak derece-i şedîdesine vardı. Anjel’in tamir kabul etmez bir hatasını, nâ-kâbil-i inkâr bir rezaletini yakalamak

⁴⁴⁴ pisletme

⁴⁴⁵ ayıplama

⁴⁴⁶ yumuşak huyluluk

⁴⁴⁷ azarlama

azm-i garazkârânesine düştü. Gündüz rahatını, gece nevmi⁴⁴⁸ terk etti. Amca Bey, Sadri ve Şemi'nin mürebbiye ile olan mübâhasâtını,⁴⁴⁹ muâmelâtını kapı arkalarından dinleyerek tetkike başladı. Keyfiyetin pek bozuk düzen gittiğini, memulün⁴⁵⁰ fevkinde bir hız almış olduğunu keşifte güçlük çekmedi. Hele o akşam lamba ile gelmezden evvel karanlıkta merdivenin yarısına kadar çıkıp sofada gezindiklerini, tık tık mürebbiyenin kapısına vurulduğunu hep dinleyip işitmişti. Kendi kendine “Bu gece galiba bizim beylerin üçü de ayakta, bu nasıl iş bilmem ki? Beynlerinde piyango mu çekiyorlar ne yapıyorlar? Galiba biri odaya giriyor, diğerleri dışarıda bekçilik ediyor. Pişmiş aşı su katmak iyi değildir ama lamba ile yukarı çıkıvereyim de hiç olmazsa şunları ürkütüp tertiplerini bozayım... Eğer işime yarayacak bir hâle tesadüf edersem o da bahtıma...”

Eda, işte bu kararı üzerine yukarı çıkmıştı. Beylerin hiçbirini odasında bulamayınca sevincinden şıkır şıkır sofanın ortasında raks ettikten sonra saatin yanındaki “maroken” kanepenin üzerine oturdu. Kendi kendine mırıl mırıl diyor idi ki:

— Şimdi oynamanın sırası değil, fırsat işte bu fırsattır. Büyük bir akıl düşünmeliyim. Öyle bir akıl ki dördünün de yakası bu akşam efendinin eline geçsin. Efendiyi de bilirim ya! O ne eski cingözlerdendir. Kırk yıldır beraberiz, murabiyeyi vallah o da seviyor. Hanımefendinin birkaç defa kulağını büktüm... Kadın gözlerini aç... Ne kadar olsa erkektir, kocana güvenme... Murabiye görünüşte çocuklara hoca olarak tutuldu. Fakat hakikatte senin üzerine ortak getirildi. Hiç öyle pembe yanaklı, kiraz dudaklı, fıkır fıkır hoca mı olur? dedim. İşte böyle başa kaka söyledim. Ya kadında kafa yok ki... Duvar gibi... Vurdumduymaz... Canım ne hacet! Efendi bir zamanlar benim için az mı yandı? Benim gençliğim öyle murabiyelere mi benzerdi? Bir içim su idim şöyle... Hâlâ kambur bile bazen yüzüme bakar da “Eda, sen gençliğinde ne imişsin, ne imişsin” diye içini çeker. Haydi

⁴⁴⁸ uyku

⁴⁴⁹ karşılıklı konuşmalar

⁴⁵⁰ düşünülen

oradan karagöz göstermeliği maskara! Bin gönlüm olsa sana birini vermem. Senin layığın işte öyle murabiye gibi Frenk omleti... Paris kayganası karılardır. Eda, kadındır. Hem de şöyle sapına kadar kadındır. Benim gönlümde fenalık ola idi efendi bana “hiş” dediği zamanlarda ben de ona “piş” der idim de şimdi koskoca bir hanımefendi olup ayağımı ayağımın üzerine koyarak köşeye kurulurdum. Siz de Eda’yı o zaman görüp anlar idiniz. Allah göstermesin! Ben o hıyaneti kabul etmem yoksa... Ya o damat olacak yosma? Bu yalıya kurna başı soygunu gibi çırılçıplak geldi. Samuru başka, elması başka, vaşağı başka kürklere, nimetlere gark oldu. Altına at araba çekildi. İstanbul’da Altımermer kahvelerinde pineklerken buraya geldi. Beyefendi oldu, kuruldu. Soyu soydan, köpeği mandıradan al derler. Aslında olmadıktan sonra kürklen, yalıylan adam adam olur mu? El altından tahkik⁴⁵¹ ettim ya! Onun babası evvelden muharremlerde hoy goy goy canıma çıkar imiş... Anası düğünlerde soygunluk eder, beş on paraya konuya komşuya kurşun dökermiş... Şimdi nail olduğu bu nimetlerin kadrini biliyor mu? Aha nerede? Kimseye artık eyvallahı kalmadı. Karısının boyu posu bile herifin gözüne diken oldu. Murabiyenin iltifatına çanak tutuyor. “Karım bir gece yalıdan savuşsa da zevk edip eğlensem”den başka tasası kalmadı... Babası para dilencisi imiş, oğlu da burada gönül dilencisi oldu. Vaktiyle bir defa alışımsı, hiç dilenmeden durabilir mi? Ama neylersin? O, beyefendi oldu. Ben hâlâ kâhya kadın... Hiçbir şeye karışmadıktan sonra neyin kâhyası bilmem ki? Ben bu yalının hakikaten kâhyalığını etsem murabiyeyi buraya sokar mıydım? Yazık her ay başında o kariya verilen sarı sarı liralara... Çocuklara iki fin fon öğretmek için o kadar para verilir mi? Bari öğrendikleri şey lakırdıya benzese yine o kadar esmâm yanmaz... “Cartolu portulu” Canım böyle “cartolu” ile çocuk terbiye olur mu? Sabahleyin bazen Vahip ile Nezahet’e rast geliyorum... Kukla gibi bellerini çökertip eğilerek bana “boncurna” diyorlar. Sabahleyin boncurna, akşamüstü soncurna. Bir şey alıp verirken “mersi”. Lakırdı söylerken türlü eğrilip büğrül-

⁴⁵¹ soruşturma

meler... Efendibabalarının karşısında bu maskaralıkları yaptıkları zaman adamcağız bayılıyor, bayılıyor. Hayatı gidiyor da bayatı kalıyor şöyle... Bayılması çocukların bu marifetlerine midir? Yoksa murabiyenin gözlerine midir? Orasını Allah bilir... Benim bildiğim çocuk terbiyesi bir büyüğün yanına girer, önünü kavuşturup edeple yürümek, el etek öpmektir. Böyle kıcını kabartıp da boncurna demek nasıl terbiye bilmem ki? Bunların hepsi bir taraf... Şimdi ben ne akıl kullanacağım? Bu üç herif nerede? Acaba bunlar beyinlerinde uzlaşıp işi nöbete mi koydular... Mutlak birinden birisi murabiyenin yanında olacak... Lâ-şekk bu böyledir. Kim bilir? Belki boş atar da dolu, tek atar da çift vururum. Üçünün birden orada olmadıkları ne malum? Kaç gündür beyinlerini biraz şeker-renk gibi anlıyordum... Belki gönül davalarını fasl için üçü de kızın yanına gitmişlerdir. Gidip efendiyi uyandırayım mı? Ya tahminim kof çıkarsa? Bunun neresi kof çıkacak? İşte odalarında yoklar... Bu vakit döşeklerinde bulunmamaları efendiyi iyiden iyiye kızdıracak bir sebep değil midir? Efendiyi uyandırırım. Beraber köşeyi bucağı ararız. Elbette çapkınları bir yerden bulup çıkarırız. Onlar o zaman efendinin suallerine cevap bulup da versinler bakalım? Ben böyle fırsatı her zaman ele geçirebilir miyim? Bu defa da efendiye karşı iddiamı ispat edemez isem düçar⁴⁵² olacağım ceza bir iki tekdirden başka ne olabilir? Efendiyi uyandırmaya gideyim pekâlâ... Ben o uzun divanhaneden⁴⁵³ geçip de efendinin daire-sine gidinceye kadar çapkınlar mürebbiyenin yanından çıkıp odalarına girerlerse... Dur... Onun da kolayı var, diyerek Eda belinden kuşağını çıkardı. Mürebbiyenin oda kapısı iki kanatlıydı. Kanatların toplarını birbirine kuşağıyla sımsıkı bağladı.

— Hah! İşte şimdi çıkabilerseniz çıkınız bakayım! Kendinizi pencereden bahçeye atmaya kalkışırsanız oda yüksektir. Size acırım, vücudunuzda kırılmadık kemik kalmaz. (Hurdahaş)⁴⁵⁴ olursunuz...

⁴⁵² uğramış

⁴⁵³ geniş sofa

⁴⁵⁴ paramparça

dedi. Bu müthiş nutkun iradı esnasında masa altındaki bedevi topunu teşkil eden üç kişi âdeta yekvücut hâline girmiş mertebede birbirine sokulmuşlardı. O sükûnet-i leyliyye içinde karının etrafı savurduğu o zehr-âgîn⁴⁵⁵ sözlerin te'sîr-i cânhrâşıyla üçünün de hiddetten çeneleri kilitlenmiş, vücutlarını lerzeler istila etmişti. Eda isimli bu yılan karıdan intikam almak için derünen yeminler ediyorlardı.

Masanın altını yoklamak nasılsa karının aklına gelmedi. Lambayı aldı. Efendinin dairesine giden koridora girdi. Masa altındakiler Eda'nın ayak seslerine olanca dikkatleriyle kulak verip sofadan hayli uzaklandığına iyice emniyet hasıl ettikten sonra üçü birden o mahbes-i belâdan halâs-ı câna şitâb⁴⁵⁶ ile oradan yavaş yavaş süzülüp çıkarak odalarına kendilerini dar atabildiler...

Eda, mürebbiyenin kapısına bağlamış olduğu kuşağın içeriden kimseyi çıkarmayacağı hakkında kendine vermiş olduğu bir itmi'nân-ı fevka'lâde ile müsterîhâne efendinin yatak odasının önüne kadar yürüdü. Odayı dinledi. Efendinin henüz uyumayıp bülend-âvâz ile bir kitap okumakta olduğunu işitti.

Dehri Efendi "Molière"nin asarından *Les Précieuses Ridicules* namındaki komedyayı eşhâs-ı vak'adan kadın ve erkek sedalarını taklit ile müstait⁴⁵⁷ aktris ve aktör rollerini âdeta bir sahne üzerinde ifa eder gibi kendi kendine oynuyordu.

Sernâme-i eser lisanımıza "Udhûke-Perverân-ı Nisvân" veya "Zürefâ-yı Acîbe-i Zenân" suretlerinde tercüme edilebilir...

Paris'te "Molière" zamanında sırf tafra-furûşâne⁴⁵⁸ zarafet iddiasıyla neşr-i âşâr eden hikâye-nüvisân-ı nisvândan "Made-moiselle de Scudéry"nin o zamanın kadınları üzerine gösterdi-

⁴⁵⁵ zehir dolu

⁴⁵⁶ acele

⁴⁵⁷ kabiliyetli olan

⁴⁵⁸ böbürlenir tarzda

ği te'sîrât-ı edebiyye şevkiyle bütün kibar nisvanın mustalah⁴⁵⁹, tumturak istiârât, acîb teşbîhât, rumûz-güne bi-meâl kelimât ile ibrâz-ı zarâfet eylemeleri moda hükmünü almıştı.

Bu tesir ile Fransız lisanının peyda eylediği garâbet-i şîve “Voltaire” zamanına kadar devam etmiş, her fikir ve hissi edâ-yı tabîî ve kelimât-ı mahsûsasıyla ifade eylemenin maâyib-i edebiyeden addolunması gerçi henüz bazı memleketlerde hüküm-fermâ⁴⁶⁰ makbul üsluptan ise de Fransa’da bu tarz-ı acîb binanın gide gide butlânı⁴⁶¹, kofluğ u tezahür etmiş, şimdi metânet-i fikriyye, sâdegî-i beyân her türlü şaşaadâr elfâza⁴⁶² tercih edilmiştir.

Hüsn-i ifâde, vuzûh-ı beyânın en ileri gelen tarafdârânından olan “Molière” o zaman “Précieuse” namı verilen bu nazeninlerin şu revîş-i nâ-ma’kûl beyanlarına kalem-i istihzâsıyla bir darbe eriştirmek üzere bu komedyayı tahrir⁴⁶³ etmiştir.

Komedyada “Madelon” ve “Cathos” isminde bu “Précieuse”lerden iki kız tasvir edilmiş. “Grange” ve “Croisy” namlarında iki zat bu kızları ziyarete geliyorlar. Nazeninler bu iki erkeğin gerek etvâr-ı âmiyâne, gerek beyân-ı sâdelerini beğenmedikleri için bunlara sû-i kabûl gösteriyorlar. “Grange” ile “Croisy”, kızlardan ahz-ı intikâm için “Mascaille” ve “Jodelet” isimindeki uşaklarını “Marki, Vikont” unvanlarıyla nazeninlerin hanelerine gönderiyorlar. Sahte Marki ile Vikont kızları firifte-i etvâr ve beyanları etmeye muvaffak oluyorlar.

Bir balo tertibiyle cümlesi gülüp eğlenmekte iken uşakların efendileri geliyor, hakikat-i mâdde meydana çıkıyor. Bir rezalettir gidiyor. Komedyanın esası işte bu...

İçeride efendinin okuduğu şeyin Molière’in komedyalarından biri olduğundan Eda’nın haberi yok ya... O yalnız gelen seslerin inceli kalınlı olmasına istiğrâb etti. Kendi kendine dedi ki:

⁴⁵⁹ ağdalı

⁴⁶⁰ hüküm süren

⁴⁶¹ boş ve temelsiz olma

⁴⁶² sözler

⁴⁶³ bir eser kaleme alma

— Bu ne tuhaf okuma! Hariçten işiten bir adam içerde bir sürü insan var zanneder. Baksana efendi yine kadınları zekleniyor... Ay makaralarımı zapt edemeyip şimdi kahkahayı basacağım... Kendimi Abdurrezzak'ın oyununda zannediyorum... Fakat anlamıyorum ki ne diyor? Ne derse desin... İşte anlaşılıyor ki keyfi üzerinde... Dur kapıyı vurayım...

Tık tık vurarak:

— Efendi hazretleri zatıalinizi rahatsız etmez isem... Bir iki sözüm var.

İçeriden kadın sesiyle:

— Ey Marotte⁴⁶⁴, ey hey'et-i cehâlet-mu'tâd, ben de senin vezân-ı nesîm-i pâyına intizarda idim. Gel bakalım.

Oda kapısı açılır.

Dehri Efendi baş açık, belde kuşak yok, göğüs nîm-güşâde gayet perişan bir hâlde Eda'yı istikbal ile:

— Zaten ben de seni çağıracaktım.

— (Hayretle) Olan işlerden haberiniz var mı efendiciğim?

— Hiç olmaz mı? O iki merd-i dih-gân-etvârı hâric-i hudûd-ı hâneye kadar isal⁴⁶⁵ ettiniz mi?

— İkisi değil efendim, üçü birden meydanda yok...

— İsabet isabet... İki turpa bir de şalgam mı ilave edildi?

— (Fevkalade bir istiğrâb ile) Şalgam kim oluyor? Amca Bey mi?

— (Gayet gevrek bir kahkaha salıvererek) Çeşmân-ı püf-kerde edan ile yüzüme bakma öyle. Haydi git aks-i vech-i abûsunla sath-ı pertev-bârını jeng-dâr etmeden bana miratı getir...

— Ne getireyim efendim?

— Söz anlamazsınız ki mutlaka âdiyât-ı ifâdeye insanı mecbur edersiniz. İçine bakmadan aynayı bana getir demek istiyorum.

⁴⁶⁴ Marotte: Précieuxelerin hizmetçileri

⁴⁶⁵ ulaştırma

— Aynayı getireyim efendim ama... Söyleyeceklerim var, vakit geçiyor...

— (Sedâ-yı tabîsiyle) Vakit geçiyorsa rolleri değiştirelim. Şimdiye kadar ben “Madelon” idim... Sen de “Marotte”. Bundan sonra iyi dikkat et Eda... Ben “Mascarille” olacağım. Sahte Marki “La Grange”in uşağı... Sen de “sedye” taşıyan hamallardan biri olacaksın... Asıl komedyada hamallar iki kişi ama şimdi gece kimi bulalım... Sen ikisinin rolünü de idare et. Şimdi mesela sen beni getirip Madelon’un hanesine indirmişsin... Paranı istiyor-sun...

— Ay efendi hazretleri, deminden beri söylediğiniz sözler hep oyun muydu?

— Oyundu ya... Molière’in bir komedyası...

— Onun için ben hiçbirinden bir şey anlayamıyordum. Fakat efendi, benim size anlatacağım şey oyun değil...

— Haydi zevzek sen de! Senin anlatacağın da mutlaka oyundur.

— Efendim cariyeniz...

— Sus... Şimdi sana rolünü ezberleteceğim... İyi öğrenmeli ha...

Yarım saat kadar vakit sarfıyla Dehri Efendi Eda’ya sedye taşıyan hamalların rolünü öğretir.

Bu defa ikisi karşı karşıya komedyanın o kısmını cidden oynamaya başlarlar:

— Haydi, sedyenizi buradan çıkarınız.

İkinci hamal (Yine Eda) — Lütfen ücretimizi veriniz...

Mascarille — Ne hezeyan ettin?

İkinci hamal — Para istemek hezeyan etmek midir mösyö? Hakkımızı inayet buyurunuz...

Mascarille (Dehri Efendi Eda’ya şiddetli bir tokat aşkedererek) — Benim gibi Paris’in en kibar sınıfına mensup bir markiden para istemek küstahlığını öğren işte...

Eda, tokatın şiddet-i nüzûlünden pancar kesilen yanağını eliyle tutarak rol haricinde söze girişip:

— Aman efendi hazretleri! Pek hızlı vurdunuz... Gözlerim dışarı fırlayacak zannettim... Bu kadar yetişir... Şimdi öteki hamalın hissesine isabet edecek tokatı da ben mi yiyeceğim?

Dehri Efendi (hiddetle) — Rolünü bozma, şimdi sahihten dayak yersin... Buna alafranga bahşış derler... Haydi bakalım rolünü ifa et...

İkinci hamal (Eda ağlar gibi bir çehre ile) — Siz alacaklılarınıza böyle mi te'diye-i deyn edersiniz? Sizin markiliğiniz benim karnımı doyurur mu?

Mascarille (muteazzımâne)⁴⁶⁶ — Bak şu terbiyesize... Ben sana şimdi haddini bildiririm...

Birinci hamal (Eda güya sedyenin kolu olarak koltuklardan birinin yanına evvelce istihzar⁴⁶⁷ edilmiş bulunan bastonu kapıp efendiye doğru kaldırarak) — Hakkımızı verecek misin yoksa ineyim mi?

Mascarille — Ne diyorsun?

Birinci hamal — Ne diyeceğim? Şu anda paramızı verecek misin? Vermeyecek misin? Onu soruyorum...

Mascarille (Yumuşayarak kendi kendine) — Herif yerden göğе kadar haklı...

— Haydi çabuk söyle...

Mascarille (Birinci hamala hitaben) — Sen sözünün eri gibi görünüyorsun. Gördün mü para istemenin yolunu! Arkadaşın alığın biri... Sözünü dinletecek vasıta istimaline⁴⁶⁸ herifin akli ermiyor ki... Ağzından çıkanı kulağı işitmiyor... (Birinci hamala para uzatarak) Hakkını al bakalım. (Bade'l-i'tâ) Nasıl şimdi memnun oldun mu?

⁴⁶⁶ büyüklük taslarcasına

⁴⁶⁷ hazır edilme

⁴⁶⁸ kullanma

Birinci hamal — Hayır memnun olmadım. Arkadaşıma bir tokat vurdunuz... (Bastonu yine kaldırır.)

Mascarille (Biraz para daha uzatarak nezaketle) — Al bakalım, bu da tokatın karşılığı... Böyle nazikâne talebe ne denebilir? Yoluyla ifâde-i merâm edene canım kurban olsun... Haydi gidiniz... Beni Leuvre'a götürmek üzere biraz sonra gelip yine buradan alınız...

Bu müsaade üzerine Eda hemen oda kapısından dışarı fırlar...

VI

Dehri Efendi — Eda savuşma buraya gel... Bu güzel komedy böyle yarım mı kalacak? Senin komedyacığa fevkalade istidadın var.

Eda (muhterizâne içeriye girerek) — Ah efendiciğim, ben her türlü oyun oynarım ama şimdiye kadar oyunumu görmeye tenez-zül etmediniz ki... Şimdi burada çifte keman, çifte tef... Hani ya kıpti karılarından mürekkep bir kol çalgı olsa... Onlar “Anasından doğmadık aşkı var... Aman dilber yavaş bas tahtalar oynamasın” diye “Ya hey” bassalar, ben bir oynarım ki efendi beni seyredenlerin gönülleri de beraber oynar. Hele “Heyamola yisa” bağlamalı gemici oyununda hiç menendim⁴⁶⁹ (mânend) bulunmaz. Öyle bir halat çözer... Yelken açarım ki...

— “Heyamola yisa” değil, onun aslı “Eyyam ola yel ese”dir. Siz kadınlar her sözü vech-i iştikâkı üzere söylemeyip böyle bozuyorsunuz...

— (Arsızca) Efendim kabahat bende değil... Ustamdan öyle öğrendim... Hani ya kolbaşı bir “Kukulu” vardı. Oyun ustam işte o idi... Kıpti karısı öyle iştirikak miştirikak bilir mi ya? Biz öyle öğrendik “Heyamola yisa” ama onun irfanca miştirikakı “Eyyam ola yel ese” imiş, o daha âlâ. (Makamla söyleyerek) “Eyyam ola yel ese” Bak bu hem lisana hem makama yatkın geliyor...

⁴⁶⁹ benzer

— (Tünd-çehre ile) Şimdi bana Kukulu’nun oyunundan bahsetme. Dünyada oyun oyun komedyadır. Hele Molière’in mudhikât-ı beşeriyyeyi musavver⁴⁷⁰ olan oyunları!

— O “Molayer” dediğiniz kim oluyor? Frenk çengisi mi? Yoksa köçeği mi? Kadın mı, erkek mi demek isterim?

— Hele şuna bak! “Molière”i çengi, köçek yaptı. Ağzına biber sürmeli... Kaç senedir benim hizmetimde bulunuyorsun da o pîşever-i mudhikeyi, o dâhi-i (Avrupa’yı) tanımayıp istiknâh-ı zâtında “Canlı mı, cansız mı? Yenir mi, yenmez mi?” suretinde bilmece halleder gibi sualler mi soruyorsun?

— Tarifinize göre siz o “Molayer”i çok beğenmişsiniz ama benim hiç hoşuma gitmedi. Çünkü oyunlarında tokat var...

— Tokat vardır zahir. Hem Fransız ahlakını te’düben ne manevi silleler vardır. Senin şimdi yediğin tokat bir şey mi?

— Pekâlâ, iki gözüm efendim ama o oyun tokadına benzemiyor ki “sahicik”ten gibi şarkadak indiriliyor. İnsanın gözlerinden ateş çıkıyor.

— Öyle olacak ya! Cahil karı “ar dramatik”in ne olduğundan haberin var mı? Sen yalnız “Kukulu”nun “heyamola”sını bilirsin...

— “Arsız Manik”in kim olduğundan haberim yok ama oyun oyuna benzemeli...

— Bahsi çığırından çıkarma Eda... Komedyanın alt tarafını itmam⁴⁷¹ edelim... O oynadığımız meclis ne güzel oldu!

— Rica ederim efendim tokatsız tarafından olsun... Oyundan evvel zatialinize söyleyecek sözlerim var... Bu gece o tokatı siz bana değil başkalarına vuracaktınız ama meramımı anlatmaya meydan bırakmadınız ki. Amca Bey “bir”, Sadri Bey “iki”, Şemi Bey “üç”...

⁴⁷⁰ canlandırılmış

⁴⁷¹ tamamlama

— (İstical ile) Pekâlâ ben dört... Sen beş... İyi aklıma getirdin... Zaten bu komedyaya için de kaç oyuncuya lüzum var... Onları da çağıralım. Rollerini tevzi⁴⁷² ederiz... Bak o zaman komedyaya şekerleşir mi şekerleşmez mi?

— Bal gibi olur efendim. Lakin üçü de meydanda yok... Onlar odalarında olmadıkça... Murabiyenin kapısı öyle tâbe-sabâh⁴⁷³ tıkırdadıkça... Bu komedyalar bal gibi mi olur yoksa sirkeye mi döner orasını siz bulunuz...

— (Zihnen fevkalade meşgul bulunduğunu ima eder bir dalgınlıkla) Bravo! Çalçene karı... Bu da musîb!⁴⁷⁴ Mürebbiyeyi de uyandırırız... İş tastamam olur. Evet, oda kapısını tıkırdatırız, o da kalkar... Bak o zaman oyun ballı mı olur, sirkeli mi? Anlarsın...

O aralık dışarıdan epey uzaktan kuvvetli bir yumruk veya tepme ile bir yere vuruluyor gibi güm güm bir ses işitildi. Dehri Efendi gelen gümbürtüyü dinleyerek Eda'ya:

— O ne?

dedi. Güya kadın şaşırarak:

— Bilmem!

cevabından başka bir söz bulamadı. İkisi birden tekrar dinlediler. Gümbürtünün bir şiddet-i mütezâyide devam eylediğini duydular.

Dehri Efendi kâhya kadına:

— Lambayı al da önüme düş, gidelim şu gürültünün ne olduğunu anlayalım.

emrini verdi. Eda önde, efendi arkada koridordan yürüdüler. Sofaya çıktılar. Efendi gümbürtünün mürebbiyenin odasından geldiğini işitip kapının iki topu yekdiğerine kuşakla sımsıkı bağlanmış olduğunu görünce fevkalade bir istiğrâb ile:

— Bu ne rezalet! Bu kapıyı kim bağlamış?

⁴⁷² dağıtma

⁴⁷³ sabaha kadar

⁴⁷⁴ isabetli

diye olanca sedâ-yı hiddetiyle haykırdı. Bu narayı içeriden işiten Anjel kapı arkasından:

— Kimdir o, o ki utanmıyor bağlamak için benim kapı... Ben ona soracak niçin yapıyor bu fenalık?

zemininde yaygaralara başladı. Birkaç dakika evvel güya kadınlara komedya oynayan, son derece laubali-meşrep görünen Dehri Efendi bu defa bir gazab-ı mücessem kesilip kemâl-i hışımla gözlerini Eda'nın üzerine devirerek:

— Bu rezalet nedir? Bana anlat bakalım, dedi.

Eda, mürebbiyenin gösterdiği şerirlikten odada kızın mûcib-i ithâmı olacak bir erkek bulunmadığını, kendisi içeride yalnız olduğunu anladı. Mürebbiye aleyhindeki suizannını⁴⁷⁵ efendiye anlatmış olsa şimdi kapı açılır açılmaz Anjel o isnâd-ı müdhişten tebriye⁴⁷⁶ ederek Eda'nın bu iddiası sırf garazkârlıktan mütevellit bir iftirâ-yı denâetkârâne derecesinde kalacağını derhâl zihninde muhakeme etti. Binaenaleyh tecahülünden⁴⁷⁷, inkârdan başka kendisi için bir çâre-i halâs bulamayarak hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi büyük bir istiğrâbla:

— Zavallı kızcağızın oda kapısını gece yarısı üzerine bağlamak... Vakıa pek fena bir latife... Fakat bu işten hiç haberim yok efendi hazretleri...

— Nasıl haberin yok? Sen bu evin kâhya kadını değil misin? Bu gibi şeyler senden mesuldür... Biliyorsan söylemeli... Bilmiyorsan tahkik etmeli... Fâil-i keyfiyyeti bu gece meydana çıkarmalı... Yoksa onun hakkında terettüp⁴⁷⁸ eden cezayı sen çekersin...

— Efendim şimdi gecenin (bir nısfü'l-leylî) kimden tahkik edeyim? Herkes uykuda...

— Sana mezuniyet veriyorum. Yalı halkından istediğini döşeyinden kaldırabilirsin...

⁴⁷⁵ kötü zan

⁴⁷⁶ aklama

⁴⁷⁷ bilmezlikten gelme

⁴⁷⁸ gerekme

— ...

— Şimdi sükûtun manası var mı? Miskin karı! Çaçaronluktan başka bir şey elinden gelmez. Dur ben sana beş on dakika zarfında fâil-i vak'ayı buluvereyim de sen de gör... Evvela lambayı getir bakalım, kapıyı ne ile bağlamışlar. Onu görelim...

Eda lambayı kapıya doğru uzattı ama vücudunda titremedik damar, oynamadık asap kalmamıştı. Dehri Efendi bağı bi'l-muâyene:

— Bir kuşakla bağlamışlar. Gördün mü keyfiyet nasıl kolaylaştı. Bu kuşak kimindir? Şimdi sen bana onu haber ver...

Eda katiyen bir şeyden haberi yokmuş gibi masumiyetine kendi kendini bile inandıracak bir tavr-ı ca'lî ile:

— Aman Allah'ım, kendi gözlerime inanamayacağım geliyor. O ku ku kuşak benim...

Efendi o ciddiyet-i gazûbânesiyle Eda'yı yukarıdan aşağıya kadar süzerek:

— Senin kuşağın nasıl oluyor da bu kapıya bağlanmış bulunuyor? Şimdi buna cevap ver bakayım?

Eda kül renkli bir çehre ile:

— Nasıl olacak efendim! Zâtıalinizi görmek üzere bu sofadan geçtim. Dairenize kadar yürüdüm. Yürürken belimden kuşak çözülüp düşmüş... Bana garezi olan birisi onu yerden almış. Murabiyenin kapısına bağlamış. Gezerken kuşağı düşürmek zaten eski âdetimdir. Geçen gün taşlığa düşürmüştüm. Gülfidan bulup getirdi. Birkaç defa da bahçede düşürdüm. Sözlerime inanmazsanız tahkik buyurunuz... Kendi elimle kuşağımı murabiyenin kapısına niçin bağlayayım? Bunun için ne sebep olabilir?

— Haydi bu sözlerine inanayım. Fakat gece yarısı beni görmeye niçin geldin? Onu söyle.

— Hay Allah ömrünüze ömürler katsın efendim. Bu sualinizle cariyenizi ihya buyurdunuz. Aklım pek karıştı. Kendi kendime

sözün alt tarafını bulup bir türlü çıkaramayacaktım. Sizi görmeye niçin geldiğimi anlatsam o zaman bana edilen bu garezkârlığın sebebi (ayan beyan) meydana çıkar...

— Peki... Söyle...

Eda muhterizâne etrafına bakınarak:

— Efendim neler neler de maydanozlu köfteler...

Dehri Efendi hiddetle kaşlarını çatarak:

— Ben şimdi sana maydanozlu köfte, ekşili yahni filan sormuyorum. Kimin huzurunda olduğunu düşün de adam gibi lakır-dı söyle. Mahalle karısı...

— (Mahcubiyetle) Korkudan dilim dolaşıyor. Nasıl söyleyeyim?

O esnada mürebbiye güm güm yine kapıyı vurarak:

— Ekselans aç benim kapı... Ben de söyleyecek...

Dehri Efendi bir nezâket-i fevka'lâde ile Fransızca olarak Anjel'e hitaben:

— Lütfen birkaç dakika kadar sabrediniz matmazel, sizi de söyleteceğim...

Mevkiin gittikçe nezaket peyda ettiğini gören Eda, gülünç bir rekâket-i lisânla:

— Öyle ya matmazel de söylesin... Hem Allah için söylesin... İş dosdoğru meydana çıksın... Üçü birden nereye kaybolmuş ben bilmiyorum. Belki o bilir...

— (İstiğrâbla) Üçü birden kayıp mı olmuş?

— Evet efendim sır olmuşlar... Biri değil, ikisi değil, üçü birden...

— Üçü dediğin kimler oluyor?

Küçük dilini yutarcasına bir istical ile:

— Amca Bey bir! Sadri Bey iki! Şemi Bey üç!

— Peki bunlar ne olmuş?

— Onlara olan olmuş... Ben ne bileyim efendim?

Gazûbâne⁴⁷⁹ bir nazar atfıyla:

— Ben sana adam gibi lakırdı söyle demedim mi?

— Efendim işin dosdoğrusu, adam gibisi her gece bu sofada çitırtilar, pıtırtilar oluyor. Ben aşağıdan işitiyorum. Bu gece yine oldu. Yukarı çıktım. Baktım meydanda kimse yok, gittim beylerin odalarını muayene ettim. Odaların üçünü de boş buldum. İçindekiler nereye savuşmuşlar bilmem ki...

Eda bu sözleri ancak Dehri Efendi'ye işittirebilecek derecede yavaş söylüyordu.

— Şimdi üçü de odalarında yoklar mı?

— Deminden yoktular... Şimdi geldilerse bilmem... Size arz etmek istediğim şey işte bu idi...

Dehri Efendi bir müddet tefekkürden sonra:

— Haydi gidelim, odaları bir daha yoklayalım.

Yine Eda elinde lamba ile öne düştü. Evvela Amca Bey'in oda kapısı önünde durdular. Dehri Efendi topu çevirdi. Kapıyı içeriden kilitli buldu. Diğer iki kapının muayenesinde de aynı hâlê müsadif oldular. Yani kapıların üçü de içeriden kilitlenmişti.

Yine tekrar Amca Bey'in kapısı önüne geldiler. Dehri Efendi eliyle kapıyı vurdu. Amca Bey güya derin uykuda imiş gibi hiçbir şey işitmiyor imiş gibi ilk tık tıklara cevap vermedi. Fakat kapının vurulmasında gösterilen ısrar, hâb-ı girânda bulunanları değil a meyyiti⁴⁸⁰ yatağından kaldıracak bir mertebeye varınca Amca Bey ağız eğri, gözü şaşı bir hâlde uyku sersemliğini taklit ederek her adımında sendeleye sendeleye gelip kapıyı açtı. Dehri Efendi, biraderine şakk-ı şefe etmeksizin anahtarı kapının iç tarafından çıkarıp dışarı cihete takarak Amca Bey'in üzerine kapıyı kilitledi. Bu muamele aynen Sadri ile Şemi hakkında da icra olundu. Yani üçü de odalarında mahpus kaldılar. Kemâl-i hayretle icra

⁴⁷⁹ çok öfkeli

⁴⁸⁰ ölü

eylediği şu muameleden Dehri Efendi'nin maksadı ne olduğunu anlayamadığı cihetle Eda'yı evvelkinden beş beter bir helecan yakaladı.

Eda'da fevkalade bir merak, acaba efendi, beyleri odalarına niçin kilitledi? Bu garâbet-i muâmeleden işin sonu iyiye çıkmayacağına kâhya kadın anladı. Hîn-i isticvâbında uydurduğu yalanlara, attığı martavallara efendi kandı mı, kanmadı mı? Mürebbiye odasından “Ben de söyleyecek.” dedi. Acaba ne söyleyecek? Mürebbiyenin ifâdâtı⁴⁸¹ Eda'nın foyasını meydana çıkaracak, kim bilir mûcib-i mûcâzâtı olacak mühim şeyler midir?

Tebriye-i zâtı için serdedeceği delâil-i kâzibe ne kadar muknî⁴⁸² olsa onların hiçbirine ehemmiyet vermeyip efendinin mürebbiyeyi daha itimada şayan göreceğini Eda biliyor. Çünkü o murabiyedir. Kokonadır. Gençtir, güzeldir. Kırıla döküle söz söylüyor. Efendi üzerinde o sözlerin kuvveti, tesiri başka oluyor. Uğrayacağı mücazattan ziyade mürebbiyeye karşı bir mukaddime-i mağlûbiyyet hissetmek Eda'yı kinden, hasetten öldürüyordu. Kazdığı kuyuya kendi mi düşecek? Ne yapmalı? Nasıl etmeli? Düşünmeye vakit yok... Eda içinden böyle kendi kendini yiyip bitirmekte iken efendi:

— Haydi yürü!

emrini verdi. Yürüdüler. Mürebbiyenin kapısı önüne geldiler. Efendi:

— Hay eli kırılınca! Bunu bağlayan habis⁴⁸³ ne kadar da sıkı bağlamış...

sözleriyle kapının üzerinden kuşağı çözdü. Kapı açıldı, odaya girdiler.

Karyolanın baş ucunda yanan açık yeşil renkli “veilleuse”⁴⁸⁴ in⁴⁸⁴ dal dal, damar damar incimâd etmiş gibi görünen buz

⁴⁸¹ ifadeler

⁴⁸² ikna eden

⁴⁸³ alçak

⁴⁸⁴ gece lambası

çiçekleri arasında intişar⁴⁸⁵ eden sebzîn⁴⁸⁶, muhteriz, hafif bir ziya mukmir⁴⁸⁷ bir sema altında asma yapraklarıyla örtül-müş bir çardağın yeşillikler arasından derununa mâhitâb⁴⁸⁸ nüfuz etmiş de vezân-âheste-i nesîm ile yaprakları nüvâziş-kârâne tahrik ediyormuş gibi oda dâhilindeki eşyayı raksân⁴⁸⁹ gösteriyordu. Eda'nın elindeki lamba orayı şiddetle tenvir⁴⁹⁰ ediverince o hâl, hayalî bir manzara gibi gözden kaybolup bütün eşya eşkâl ve elvân-ı asliyye ve sâbitesini ahzeyledi. Mürebbiye gecelik hâlini setr için alelacele bir “peignoir”⁴⁹¹ bürünmüştü. Dehri Efendi eğilip kemâl-i nezâketle kızı selamladı. Anjel de bu selama ihtirâm-kârâne bir mukabelede bulunduktan sonra öyle bir hâl-i perîşânî-i şebâne ile efendinin huzuruna çıkmış olduğu için işvebâzâne evzâ⁴⁹² ile özürler diledi. Dehri Efendi, eğer bu hâlden dolayı özür dilemeye lüzum var ise gece yarısı kendisi gelip mürebbiyeyi odasında rahatsız etmiş olduğu cihetle o yolda özür serdi kendine ait olduğunu bildirdi.

Mürebbiyenin gözlerindeki humretten⁴⁹³ ağlamış olduğu anlaşılıyordu. Kızdaki eser-i bükâyâ efendiyle beraber Eda da dikkat etti. Bu eser-i girye Eda'ya karşı Anjel'in galebesini yarı yarıya temin ediyordu.

Efendiyle mürebbiye beyninde şöyle bir muhavere başladı:

Efendi — Gözlerinizdeki kızartıdan ağlamış olduğunuz anlaşılıyor...

Mürebbiye (Bir teessür-i fevka'lâde ile) — Evet ekselans! Size yalan olmaz. Bu gece hayli ağladım. Üzerime kapının bağlan-

⁴⁸⁵ yayılma

⁴⁸⁶ yeşil renkli

⁴⁸⁷ mehtaplı

⁴⁸⁸ mehtap

⁴⁸⁹ raks eden

⁴⁹⁰ aydınlatma

⁴⁹¹ elbise

⁴⁹² hâller

⁴⁹³ kırmızılık

ması gibi bir hakarete nasıl tahammül edilebilir? Bunda elbette bir sû-i maksad olacak. Düşündüm, düşündüm, buna hiçbir mana veremedim. Gece yarısı böyle üzerime kapı seddedilmesindeki sebebin meydana çıkarılmasını zatıalinizden intizar eylerim.

Yarım kelimesini bile anlamaksızın şu muhavereyi dinleyen Eda içinden “Ah menhus⁴⁹⁴ kokona! Efendiyi Fransızca tıkıp dolduruyor. Söylediklerini anlamıyorum ki müdafaamı ona göre hazırlayayım.” diye yeisinden hep dudaklarını ısıırıyordu. Dehri Efendi yine Fransızca:

— Hiç müteessir olmayınız matmazel... Benim evimde böyle bir fiile cüret edenin kim olduğunu elbette anlar, cezasını sizi de memnun edecek surette tertip ederim. Evvela sizden bir şey sora-cağım. Odanızın kapısı bağlanırken dışarıdan hiçbir gürültü, ses işitmediniz mi?

— İşittim. Sofada hızlı hızlı bir gezinme, badehu ayrı ayrı bir söylenme oldu. Uykum hafiftir. Uyandım. Hatta merak ederek döşeğimden kalkıp kapının üzerinden dışarısını dinledim.

— Ne işittiniz?

— Hep fena lakırdılar...

— Ne gibi fena lakırdılar?

— Bu noktada sükût etmeme müsaade buyurunuz efendim. Huzurunuzda o sözleri tekrar edemem...

— Söyleyenin kim olduğunu sesinden anlayamadınız mı?

— Hayır... Yalnız şu kadar temin edebilirim ki gelen ses bir kadın sesi idi... Hatta Eda Hanım'ın sedasına da pek benzi-yordu. Fakat Allah'tan korkarım, mutlaka odur diyemem. Uyku sersemliği ile yanılmış olabilirim. Katiyen hükmeyletiğim cihet, kapımı bağlayanın o dışarıda söylenen kadın olmasıdır. Çünkü bağlar iken de söyleniyordu.

Dehri Efendi gazûbâne nazarlarla Eda'yı yukarıdan aşağıya kadar birkaç defa süzdü. Kâhya kadın, mürebbiyenin Fransızca

⁴⁹⁴ uğursuz

ifâdâtı içinde kendi isminin geçmesi akabinde efendinin bu gazûbâne bakışlarına hedef olmasından kendinin ithamına yürünüldüğünü anladı. Artık sabra tahammülü kalmayarak:

— Efendi hazretleri! Kırk yıllık kâhya kadınınızı böyle ne idüğü bellisiz, dünkü bir kokona karısının iftiralarına elbette çiğnetmezsiniz. Kapıyı bağlayan Eda’dır diyor değil mi? Ben olduğumu nereden görüp seçmiş? Ben bağlamadığıma yemin ederim. O da beni görüp fark etmiş olduğuna haçı, putu üzerine yemin etsin bakalım!

Efendi hiddetle:

— Sus! Yemin etmeye kalkışır isen ağzını yırtarım. Matmazel seni itham etmiyor. Kim olduğunu tanıyamadım, Eda Hanım’dır demeye Allah’tan korkarım, diyor. Sen utanmadan böyle melek gibi bir kız aleyhinde öyle tefevvühâtta⁴⁹⁵ nasıl bulunuyorsun? Herkesi kendin gibi mi zannediyorsun?

Eda ağlayarak:

— Affedersiniz efendim... Böyle bir suizan altında kaldığım için ne söyleyeceğimi bilemediğimden o sözleri ağzımdan kaçır-verdim. Yoksa matmazelin melek gibi bir kız olduğunu ben bilmiyor muyum?

Anjel, kapıyı bağlayanın Eda olduğunu katiyen biliyordu. Hatta ne fikirle bağlamış olduğunu da anlamıştı. Fakat ithâmâtında bir garazkârlık eseri hissettirmemek, sözlerine bir reng-i ma’sûmiyyet vermek, efendi nazarında ahlaken i’tilâ-perver görünüp o ithâmât-ı zımniyesiyle Eda’yı büsbütün mahvetmek için o yolda idâre-i kelâm ediyordu.

Efendi mürebbiyeye hitaben:

— Başka bir söyleyeceğiniz var mı?

— Var efendim. Fakat şimdi sırası değil. Onları kapımı bağlayanın kim olduğu katiyen tebeyyün⁴⁹⁶ ettikten sonra arz edeceğim.

⁴⁹⁵ boşboğazlıklar

⁴⁹⁶ belli olma

Efendi — Öyle ise Eda buradan bir yere savuşma. Şimdi hakikat meydana çıkar.

dedikten sonra dışarı çıktı. Amca Bey'in kapısını açarak:

— Çabuk üstünü başını giyin. Şimdi matmazelin huzuruna çıkacaksın.

dedi. Amca Bey öyle bî-vakit Anjel'in huzuruna çıkmasındaki hikmeti evvela sû-i tefsîr, badehu "Acaba kız ile olan muâşakamız duyuldu da işi örtbas etmek için biraderim mürebbiyeyi bana nikâh mı edecek?" suretinde hüsn-i ta'bîr ederek helecanlarla çarçabuk giyindi. Büyüğü önde, küçüğü arkada iki birader mürebbiyenin odasına girdiler.

Eda'nın ölü rengi bağlamış çehresi, mürebbiyenin kızarmış gözleri, Dehri Efendi'nin ubûset-i sîmâsı maceranın pek öyle hayra yoracak ciheti olmadığını Amca Bey'e anlattı. Amca Bey'in yaptığı derin bir reveransa mürebbiye hafif bir baş selamıyla mukabele etti.

Amca Bey, şiddet-i havf ve hâlecânından kızın yüzüne bakamıyordu. Biraderinin işaret ettiği bir sandalyeye oturdu. Dehri Efendi ciddi bir müstantik⁴⁹⁷ tavrıyla dedi ki:

— Birader! Tabiatımı bilirsiniz. Ne sorar isem doğru cevap vermekten başka sizin için bir tarîk-i selâmet yoktur. Tutacağım bir yalanınıza mukabil göstereceğim şiddet-i muâmeleyi izaha lüzum görmem. Siz bir müddet evvel odanızda yokmuşsunuz. Nerede idiniz?

Amca Bey önüne bakarak:

— Odamda idim efendim. Bermutat⁴⁹⁸ yatmak zamanı odama girdim. Emriniz üzerine şimdi çıktım.

— Bu sözünüz katiyen doğru mudur?

— Huzurunuzda yalan olur mu? Harfî harfîne doğrudur.

— Bir müddet evvel Eda Hanım sizin odanızı yoklamış, boş bulmuş...

⁴⁹⁷ sorgu yargıcı

⁴⁹⁸ her zaman olduğu gibi

— Yalan, iftira... Odamda idim.

— Eda size karşı böyle bir iftirada niçin bulunsun?

— Orasını bilemem. Eda Hanım'ın bazı harekâtına diğer bir kimsenin değil, kendi aklı bile ermez zannederim. Ez-cümle⁴⁹⁹ bu geceki harekâtına...

— Bu gece akıl ermeyecek ne gibi harekâta bulundu?

— Arz edeyim efendim. Bakınız bunlar akıl erecek hareketler midir? Evvela odamın kapısını karıştırdı. Maksadını tayin edemediğim için cevap vermedim. Bir kadın velev ki sinnen geçkince olsun bir bekâr erkeğin oda kapısını gece yarısı niçin karıştırır? Keyfiyetin bu noktası pek fena canımı sıktığı için hiddetten uykum kaçtı.

— Kapınızı karıştıranın Eda olduğunu neden anladınız? Size seslendi mi?

— Hem seslendi hem de bu cüreti ilk defa olarak vuku bulmadığı için gece kapım tıkırdayınca gelenin Eda olduğunu anladım...

Eda'da yine tahammüle takat kalmayarak:

— Allah seni tevekkeli böyle çekmece ile yaratmamış. Anan yerinde kadına bu yolda iftiralarda bulunmaya utanmıyor musun?

Amca Bey — Deminden kendini hiç anam yerinde addetmiyordun! Şu sofadaki “maroken” kanepenin üzerine oturup da bağırarak söylediğin bî-edebâne lakırdıları unuttun mu?

Eda kendini kaybetmek derecelerine gelerek:

— Şimdi “çat” diye orta yerimden çatlayacağım... Bu adam odasında yoktu. Beni nereden dinlemiş...

Dehri Efendi — Demek biraderin sözleri doğru. Bu gece sen sofanın ortasında bağıra bağıra ağzını bozmuşsun. Matmazelin bu noktadaki ifadesi de biraderin sözleriyle tevafuk ediyor...

Eda çılgınca bir telaşa:

⁴⁹⁹ özellikle

— Eder zahir! Onlar beni mahvetmek için ağız birliği etmişler... Biz içeride sizinle Molayer'in oyununu oynarken burada daha tuhaf bir komedyaya oynanıyormuş...

Dehri Efendi — Sus... Sana söz sormadıkça ağzını açmaya-caksın...

(Amca Bey'e hitaben) Sonra ne oldu?

— Sonra efendim o hiddetle öyle döseğimden kalktım. Oda kapımı aralık ederek Eda Hanım'ın harekâtını gözetlemeye başladım. Gitti, bir iki kapı daha karıştırdı. Sofada bir hayli daha söylendikten sonra ne maksatla bilmem belinden kuşağını çıkarıp matmazelin kapısını sımsıkı bağladı.

Eda yine sabredemeyip o evvelki ölü renginden şimdi al çuha gibi bir levne⁵⁰⁰ girmiş çehresiyle:

— Üstüme iyilik sağlık... Hak kuru iftiradan saklasın. Aleyhimdeki yalancılığında bu kadar ileri varma. Bir bardak suyun kırk yıl hakkı vardır. Size bu kadar emeğim geçti. Söylediğin sözlerin önünü ardını düşün... Günahtır.

Dehri Efendi hiddetinden birkaç defa yerinden kalkıp oturarak:

— Bir lakırdı kelepçesi olsa da şu karının ağzına vursam... Çünkü başka türlü susmayacak... — (Biraderine hitaben) Demek sözlerin harfi harfine doğru?

Amca Bey — Harf değil bir nokta bile hilafım yok efendim...

Mürebbiyenin odasına ikinci olarak Sadri ihzar⁵⁰¹ edildi. Onun verdiği ifade de Amca Bey'le güya hafıyyen müzakere edip tevhi'd-i lisân eylemişler gibi hemen onun aynı idi. Sadri de o gece odasından hiç dışarı çıkmamış olduğunu iddia ediyor, mürebbiyenin kapısını kuşağıyla bağlarken Eda'yı görmüş bulunduğunu katiyen temin ederek söylüyordu.

Eda'nın çehresindeki kırmızılık bu defa morluğa tahavvül etmeye başladı. Kâhya kadın nasıl olsa kendi için efendi naza-

⁵⁰⁰ renk

⁵⁰¹ huzura getirme

rında tebriyeye imkân kalmamış, her türlü çâre-i halâsın münse⁵⁰² olmuş bulunduğunu anladığından hasımlarını orada son derece tahkir ile bari bu suretle olsun onlardan intikam almaya karar verdi.

Efendi, kâhya kadına hitaben:

— Kapıyı senin bağlamış olduğuna dair olan şehadet ikileşti. Senin gözünün önünde ben bunları ayrı ayrı odalara kilitledim. Bu gece şu yolda bir isticvaba çekileceklerini evvelden bilip de söz birliği etmiş olmalarına imkân tasavvur olunamaz ya? Demek ikisi de doğru söylüyor, sıhhat-i ifâdelerinden dolayı sözleri yekdiğerıyla tamamıyla tevaful ediyor... Kendini müdâfaaten ne cevap verecek isen haydi ver bakalım...

Eda büyük bir gayz⁵⁰³ ile yüzünü ekşitip sağ elini de kalçasına koyarak:

— Biri kardeşiniz, diğeri damadınız olan şu alçak, hilekâr heriflere karşı kendimi müdafaa tenezzülünde bulunmayacağım. Bir kelime yalan irtikâb etmeksizin hakikati size söyleyeceğim. Dinleyiniz... Şu karşınızda oturan melekler gibi afif zannettiğiniz murabiye namındaki karı yok mu? İşte o namussuz bir karıdır. Kambur biraderiniz de onun âşığıdır. O karı için çıra gibi yanıp tutuşuyor şöyle... Damat Bey de ikinci sevdalıdır. Mahdum Bey de üçüncü... Belki dördüncüsü de sizsiniz fakat orasını pek iyi bilemiyorum. Kaç zamandır şu sofalarda, bu odalarda dönen “alâ alâ hey”leri, Molayer’in yüz kitabını okursanız göremezsiniz. Nâmûs-ı âilenizi muhafaza için matmazel dediğiniz şu yırtık karının oda kapısını kuşağımla bu gece ben bağladım. Bana ne yapacaksınız haydi yapınız.

Dehri Efendi’nin hiddetten eli ayağı zangır zangır titriyordu. Yerinden fırlayıp Eda’yı bir iyi tepeleyecekti. Anjel’in karşısında bir kadın dövmek Frenk âdet ve ahlakınca son derecede terbiyesizlik, benât-ı Havva’ya hürmetsizlik olacağını bildiği için cebr-i nefis etti.

⁵⁰² kapanmış

⁵⁰³ öfke

Anjel, fart-ı hicâb hâli göstermek üzere iki elini yüzüne kapayıp ağlamaya başladı. Dehri Efendi kıza hitaben Fransızca:

— Evimde böyle bir canavar beslediğimden haberim yoktu. Öyle murdar karının sözlerinden iffetinize zerre kadar bir leke sıçrayamaz. Niçin ağlıyorsunuz matmazel?

Anjel masumane bir seda ile:

— Kendim için değil o sözleri söyleyenin hâline, günahına ağlıyorum. Bu kadar çirkin tefevvühâtı keşke bir kadın ağzından işitmeye idim.

Dehri Efendi — Bu kadın hakkında edilecek mücazâtı siz tayin eyleyeceksiniz Matmazel Anjel...

Anjel böyle işe karışmaktan şiddet-i müteneffirânesini gösterir bir tavr-ı ibâ ile iki ellerini kaldırdıktan sonra hemen yerinden fırlayıp önünde gece kandili yanmakta bulunan salibin karşısına diz çökerek Latince bir dua mırıldana mırıldana haç çıkarmaya başladı.

Badehu kiliselerde görülen azizelerin tesâvîri⁵⁰⁴ suretini aldı. İki gözünden hazin hazin, damla damla yaş dökerek melekâne bir simâ-yı ulviyyet-meâl ile bir elini salibe doğru uzatıp Fransızca lisanla Dehri Efendi'ye:

— Hazret-i Mesîh bana af emrediyor. O kadının bana olan hakaretini ben affettim. Mürüvvet, merhamet-i insâniyyenizi göstermek için siz de affediniz ekselans... Sizden istirhamım budur. Böyle insanlara daima acımalı, dedi.

Amca Bey'le Sadri, mürebbiyenin gösterdiği şu ulüvv-i cenâbdan pek müteessir oldular. İkisinin de gözleri sulandı. Derin bir sükûtle önlerine bakıyorlardı. Eda, odada bulunan eşhasın yüzlerine ayrı ayrı birer nazar-ı nefret gezdirdikten sonra efendiye hitaben:

— Şu riyakârların gösterdikleri bu sahte mazlumiyete inanamayınız efendi hazretleri. Sizi aldatıyorlar. Ailenizin namusu yoluna ben başıma geleceği hiç düşünmeyip işte doğrusunu söy-

⁵⁰⁴ tasvirler

luyorum. Bu sadakatimin derecesini belki sonra anlarsınız. Evet, kapıyı ben bağladım. Fakat beylerin üçünün de bu gece odalarında bulunmadıklarına ne üzerine ister iseniz size yemin etmeye hazırım. Hakkınızda zerre kadar hürmetleri varsa nerede olduklarını saklamayıp söylesinler.

Eda'nın şu son sözleri üzerine Dehri Efendi biraderiyle damadının dikkatle yüzlerine baktı. İkisinin vechinde hafif bir humret peyda olduğunu fark etti.

— Niçin kızarıyorsunuz? Cevap veriniz, dedi.

İkisi cüzi titrek bir seda ile evvelki ifadelerini tekrar ederek:

— Bu kadın bize iftira ediyor. Odamızdan bir yere ayrılmadık. dediler. Dehri Efendi Eda'ya hitaben:

— Şimdi gidip Şemi'yi getireceğim. Fakat çocuğun yanında edebe mugayir bir kelime ağzından kaçırırsan seni pencereden aşağı atarım.

dedikten sonra gitti, çocuğu getirdi. Korkudan Şemi'nin gözleri çeşmhâneleri içinde fırıl fırıl dönüyordu. Hışımla oğlunun yüzüne bakarak:

— Amca Bey'le Enişte Bey'in her şeyi dosdoğru söylediler. Sen ağzından bir kelime kaçırır isen sonra başına geleceğini düşün. Bu gece üçünüz de odanızda yokmuşsunuz. Nerede idiniz? Söyle bakayım...

Zavallı Şemi, zihninde kim bilir ne kadar falaka acıları uyanıran o sert nazarın altında eriyecek gibi bir hâle gelip bu suâl-i müdhîşe karşı verilecek cevabı vehleten tayin edemeyerek hazıruna⁵⁰⁵ mutazallimâne⁵⁰⁶ birer nazar-ı tereddüd gezdirdi. Amca Bey'le Sadri'yi fevkalade bir çarpıntı aldı. Çünkü kendilerinin Eda'ya karşı olacak galebe veya mağlubiyetleri Şemi'nin ağzından çıkacak bir cümleye, ihtimal ki bir kelimeye muallak kalmış-

⁵⁰⁵ bir yerde o anda bulunanlar

⁵⁰⁶ uğradığı zulümden şikâyet edercesine

tı. Çocuğa işaret etmek ihtimali yoktu. Dehri Efendi'nin nazarı üçünün de göz bebekleri üzerinde seyredip duruyordu. Bu sükût, Dehri Efendi'nin şüphe ile beraber hiddetini arttırdığından:

— Niçin cevap vermiyorsun? Senin kabahatin Amca ve Enişte Beylerinden daha büyük mü ki onlar söyledikleri hâlde sen sükût ediyorsun? Bu gece nerede idiniz?

Şemi güç anlaşılır bir seda ile:

— Koruya... Gezmeye çıktık...

— Kaç kişi idiniz?

— Üç...

— Kim kim?

— Amca Bey'im... Enişte Bey'im... Bendeniz!

Eda'nın vechinde müntakimâne⁵⁰⁷ bir tebessüm peyda oldu. Acı bir sedâ-yı istihzâ ile:

— Garip kuşun yuvasını Allah yapar. Benim gibi tevekkeli bir kadına iftira etmeyi beyler kolay mı zannettiler? Şimdi pirincin taşını ayıklayınız bakalım...

Eda'nın bu sözü Şemi'ye ettiği hatayı anlattı ama iş işten geçmiş, meselenin tamir kabul edecek bir noktası kalmamıştı.

Dehri Efendi bir tefekkür-i amîk ile birkaç defa sakalını avuçladıktan sonra biraderiyle damadına hitaben:

— Siz bu gece odanızdan dışarı çıkmadığınızı iddia ediyorsunuz. Şemi, birlikte üç kişi koru gezintisine çıkmış olduğunuzu söylüyor. Hangisi doğru?

Bu “Hangisi doğru?” suâl-i kat'îsine verilecek cevabı amca damattan, damat amcadan bekledi. İkisinin de dimağına ani, mükemmel, mukni bir yalan sünûh⁵⁰⁸ etmiyordu. Sükûtla geçen her saniyenin teâkub-i güzêrânı aleyhlerindeki şüpheleri

⁵⁰⁷ öç alırcasına

⁵⁰⁸ akla gelme

tezyit⁵⁰⁹ ediyor, mevkilerini vahimleştiriyor, dakikaların müruru⁵¹⁰ tasni edilecek cevabın kuvve-i iknâiyyesini kesr⁵¹¹ ediyordu. Bu öyle bir cevap olacaktı ki hem kendilerine teveccüh eden şüpheleri bir sûret-i kat'îyyede ref⁵¹² etsin hem de Şemi'nin hatâ-yı eblehânesini tahfif⁵¹³ eylesin. Verilecek cevabın Dehri Efendi'ye makul görünmesiyle beraber Şemi'ye ifâde-i evveliyyesini değiştirecek bir yol irâe eder surette olması lazım geliyordu. Çünkü ortaya Şemi'nin zihnini büsbütün teşviş⁵¹⁴ eder bir cevap atılır ise delikanlının te'sîr-i havf ile “masa altı” keyfiyetini pederine itiraf derecesinde belahetini ileri götürmek ihtimali vardı. Fakat böyle min-küllî'l-vücûh idâre-i keyfiyyete kâfi bir yalanın ân-ı vâhidde uydurulması kolay mıdır? İşte bu yalanı bulmak için Amca Bey'le Sadri derûnen kıvrım kıvrım kıvrandıkları hâlde haricen bu hele-cân-ı kalbîlerinden renk vermemeye uğraşarak o tehlikeli sükûtta devam ediyorlardı.

Dehri Efendi şiddet-i infîâlini gösterir bir surette yüzünü buruşturup:

— Niçin cevap vermiyorsunuz? Hangisi doğrusu?

suâl-i müdhişini tekrar etti. Sadri, Amca Bey'in korkudan çenesi titremeye başladığını görüp artık bu hususta ondan bir muâvenet-i kelâmiyye beklemek muvafık olamayacağına hüküm ile bütün cüret ve cerbeze-i lisâniyyesini toplayarak dedi ki:

— Şemi Bey bu gece bizimle beraber koruda besbelli rüyasında gezinmiş olmalı! Bu akşam koruya değil, bahçeye bile çıkmadım. Çıkış olsam niçin ketm⁵¹⁵ edeyim? Gece koruda gezinmek bir cinayet midir? Mahdum Bey bunu öyle zannediyor da galiba

⁵⁰⁹ çoğaltma

⁵¹⁰ geçme

⁵¹¹ zarar verme

⁵¹² ortadan kaldırma

⁵¹³ hafifletme

⁵¹⁴ karıştırma

⁵¹⁵ saklama

tahff-i cezâsını mucip olur ümidiyle bizimle beraber gezindiğini söylemek gibi huzûr-ı âlînizde tufûlâne bir kizb-i sarîhte bulunuyor.

Sadri'nin şu sözlerinden Amca Bey'e de biraz cüret gelerek Şemi'ye hitaben dedi ki:

— Sen bu akşam koruda kendi kendine gezindinse o başka... Ne için bizim de beraber bulunduğumuzu iddia etmek gibi bir yalanda bulunuyorsun? Öyle bir yalan ki garip... Manasız... Abes... Tuhaf... Acayip... Yoksa uyku sersemliği ile şaşırıp da ne söylediğini bilmiyor musun?

Dehri Efendi gözlerini gazapla Şemi'nin üzerine açarak:

— Söyle habis, koruda yalnız mı geziyordun? Yoksa Amca, Enişte Beylerin de beraber miydi?

Şemi ne cevap versin? Beraber idik diye iddiâ-yı evvelini teyit etse bu tenezzüh-i leyfî müşareketini⁵¹⁶ ötekiler katiyen reddediyorlar. Hem bu iddiasını ispata muvaffak olsa bile isticvabın sûret-i cereyânından o hâlde meselenin büsbütün vehamet kesbedip şekli diğer alacağı anlaşılıyor. Bunun sübutunda⁵¹⁷ elbette korkulacak bir cihet var ki amcasıyla eniştesi bu gece ne koruya ne bahçeye çıkmış olmak gibi bir isnadı kabul etmiyorlar. Şemi'nin bu iddiası da zaten isnattan ibaret. Bu akşam koruya ne kendisi çıkmıştı ne de ötekiler... Hayır, onlar çıkmadılar. Koruya ben yalnız çıkmıştım, demiş olsa pederine karşı olan ifâde-i evveliyyesini nakzetmiş⁵¹⁸ olacak, yine yalanı tebeyyün⁵¹⁹ edecek... Nasıl idâre-i kelâm etse bu gece kendi için dûcâr-ı mücâzât olmak muhakkak.

Şemi melul melul odadakilerin yüzlerine taleb-i muâvenet eylediğini gösterir birer nazar-ı istirhâm gezdirdikten sonra hiçbir söz telaffuzuna muktedir olamayarak mebhût⁵²⁰ bir hâlde kaldı. Bu sükût, pederini daha ziyade iğzâb etti.

⁵¹⁶ ortaklık

⁵¹⁷ gerçekleşme

⁵¹⁸ bozmak

⁵¹⁹ belli olma

⁵²⁰ şaşırılmış

Dehri Efendi — Böyle hüsn-i muâmele ile bu çapkının ağzından söz alınmayacak. Ben onu söyletmenin yolunu bilirim. Haydi Eda Hanım falakayı getir...

emrini verdi... Falaka... Mürebbiyenin karşısında dayak yemek... Bu muhakkariyyet⁵²¹, bu zillet Şemi'ye ölüm kadar acı göründü. Delikanlının gözleri döndü.

Eda, şu isticvabın elbette bir tarafından kendi işine yarayacak, medâr-ı müddeâsı olacak bir patlak, bir ser-rişte gözükeceği ümidiyle âdeta sevinmeye başlayıp Şemi'ye:

— A yavrum! Tabancıklarına yazık değil mi? Ayakların falakaya girmezden evvel şu işin doğrusunu söylesen olmaz mı?

diye söylenerek o mahuf⁵²² âlet-i darbı getirmek üzere odadan çıktı. Bir iki dakika sonra elinde falaka maa-değnek⁵²³ avdet eyledi.

Dehri Efendi'nin verdiği emir üzerine Sadri ile Eda biçare Şemi'nin ayaklarını falakaya sokup sımsıkı burarak peder efendiye doğru çevirdiler. Dehri Efendi bir ikinci emir olmak üzere değneği Amca Bey'e uzatarak:

— Birader al şunu. Çapkın her hakikati çıtır çıtır söyleyinceye kadar, gece vakti nâ-be-hengâm koruda gezinen şu ayaklara indir. Fakat acıyarak vurma, bir tahtaya bir taş vuruyor imişsin gibi kuvvetlice yapıştır ki bizi çok üzmeden hakikat-i hâli anlatsın...

Şemi her hakikati çıtır çıtır anlatırsa sonra Amca Bey'le Sadri'nin hâlleri ne olacak? İkinci nevbet-i falakaya onlar mı yatacaklar? Ne olacaksa olacak... Verilen emre her hâlde itaat lazım.

Amca Bey tavr-ı kahramânânesini biraderine beğendirmek niyyet-i acıbesiyle ispenç⁵²⁴ horozu gibi kabarıp Şemi'nin tabanlarına çat çat bir iki indirdi.

⁵²¹ aşağılanma

⁵²² korkunç

⁵²³ değnek ile

⁵²⁴ bodur bir cins horoz

Dehri Efendi pür-hiddet yerinden fırlayıp değneği Amca Bey'in elinden aldı. Hazırünü dūçâr-ı hirâs edecek bir sedâ-yı mehîble:

— Birader! Ne değnek tutmasını biliyorsun ne de vurmasını! (Değnek bulunan elini re'sine⁵²⁵ muvâzî⁵²⁶ bir istikâmet-i amû-diyye üzere kaldırıp) Değnek vurmakta üç hareket vardır. İşte birincisi bu. (Kolunu on beş yirmi derecelik bir zaviye⁵²⁷ teşkil edecek kadar arkaya açıp) İkincisi de bu. (O açıklığın koluna verebildiği bir hız ile değneği Amca Bey'in omzu üzerine indirerek) İşte üçüncüsü de bu...

Bu üçüncü hareketin Amca Bey'in köprücük kemiği üzerinde peyda eylediği sızı tesiriyle biçare adam terbiyeli maymun gibi bütün vücudunun müsait olduğu (kuvve-i elastikiye) ile hoppadak tavana doğru sıçrayıp yine yere düştükten sonra mürebbiyeden sıkılmasa can acısından ağlayacak bir hâle geldi.

Dehri Efendi bu çelik çomak dersinin tekerrüründen havfen karşısında titremekte olan biraderine hitaben:

— Nasıl, beğendin mi? Bahusus değneğin nasıl vurulacağına dikkat ettin mi? Değnek işte böyle üç hareketle muttariden⁵²⁸ şıpır şıpır şıpır vurulacak. Haydi bakalım bir ikinci derse lüzum göstermeden ustandan aldığın gibi sen de oraya yapıştırmalısın.

Verilen emre itaatten başka çare yok. Amca Bey omzunun acısından yüzünü buruştura buruştura değneği eline aldı.

Dehri Efendi (kumanda vererek) — Bir, iki, üç...

Amca Bey (her kumandanın hükmünü icra ile değneği indireyerek) — Çat!

— Bir, iki, üç!

— Çat...

— Bir, iki, üç!

⁵²⁵ baş

⁵²⁶ paralel

⁵²⁷ aç

⁵²⁸ düzenli bir şekilde

— Pat!

— Bu “çat pat”ların adedi altıyı, yediyi bulunca Şemi de sâmia-hırâşâne:

— Efendibabacığım insafınız yok mu? Gece dışarı çıkmak kabahatse onlar da çıktılar. Onları da dövünüz. Vay tabanlarım... diye bir feryattır başladı.

Sadri ile Amca Bey tiril tiril:

— Biz ne vakit çıktık? Niçin iftira ediyorsun?

Dehri Efendi — Bir, iki, üç!

Amca Bey — Çat...

— Bir, iki, üç...

— Pat...

Şemi (son derecede bir âvâz-ı cân-güzâr ile) — Çıkmadınız mı? Hani o şeyin altında başbaşa tokuşmadınız mı?

Şemi'nin bu son ifşaatı⁵²⁹ üzerine de amcada da damatta da hoşafın yağı kesildi. Çocuğu ondan ziyade söyletmemek için Sadri falakanın ucunu bırakıvermek, Amca Bey elinden değneği atıp dayağa hitam⁵³⁰ vermek istiyordu. Fakat Dehri Efendi o müthiş bir, iki, üç kumandasına nihayet vermiyor idi ki o kumandanın hilafında hareket kimin haddine düşmüş... Eda'nın sevincinden gözleri süzülüyor, dudaklarında titreye titreye acîb bir inbisât ve takallüs⁵³¹ husule geliyor ve içinden “Oh oh yüze yüze kuyruğuna geldik. Hah işte mesele patlak veriyor verdi.” diye ümitlenip duruyordu. Lakin o esnada Anjel hemen yerinden fırlayıp falaka ile değneğin arasına girerek Dehri Efendi'ye hitaben Fransızca dedi ki:

— Ekselans artık yetişir. İş anlaşıldı. Şemi Bey uyku sersemliğiyle sualinizi iyi anlayamadı. Yanlış cevap verdi. Bu hatası sebebiyle beyhude dayak yedi. Şimdi ağzından çıkan “Kafa kafaya vu-

⁵²⁹ gizli bir şeyi ortaya çıkarmak için yapılan açıklamalar

⁵³⁰ son

⁵³¹ kasılma

ruşmadınız mı?” cümlesi bana her hakikati anlattı. Durunuz size izah edeyim. Bundan üç gece evvel Amca, Sadri ve Şemi Beyler üçü birlikte koruya çıkmışlar... Karanlık hayli kesif imiş. Oradaki kestanelikte Amca ile Sadri Bey birbirini göremeyerek kafa kafa-ya şiddetle vuruşmuşlar. O akşam epey gülüşmüşler. Ertesi günü Şemi Bey bu müsâdeme-i mudhikeyi bana kendi nakletti. Biz de yine bir hayli gülüştük.

Mürebbiye sözün bu noktada ayakları berhava⁵³² olarak yerde yatan Şemi'ye imâle-i nazar ederek:

— Öyle değil mi Şemi Bey?

istifhamında bulundu. Şemi o sızılar içinde bile o nazar-ı câzibin te'sîr-i mıknaşisine tutulmaktan kendini menedemeyip Fransızca irat olunan suale Türkçe olarak:

— Evet evet, üç gece mukaddem⁵³³ kestanelikte baş başa to-kuştular.

cevabını verdi. Şemi'nin bu cevabı esnâ-yı i'tâsında ancak yek-diğeriyle teâtî-i hissiyyât-ı hafiyyeye alışkın olanlarda görülebilecek bir suhûlet-i tefhîm ile mürebbiye, delikanlıya ani bir nazar fırlattı. Bu bakışıyla kız, âşık-ı sâfderûnuna “İfademi de-ğıştir.” emrini verdi. Amca Bey'le Sadri'nin o gece koruya çıkmış olduklarını iddiadan tevellût edecek vehameti de-ğneklerin acısı Şemi'ye bir türlü ifham ve ihsas edemediği hâlde mürebbiyenin bir bakışı ifâde-i sâbıkasını de-ğıştirmek lüzumunu kendisine tamamıyla anlattı.

Dehri Efendi mütehayyirâne Şemi'ye hitaben:

— Ahmak herif! Ben sana üç gece evvelki vakayı sormuyorum. Bu gece odanızdan dışarı çıkıp çıkmadığınızı anlamak istiyorum.

Şemi ağlayarak:

— Bu gece odamdan çıkmadım ki onların nereye gittiklerini bileyim. Ben üç gece evvelki vakayı anlatıyorum.

⁵³² havaya doğru yukarı

⁵³³ önce

Dehri Efendi — Benim sana “bu gece” kaydıyla sorduğum suale dikkat etmediğin için bu kadar dayak yedin. Bu değnekler işte o dikkatsizliğinin bir cezâ-yı sezâsıdır. Çözün falakayı...

Anjel’in hüsn-i idâre-i kelâmiyyesi sayesinde Şemi, falaka mücazatından işte o kadar yakayı, yakayı mı ya tabanlarını kurtarabildi. Amca Bey’le Sadri de şu atlattıkları tehlikeden dolayı göz ucuyla hafî⁵³⁴ nazarlar fırlatarak birbirini tebriğe, geniş geniş nefesler almaya başladılar.

Şimdi orada hâline acınacak biri kaldıysa o da kâhya kadındı. Mürebbiyenin bir iki (fan fin)i ile keyfiyetin böyle bir netîce-i makûse alması Eda’yı hiddetten ziyade hayrete düşürdü. Anjel bu (fin fon)larla acaba efendiye ne efsun okudu? İşte kadın bir türlü bunu anlayamıyor. Ya Şemi’nin birdenbire tebdîl-i ifâde eylemesine ne diyeceğini bilemiyordu.

Dehri Efendi:

— Haydi artık gidip yatınız.

emriyle Amca Bey, Sadri ve Şemi’yi odalarına gönderdikten sonra:

— Senin hakkındaki mücazat yarın icra olunacaktır.

cümle-i müdhişesiyle Eda’yı da savmak istediği esnada kâhya kadın, o durmak dinlenmek bilmeyen çenesini açarak tazallüme⁵³⁵ kalkıştıysa da efendi ilk emrini bir kat’iyyet-i meâl ile tekrar ederek kendisini defeyledi.

Efendi, mürebbiye ile odada yalnız kalınca kıza:

— Kapıyı üzerinize bağlayanın kim olduğu sûret-i kat’iyyede tebeyyün ettikten sonra bana bazı şeyler söyleyeceğinizi deminden bildirmiştiniz. İşte bu cüretkârın Eda olduğu anlaşıldı. Söyleyeceğiniz nedir?

Anjel bir şerm-i ca’lî ile önüne bakıp kızara bozara:

⁵³⁴ gizli

⁵³⁵ yakınma

— Evet efendim... Bu maruzatım sırf nefsim aittir. Ma'lûm-ı âlînidir ki bendeniz mürebbiyelik sanatıyla müteayyiş⁵³⁶ bir kıyım. Fakir, saîk-i sa'y ve ikdâmım. İstikamet ve iffet, şu dünyada yegâne medâr-ı istinâd ve iftihârımdır. Âlem bu efendim... Herkes işittiği şeyi inceden inceye tetkike lüzum görmek-sizin onu sû-i tefsîre meyyaldır⁵³⁷. Havadis meraklıları her şeyin zımnından⁵³⁸ kendilerine bir eğlence çıkarmaktan başka bir şey düşünmezler. Hâline göre herkesin dostu var, düşmanı var. Bu gece üzerime kapının bağlanmış olduğu ve bu cihetten üç erkeğin isticvap edildiği ve alelhusus Eda Hanım'ın o üç delikanlı ile benim aleyhimdeki ithâmât-ı sarîha ve bî-edebânesi ağızdan ağıza şüyü⁵³⁹ bulacak olursa bu şâyîât⁵⁴⁰ ismetim hakkında büyük bir “skandal” hükmünü alır. Bazı kimseleri aleyhimde suizan ve şüphelere düşürür. Bir mürebbiye için bu gibi şâyîât manevi bir ölüm demektir. Çocuklarınızı cidden tedris ile size hüsn-i hizmet ibrazından başka bir emeli olmayan benim gibi fakir bir kızın bu gûne⁵⁴¹ şevâible⁵⁴² lekelendiğini elbette vicdanınız tecviz⁵⁴³ etmez. Bu gece cereyan eden ahvalın yarın öbür gün nev'-i diğeri vukua gelebilir. Öyle müthiş iftiralar olur ki suizan altında kalan masum, âlem nazarında tebriye-i nefesine imkân bulamaz. Böyle vakaların tekerrürüne mahal bırakmamak üzere yarından itibaren bendenize izin veriniz. İffet ve mürebbiyelik vazifesini ifadaki gayretimi tasdiklen yedime bir de hüsnühâl⁵⁴⁴ varakası inayet buyurunuz, işte zatîalinizden istirhamım bundan ibarettir.

Dehri Efendi bir müddet somurtup düşündükten sonra:

— Bu geceki vakadan iffetinize hiçbir şey sıçramaz. Sizi sûret-i cebriyyede mürebbiyelik hizmetinde alıkoyamam, rica ederim.

⁵³⁶ geçinen

⁵³⁷ eğilimli

⁵³⁸ iç taraf

⁵³⁹ yayılma

⁵⁴⁰ dedikodular

⁵⁴¹ tarz

⁵⁴² şüpheler

⁵⁴³ izin verme

⁵⁴⁴ iyi hâl

Ak sakalıma hürmeten bu istirhamımı kabul edeceğinizden eminim. Size bir değil, on “hüsnuhâl” varakası imza ederek vermeye hazırım. Türkçemizde bir tabir vardır. Tabâyi-i beşere vukuf iddiasında bulunanlar “Biz insan sarrafıyız. Bir adamın suretinden siretini anlarız.” derler. Âcizane ben de onlardan yani insan sarraflarındanım. İlk defa yüzünüzü gördüğüm gün nasıl melek-haslet⁵⁴⁵ bir kadın olduğunuzu anladım. Benim size de takdir ettiğim mezâyâyı siz bile ihtimal ki bi’n-nefs takdirden âcizsiniz. Ahvâl-i beşeriyyeye vukûf-i tâmmım hasebiyle işte sizi sizden iyi tanımak iddiasında bulunuyorum. Size olan fart-ı i’timâdımı göstermek, gece bu vakit odanıza girip sizi rahatsız ettiğimden dolayı bir tarziye⁵⁴⁶ makamına kaim olmak, hasılı tatyîb⁵⁴⁷ ve tatmîn-i hâtırınız için hüsnuhâlinizi musaddak⁵⁴⁸ yarın size bir varaka vereyim. Fakat bu tasdiknameyi size burayı terk etmek için değil mürebbiyelik vazifesini sonuna kadar ifa eylemeniz ricasıyla vereceğim. Yanınızda dursun.

Anjel bir müddet daha istiğna tavırları gösterdi. Bu istiğnalar hep calı idi. Lakin insan sarrafı o koca Dehri-i dâna hep bunları ciddiyetle telakki ediyordu. Efendinin gösterdiği bu fart-ı i’timâda karşı ricasını kabul etmeyip o aileyi terk eylemek, kâ’ide-i nezâkete mugayir düşeceği için mahzâ⁵⁴⁹ bu mecbûriyyet-i terbiye ilcasıyla is’âf-ı istirhâm eyler gibi bir surette Anjel vazifesinde devamı rıza gösterdi.

Ertesi günü Türkçe ve Fransızca olarak atideki tasdikname Anjel’e ita olundu. Garâbet-i üslûb ve müeddâsına mebni işte aynen dercediyoruz:

Sûret-i Tasdîknâme

“Bâdî-i terkîm-i tasdîknâme oldur ki

“Müddet-i medîde beyt-i abd-i ahkarîde sulbû’s-sahîhü’l-fakîr Vahip ve Nezahet nâmân eslihu’llâhu teâlâ iki tıfl-ı âlûde-i ceh-

⁵⁴⁵ melek huylu

⁵⁴⁶ yapılan kötü bir davranış için özür dileme

⁵⁴⁷ birinin gönlünü hoş etme

⁵⁴⁸ onaylı

⁵⁴⁹ sırf

li keştigâh-ı irfâna çekerek bilâ-te'fif-i mezâhim onlara zebân-ı Fransevî talim eden vükelâ-yı kemâlât-ı Garb'dan daha nice nice akd-i güşâ-yı cevâhir-i ilm ü irfân olan mürebbiye-i bî-bedel Mat-mazel Louise Anjel Dupree'nin⁵⁵⁰ bahr-i maârif-i beşeriyyede şinaver bir duhter-i yektâ, lâzıme-i iffetçe bir dürdâne-i bî-hemtâ olduğunu musaddık işbu varakpâre-i hüsnühâl mûmâileyhâ mat-mazel yeddine ita kılındı. Fi... Sene..."

İmza

Dehri

Bu tasdiknamenin Fransızca sureti de hemen kelime-be-kelime Türkçesinin aynı olduğundan mürebbiye, "Bahr-i maârif-i beşeriyyede şinaver" ibaresinin tercümesi olan *Nageuse dans la mer des sciences humaines* gibi terkîbâta güldü. Hele lâzıme-i iffetçe kendinin bir dürdâne-i bî-hemtâ olması cümlesinin Fransızcaya bade't-tercüme peyda eylediği garâbet-i şîve ve müeddâdan ziyade bu hususta Dehri Efendi'nin aklına, insan sarraflığındaki kudret-i mümeyyizesine gülüp şaştı.

Anjel'in şu suretle tatyîb-i hâtırından sonra Dehri Efendi, kâhya kadın Eda'yı gece mürebbiyenin oda kapısını kuşağıyla bağlamış olduğunu evvela inkâr badehu itiraf etmek, beylere odalarında bulunmadıkları hakkında bi-gayr-ı hakkın iftiraya ve mürebbiyenin iffetine karşı isnâdât-ı bî-edebâne ile kızı tahkire cüret eylemiş olmak töhmetleriyle bi'l-ithâm meyâne-i âilesine fî-mâba'd ayak basmamak üzere yalıdan o sabah tardeyledi. Bununla da iktifa etmeyerek taz'îf-i mücâzâtı için halayıklarından Nevres isminde bir kızı Eda'nın zevci Şaban Ağa'ya nikâh etti.

VII

Amca Bey, Sadri, Şemi, Anjel ile olan sergüzeşt-i muâşakaları mudhik-i fecî bir netice almaya ramak kalan bu üç âşık-ı muğfel, Dehri Efendi'nin verdiği müsaade üzerine o gece odalarına bitap düşünce bu kazayı savuşturdıklarına sevinmek mi yok-

⁵⁵⁰ Anjel, aile namı olarak kendine bu sahte isimleri vermişti.

sa aynı ma'bed-i hüsnâ tevcîh-i nazar-ı taabbüd ve sevdâ etmiş oldukları yekdiğeri nazarında aleniyete vurmuş olduğuna meyus olmak mı lazım geleceğini tayinde cidden mütehayyir kaldılar.

Sabah olunca birbirinin yüzüne nasıl bakacaklardı? Üçü birden Anjel'i seviyordu. Bu nazik cihet, evvelce beyinlerinde bazı mertebe mahsus iken şimdi hemen derece-i bedâhete vardı. Lama cime pek az meydan kaldı. Tezahür eden hakikat yalnız bundan da ibaret değil. Hacle-i cânâna üçünün de fürce-yâb-ı duhûl olmak için o geceki muhterizâne gezinişlerinden masa altına, o kemîngâh-ı sevdâyâ sokuluşlarından her birinin evvelce dâhil-i mahremiyet-i dildâr olduğu anlaşılıyor. Demek mürebbiye üçünü de iğfal etmiş, bî-rahîmâne aldatmış, onları âdeta gönül eğlencesi yapmış. Şimdi şu hakikate karşı yine Anjel'i üçü birden mi sevecek? Yahut üçü birden mi terk edecek? Yoksa ikisi çekilip meydân-ı muâşaka yalnız birine mi bırakılacak? Bu üç suretten hangisi muvâfık-ı akl ve hikmettir? Şüphe yok ki ikincisi: Fakat bir zihne şûr-i sevdâ girerse orada akıl ve hikmete pek az yer kalır veya hiç kalmaz. O gece sabaha kadar yürüttükleri muhâkemât-ı muzdaribâne neticesinde üçünün de zihni bu üçüncü suret üzerinde müstakar⁵⁵¹ kaldı. Üçü de diğer ikiyi defedip yalnız kendi kâm-yâb-ı sevdâ olmak yolunu düşündü. Her birinin şu emel-i muhabbeti diğerinin husûl-i maksadına ne kadar muhalif düşüyor? Her birinin Anjel'i sevmez gibi görünerek diğerlerine karşı hile, iğfal yolunu tutması lazım geliyordu. Üçü de bir hanede bulundukları için bu hud'a⁵⁵² zeminleri pek dar kalıyordu. Fakat saiki⁵⁵³ aşk olan insan, her muhali⁵⁵⁴ taht-ı imkânda görmek veya göstermekte mevâni-ber-endâzlığı göze aldirmaktan çekinir mi?

Şemi o gece odasına girince kapıyı içeriden kilitledikten sonra gece kandilinin hafif ziyasıyla bi'l-iktifâ yarı bahçeye ve yarı denize nazır olan penceresinin önüne oturdu. Muttarit⁵⁵⁵ fasıla-

⁵⁵¹ sabit, karar kılınmış

⁵⁵² oyun

⁵⁵³ sebep

⁵⁵⁴ imkânsız

⁵⁵⁵ tekdüze

lar⁵⁵⁶ ile rıhtımı okşayan mevcelerin şıptırtısı ummân-ı sevdâdan yek-meâl bir neşide⁵⁵⁷ okur gibi ruhunu tehzîze⁵⁵⁸, âheste-vezân rüzgârın evrâk-ı eşcârda mahremâne buseler ifasını andırır surette peyda eylediği hışıltı bütün teessürât, tahassüsât-ı sevdâ ve ye'sini ta a'mâkından⁵⁵⁹ gıcıkıyor, gönlünü mukâvemet-sûz⁵⁶⁰ hüznlerle meşhûn⁵⁶¹ ediyordu. Vakt-i seher hulule başladığından zılâl-i perde-i şebın dâmân-ı maşırıkı bir hulyâ-yı muhabbet gibi açılıyor, afaktaki tilâlin avârız-ı kesîf ve siyâhı nura karşı gelmek isteyen müdâfi-i zulmet-i mahûf gûller şeklinde seçiliyordu.

O hüzn-perverâne ihtisâsât-ı âşıkâne içinde Şemi deryayı, rüzgârı dinledi. Emvâcın⁵⁶² telâtum-i âhestesinden, nesimin eşcâr⁵⁶³ ile olan müşâfehesinden⁵⁶⁴ bir meal istihracına⁵⁶⁵ uğraşır, tabiatın lisân-ı mahremânesinden gönlüne bir teselli bekler gibi etrafa vakf-ı sımâh etti. Öyle daldı kaldı. Zevâl-i şebın sükûneti içindeki fısıltıları arasından bir baykuş nevhâsı⁵⁶⁶, onu müteakiben birkaç çakal sedası işitti. Garip bir hissikablelvuku ile bu seslerden teşeüm⁵⁶⁷ etti. Sanki o baykuşlar, o çakallar “Anjel seni sevmiyor, aldatıyor.” diye feryat ediyorlardı. Gözlerinden akan birkaç damla sıcak gözyaşı pencerenin kenarına koymuş olduğu ellerinin üzerine döküldü. O meşum⁵⁶⁸ sedaların geldiği cihete başını çevirerek: “Susun, susun, o beni sevmiyorsa ben onu seviyorum.” dedi.

⁵⁵⁶ aralık

⁵⁵⁷ şiir

⁵⁵⁸ hafif titreme

⁵⁵⁹ derinlikler

⁵⁶⁰ dayanılmaz

⁵⁶¹ dolu

⁵⁶² dalgalar

⁵⁶³ ağaçlar

⁵⁶⁴ karşılıklı konuşma

⁵⁶⁵ çıkarsama

⁵⁶⁶ matemle feryat etme

⁵⁶⁷ kötüye yorma

⁵⁶⁸ uğursuz

Evet, zavallı çocuk mürebbiyeyi seviyordu. Olanca şiddet-i kalbiyyesiyle, bütün kuvvet-i şebâbıyla, tek mil garâm-ı mec-nûnânesiyle seviyordu. Mürebbiye ile hem-bezm-i mahremâne oldukları zamanlarda kızın ettiği vaatlere, verdiği ümitlere, gösterdiği muhabbetlere, temin ettiği sadakatlere samimiyetle, safvetle inanmıştı. Aşkın bütün ezvâkıyla⁵⁶⁹ beraber kâffe-i te'sirât-ı muhribesine küşade olan o genç, saf gönlünü, tecrübesiz dimağını maşukasının calı bu te'mînât-ı sevdâ-perverânesi zehirlemişti. Mürebbiyeyi sevdiği günden beri olan hayâlât-ı saâdetini, binâ-yı emelini hep Anjel üzerine kurmuştu. Ona olan râbîta-i kalbiyyesini mâdâme'l-ömr nâ-kâbil-i inkisâr zannediyordu. Şemi'nin fikri mektepte ziyade çalışıp birinci çıkmak, o istihkakla büyük memuriyetlere, maaşlara nail olup behemehâl⁵⁷⁰ mürebbiyeyi te-zevvüc⁵⁷¹ etmek, bütün kazancını onun te'mîn-i mes'ûdiyyetine sarf eylemek, ölünceye kadar ona hasr-ı hayât etmekti.

Bazen bir haftalık iftirakın gönlünde peyda eylediği tahammül-sûz bir âteş-i sevdâ ile mektepten yalıya avdet eylediği zamanlar maşukasıyla hasbihâl-i âşıkâneye meydan bulursa mes'ûdiyyet-i müstakbelesine ait bu emellerini, fikirlerini, niyetlerini hep bu tufûlâne kuruntularını Anjel'e anlatır, kızın bu fikirlere müşâreket-i hissiyyesi olup olmadığını anlamak üzere pür helecân, bir nazar-ı istîzâhla yüzüne bakar, mürebbiye de âşığın şu mecnunane emellerine, eblehâne tefekkürlerine derûnen güldüğü hâlde Şemi'nin hevesât-ı âşıkânesini her türlü tahammülün fevkine çıkaracak bir tavr-ı işvebâzâne ile yanaklarını okşayıp:

— *Comme tu es bon Chémi! Tes pensées sont les miennes.*

(Ne iyi çocuksun Şemi! Senin fikirlerin benim fikirlerimdir. Yani ben de öyle düşünüyorum.) Cevabını vererek biçare çocuğun bu hayâlât-ı hâm içinde gördüğü ufk-ı saâdeti tevsi⁵⁷² ettikçe eder, ümitlerine kuvvet verirdi.

⁵⁶⁹ zevkler

⁵⁷⁰ mutlaka

⁵⁷¹ evlenme

⁵⁷² genişletme

Şimdiye kadar sevgiliyle beynlerinde geçen bu tatlı hasbihâller, bu muğfilâne sözleri Şemi birer birer zihninden geçirdi, hükümlerini düşündü. Hep bu saadetlerin, şu saatte mazi olduğunu bütün huzûzât-ı sevdâ ve ye'sinin o dakikada müellim⁵⁷³ bir acılığa tahavvül etmiş bulunduğunu hissetmek tesiriyle zavallının serâpâ⁵⁷⁴ vücudunu bir hummâ-yı ye's istila etti. Boyun ve şakaklarının damarları şiddetle vuruyordu. Ömründe hiç hissetmemiş olduğu bir ateş, şiddet-i te'sîri tarif olunmaz bir alev sanki temeyyü⁵⁷⁵ edip kanına karışmış da damarlarında deveran ediyordu. Başını pencereye dayadı. Kendisi o gece masa altına ihtifâ ettiği zaman Sadri'nin, Anjel'in kapısına tık tık vurup da "Sevgili Anjel'im aç kapıyı, ben geldim. Beni sesimden tanımıyor musun? Öteki budalalar uyudular." dediğini, bu sâmia-sûz cümleleri işittiği esnadaki bir vuzuhla yine iştir gibi oldu. Kendinden bir başkası Anjel'e, o ma'sûka-i rûhuna ne salahiyetle edât-ı temellükle "Sevgili Anjel'im" diyebiliyor? O Anjel ki dünyada yalnız Şemi'nin olmaya söz vermişti. Acaba bu sözü Sadri'ye de vermiş mi? Evet vermiş, belki de o gece odasına davet etmiş olmalı ki Sadri vürudunu o kelimelerle kapı arkasından haber veriyor...

Şemi bu ciheti tevile⁵⁷⁶ bir yol bulamadı. Eniştesiyle mürebbiyenin ibtidâ-yı münâsebet ve muhabbetlerini düşündü. Kendi tatmış olduğu ezvâk-ı sevdâdan aynen Sadri'nin de hissemend-i telezzüz olmuş bulunduğunu muhakemeye girişti. Anjel'i Sadri'nin kolları arasında tasavvur etti. Gözlerinin önünde ateşler uçuşmaya başladı. Bu bâsıra-güzâr manzarayı görmemek için gözlerini kapadı. Heyhat o levha-i müdhîşe kapalı göz ile de görülüyordu. Harâret-i vücûdu o derece müştedd oldu ki kalbinde kaynayan bu tâkat-ber-endâzâne ateşin her zerre-i vücûduna yayıldığını hissetti. O ateşi biraz tahfîf etmek için göğsünü açtı. Nesîm-i sabâhın serin serin vezân olan temevvücât-ı şeffâfına karşı tuttu. O serinlik göğsüne temas eder etmez sanki yine ate-

⁵⁷³ elem veren

⁵⁷⁴ bütün

⁵⁷⁵ sıvı hâle gelme

⁵⁷⁶ başka bir mana ile yorumlama

şe tahavvül ediyor, rüzgâr elem-i derûnunu tadil etmiyordu. Pencereden başını çıkardı. Denizdeki dalgaların aheste, hafif fakat bir cümbüş-i bî-ârâm ile birbirini kovaladıklarını gördü. Ortalık epey ağarmıştı. Henüz pek koyu görünen deniz, o hufre-i seyyâle, nazarını bir mıknaş gibi cezbetti. “Hah! Bu bendeki ateşi söndürse söndürse şu dalgalar söndürür.” dedi. Zihnine vehlelen gelen bu mahûf⁵⁷⁷ fikirle o pencereden kalktı. Büsbütün deniz üzerine olan diğer pencerenin camını sürdü. Yarı beline kadar dışarı sarktı. Önünde siyah bir girdâb-ı halâs kaynıyordu. Kendini salıvermiş olsa birkaç saniye sonra teknil âlâmıyla beraber o dalgalar vücudunu yutacaktı. Kendinin bu mevt-i fecîine kimlerin acıyacağını düşündü. Arkasından ağlayacak validesi yoktu. O zavallı çoktan vefat etmişti. Bu gaybûbet-i ebediyyesinden acaba pederi müteessir olacak mıydı? Pederi kendini baba muhabbetiyle sevmiş ola idi en küçük kabahatleri için bile o sindeki evladını falakaya yatırmak insafsızlığında bulunur muydu? Bu dünyada yaşasa kendini sevecek, ölse arkasından ağlayacak bir kimse bulamadı. Bu ye’s-i tefekkürle pencereden biraz daha sarktı. Âgûş-ı mevte teslîm-i vücûd etmesine hemen hemen hiçbir şey kalmamışken “İnsan suda nasıl boğulur? Kim bilir ne kadar müthiş can acıları çeker?” Onu düşündü. Evvela suların vücuduna soğuk soğuk temasını, badehu ağzından içeriye duhulünü, daha sonra nefes alamamayı tasavvur etti. Hakikaten denize düşmüş de eccl hâlini alan o unsur-ı mâyi ile güleşiyormuş gibi bir dehşetle pencereden çekildi. Kendini odanın ortasına atıp çırpınmaya başladı. Hakikaten dalgalar etrafından üzerine hücum ediyor, sular ağzına doluyor, nefesi kesiliyor zannetti. Kendinin odada mı, yoksa ka’r-ı deryâda mı bulunduğunu fark edemeyecek bir hâle geldi. Bir müddet debelendi. Vücudu ter içinde kaldı. Bir kâbûs-ı mahûftan uyanır gibi yavaş yavaş o hâl üzerinden zail⁵⁷⁸ oldu. Yine düşünmeye başladı. Zihninden karışık fikirler, ani kararlar birbirini takiben tıpkı denizin dalgaları gibi müphem, nâ-muayyen eşkâl ile gelip geçiyordu. Yattığı yerden birdenbire ayağa kalktı. Başını iki

⁵⁷⁷ korkunç

⁵⁷⁸ yok olan

eli arasında sıkıttı: “Ben divane mi oldum? Beni bu hâle koyanlardan intikam almadan niçin intihar edeyim? Evvela intikam sonra intihar.” sözleri ağzından dehşetle çıktı.

Aynanın karşısına geçti. Kendini yukarıdan aşağıya kadar dikkatle süzdü. Kendinin bu karâr-ı müdhîşi fiile çıkarabilecek bir adam olup olmadığını anlamak, görmek istiyordu. Gözleri dönmüş, saçları ürpermiş, yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Göğsünü şişirip indiren hava ciğerlerine o kadar şiddetle hücum ediyor idi ki bunu ahz u defe ne ağzı ne burun delikleri kifayet etmiyor, art-sız arasız bir şiddetle soluyordu. Kendinin mücessem⁵⁷⁹ bir intikam hâline girmiş olduğunu gördü. O donuk gözleri, kabarmış saçları, şiddet-i teneffüsüyle Anjel’i, Amca Bey’i, Sadri’yi korkutabileceğine kani oldu.

Aynadan çekildi. Kanepenin üzerine oturdu. İntikamını nasıl ve kimden alacaktı? İşte bu ciheti tefekküre başladı. Amca Bey’in, Anjel meselesinde kendisiyle rekâbet-i âşıkâneye girişmiş olduğuna pek o kadar hiddet etmiyordu. Çünkü Amca’nın maluliyet⁵⁸⁰ vücudunu Anjel tarafından cidden nâil-i nazar-ı râğbet olmasına mâni görüyordu. Şemi’nin olanca hiss-i husûmet ve şiddet-i intikâm-cûyânesi Sadri aleyhinde galeyan ediyordu. Sadri güzeldi. Mürebbiyenin her suretle nazar-ı müstehiyânesini celbedebilirdi. Edebilir değil, eylemiş olduğuna da hiç şüphesi kalmamıştı.

Sadri’yi zevcesi Melâhat’e hıyanet etmek, Anjel’i de kendini aldatmış olmakla itham ediyor, her ikisini müstehak-ı cezâ buluyordu.

Şemi kendi için mübah ve Sadri için âdeta bir cinayet addeylediği bu muaşaka meselesinde eniştesiyle Anjel’den hangisinin mücrimiyeti daha büyük olduğunu düşündü. Sadri, mürebbiyei sevmiş, besbelli mürebbiye de bu muhabbete mütemayil görünmüş... Sadri gönlünü arz eylemiş, öteki de kabul etmiş... Sadri’nin evvelce mürebbiyeeye arz-ı muhabbet etmiş olduğu o gece

⁵⁷⁹ cisim durumunda olan

⁵⁸⁰ sakatlık

kapı arkasından söylediği sözlerle sabit oluyor. Fakat mürebbiyenin bu muhabbeti hüsnükabul⁵⁸¹ eylemiş olduğunu müsebbit⁵⁸² ortada bir delîl-i kavî var mı? Sadri, şiddet-i sevdâsına mağlup olup gece mürebbiyenin kapısına gelebilir. İsteddiği sözü de sarf etmesine bir mâni görmez. Fakat bundan mürebbiyeye ne cürüm⁵⁸³ teveccüh eder? Anjel gece gelene kapıyı açmadıktan başka o sâil-i muhabbetin istirhâmâtına kelime-i vâhide cevap vermedi. Ne için bu kadar istical ile kızın, belki de hiç kabahati olmayan o zavalının ithamına yürümeli?

Şemi deminden beri yürüttüğü muhâkemâtı külliye nakızı olmak üzere mürebbiye aleyhindeki fikrini vehleten tebdil ediverdi. Çünkü onu masum görmeye, onu affetmeye, yine evvelki gibi sevmeye şiddetle ihtiyacı vardı. Gönül, kâşâne-i muhabbetini münhedim⁵⁸⁴ görmektense bazı hakikatleri çiğnemekten çekinmez.

Şemi düşünce düşünce Anjel'in masumiyetini müsebbit o kadar burhan buldu ki nazarında kız yalnız tebriye değil, teali⁵⁸⁵ etmeye bile başladı. O gecelik son kararı olmak üzere:

— Fırsat bulur isem bugün kendisiyle görüşeyim. Bakayım soracağım suallere ne cevap verecek? Ondan alacağım cevaplara nazaran ben de ta'yîn-i hareket ederim.

tesellî-i hâmiyla yorgun vücudunu dinlendirmek üzere yatağına girdi.

Zavallı Amca Bey de o gece acınacak saatler, muzdaribâne helecanlar geçirdi. Fakat onun tefekkürâtında, kararlarında Şemi gibi intihara tasaddî⁵⁸⁶, intikama kıyam derecesinde mecnunane şiddetler yoktu. O da hod-kâmâne lakin oldukça i'tidâl-perverâne düşünüyordu. Onun maksadı bir tehdit yolu bularak Sadri'yle Şemi'yi ürkütüp mürebbiyeyi yalnız kendiyile dâd ü sitedde bulundurmaya mecbur etmektir. Bu emeline nail olabilirse ne âlâ, olamadığı

⁵⁸¹ iyi karşılama

⁵⁸² tespit eden

⁵⁸³ suç

⁵⁸⁴ yıkılmış

⁵⁸⁵ yücelme

⁵⁸⁶ teşebbüs etme

surette Sadri ve Şemi ile beraber aynı zülâl-i muhabbet kâsesinden teskîn-i atş-ı sevdâ etmeyi bile göze aldırılmıştı. O artık kendisinin mürebbiye nazarında bir eğlence, kukla olduğunu biraz anlamıştı. Maşukasını eğlendirmek üzere onun yanında sarf edecek evvelden bir iki tuhaf cümle tertip ederek bazı şaklabanlıklarla idâme-i teveccüh edebileceğini ümit eyliyordu.

Amca Bey'in her şeyden akdem⁵⁸⁷ addelediği husus, sabahleyin odasından çıkıp da Sadri, Şemi ile yüz yüze gelince bu iki rakibi muvacehesinde⁵⁸⁸ ketm-i hissiyyâtla tezkiyeyi⁵⁸⁹ düzeltmek için ne yolda rûy-ı iğfâl göstermek lazım geleceğini tayin emr-i müşkili idi.

Enişte Bey'e gelince, mürebbiyenin o yalıda kendinden başkasını sevebilmesine ihtimal vermiyor. İki rakibine nispeten kendi güzelliğini kızın gönlünü nefesine hasra âdeti bir salâhiyyet-i meşrûa gibi addederek Amca ile Sadri'nin arz-ı muhabbet dâiyesiyle⁵⁹⁰ Anjel'in merhametini teseüle⁵⁹¹ çıkışlarını eblehâne bir tecâvüz-i bî-edebâne suretinde bi't-telakkî bu hâle fevka'l-gâye canı sıkılıyordu.

Mürebbiyenin gönlünü kendinden gasba bu iki rakibinde de kuvvet görememekle beraber yine bunlara karşı kalbinde esbabını tamamıyla tefsir edemediği bir nefret vardı. Hiss-i rekâbetle ikisinden birinin veya ikisinin birden Melâhat'i iğvâya kalkışmalarından korkuyordu. Binaenaleyh onlara karşı mürebbiyeyi sevmiyor gibi görünmekten ehven⁵⁹² bir tarîk-i hareket olmadığını düşündü.

“İki cambaz bir ipte oynamaz.” meselinin “Üçü dördü birden oynar.” tasdik-i ma'kûsu suretine ifrâğı demek olan bu komediya aktörleri o gün odalarından çıkınca yüz yüze gelmeye bir nevi mahcubiyet de hissetmekle beraber yine işin arası soğuma-

⁵⁸⁷ daha mühim

⁵⁸⁸ yüz yüze gelme

⁵⁸⁹ temize çıkarma

⁵⁹⁰ arzu

⁵⁹¹ dilenme

⁵⁹² daha az kötü

dan her biri kendi üzerinden diğerinin izâle-i şübhesi için birleşip görüşmeye bir lüzûm-ı âcîl görüyordu. Amca Bey, o ızdırâb-engîz gecenin çehresine verdiği solgunluk ve âsâr-ı ta'b ve fütûru gidermek üzere tuvaletine ziyade ihtimam gösterdi. İki dirhem bir çekirdek tavsifine musaddak olacak bir şıklık, bir hirâm-ı acîble sofaya çıktı. Sadri'nin odasına baktı. Damat Bey'in giyinmek üzere bulunduğunu gördü. İsbât-ı bî-kaydî etmek maksadıyla tebessüm göstererek:

— Giyindikten sonra korudaki kestaneliğe geliniz. Size söyleyeceklerim var. (Tebessümünü ziyadeleştirerek) Gündüz koruya çıkmakta bir mahzur yoktur.

dedi. Şemi'nin oda kapısını yokladı. Kapalı buldu. Eliyle tık tık vurarak çocuğu uyandırıp ona da aynı tembihte bulundu.

Amca Bey, elindeki abanoz bastonla dayana dayana koru yolunu tuttu. Teessürât-ı leyliyyenin bakiyye-i sirişki gibi henüz yaprakları üzerindeki şebnemler tebahhur⁵⁹³ etmemiş bulunan kesif sayeli ağaçların altından yürürken Anjel'in âşık-ı muavvecü'l-kâmesi, iki rakîb-i bî-amânını kandırmak için gecedan tertip eylediği planları zihninden tevsi⁵⁹⁴ ediyor, kuvve-i iknâiyyesi ziyade, tesiri kati daha ne gibi cümleler, kelimeler bulmak lazım geleceğini düşünüyordu.

Bu meşy-i mütefekkirânesi esnasında nazarı ta kökünden başlayıp ince dallarına kadar bütün sakını sımsıkı sarmaşık istila etmiş bir ağaca müsadif oldu. Bunu rüyetten biçare Amca Bey'in hissiyyât-ı şâirânesi cûşa⁵⁹⁵ gelerek derinden derine bir ah çekti:

— İşte bu ağaç benim gönlüm! Bu sarmaşıklar da Anjel'in sevdası! dedi.

Bu teşbihini gayet ali ve zarifane buldu. Mürebbiyenin şimdi beraber bulunup da bu sözü işitmediğine teessüf etti. Yürüdü, yürüdü, Anjel'in gece Şemi'yi falakadan kurtarmak için bahsetmiş

⁵⁹³ buharlaşma

⁵⁹⁴ genişletme

⁵⁹⁵ coşma

olduğu kestaneliğe geldi. Burası koru ortasında sakfı⁵⁹⁶ sema, adlâ-ı divârî meşcereden⁵⁹⁷ müteşekkil bir hacle-i âşıkâneye benziyordu. Orta yerde fıstık dalından bir kanepa ile birkaç sandalye vardı. Kanepaya oturdu. Bir sigara yaktı. Yirmi dakika mürur⁵⁹⁸ etmeksizin Sadri epey itinalı bir tuvaletle göründü.

Büyücek bir kaza savuşturan iki kişi beyninde görülecek bir musâfaha-i memnûnânede bulundular. İkisi de bu samîmiyyet-i ca'liyyelerine bir reng-i hakikat vermek için son derecede cebr-i nefis ediyorlardı.

Damat Bey de kanepenin bir tarafına oturdu. Amca Bey, sigarasının külünü serçe parmağıyla silkerek söze başlayıp dedi ki:

— Sinnem ikinizin de büyüğü olduğum için nasihat vermek bana düşer. Ne idi birader bu gece uğradığımız felaket? Zerre kadar dahlim olmayan bir keyfiyet için az kaldı dehşetli bir suizan altında kalarak biraderimin hüsn-i nazarını kaybedecektim. Ben ne kendim ne sizin ne de Şemi ve mürebbiye için söylerim. Benim sözlerim hep hakkaniyete matuf⁵⁹⁹ ve mazruftur⁶⁰⁰. Bu gece bir felakete uğraya idim Şemi'nin yüzünden uğrayacaktım. Bakınız size hakikati anlatayım... Şemi'nin hayli zamandan beri hâline gelen durgunluk, acib bir dalgınlık, تنها yerlere çekilerek düşünmesi nazar-ı dikkatimi celbetti. Günden güne sararıp solması da Hûda bilir rikkatime⁶⁰¹ dokundu. “Bu hâl ne? Bizim zavallı Şemi'ye ne oluyor?” dedim. Bir zaman hakikat-i hâli anlayamadım. Birader bu safdilliğimi ayıplama. İçimde fenalık olmadığından herkesi kendim gibi bilirim. Meğerse iş kör kör parmağım gözüne imiş! Bir gün dikkat ettim ki Şemi mürebbiyeyi görünce denizden çıkarılırken can veren balığın o baygın nazarıyla bakıyor. Evet evet işte öyle acib bir süzüklikle gözleri dönüyor. Ve mine'l-garâib! İşte o zaman hakikat-i mâdde bu ka-

⁵⁹⁶ tavan

⁵⁹⁷ ağaçlık yer

⁵⁹⁸ geçme

⁵⁹⁹ bir yöne eğilmiş

⁶⁰⁰ içeren

⁶⁰¹ merhamet

lın kafama biraz dank der gibi oldu. “Acaba oğlan mürebbiyei seviyor mu?” dedim. Bunu dedim ama öfke de topuklarıma çıktı. Ne halt eder ağanın beygiri? Oğlan terbiyesiz! Bu yalıya iki masumun tedris ve terbiyesi için getirilen melek gibi afife bir kıza, bir iffet-i mücessemeye o nazarla bakılır mı? Aman yarabbi, yüreğime inecek. Asıl korktuğum cihet neresi, matmazel bu işin farkına varırsa bizden namus dava eder... Bereket versin ki kız öyle fitne fücurlardan değil. O da benim gibi vurdumduymazlardan... Frenk kızlarını ekseriya iffetçe bi-gayr-ı hakkın⁶⁰² itham ederler. Fakat içlerinde böyle Anjel gibi ne kadar safderunları var. Bizim mürebbiye kendinin kadın olduğunu bile unutmuş. Okumaya dalmış, terbiye-i etfâle hasr-ı vücûd etmiş. Canım Allah için söyle... Şu evin içinde ikimiz de delikanlıyız, sen de ben de... Damarında bozukluk olsa şu kız Şemi'den evvel bize hiş piş demez miydi? Frenk terbiyesi öyledir. Görünüşte serbest fakat ahlaken levâzım-ı iffet ve istikâmete son derece riayetkâr olurlar. Bizim Şemi buraları bilmez. Boyuna posuna bakmadan, habıs, kızı sevmeye kalkmış... Kemâl-i safvet ve nezâketinden başka bir şeye hamlolunamayan⁶⁰³ kızın o tatlı tebessümlerini galiba kendine cûret verecek iltifatlardan zannetmiş... Akla bak... Çocukluğa bak birader... Zaten oğlan falakaya yatırıla yatırıla alık oldu. Pederidir ne isterse yapar, ne ise orası lazım değil... Ben bugüne bugün Şemi'nin amcasıyım... Onun terbiyesinden ben de mesulüm. Harekâtına dikkat edip uygunsuz ef'âlini tashîhen kendisine ihtar etmek boynuma borçtur. Mürebbiyenin karşısına geçip de bu alık yârimin hâl-i ihtizâra gelmiş gibi donuk nazarlarla baktığını gördüğüm günden beri oğlanı tecessüsten bir an hâlî kalmadım. Saat beşe, altıya gelince her gece odasından hırsız gibi çıkar, puf diye sofadaki lambayı üfler... Pıtır pıtır dolaşır... Gidip mürebbiyenin kapısını dinler... Dün akşam yine öyle oldu. Şemi, mürebbiyenin kapısını dinlerken benim beri yanda sabra tahammülüm kalmadı. Gidip kendisine bir iki tokat vurmak üzere oraya doğru yürüdüm. Mürebbiyenin kapısı önüne geldim. Baktım bizim yeğen

⁶⁰² haksız yere

⁶⁰³ yüklenilemeyen

ortadan sır olmuş... Sübhanallah gözümün önündeki adam nereye kaybolabilir? Düşündüm. Kızın odasına girmiş olması ihtimali aklıma geldi. Seni her ne suretle ister isen temin ederim ki böyle düşünüşüm, bu ihtimale kapılışım kızın iffetinden şüphe ettiğim için değildir. Efendim oğlan budala... Kız gayet nazık... Safvet-i kalbe de malik... Şemi, gece kız ile biraz konuşmak için biçarenin bu nezaket ve safvetinden bilistifade Fransızca dersinden bir cümleyi anlayamadığını bahane ederek ve o müşkülünü halletmedikçe gece gözüne uyku girmediğini söyleyerek mürebbiyeyi gece uykusundan uyandırıp müsaade talebiyle odasına girebilir. Sen de bilirsin ya Sadri Bey! Bu hayvanlıkları Şemi yapar... O ahmaktan ben her terbiyesizliği memul ederim. Şemi'nin odaya girip girmediğini anlamak maksadıyla kulağımı kapıya verdim. Ama ne hâldeyim! Hiddetten kendimi bilmiyorum. Bu hiddet tesiriyle olacak galiba odadan kulağıma lakırdı gibi bir şey geldi. Hah çapkın içeride dedim. Artık defaatle tekrara hacet yok ya! Maksadım içeriye girip müzici kulağından yakalayarak dışarıya çıkarmak... Namusum hakkı için böyle... Mürebbiye Türk evinde oturuyor ise de kendi Fransız âdâtı üzerine hareket ediyor. Şimdi ben de alafrangalığa riayet etmeyip de kapıyı tık tık vurmaktan içeriye girmiş olsam kızın “amour propre”sini “şoke” etmiş olacağım... Amour propresini şoke etmeye Türkçe nasıl deniyordu?

— Hubb-i nefsine dokunmak...

— Pardon Monşer Sadri! Birkaç akşamdır mütâlaatım⁶⁰⁴ hep Fransızca olduğundan “idée”ler... Bak yine “idée” diyorum... Fikirler zihnime o lisandan geliyor... Kızın hubb-i nefsine dokunmuş olacağım. (Bir tarz-ı acîb ile başını sallayarak) Hubb-i nefis pek o kadar “amour propre”yi tutmuyor... Fransızcadaki kuvvet başka... Ne ise şimdi iki lisanı mukayese edecek değiliz ya? Evet, işte o maksatla kapıyı vurdum. O aralık sofanın öbür ucundan bir pıtırıttır koptu. Ben büyük birader geliyor zannettim. Meğerse sen imişsin... Sen olduğunu bilsem hiç masanın altına kaçır mıydım? Büyük birader beni öyle gece yarısı mürebbiyenin

⁶⁰⁴ düşünceler

kapısını vururken görse şu deminden beri sana anlattığım haka-yıkı seksen defa kendisine tekrar eylesem... Dünya kadar yemin etsem... Tekmil kütüphanesindeki kitapları yutsam yine kendisini sıhhat-i ifâdeme inandırmak kabil olmaz. Maceranın bundan ötesi benim kadar senin de malumun. Terbiyenden eminim birader... Fakat o emniyetimle beraber aleyhimde bir suizanna düşmüşsündür diye dün gece endişemden billah uyuyamadım. Benim için ne türlü şüpheye düşer isen düş orası umurum değil... Öyle afif bir kızın benim yüzümden zan altında kalmasını... Nâhak yere lekelenmesini gönlüm istemez... Üzülüğüm cihet işte burası... Şemi gelsin şimdi burada ikimiz birden kendisine bir güzel ahlak dersi verelim. Çapkın aklını başına toplansın...

Birinci aktör, üzerinden def-i sû-i zünûn rolünü burada itmam etti. Sadri bu tadından yenmez yutulmaz yaveleri⁶⁰⁵ âdeta bir hokkabaz tekerlemesi dinler gibi dinledi. Defaatle hem-bezm-i mahremânesi olduğu bir kadının sitâyîş-i iffetini başka türlü dinleyebilmesi nasıl kabil olur? Sadri mürebbiyeyi sevdiğini inkâr etmek niyetiyle oraya gelmiş, bu sureti kendi selameti için daha muvafık bulmuş iken kendisine Amca Bey'in okuduğu uzun martaval pek ziyade canını sıktı. Bu mertebe tahmîk⁶⁰⁶ edildiğine âdeta gücendi. Tezkiye-i nefis için kendisinin başlayacağı terâne-i iğfâlin Amca Bey'in kendinden daha ustalıkla, ondan daha az gülünç olamayacağına hüküm ile kendisi bu hususta daha merdâne davranıp sürekli bir kahkaha salıvererek dedi ki:

— Bu kadar uzun söz sarf etmek külfetine ne lüzum var? Hakikati ben bilmiyor muyum?

Amca Bey telaşla:

— Hangi hakikati?

— Dün gece mürebbiyenin kapısına gidişinizin sırf Şemi'yi tecessüs fikr-i hayırhâhânesiyle olduğu hakikatini... Bundaki kas-tınız, fikriniz şüphe götürür gibi değil! O bence katiyen malum...

Amca Bey biraz hiddetle:

⁶⁰⁵ saçma sapan söz

⁶⁰⁶ ahmak olduğunu söyleme

— Yok, ben öyle ihamlı, remizli⁶⁰⁷, kinayeli, iki üç manalı söz istemem, sözü dosdoğru söylemeli. Sence katiyen malum olan şey ne imiş bakalım? Onu anlat!

Sadri akşamdan beri müdebbirâne⁶⁰⁸ davranmak için vermiş olduğu kararın külliye hilafına olarak gayr-ı irâdî bir hâlde:

— İşkilli terazi dingilder, derler. Bu mesel tevekkeli icat olunmamış. İşte şimdi sizde görüldüğü gibi mevki-i tatbîki çok oluyor.

Amca Bey i'tidâl-i demini kaybederek:

— İşkilli terazi ben öyle mi? Ya sen nesin acaba şaşkın kantar! Söylediğin sözleri bir defa vezn ediyor musun? Ben dün gece mürebbiyenin kapısına gidişimdeki sebebi pekâlâ “expliquer”⁶⁰⁹ ettim.

— Türkçe söyleyiniz, Fransızca anlamıyorum.

— (Şaşıarak) “Expliquer” yani o sebebin sebebini izah ettim.

— (Müstehziyâne) Amca Bey Efendi! Matmazel Anjel ile kesret-i ülfetten artık Türkçeyi bütün bütün kaybettiniz... Sebebin sebebi... Güzel Türkçe...

Amca Bey (hafif bir ihtizâz-ı sedâ ile) — Ben Türkçeyi kaybetmişim ayıp mı? Ya sen aklını kaçırmışsın ya? Ben sana “bon-kör”lülle... Dur şimdi ona da itiraz edersin... Yani hulûs-i kalble... Dün gece odamdan çıkışımdaki esbabı izah ettim. Ya sen! Ya illa şu sen... Mürebbiyenin kapısına gidip de “Sevgili Anjel”im ben geldim. Aç kapıyı. Öteki budalalar uyudular.” sözlerini ne maksatla söylemiş olduğunu nasıl “expliquer” edeceksin bakalım?

Sadri hiddetten morarak:

— Pek sade bir suretle...

— Nasıl? Ne gibi mesela?

⁶⁰⁷ üstü kapalı bir şekilde anlatma

⁶⁰⁸ gerekli tedbirler olarak

⁶⁰⁹ açıklamak

— İşte sana bir “explication”⁶¹⁰, Anjel’i seviyorum! Bu söz, bu itiraf kâfi değil mi?

Amca Bey kemâl-i şiddetle yerinden fırlayıp kollarını göğsüne kavuşturarak:

— Mademki bana karşı bu itirafı etmekten çekinmiyorsun... Öyle ise aç kulaklarını... İyi dinle... “Ben de seviyorum.” İşittin mi?

O esnada Şemi ağaçların arasından top gibi meydana atılarak ateş kesilmiş bir çehre ile:

— Ben de seviyorum!, dedi.

Bu acîb i’tirâfâtı⁶¹¹ müteakiben şu üç rakîb-i mecnûn bey-ninde mehip bir sükût hüküm-fermâ oldu. Üçü de kollarını çaprazlamasına göğsüne kavuşturmuş, muhakkirâne⁶¹² bir nazar, tehditkârâne bir tavırla birbirlerini süzüyorlardı. Amca Bey’in iki rakibine karşı baştan ayağa, ayaktan başa doğru istihfafla göz gezdirerek baş sallaması, te’sîr-i hiddetle gözleri büyümüş, kamburu da hâl-i aslîsinden ziyade kabarmış gibi görünmesi kendisini reşk-âver-i mukallidîn olacak bir şekle koymuştu.

Her birinin amîk nazarlarla yekdiğerini böyle süzmeleriyle birbirlerine “Anjel’i seviyorum dedin, pek mağrurane bir tavırla i’tirâf-ı sevda eyledin ama bakalım o kız seni seviyor mu? Zavallı şaşkın! Onun gönlünü ben teshir ettim. O yalnız beni seviyor. Size de arada bir tatlı tebessümlerini ibzal⁶¹³ ediyorsa zinhar aldandırıp da bunları hakkınızda iltifat zannetmeyiniz... O tebessümler kuru istihzadan başka bir şey değildir. Pek akıntıya kürek çekiyorsunuz... Acıyorum!” manalarını ifhama, işrâba uğraşıyorlardı.

Bu mağruriyetin en ciddi sureti diğer ikisine nispetle Sadri’de görülüyordu. O kendi delikanlılığına, melâhat-i sîmâsına iğtirâren Anjel’in gönlü kendisinde olduğuna katiyen hükmeyleyiyordu.

⁶¹⁰ açıklama

⁶¹¹ itiraflar

⁶¹² hor ve hakir görür bir tarzda

⁶¹³ esirgemedi bol bol verme

Hatta bu kanaati sevkiyle, Amca Bey'in o pîşekârvârî tavırlarına tahammül edemeyerek beyinlerinde hüküm süren sükûtu en evvel ihlal ile dedi ki:

— Anjel'i sevdiğinizi kemâl-i iftihâr ile itiraf eylediniz. Ama bakalım kız sizi seviyor mu? Onun da sizi sevdiği kendinizce katiyen sabit olmadıkça böyle mağrurane işâa-i muhabbet edişiniz gülünç olmaktan başka bir şeyi müfit olmaz...

Amca müstehziyâne:

— O sizden mesul bir keyfiyet değildir. Onu ben bilirim. (Eliyle kalbini göstererek) Onu ancak burası bilir... Esrâr-ı zâtî-yeme mi vâkıf olmak istiyorsunuz? Herkesin kalbinde bir arslan yatar... Ben onu seviyorum dedim ya! İşte bu söz sizin için kâfi olmalı... Öte tarafı sizin ne vazifeniz?

Sadri yine bir kakhaha koparak:

— Kalbinizde yatan şeyi siz arslan zannediyorsunuz ama bana kalsa o arslan değil Ankara kedisi olmalı!

Amca Bey kemâl-i hiddetle:

— Ne vazifen be herif! Kalbimde ne arslan yatıyor ne de Ankara kedisi... Orada boylu boyuna Anjel'in kendisi yatıyor... İşte ne yapacaksın bakalım?

— Zavallı kız! Kalbinize pek boylu boyuna sığamayacağı için zahrınızdaki⁶¹⁴ cumbada yatmış olsa daha rahat eder zannındayım...

Amca Bey, Sadri'nin boynuna atılacakmış gibi hareketler, çeviklikler göstererek:

— Bu sözlerinle kimi tahkir ettiğini biliyor musun terbiyesiz? Karşında duran... Ekmeğini yediğin bir zatıalî-kadrin biraderi... Zevcenin de amcasıdır... Bu evdeki mevki-i haysiyyetinin neden ibaret olduğunu bilmeyip de bu yolda tahkîrâta cüret edişin senin ne kadar küfrân-ı ni'met, denîü't-tab bir adam olduğunu gösteriyor. Sen bu evde zevcenin sayesinde duruyorsun... Bu aileye ci-het-i irtibâtım unutup da bana yani sâhib-i hânenin... Reîs-i âilenin

⁶¹⁴ sırt

biraderine, zevcenin amcasına karşı utanmadan... Arlanmadan... Sıkılmadan... Bilâ-hayâ⁶¹⁵ mürebbiyeye olan aşkından, muhabbetinden nasıl bahsediyorsun? Bende kabahat ki seni bu aile efradından bir “personnage” sırasına koyup da söz söylüyorum. Madem ki bu aileye sebep-i irtibâtın olan kadına karşı hukûk-ı zevciyyeye adem-i riâyetini alenen itiraf ediyorsun... O hâlde aftos piyos! Yarın önüne kunduralarını çevirdikleri gibi buraya nasıl geldinse yine öyle gidersin... Hem bugün ilk işim de o olsun. Gideyim biradere hakikat-i mâddeyi anlatayım da sen görürsün... Bak seni burada bir saat alıyor mu? Buradan defolduktan sonra: “Ah arkamda Amca Bey kadar kamburum ola idi de yine o yalıda buluna idim.” dersin ama iş işten geçmiş bulunur. Burada, ahırdaki hayvanları besler gibi yiyip içirdikten sonra Melâhet’e koca mı bulunmaz?

Amca Bey’in bu sözlerine mukabil Sadri evzâ-ı küstâhâne ve müstehziyânesini katmerleştirecek:

— Haydi durma... Bir dakika geçirdiğin kabahat. Git biraderine hakikat-i mâddeyi anlat... Bu sevda-yı müselleşi gördüğün, bildiğin gibi hikâye et. İlk falakaya yatacak adamın da zatıalınızden bir başkası olmayacağına hiç şüphe etme... Benim buradaki mevkimden bahsetmezden evvel Anjel’i buraya çocuklara mürebbiye olmak üzere mi, yoksa Amca Bey Efendi’ye metreslik etmek için mi getirdiler? Onu söyle...

Amca Bey aynı istihza ile:

— Hayır, ne onun için ne şunun için. Anjel’i buraya Damat Bey’e zevce-i sâniye olmak üzere getirmiş olmalılar...

Şiddet ve ye’s-i infîlinden bütün kanı çehresine toplanmış olan Şemi, o zamana kadar bu mücâdele-i acîbeyi sükûtle dinlemekte iken Anjel’in Amca Bey’e metres, yok Sadri’ye zevce-i sâniye olması gibi ta’bîrâtı ondan ziyade istimâa⁶¹⁶ artık tahammül gösteremeyerek ikisinin ortasına girip bir fasıla birinin, bir fasıla da diğerrinin yüzüne şappadak tükürdükten sonra:

⁶¹⁵ utanmadan

⁶¹⁶ dinleme

— Koskoca herifler söylediğiniz sözlerden utanmıyor musunuz? Ayıptır...

diye söze karıştığı esnada itmâm-ı kelâma vakit olmadan Sadri bu tükürük tahkirine tahammül edemeyerek elinin tersiyle kayınbiraderinin yanağına şiddetlice bir şamar yapıştırdı. Şemi'nin zaten deminden beri dinlediği mücadele tesiriyle gözlerini, dimağını, bütün kanını âdeta ateş bürümüş olduğundan yediği tokadı eniştesine iade maksadıyla kendini bilmez bir hâlde bir şamar hamlesi de o gösterdi. Fakat Sadri başını geri çekti. Tokat boşa gitti. Şemi, kudurmuş bir hayvan şiddetiyle bir ikinci savlette daha bulundu. Bu defa eline Sadri'nin boyunbağısı geçti. Boyunbağı Prens dö Gal denilen biçimde uzun bağlamalardan olduğu için Şemi bunun bir ucunu olanca kuvvetiyle çekince Enişte Bey'in boğazı siyah atlastan bir ilmek içinde sıkıştıverdi. O çekişin şiddetiyle bu ilmek Frenk gömleğinin yakasından da kurtularak çıplak boğaz üzerinde daraldıkça daralmaya başladı. Boğulmak derecelerine gelen Sadri, can acısıyla hasmının beline sımsıkı sarıldı. Bu debeleşme esnasında ikisi de muvâzenetlerini⁶¹⁷ kaybederek yere yuvarlandılar. Mudâribinin⁶¹⁸ böyle alt alta üst üste bayırdan aşağı tekerlendiklerini uzaktan seyreden Amca Bey, Sadri'nin boğulduğunu ez-dil ü cân arzu etmekle beraber bir lerziş-i şedîd içinde Şemi'ye:

— Aman pek sıkma belki nefesi kesiliverir...

diye haykırıyor, Şemi de boğuk boğuk:

— Sen karışma, melunu bugün mutlak boğacağım, cevabını veriyordu.

Amca Bey, bu boğuşmayı pehlivan güleşiyse seyrederek gibi karşıdan temaşa etmek muvafık olamayacağını anlayarak bir zaman “Yapmayın, etmeyin.” yolunda nesâyih-i lâzımede bulundu. Söz kâr etmediğini görünce yanlarına yaklaşıp rast getirebildiğinin kıcına bastonuyla hafif hafif vurarak:

— Artık yetişir efendim... Bu âdeta kepezelik, maskaralık... Gerçekten siz birbirinizin kanına mı susadınız? Yetişir efendim...

⁶¹⁷ denge

⁶¹⁸ dövüşenler

Artık mayna⁶¹⁹ kuzum... El verir dedik a... Paydos... Bugün bu kadar kâfi. Birkaç gün sonra canınız isterse arız ü amîk, Uzunçar-yır'da güleşirsiniz...

diye söylendiği sırada Amca Bey birdenbire aklına mühim bir şey gelmiş gibi elini boynuna götürdü. Baktı ki kendi kravatı da Sadri'ninkinin aynı... Ne olur ne olmaz mülâhazasıyla hemen boynundan o tehlikeli şeyi çözüp cebine koydu.

Sadri, Şemi'den vücutça daha iri yapılı, daha kemikli, sinnen de daha devr-i zindegide ise de yalıya damat olalıdan beri kendini pek rahata vermiş bulunduğundan ziyade hamlamıştı. Şemi'nin ise mektepte, yalıda yaptığı jimnastik idmanıyla elleri, pazuları, bütün adalâtı taş kesilmişti. Şu birkaç dakikalık mübareze⁶²⁰ delaletiyle⁶²¹ kayınbirader kendinden, eniştesinin kuvve-i dün olduğunu anlayınca şiddetini pek ileri götürüp biçareyi ziyade hırpalamaya başladı.

Amca Bey, ne belâgat-i nâsihânesinden, ne de okşar gibi indirdiği baston darbelerinden bir fayda hasıl olmadığını gördü. İkisini birbirinden ayırabilmek ancak maddeten tavassutla⁶²² kabıl olabileceğini anladı. Boynunda o uzun kravat bulunmadığına bir defa daha eliyle yoklayıp emniyet peyda ettikten sonra olanca cesaret, metanet ve kuvvetini toplayıp eğildi, titreyen elleriyle birini bir tarafa diğerini öbür tarafa çekmek teşebbüsünde bulunmak istedi. Lakin Sadri, Amca Bey'i Şemi'ye muavenete⁶²³ geldi zannıyla boş kalan bir ayağıyla kamburun bacaklarına doğru bir tepme atınca haydi Amca Bey teker meker mübârizlerin üzerine yığılıverdi. Mutavassıtın⁶²⁴ bu tekerlenmesi akabinde bacaklarının arasına bir iki bacak daha karıştı. Omzunun üzerinden bir kol kenetlendi. Mübârizlerin deminden beri yuvarlandıkları o tatlı meyil bir iki tekerlenmeden sonra dikleşiverdi. Kaza nevinden

⁶¹⁹ yeter

⁶²⁰ çekişme

⁶²¹ aracılık

⁶²² araya girme

⁶²³ yardım

⁶²⁴ aracılık eden

bu girdâb-ı mübârezeye tutulan Amca Bey gâh alta gâh üste gelerek bayırdan aşağıya yuvarlana yuvarlana nihayet vücudunun tümsek tarafından ağacın birine küttektek bir “aborda”⁶²⁵ etti ama kamburunun birkaç santim esnedikten sonra yine yerine geldiğini hisseyledi. Ağacın haylûletiyle⁶²⁶ yuvarlanma orada hitam buldu. Tesadüfen son tekerlenmede Sadri’yle Amca Bey alta gitmiş, Şemi üste çıkmıştı. Amca Bey “Cankurtaran yok mu bir çuval kemik kesildim. Hurd oldum.” tazallümâtıyla⁶²⁷ haykırıyor, Sadri boğazını boyun bağının ribka-i tazyîkinden kurtarmak için ağzı Şemi’nin neresine tesadüf ederse oradan koparasiya ısıyor. Bu dendân-ı şiddete ara sıra Amca Bey’in de orası burası uğruyordu.

Amca Bey baktı ki tazallümden, feryattan, istimdattan⁶²⁸ bir fayda memul değil... Bu boğuşmaya bir nihayet vermek üzere aklına en evvel gelen tarîk-i hud’a “Sağ taraftaki ince yoldan birader geliyor. Mahvolduk.” diye haykırmak oldu. Bu “Birader geliyor.” cümle-i müdhîşesi mübârizler üzerinde sihir gibi bir te’sîr-i serî gösterdi. Çin hurufu⁶²⁹ gibi girift bir şekilde bulunan bu üç kişi ân-ı vâhidde yekdiğerinden çözülüverdi. O insan topacının üstünden en evvel Şemi fırlayıp kalktı. Sadri de kalkmak istedi. Fakat vücudu ziyade zedelenmiş, yüzü mosmor kesilmiş, burnundan da kan geliyordu. Vehleten kendini toplayamadı. Yalnız belini kaldırıp arkasını ağaca dayadı, o hâlde kaldı. Amca Bey kanadından vurulmuş yarasa gibi hâlâ toprağın içinde debeleniyordu. Yerinden fırlamak için bir gayret de o gösterdi. Ne mümkün! Üstünüze iyilik sağlık, sağ kalçası incinmişti. Beş altı dakika uğraşarak iki ellerine dayanmak suretiyle sol bacağı üzerine kalktı. “Seke seke ben geldim, çingırağım hoş geldin.” oyununda olduğu gibi tek ayağının üzerinde sıçraya sıçraya o da gitti, bir ağaca dayanıp

⁶²⁵ yaslanmak

⁶²⁶ araya girme

⁶²⁷ şikâyet

⁶²⁸ imdat isteme

⁶²⁹ harfler

oturdu. Kalçasının ağrısıyla “of aman” derken sol kulağının kırdağında bir acı hissetti. Eliyle yokladı. Eline cüzi kan bulaştı. Sadri’ye müteneffirâne⁶³⁰ bir nazar fırlatıp kulağını irâe ederek:

— Köpek soyu! Isıracak başka yer bulamadın mı? Kulağımın işi bitmiş, dedi.

Bu mübarezedden oldukça sağlam çıkan Şemi idi. Onda da el, omuz, yüz, göz ısırik, tırmık içinde kalmıştı. Fakat ötekiler mağ-lup, o galip demekti. Mübarezeye hitam verildikten sonra Amca Bey’in “Birader geliyor.” diye attığı sözün aslı olmadığı anlaşıldı. Çünkü ne gelen vardı ne giden. O sözün asılsızlığı anlaşıldı ama yeniden kavgaya başlamaya üçünde de hâl kalmamıştı.

Bu üç kişi birbirinin yüzüne bakmakta asıl şimdi öyle elim bir nefret, o kadar şedit bir bürûdet⁶³¹, o mertebe bir sıklet-i derûn hissediyorlar idi ki bu bakışlarıyla yekdiğerine ya fî-mâba’d yüz yüze gelmemek veya geldikleri surette yine birbirinin gırtlaklarına atılmak bir emr-i zarûrî olduğunu anlatıyorlardı.

Sadri cebinden çıkarmış olduğu mendiliyle hem burnundan akan kanları hem gözlerinden dökülen dumû-i ye’s ve hiddeti siliyordu.

Böyle nazardan nazara şerâre-pâş⁶³² olan şiddet ve nefret kıvılcımlarıyla yine işin kızışacağını bu defa belki de keyfiyetin daha elim bir netice alacağını anladığından Şemi mübarezede kazanmış olduğu nümayıştan mütevellit bir tavr-ı tahakküm ve tehek-kümle elini kaldırıp:

— İkinizden herhanginiz bundan sonra mürebbiyeyi sevmek değil hatta ismini ağzına alırsa ne bahçeye çıksın ne koruya! Çünkü uğrayacağı hâl bundan beş beter olur. Gebertinceye kadar dö-verim. İşte bu söz kulağınıza küpe olsun!

dedikten sonra bayırdan aşağıya koşmaya başladı. Sadri bu çılgın hasmının arkasından son derecede muhakkirâne bir nazar-ı nefretle bakarak:

⁶³⁰ nefret eder şekilde

⁶³¹ soğukluk

⁶³² kıvılcım saçan

— Haydi oradan murdar... Zırrrrt...
diye haykırdı. Amca Bey kemâl-i telâşla:

— Şu yaralarımız, berelerimiz, kırıklarımız, çıkıklarımız, bu yırtık elbiselerimizden dolayı bugün peder efendinin huzurunda isticvaba çekilir isek yine akşamki gibi hayvanlık edip de “set sepet” diye işi karıştırma sakın ha! Koruya çıkıp da dövüştüğümüzden bahse hiç lüzum yok... Üçümüz de jimnastik trapezesine çıkıp oradan düşmüş olalım... Bu söz de senin kulağına küpe olsun... Yine yatacağın falakada değnek vurmak emri bana verilirse sonra tabanlarını patlatırım ha!

tenbîhât-ı mühimmesiyle haykırdı... Şemi epeyce yürümüşken Sadri'nin o zırlaması, Amca Bey'in bu tenbîhâtı⁶³³ üzerine telaşla geri döndü. Amca ile enişte, oğlanı yeniden kızdırdık, yine üzerimize hücum edecek zannıyla bellerini düzeltmeye, ayağa kalkmaya uğraşıyorlardı. Lakin Şemi hiç bunların yanına uğramaksızın en evvel kavgaya başladıkları mahale gidip fesini aradı. Fesi oradan birkaç metrelik yere fırlamıştı. Buldu, başına giydi. Şakk-ı şefe etmeksizin yine bayırdan aşağı koştu.

Üstünü başını mümkün olduğu kadar silkip temizledikten sonra elini yüzünü yıkamak üzere mutfağın yanındaki büyük çeşmeye gitti. Aşçıbaşı Tosun Ağa, kapıdan başını çıkardı. Şemi'yi o hâlde görünce büyük bir beht ve hayretle:

— Uuuulan! Küçük Bey, ne şekil olmuşsun öyle? Kiminle dalaştın ki... Yüzün (kızarmık) içinde kalmış... Hele ellerine bak... Köpek mi daladı seni? (Aklına mühim bir şey gelmiş gibi birdenbire elini dizine vurarak) Anladım, anladım gitti... Sen ya eniştenle dalaştın? Ya kamburla... İlâhi yarabbi, ben nasıl bilirim! Haydi tüh... Bilirin canım! Yavaş yavaş sakız ağacının derdi meydana çıkıyor... Elbette çıkacak kardaş! Öyle karışık iş mi olur?

Şemi, kemâl-i istiğrâbla:

— Nasıl sakız ağacı? Sakız ağacının derdi ne demek?

⁶³³ tembihler

Tosun Ağa yumruğuyla kafasına vurmak suretiyle bir nedamet hâli göstererek:

— Ben de hiç lafımı tutamam ki... Durduk da sanki iş ettik işte... Gel bakalım şimdi sakız ağacının derdini anlat...

Şemi yüzünü yıkamayı filan unutarak:

— Bu kadar söyledin... Ötesini de elbette anlatacaksın!

Aşçıbaşı suratını ekşiterek:

— Haydi oradan hadi! İnsanı derde sokma. Anlatmaz isem nideceksin ki? Benimle de mi dalaşacaksın? (Kalbimde)ki varımı yoğunu sana dökecek değilim a! Sen daha çocuksun çocuk. Koyduğum yerde otlayan... Sen beni burada (patata) kızartmaktan gayrı bir şey bilmiyo mu zannediyon? Hadi şaşkın sen de... Sen biliyon beş, ben biliyom kırk beş!

Şemi düşündü. Bu sakız ağacı illetinin mutlak Anjel'e taalluk eder bir mesele olduğunu anladı. Evvela tehdit badehu istirham suretiyle Tosun Ağa'yı çok sıkıştırdı. Fakat sadra⁶³⁴ şifa verecek bir cevap ahzına⁶³⁵ muvaffak olamadı.

VIII

Şemi korudan savuştuktan sonra amca ile enişte karşı karşıya oturdukları ağaçların diplerinde birbiriyle hayli sövüşüp sayıştılar. Durdukça, düşündükçe Sadri'nin tehevürü⁶³⁶ artıyor, uğradığı tahkiri, zilleti bir türlü hazmedemiyordu... İşte bunun hiç ötesi yoktu. Şemi'den âdeta dayak yemişti. O gün Melâhat'i tatlık⁶³⁷ ile yalıdan çıkacağını, efendiye mufassal⁶³⁸ bir mektup yazarak her hakikati ananesiyle anlatacağını, bunları icradan sonra da Şemi'den müthiş bir intikam alacağını çocuk gibi ağlayarak söylüyor, Amca Bey de elinden geleni arkana koyma cevabıyla mukabele ediyordu.

⁶³⁴ kalp

⁶³⁵ alma

⁶³⁶ öfkelenme

⁶³⁷ boşama

⁶³⁸ ayrıntılı

Bunlar böyle bol ağızdan birbirine atıp tutmakta, her şeyi kırıp yıkmakta iken ağaçların arasından küçük zenci köle “Beşir” soluk soluğa bir telaşla çıkarak boncuk gibi parlayan gözleriyle mütehayyirâne ikisinin de hâline baktıktan sonra beyaz dişlerini gösterip:

— Haydi haydi beyefendiler, ikinizi de büyük efendi istiyor. Şabuk şimdi istiyor. Durmak yok...

dedi. Beşir’in bu tebliğ-i müsta’celi üzerine Sadri’nin o morarmış çehresi sapsarı kesildikten başka Amca Bey’in ağrımayan kalçasına da şedit bir sızı yapıştı. İkisi de birbirine dikkatle baktılar. Bu nazarlarında ne eser-i hiddet vardı ne infial. Bu yeni felakete karşı çâre-cûyâne birer nazar-ı istîzâhla bakıyorlardı. Amca Bey mütelâş⁶³⁹ bir hâlde köleye dedi ki:

— Oğlum Beşir! Biz jimnastik “trapeze”sinden düştük, işte böyle olduk. Yolda soran olursa bizden işittiğin gibi söyle...

Beşir gülererek:

— Hu hu hu! Hi hi hi! Ha ha ha!

Amca Bey hiddetle:

— Oğlan ne gülüyorsun?

Beşir hâlâ sırtarak:

— Neye gülmeyecek? Siz yalan söylüyor... Cambazlık salınacak aşağı bahçede... Siz orada düştü, sonra bu tepede nasıl şıktı?

Amca Bey me’yûsâne Sadri’ye hitaben:

— Aşağı bahçede düştü. Sonra bu tepeye nasıl şıktı? Al sana işte bir sual... Hem haklı bir sual. Gel buna bir cevap uydur da ver bakalım! Aşağıda düştü... Âlâ... Yukarıya nasıl şıktı? Ve ne halt etmeye şıktı? Bacak kadar kölesini kandıramadıktan sonra şimdi koskoca efendisine nasıl meram anlatacağız bilmem... (Biraz düşündükten sonra) Haydi Beşir sen git. Geliyorlar de. Biz de şimdi iniyoruz.

Beşir ellerini şakırdatarak:

⁶³⁹ telaşlı

— Aşağıda düştü. Yukarıya şıktı... Dumbala babam dumbala hay...

diyerek oynaya oynaya yokuştan aşağı gitti.

Amca Bey derin düşünerek:

— Damat Beyefendi, biz biraderin yanına gitmezden evvel çoraplarımızın taban tarafına pamuk, yün gibi şeyler sıkıştırırsak fena olmaz. Çünkü bu işin neticesi falakaya çıkacak zannediyorum.

Sadri daha nikbînâne⁶⁴⁰ düşünerek:

— Korkma... Korkma kurtuluruz. Güya çarkıfelek gibi dönmek üzere üç kişi birbirimize sarılıp trapeze çıkmış olalım. Sonra ip kopmuş olsun. Biz de yuvarlanmış bulunalım...

— Bu böyle pek güzel. Ya sonra aşağıda düştü. Yukarıya şıktı. Dumbala babam dumbala hay! Buna ne cevap verilecek?

— O da kolay. Trapezden düştükten sonra bir tarafımızın incinip incinmediğini anlamak üzere koşa koşa koruya kadar çıkmış olalım.

— Ben böyle kalçamın hurd olduğunu ta koruya çıktıktan sonra anlamış olursam bu ağrı sızıları hissetmekte pek gecikmiş olmaz mıyım? Bu cevaplar pek düşük, pek sarkık, pek açık kalıyor ama haydi öyle söyleyelim de Cenâb-ı Hak muinimiz⁶⁴¹ olsun.

Bu lüzûm-i mübrim üzerine iki rakip artık barıştılar. Yahut ki öyle görünüyorlardı. Amca Bey, Sadri'nin omzuna dayana dayana bin meşakkatle korudan indiler. Trapezin önünden geçerken çakı ile bir tarafının ipini kestiler. Kopuk zannolunsun fikriyle kesilen uçları pürüzlendirdiler. Bu işin hitamından sonra temizlenmek için mutfağın yanındaki çeşmeye gittiler. Aşçıbaşı yine kapıdan başını çıkarıp:

— Geçmiş olsun beyefendiler. Sizi hayvan mı tepti?

Amca Bey ellerini vapor pervanesi gibi çevirerek:

⁶⁴⁰ iyimser bir şekilde

⁶⁴¹ yardımcı

— Çarkıfelek!

Cevabını verdi. Aşçıbaşı hayretle:

— Çarklı elek mi çarptı?

Amca Bey — Yok canım, senin anlayacağın üç kişi birden “trapez”den aşağı düştük... Kaza... Ne çare?

Aşçıbaşı — Trampo (tramvay)dan aşağı mı yıkıldınız? Amma tuhaf ha! Boğaziçi’ne trampo işliyor mu?

Beşir, sıçraya sıçraya ortaya çıkarak aşçıbaşıya hitaben:

— Yok canım trampodan değil... Salıncağın ipi koptu. Beyler koruya düştüler...

Aşçı (hiddetle köleye) — Hadi oradan defol divane! Salıncağın ipi koptuklayın üzerindeki koruya mı yıkılır? Uçurtma mı bunlar, yoksa insan mı? Tövbe, zorlan günaha sokacak! Nasıl mutfağı boş buldukça tencereden dolma aşırın mı?

Aşçı mutfağa girerek hiddetle çırağına:

— Oğlan, işek gibi kulaklarını kabartmışsın da dışarıda olan lafları mı dinleyon... Ocaktaki köftelere baksana... Tencere kurumu gibi simsiyah kesilmiş... Tavanın sapından kavra. Savur onları. (Güya elinde bir avuç tuz varmış da dışarıdakilerin başına serpiyormuş gibi parmaklarını aç kapaya sallayarak) Tuzlayım da kokma. Kambur bana kantin⁶⁴² atıyo... Güya Tosun’u kandıracak... Sanki ben işi bilmiyom öyle mi? Bizi çarklı elek çarptı diyo... Kandıramadığını anlayınca trampodan düştük lafını ediyon... Bunlar hep o sakız ağacının marazı... O murabiye bu evde kaldıkça daha siz çok dalaşırsınız...

Çırak — Usta ağzını pek tut... Sakız ağacı lafını edersen bizi buradan bu akşam (deflerler)...

— Sesini kes hımbıl... Ustana akıl mı öğretiyon? Buradan deflerlerse gidecek kapı mı yok?

Usta çırak mutfakta kameti azıştırmaktalar iken amca ile enişte çeşme başında olabildiği kadar silinip süpürüldükten sonra

⁶⁴² yalan

Dehri Efendi'nin huzuruna çıkmak üzere yalıya doğru yürümeye başladılar. Yolda giderken Amca Bey pes perdeden Sadri'ye diyor idi ki:

— Mürebbiyenin ismini ağzımıza alırsak çapkın bizi geberte-siye dövecekmiş... Bu tehdide ben de son derecede kızdım. “Va-cance” zamanının bitmesine birkaç hafta kaldı. Yakında defolup mektebe gidecek. O zaman seninle biz bize kalacağız. Bu ölüm-lü dünyada efendim uyuşup gitmeli... Şimdi en mühim keyfiyet efendi bizi niçin çağırıyor onu anlamak. Bu akabeyi⁶⁴³ de atla-tırsak sonra biz seninle nasıl olsa geçiniriz zannederim... Koruda gösterdiğin hiddet, şiddetlerin lüzumu yok. Ayağını tetik al Sad-ri... Sonra ikimiz bir olur, o çapkının hakkından geliriz...

Böyle i'tilâf-cûyâne sözlerle yukarıya büyük sofaya çıktılar. Koridorun kapısı önünde Şemi gayet çatkın bir çehre ile duruyor, pederinin yanına girmek için besbelli amcasıyla eniştesinin vü-rudunu bekliyordu. Amca Bey derhâl Şemi'ye de gayet dostane ve i'tilâfkârâne tevcîh-i kelâm ile efendiye verilecek cevaplara dair ta'lîmât-ı muhtasarada bulundu. Delikanlı bilâ-cevâb⁶⁴⁴ bu sözleri put gibi dinledi.

Önde Amca Bey, arkada Şemi, daha arkada Sadri odadan içe-ri bi'd-duhûl efendinin huzurunda bir sıraya ayakta durdular.

Dehri Efendi, kütüphanesinde bulunuyordu. Odanın pen-cereler cihetinden maada olan üç duvarı yerden tavana kadar kütüphane idi. Yerden insanın göğsüne kadar gelen bir irtifada tûlen⁶⁴⁵ ve arzan⁶⁴⁶ duvarın önünde imtidâd⁶⁴⁷ eden kapalı dolap-ların üzerinde otuz beş, kırk santimlik boş bir satıh bırakıldık-tan sonra kitap rafları camsız olarak zarif oymalı başlıklı, kür-sülü direk şeklinde bölmeler ile geriye imal edilmişti. Meşahirden fennî, edebî, tarihî her müellifin asarı için raflara birer kısım-ı

⁶⁴³ tehlike

⁶⁴⁴ cevap vermeden

⁶⁴⁵ boyuna

⁶⁴⁶ enine

⁶⁴⁷ uzayıp gitme

mahsûs tefrik edilmiş, ayrı ayrı renkler ile mücelled⁶⁴⁸ olan her kısım müellifât muharrirlerinin kıdemi itibariyle bir sıraya vazelildikten sonra o kısmın önüne nev-i eser ve ism-i müellifi nâtik bir levha talik edilmiş, bir de müessirin⁶⁴⁹ yarım heykeli vazolunmuştu. Aksâm-ı mahsûsasında bir sıraya “Corneille”, “Molière”, “Racine”, “Voltaire” levhaları tahtında şu meşahirin birer de heykellerini görmek nazara halâvet-bahş⁶⁵⁰ oluyordu.

Kitaptan boş kalan yerler Hint’in, Mısır’ın, Avrupa’nın anti-ka çanak çömlekleri, vazoları, miğfer, ok, kalkan, kılıç gibi harp âlâtı vesaire ile lebâleb⁶⁵¹ doldurulmuştu. Kat kat halı perdelerle açıklarının hemen kısm-ı a’zamı setr edilmiş olan geniş iki pencereden birinin önüne Dehri Efendi, Avrupa meşâhîr-i muharrirîninden birinin metrûkâtından⁶⁵² beş yüz liraya bi’l-mübâyaa getirtmiş olduğu, bir tarz-ı dil-nişinde meşeden mamul cesim bir yazıhane vazeylemişti. Üzerinde atlaslar, kitaplar, lügatlar, kâğıtlardan müteşekkil yığınlar bulunan bu yazıhanenin önüne Dehri Efendi oturmuş, daha doğrusu gömülmüş, makara tiresi ilanlarında görülen o bir kucak sakallı, koca kafalı acîbü’l-manzar cüce resminin sûret-i tabîyyesini irâe eder surette fıldır fıldır bakıyordu.

Deminden pek kahramânâne boğuşan üç mübârizi bir titremedir aldı. Bu üç zavallı odanın sağ tarafına imâle-i nazar edince büsbütün ra’şe-dâr⁶⁵³ oldular... Nasıl olmasınlar? Orada küçük bir masanın bir tarafında Anjel, karşısında da Vahip ile Nezahet oturmuş ders okuyorlardı.

Mürebbiye beyaz muslinler giymiş, kollar hemen bileklere kadar açık, yaka ensenin, göğsün aksâm-ı mestûresinden nazara müjdeler verecek kadar vasi bir der-i verde... Gerdanın billuri

⁶⁴⁸ ciltli

⁶⁴⁹ eser sahibi

⁶⁵⁰ zevk veren

⁶⁵¹ ağzına kadar dolu

⁶⁵² ölmüş bir kimseden kalan eşya ve mallar

⁶⁵³ titreyen

şefâfeti⁶⁵⁴ muslinin beyazlığını pek çiğ, donuk bırakıyor... Hasılı kız nîm-dekolte bir yaz sabahı tuvaletiyle ayağını ayağının üzerine atmış, dirseğini masaya, elini de şakağına dayamış, gâh çocukları gâh karşısında söylenen efendiyi dinliyordu. Muhatabını tasdik için ara sıra başını salladıkça ensesinden başına doğru kaldırdığı saçlardan ayrılmış, kısa, kıvrıkcık döküntülerin renk ve nermide beyaz atlaslara reşk-âver⁶⁵⁵ olacak o beşere üzerine saldırdığı sayeleri görmek bizim üç âşığı nerede bulunduklarını unutturacak heyecanlara giriftar ediyordu.

Dehri Efendi, mürebbiye ile mühim bir bahs-i edebî açmış olduğundan durmayıp heyecanlı heyecanlı söylüyordu. Kendi buhrân-ı ifâdâtından ya içeri girenleri görmedi veya gördü de aldırmadı. Efendi Fransızca diyor idi ki:

— “Andromaque” ismindeki hâilesinin ikinci perde ve üçüncü meclisinde “Racine”, eşhâs-ı vak’adan “Hermione”a *Me voyait-il de l’oeil qu’il me voit aujourd’hui* dedirtiyor. Hâlbuki gramer kavaidince bu mısra yanlıştır. (Yumruğuyla yazıhane-ye vurarak) Çok büyük hata efendim... Çok büyük... Şive ve kavâid-i lisân muktezasınca Racine, o şöhre-i edeb, *de l’oeil* ile *il me voit*’in arasına bir *dont* kelimesi sıkıştırmalıydı veyahut ki *du même oeil qu’il me voit* demeliydi.

Mürebbiye — Efendim buyurduğunuz suret fi’l-vâki muvâfık-ı şive ve kâidedir. Racine’in buradaki hatası bahir... Fakat zarûret-i vezin ve kâfiye var...

Dehri Efendi (galeyanla) — A benim canım! A benim kızım! Zarûret-i vezin ve kâfiye için mısraya bir kelime, bir hece, bir harf ilave etmek veya eksiltmek mazeretiyle şive-i lisânı altüst etmek, sarf ve nahvi ayaklar altında çiğnemek reva mıdır?

Bu bahis mübalağasız yarım saat sürdü. Yorgun vücut bizim üç zavallı hep ayakta duruyorlardı. Racine’in bundan iki yüz sene mukaddem ettiği bir hatanın bugün işkencesini kendileri

⁶⁵⁴ şeffaflık

⁶⁵⁵ kıskançlık uyandıran

çektikleri için Racine’e de yazdığı “Andromaque” da deruni atıp tutuyorlardı. Hele zavallı Amca Bey safrası yana kaçmış salapur-ya gibi ağrıyan kalçası üzerine çarpıldıkça çarpıldı.

Anjel, efendinin buhrân-ı edebisini teskin edecek cevaplar itasına gayretle bahsi biraz yatıştırdı. Nezahet “Fables de Fénelon”dan dersini kiraata başlayarak:

— *Un dragon gardait un trésor dans une profonde caverne* demeye kalmadan efendi oradan yine söze atılıp:

— Kız sen “dragon” ne olduğunu biliyor musun? O esatir⁶⁵⁶ bir hayvandır...

diye bir bahis açarak bir çâyrek⁶⁵⁷ kadar da o vadide çene çaldı. Nihayet, karşısında yorgun, baygın, lerzan, hirâsân⁶⁵⁸ bir hâlde bir saattir ayakta duran o üç kişi musâdif-i nazar-ı dikkati olarak Amca Bey’e hitaben sordu ki:

— Ne o? Hayrola birader?

Amca Bey doğrulmaya uğraşarak:

— Emretmişsiniz geldik...

— Ha! Bak unuttum... Evet, sizi ben çağırttım. Söyleyeceğim mühim şeyler var. (Üçünün de dikkatle kıyafet ve çehrelerine bakarak) Azıcık şöyle bana doğru gelsenize bakayım...

Üçü de ilerlediler. Amca Bey denize yuvarlanmış boş sepet gibi beş on defa çalkandıktan sonra “istoper”⁶⁵⁹ etti. Dehri Efendi mehip bir seda ile gürleyerek:

— Tulumbacı kavgasından mı geliyorsunuz? Bu hâl ne?

Amca Bey’in boğazına bir şeyler tıkanı. Nutku tutuldu. İki eliyle aşçıbaşıya yapmış olduğu gibi bir pervane işareti verdi.

Dehri Efendi elleriyle aynı işareti tekrar ederek:

— O ne demek olacak öyle?

⁶⁵⁶ mitolojik

⁶⁵⁷ çeyrek

⁶⁵⁸ korkak

⁶⁵⁹ dur

Amca boğulur gibi bir yutkunma ile:

— Efendim çarkıfelek!

Dehri Efendi Şemi'yle Sadri'ye hitaben:

— Çarkıfelek nedir? Yalpa vurmasını diye yoksa Amca'ya uskur⁶⁶⁰ mu taktınız? Biçarenin ne çalkanmadan yürüyecek ne de yutkunmadan söyleyecek hâli kalmış!

Sadri — Efendim, üçümüz birden çarkıfelek gibi dönmek için trapeze çıktık.

— Sonra biraderin kamburu muvazenenizi bozdu, aşağıya tekerlendiniz değil mi?

— Hayır efendim ip koptu!

— Kopar a! Koskoca üç herifi o incecik ipler çeker mi? Tekerlendiniz güzel, ona hazzettim. Akılsızlığınızın cezasına uğramışsınız. Üstünüzü değiştirmeden buraya niçin geldiniz? Burada matmazel var... Yoksa başka elbiseniz yok muydu?

— Vürudumuzu pek acilen emir buyurmuş olduğunuzu söylediler.

Dehri Efendi tebessümle mürebbiyeye hitaben:

— *Excusez mademaiselle leurs enfantillagee*. Çocukluklarını mazur görünüz matmazel.

Mürebbiye aynı tatlı tebessümle:

— *Oh! Certainement monsieur*. Hay hay efendim...

Dehri Efendi gülerek:

— Fakat bizim biraderin bir tarafı amelden sakıt olacak dedecede zedelenmiş. A kardeş senin jimnastiğe merakın olduğunu, trapez hünerlerin bulunduğunu hiç bilmiyordum. Bari bir gün matmazel ile benim yanımda çık da cambazlığını görelim...

Amca sıritarak:

— Kalçam iyileşsin çıkarım efendim...

⁶⁶⁰ pervane

Mübârizlerin üçü de “Oh, fırtına zannettiğimiz şey limanlık çıktı.” diye içlerinden seviniyorlardı.

Dehri Efendi yine ciddiyet-i mehîbesini takınarak:

— Şimdi gelelim size vereceğim emirlere... (Amca’ya hitaben) Birader sen bekâr bir adamsın. Bundan sonra haremde işin yok. Selamlıkta yatıp kalkacak, bir lüzum üzerine bazen hareme girip çıkabileceksin. Daimî mekânın selamlık olacak. Şemi, o da öyle. Beygir kadar herif oldu. Emir verdim. Haremdeki eşyanızı bugün selamlığa taşıyacaklar. Orada ikinize de ayrı ayrı oda tahsis ettim. Şemi de katiyen hareme giremeyecek. Sadri Bey mütezevvic⁶⁶¹ olduğu için o bilâ-îcâb haremde oturacak.

Efendinin bu tefhimi üzerine Amca Bey’le Şemi başlarından aşağıya birer kova sıcak su dökülmüş gibi birer hâl-i elîm içinde kaldılar. Sadri’yle harem cihetinde geceleri yalnız kalmak için bu işte mürebbiyenin bir iğvâsı⁶⁶², mahirane bir hud’ası⁶⁶³, hasılı bir dolabı, bir düzeni olduğunu ikisi de anlamıştı. Hatta efendinin akîb-i ifâdesinde Sadri’yle Anjel arasında şimşek kadar birer nazar-ı memnûniyyet teati olunduğunu da gördüler. Fakat ne denir? Efendinin kelimesine itiraz olunamaz ki etsinler. Yalnız Şemi içinden “Anjel, Sadri ikinizin de alacağınız olsun.” dedi.

Dehri Efendi sözünde devamla:

— En mühim emrimi şimdi dinleyiniz. Paris “hey’et-i eşcâriyye”si kongresine gönderilmek üzere Fransızca bir eser kaleme alıyorum. “Akasya” ağacıyla “Albizzia anthel minthica” şeceri beynindeki münasebeti, karabeti⁶⁶⁴, âdeta sıhriyeti⁶⁶⁵ arıyorum be herifler! Siz yalnız koca bebekler sapır sapır trapezlerden dökü-

⁶⁶¹ evli

⁶⁶² ayartma

⁶⁶³ oyun

⁶⁶⁴ yakınlık

⁶⁶⁵ hısımlık

lünüz. Yüzünüz, gözünüz, ağzınız, burnunuz hacamat olmuşa dönsün. Tettebbu⁶⁶⁶, tefennün⁶⁶⁷ merakıyla bir defa şu kütüphanenin kapısından sakın içeriye bakmayınız...

Efendi, akasya ile “anthel minthika”nın yetiştikleri ekâlî-me⁶⁶⁸, sûret-i neşv ü nemâlarına, yekdiğeriyle olan müşâbehet-i esâsiyyelerine, ahvâl-i nebâtiyyelerine, hasılı menşelerine, büyük analarına, ağa babalarına dair o kadar tafsilata girişti ki müstemilerde⁶⁶⁹ ne dinleyecek kulak ne ayakta duracak bacak kaldı. Getire getire neticeyi işte şuraya getirdi!

— Ben eserin kısm-ı a’zamını yazdım. Mabadını itmam etmek üzereyim. Amca Bey... Şemi, siz ikiniz benim Fransızca yazdıklarımı Türkçeye tercüme edeceksiniz. Sadri Bey de tercüme müsveddelerini tebyiz⁶⁷⁰ edecek. Anladınız mı? (yazıhanenin üzerinden bir yığın defter uzatarak) İşte yazdıklarım bunlar. Haydi durmayınız. Burada mı çalışırsınız? Yoksa başka yerde mi? Baş başa verip işe şürû etmeli... Bir hafta, nihayet on güne kadar tercümeyi de beyazı da isterim.

Ah keşke Dehri Efendi oğlunu falakaya yatırıp tabanlarına seksen sopa vura idi de böyle haremden tardettikten sonra o kadar muzdarip bir zamanında başına bir de çekilmez tercüme belası sarmaya idi...

İkisine mütercimlik, birine mübeyyizlik vazifesi tevcih edilen bu üç derd-mend ellerinde defterler ile süklüm püklüm kütüphaneden çıktılar. Selamlık cihetinde bir odaya girdiler. Orta yerdeki masanın üzerine hokka, kalem gibi edevât-ı tahrîriyye ve birkaç lûgat kitabı ihzar ettikten sonra Amca Bey, Sadri’ye “Haydi gel bakalım albizzia.” dedi. Muhatabı da “Ben hazırım anthel mint-hica.” cevabını verdi.

⁶⁶⁶ etraflıca inceleyip araştırma

⁶⁶⁷ bir şey hakkında çok bilgi sahibi olma

⁶⁶⁸ iklimler

⁶⁶⁹ dinleyiciler

⁶⁷⁰ bir yazı ile ilgili taslağı temize çekme

Dehri Efendi'nin bazen ettiği çocuklukları Vahip'le Neza-het bile yapmaz. Şemi, Fransızca pek açık ibareleri bile zor an-lar. Şimdi “anthel minthica”yı nasıl tercüme edecek? Mütercim muavini Amca Bey ise sevgilisi Anjel'e Frenkçe beyân-ı sûzîş için haftalarca uğraştı da netîce-i kârda yine gülünç olmaktan kurtulamadı. Burada mütercimlerin iktidarı kat'an⁶⁷¹ mevzu-bahis değil. Tercümenin yapılması matlup⁶⁷². Çare yok. Lâ-ilâc başlamalı. Bu çaresizliği bildikleri için Şemi'yle Amca Bey defte-rin birinci babını açtılar. İlk cümleyi beş altı defa okuyup ağızdan tercüme ettikten sonra Şemi kalemî hokkaya batırıp şu suretle bi't-tercüme yazmaya başladı:

— Albizzia, *Légumineuse-Mimosées* familyasından akasya-nın pek komşusu bir ağaçtır.

Amca Bey gözlerini açıp bu ilk cümle-i mütercemeyi okuya-rak:

— Olmadı. Tercümeyi böyle yapar isek mutlak ikimiz de fa-laka yeriz. Evvela “*Légumineuse-Mimosées*” tabirini öyle aynen kullanmak olmaz. Onun lisanımızdaki mukabilini bulmalı. Sâ-niyen “familya” uymaz. Onu da değiştirmeli. Sâlisen efendi bize “albizzia” akasyanın komşusudur.” demedi. Akrabasındandır, dedi. Komşuluk nerede? Akrabalık nerede? Gözünü aç yavrum!

Sadri bilgiçlik taslamak üzere söze karışarak:

— Siz de familyasından demeyiniz de ailesinden deyiniz.

Amca Bey Sadri'ye:

— Sen sus canım. Ağaçların ailesi olur mu?

Sadri hiddetle:

— Akrabası olduktan sonra ailesi olmaz mı?

Amca Bey lügatte “famille” kelimesine bakarak:

— Hah işte nebatat hakkında olursa familya “fasile” manası-na geliyor. Onu bulduk. Şimdi “*légumineuse*”u arayalım...

⁶⁷¹ katiyen

⁶⁷² istenilen

Şemi — Ona hiç bakma. “Légume” sebze değil mi? Ona bir edât-ı nisbet ilave edip “sebzevâtî” deriz.

Amca Bey — Olmaz çocuk. Dur, bir defa da ona bakayım. (Bakarak) Hah âlâ... İşte onu da buldum. “Baklî” yazıyor. O hâlde terkimiz “fasîle-i bakliyye” oluyor. Şimdi “mimosées”a ne diyeceğiz.

Amca Bey Fransızcadan Türkçeye olan lügatlere bakar. O kelimeyi bulamaz. Sırf Fransızca lügate müracaat ederler. “Mimosées”yi *dicotylédone* kelimesiyle tarif olunmuş bulurlar. Bu ikinci kelimeye bakarlar. Onu da hiç anlayamadıkları ta’bîrâtla müfesser⁶⁷³ görürler...

Tutturdukları münâkaşât bazen müşâteme⁶⁷⁴ derecesine varır. Akşama kadar uğraştıkları hâlde yarım sahifeden ziyade tercüme-yu muvaffak olamazlar. Ondan da mana çıkar gibi değil.

Akşamüstü Amca Bey “vay kalçam” diye masanın önünden kalkar. Akasyanın komşusuna da “anthel minthica”nın akrabasına da ağzına geleni atar tutar.

O günü Şemi’yle Sadri ortadan açık hitaplarla söz söylerler ise de yekdiğerini muhatap ittihazıyla kelime-i vâhide teati etmezler. Fakat bu “anthel minthica” tercümesi kendilerini her gün elim bir muvaceheye mecbur eder.

Dövüşün ilk akşamı efendinin emri veçhile Sadri haremdeki odasına çekilip de Amca ile Şemi selamlıkta kendilerine yeni tahsis edilen hücre-i ızdırâblarında kalınca bu mübâadet-i cânân ikisini de yeisten mecnuna çevirir. Anjel ile karşı karşıya odalarda bulunur iken şimdi böyle kilitli kapılarla müfterik⁶⁷⁵, ayrı ayrı dairelerde kalmak ârâm-sûz⁶⁷⁶ bir bedbahtî değil midir?

Bu iftirâkın müsebbibi acaba Anjel’in kendisi midir? Şemi’nin gündüz bu hususta hiç şüphesi kalmamışken gece bu hükmü yavaş yavaş kuvvetten düşer... Anjel’in hayali nîm-şeffâf, saf, pak,

⁶⁷³ açıklanmış

⁶⁷⁴ kaba ve çirkin sözlerle atışma

⁶⁷⁵ ayrılan

⁶⁷⁶ rahat ve huzuru kaçıran

dil-firîb bir melek şeklinde nazar-ı tahassürü önünde dolaşmaya başlar. Bu emel-i rûhunu, bu hayâl-i nâziki çirk-i iştibâh ile lekelemek istemez. Onu daima bir safvet-i melekâne hâlinde tasavvur etmek ve müebbeden gönlünü ona merbut⁶⁷⁷ bulundurmak arzusuna karşı gelemmez. Bazen kıskançlık tesiriyle bir hiss-i acîb zihnine Anjel'i itham edecek şeyler getirir ise de kıza olan "aşkı" derhâl bir vekîl-i müdâfî kesilerek Anjel'i tebriyeye, her şaibeden tenzihe uğraşır... Fakat Amca Bey'le kendisinin selamlıkta ittihâz-ı mekân etmeleri lüzumunu efendi pederine ihsas eden şey nedir? Bu karara neden lüzum gördü? Acaba bunda Sadri'nin parmağı mı var? Sadri'nin iktidâr-ı hud'akârânesi oralara kadar varabiliyor mu?

Bazı hakâyık-ı müsbeteye karşı bile kendi nazar-ı sevdâsında Anjel'i müdafaaya uğraşır iken birdenbire Şemi'nin başı döndü. Aşçıbaşı Tosun Ağa'nın "Sakız ağacının derdi yavaş yavaş meydana çıkıyor." diye ağzından kaçırmış olduğu sözler aklına geldi. Kendi kendine "Herifin elbette bir bildiği, gördüğü şey var ki böyle söylüyor." dedi. "Nasıl etsem de aşçıyı tamamıyla söyletsem. Belki o zaman böyle haremnden selamlığa kovulmamızdaki hikmeti de anlardım." vadisinde düşündü.

O gece yeni odasında Amca Bey'i de bir türlü uyku tutmadığından öksürüp söylenerek geziniyordu. Şemi sofaya çıktı. Amcasının odasını dinledi. Onun da bî-nevm ü râhat bir hâl-i helecânda olduğunu anlayınca her türlü hiss-i rekâbet ve husûmeti bertaraf ederek kapısını vurup konuşmak üzere içeriye girdi.

Amca yeğen [karşı] karşıya oturdular. İkisnin derdi de hemen yekdiğerinin aynı olduğundan birinin söyleyeceğini öteki... Ötekinin söyleyeceğini beriki zaten biliyorlarmış gibi bir müddet sükût ile yekdiğerinin yüzüne bakıştılar. Nihayet Şemi amîk bir nazar-ı istîzâhla dedi ki:

— O menhus vakanın sabahı böyle müsta'cilen haremnden tardolunuşumuzun sebebi nedir?

⁶⁷⁷ bağlı

— (Mütefekkirâne) Bu sebebi ben de çok düşündüm. Aklıma türlü türlü şeyler geldi.

— Efendibabam bu kararını bize anlatırken eniştemle mürebbiyenin teâtî-i nazarlarına dikkat ettin mi?

— Ettim. Fakat bundan kati bir hüküm çıkaramadım. Efendibabanın bu kararında mürebbiyenin de Sadri'nin de bir dahli yoktur. O bakışları olsa olsa “Oh bundan sonra haremde ikimiz kaldık.” meâl-i memnûnânesini yekdiğerine işrâbdan ibaret olabilir.

— Mürebbiye, eniştemi cidden seviyor mu?

— Ona şüphe mi ediyorsun? Seninle benim yüzümüze gülüşü def-i belâ kabîlindendir. Karının gönlü onda...

Şemi'nin çenesi çalpara⁶⁷⁸ gibi takır takır birbirine vurmaya başladı. Amca Bey yeğenin o teessür-i fevka'lâdesine hiç ehemmiyet vermeyerek sözünde devamla:

— Haremden tardımızı mucip olan en makul sebep bak nedir? Efendibaban Eda'yı kovdu. Şimdi o gidip orada burada mürebbiye aleyhinde itâle-i lisân edecek... Bu şayialardan kıza bir şeyn dokundurmamak için bizi selamlığa çıkarmaya lüzum gördü.

— Öyle yapacağına çocukları mürebbiyenin yanında yatırı idi. Hem de âdet öyledir. Bir mürebbiyenin taht-ı terbiyesinde bulunan etfal, muallimeleriyle beraber yatıp kalkarlar...

— Çocukları mürebbiyeleriyle yatırmamasında da mühim bir sebep var. Anjel o kadar mutaassıp bir kız değil ama neden bilmem karyolasının başı ucunda haçı filan var... Çocuklar beraber yatıp kalkarlarsa göre göre bazı ibâdet-i Hristiyanıyye öğrenirler... Yalı komşumuz... Efendinin hanesinde aynı hâl vuku bulmadı mı? Valideleri çocukları bir sabah salibin önünde tapınırlarken görmedi mi? İşte bu hâlden ihtirâzen efendi, çocukları mürebbiyenin yanında yatırtmıyor...

⁶⁷⁸ parmaklara takılıp çalınan zil veya buna benzer ses çıkarıcı araç

Şemi o gece bir me'yûsiyyet-i şedîde ile odasına avdet eyledi. Kendisine tercihen mürebbiyenin Sadri'yi sevmesine ihtimal veremiyordu. Gündüzki tecâvüzât-ı lisâniyyesinden dolayı kendinden ahz-ı sâr etmek üzere Amca Bey'in bu yolda idâre-i kelâm eylediğine kendi kendini ikna için bin girizgâh arıyordu.

“Anthel minthica” tercüme-i mübrimesi için üç kişi her gün birlikte bulunuyorlardı. Bu suretle güzêrân olan üç dört gün sonra Amca Bey'in Şemi hakkındaki muamelesi külliyyen tebeddül⁶⁷⁹ etti. O şimdi Sadri ile daha dost görünüyordu. Şemi bu tahavvüle bir mana veremedi. Amca ile enişte, Şemi'ye müstehziyâne nazlar atfettikten sonra birbirine bakıp gülüşüyorlardı. Şemi bazı geceler tahfif-i ye's için odasına müracaat ettikçe amcası:

— Şimdi seni dinlemeye vaktim yok. Ben uyuyacağım.

cevâb-ı dürüştüyle yeğenini kabul etmiyordu. Amcasının bu tahavvül-i muâmelesine sebep nedir?

Yine Şemi'nin zihnine sakız ağacının derdi geldi. Bu nasıl lakırdı? Bundan ne mana çıkabilir? Aşçıbaşının pek mühim addeylediği bu sırdan bir ser-rişte⁶⁸⁰ yakalarım hülyasıyla Şemi tercümeden ihtilâs-ı vakit edebildikçe mutfığa devama başladı. Fakat herifin ağzından tefsiri hemen “anthel minthica” tercümesi kadar müşkül olan “sakız ağacının derdi” cümle-i lugaz-gûnesinden başka bir söz çıkmıyordu. Tosun Ağa, Şemi'yi her görüşünde:

— Hele aptala bak ağzımdan laf almaya geldi. Benim ağzım sıkıdır.

hitâb-ı müstehziyânesiyle çocuğa rûy-ı dürüşti gösterir idi. Şemi bu “sakız ağacının derdi” bilmecesini olsa olsa yine sakız mastikasıyla halledebileceğini yani Tosun'u sarhoş edip söyletmek tarîk-i hud'asını düşündü.

Bir gün yine aşçıya bi'l-mürâcaa dedi ki:

⁶⁷⁹ değişme

⁶⁸⁰ ipucu

— Tosun, hani efendibabama hediye gelen koca hasırlıyı⁶⁸¹ biliyorsun ya? Kayıktan çıkarıldığı günü kokusuna bayılmış idin...

— Biliyom... (Nefasetli) şeydi. Ben o günü kokudan (saroş) oldumdu. O koku hâlâ burnumun ucunda duruyor. Derdin nedir sanki? Bana ondan içirip de ağzımdan kelimayı kapacaksın? Ben öyle iki hasırlı içirin de ağzımdan çocuk bile salıvermen... Anladın mı?

— Yok ağzımdan lakırdı almak için değil. Maksadım beraber eğlenmek için o hasırlıdan ben yarım binlik mastika aşırıdım. Sen bu akşam haremim, selamlığın yemeğini verdikten sonra küçük sefertasının içine biraz öteberi ayır. Bir testi de su al, tepeye çık... Korum bittikten sonra dağın öbür yamacındaki kayalıkta tek fıstık ağacı yok mu? İşte orada beni bekle...

— Yarım binlik (zıkkım) içmek için o kadar yola gidilir mi? Hem efendibaban seni arama mı?

— Efendibabam şimdi yazı ile meşgul, hiç odasından çıkmıyor.

— Ne yazar durur bilmem ki? O da bir şekil divane... Geçen gün mutfağa gelmişti. Bana ateşin faziletini anlattı. Birtakım hava varmış da o hava odunun bilmem neresine tıklılır yanarmış. Odun yanmazmış, hava yanarmış... Sonra o havalara birer birer ad taktı. Odunların ta bitim yerinden masalını anlattı. Daha sonra ocaktaki kütüğün bana yaşını sordu. Tövbe ilahi yarabbi... Odun benim evladım mı? Yaşını ne bileyin?

— Ne ise şimdi onlar lazım değil. Bu eğlentiye karar veriyor musun?

— Verdim gitti. Mastika olur da Tosun oradan kaçınır mı? Senin niyetin başka ama yağma yok... Bak ben de bir karar koyacağın. O kayalıkta sakız ağacının derdi lafı olmayacak...

— Yok... Yok, neme lazım... Sakız ağacını ağzıma bile almam. Biz oraya eğlenmeye gidiyoruz.

⁶⁸¹ üstü hasır kaplı binlik damacana veya büyük şişe

Bu karar üzerine o akşam ba'de'l-gurûb Şemi ile aşçıbaşı mevut⁶⁸² mülakatlarında birleşirler. Tosun, sefer tasının gözlerine en müntehap⁶⁸³ yemeklerinden koymuş, bir testi de su getirmiş. Şemi sarhoşluğa çeşni vermek için kilerden mastikadan başka havyar, ançüez, balık yumurtası filan da aşırılmış...

Şemi pederinin memnûiyyet-i külliyyesine rağmen çaşnîgîr-i her-habâset olmaktan geri kalmazdı. Para ve arkadaş buldukça kumar oynamak, fırsat düştükçe işret etmek Şemi'nin başlıca eğlencelerindendi. İçkide Tosun Ağa kadar değilse de hemen ona yakın idmanı vardı. Yani içki kadehini ömründe ilk defa olarak o akşam eline almıyordu. Bedir karşiki mâverâ-yı tilâlden bir rehâvet-i istiğnâkârâne ile arz-ı çehre-i ibtisâma başlayıp da nura munkalip olmuş bir nefha-i sevdâ gibi hafif bir ısfırâr ile her tarafta hazin hazin ziyalar saçtığı esnada aşçıbaşı önlerine koymuş oldukları nevaleye göz gezdirerek Şemi'ye:

— Hele bir yol doldur bakalım. İlk zıkkımı senin elinden içeyim.

Karşılıklı birer tane yuvarladılar.

Aşçıbaşı:

— İnsanın boğazından yağ gibi akıp gidiyi... Ne kokulu şey mübarek? Bu (ayla) mastika kilerde mahpus gibi durup duruyo... Efendibaban bundan akşamlar atmıyo da odunların yaşını hesaplamaqla beynini yoruyo... Acayip adam... Ulu orta acayip... Canım...

Birer sigara sardıktan sonra aşçı:

— Hele birer daha gondursan nasıl olur?

Aşçı bir daha yuvarlar. Şemi bu ikincide ihtiyat eder. Aşçı:

— Sen niye içmiyon ki?

— Öyle pek birbiri üzerine midem kaldırmaz.

— Ne olacak ya? Şehir uşağının midesi nazik olur. Hele bir yol daha gondurayın da (ırahı) nasıl içildiğini sen de gör...

⁶⁸² söz verilmiş

⁶⁸³ güzide

Aşçıbaşı bir daha boci eder. Hafif bir neşe hissiyle kamere doğru bakar:

— Ay ışığı da bu akşam bana (halâvetli)⁶⁸⁴ gözüküyo... Âdeta içimi kamaş kamaş kamaştırıyo.

Sekiz on dakika mütakiben ikisi birden doldurup toka ederek içtikten sonra Tosun'un gözleri biraz parıldamaya başlayarak:

— Canım sakızı içtikçe bu meredin ağacı aklıma geliyo... Fakat onun lafını bu akşam etmemeye kararlaştırdık. Sakızı iç la-kin onun ağacını ne sen ağzına al ne de ben... Hele ben almam. Tövbe olsun...

Aşçıbaşı bir daha yutarak:

“Murabiye dolaş da gel tepeyi tepeyi” şarkısıyla ayağa kalkıp kıvıra kıvıra oynamaya başladı. Badehu sürekli bir kahkaha ile:

— Murabiye o sakız ağacının (gülü) guludur işte... Fakat dikkat et... Beynimizde o ağacın lafına lüzum yok... Kim söylerse yürekte gücenirim.

Şemi, aşçıya üç dört kadehte bir, içki refakati ediyor, kendi bir içerse ona dört içiriyordu. Tosun Ağa o meclis-i nûş-a-nûşta sakız ağacı sözünün kale alınmasını bir memnûiyyet-i kat'iyye suretine sokmaya uğraştığı hâlde kendisi bilâ-inkıtâ o cümleyi vird-i zebân edindiğinden cebr⁶⁸⁵ veya niyaza⁶⁸⁶ pek lüzum kalmaksızın ona müteallik esrarı Tosun'un kendi kendine yumurtlayacağına Şemi'nin şüphesi kalmadı. Tosun bir daha içerek:

— Bu (ırahı)yı niçin sakızdan yapıyorlar? Sakız ağaçlarının kökü kurusun... Başka ağaç bulamadılar mı? Kah kah kah... Onun (pavlika)sını⁶⁸⁷ görsem ta temelinden yıkardım. Lafına lüzum yok ya o ağacın derdi beni harap etti. O işin ne olduğunu ben söylemem. Nafile hiç üzerime varma...

⁶⁸⁴ hoş

⁶⁸⁵ zorlama

⁶⁸⁶ yalvarma

⁶⁸⁷ fabrika

— Söyleme canım... Ben de sana sormuyorum ya?

Aşçı hiddetle:

— Niçin sormuyon? (Hâzen kebîrâ) Sen benim küçük beyim değil misin? Tosun'un derdini sen... Sen... Sen... Sana diyorum be! İşte şu sen sormadıktan kelli kim soracak?

— Öyle ise sorayım. Ne olmuş?

— Ne mi olmuş? Elinin körü... Ne olacak uzun hikâye... Buradan tuttursak bir ucu ta bizim memlekete varır. Hele bir kadeh daha toka et...

Şemi kendi içmez, aşçıya bir daha verir.

Tosun — O senin doğuz⁶⁸⁸ eniştenle çarık amcan yok mu? İki-sini de elime... (Ellerini göstererek) Şu ellerime... Verseler alimal-lah püryân ederdim... A benim malım, menâlim⁶⁸⁹ Şemi! Senden canımı saklamam... Sakız ağacını saklarım. Ha! Of içim yanıyo... Ah benim kokonam murabiye... Hele bir daha içelim... Ateşe ateşi bastırınca söner... (Kadehi dikerek) Sana derdimi anlatsam parnakların ağzına tıklılır kalır.

— Anlat bakalım...

— Hele kurnaza bak. Tosun'u (saroş) oldu sanıyor da lafı döndürüp dolaştırıp sakız ağacına getiriyo...

— Ne yapayım anlatma... Buraya sakız ağacını dinlemeye gelmedik ya!

— Uuulan! Sakız ağacının lafını kim ediyo ki sen dinleyesin? Orostopoğluluğa⁶⁹⁰ bak. Lafı tersine çevirip de ağzımdan yutacak... Bir yol daha doldur bakalım.

Aşçı yutar.

Şemi — Oh Tosun'um afiyet olsun...

Tosun süzük çeşmân, mestane bir telaffuzla:

— Benim içimde o dert dururken bu zıkkım afiyet olur mu?

⁶⁸⁸ domuz

⁶⁸⁹ mülk

⁶⁹⁰ kurnazlık

— Hangi dert?

— (Hâzen kebîrâ) Canım! O ağacın derdi... Ağzına alma sakın... Meclisimizden dışarı...

— Sakız ağacı değil mi? Bunu ağza almaktan ne çıkar?

— Ne mi çıkar? Bir dolu daha sun bakalım...

Şemi doldurur. Tosun yuvarlar... Fakat bu defa aşçıdaki göz şaşılığı, ağız çarpıklığı, rehâvet-i telaffuz hayliden hayli tezayüt⁶⁹¹ eder. Derin bir of çekerek:

— O dert içimde sanki kaynaşıyo... (Ağzını göstererek) Buradan dışarı fırlamak istiyö... Ben anlatsam da sen dinleme ha!

— Bıktım bu sakız ağacından. Dinlemem. Kulaklarımı tıkardım.

— Sen dinlemezsen ya ben içimde o dertle patlayayım mı?

— Patla...

— Amcanın kamburu patlasın. Anladırın işte. Fakat hikâyenin ucu sakız ağacına gelince sen ağzımı tokatla...

— Ağzını yırtarım... Hikâyeye başla fakat orasını anlatma...

— Kadehi sun bakalım... İnsanın karnına (ırâhı) girince dert dışarı çıkar... Senin muhabbetine, murabiyenin aşkına... (İçer.) Gayrı patlayom, dinle bakalım... (Şemi'ye dikkatle bakarak) Bak kulaklarını nasıl dikti? Şaşkın sanki ağzımdan laf alacak... Hah hah hah... Beni saroş sanıyo... (Güle güle bir tarafına yatıp kalkarak) Hepsini anlaturum da iş ağaca gelince orada mih kesilirim... (Sağına soluna mestane bakınarak) İşte başlıyom... Efendim benim çırak yok mu? Bekir... İşte o meymenetsiz geceleri yattığımız odada "Usta korkuyorum, bana hıyalet (hayalet) gözüküyo..." lafını tutturdu. "Oğlan zıbar! Hıyalet dediğin ne oluyor?" dedim... Uykum biraz kaymaklanır, Bekir dabduru döşeğinin içinde yine dikelir... "Usta! Hıyalet pencerenin önünden yine geçti." der. "Hay babanı, ananı hıyalet götürsün... Gir döşeğine zıbar... Lâhavleyi oku. Etrafına üfür..." diye haykırırm.

⁶⁹¹ artma

Döşğinde dikelen uşak laf anlar mı? Sabaha dek böyle dalaşır dururuz... Bir akşam yine hıyalet diyecek suratına şaplağı yapıştırıp “De bakalım bu ne şekil hıyalet, bana bir yol tarif et.” dedim. Bekir ağlayarak “Biri fistanlı, biri pantollu” dedi. İşegin zoruna bak... Fistanlı, pantollu hıyalet mi olur? “Oğlan onlar geçince beni dürtüşle, ne cins ecinli olduklarını göreyim.” dedin. Bir gece nısfü’l-leylinin yarısında ben tatlı uykuda iken Bekir beni “Usta kalk.” diye dürtükledi. “Ha ha!” diye tavan boyu sıçradım. “Usta gidiyorlar.” dedi. Pencereye seyirttim. Malum a bizim daire bahçenin bir ucundadır. Koruya bakar... Bir de baktım ki ne göreyim? Hele bir yol doldur. (İçtikten sonra) Koruya doğru karanlıkta iki gölge gidiyo... Çapaklarımı silip dikkat ettim... Tüh Allah cezalarını vere... Senin kamburla kokona dağa doğru gidiyorlar... Amcan karanlıkta ne acayip gözüküyor. Ecinliden farkı yok... Bekir’in korktuğu kadar var... Şimdi Bekir’e doğrusunu desek olmaz. Eğrisini söylesek uymaz... O akşam okuduk, üfürdük, yattık. Artık beni merak sardı. (Lâhavle)yi ben okumaya başladım. Ertesi gece Bekir’in dürtüşlemesine hacet yok. Pencerenin önünde bekledim... Geçmediler. Tam beş gece geçmediler... Altıncı gece yine hıyaletler karşıdan koptu. Bu defa kambur yok, murabiye ile enişte... Kol kola vermişler... Sanki zannedersin ki birbirinin ağzına girecekler... Usul ile odadan çıktım. Sezdirmeden peşlerinden vardım. Ah bu gözlerim neler gördü. Doldur! Doldur! Bakınma öyle... Isıtma tutmuş gibi ne titreyon?

— Ha ha hava serinleştide üşüyorum...

— Ha ha hava mı? Dilin dolanıyo... Ben içtikçe sen mi sarı oluyon? Enişteni ayı ahlata yapışır gibi kariyla sarmaşırken gördüm. Ne ise o babı geç... Ondan sonra geceleri çok bekledim, gayrı geçmediler... Murabiye dedin mi benim de kanım kaynıyo...

O kariyı üç gün görmesem rahat edemiyom. Benimki bir şey değil a, işte bir göz sevdası... Karşıdan cemaline hayran olmak... Bir gece döşekte sevda gönlümü sardıkça sardı. Yatamadım gayrık. Odadan fırladım. Murabiyenin yattığı odanın karşısında dolaşmaya başladım. İçim cemaline hasret... Görmek istiyon. Meğer ben kalktıktan sonra Bekir de arkamdan ulaşmış. Beni gözetlemiş.

Baktım murabiyenin odasında mum yanıyo. Odanın karşısında bir sakız ağacı var... Biliyon ya... Maksadım o ağaca tırmanıp odanın içini seyretmek. Ağaca el attım. Bekir arkamdan “Usta nereye çıkıyon?” dedi. “Hay başımın belası! Oğlan nereden çıktın sen?” dedim. “Baktım, sen gidiyon, peşin sıra vardım.” dedi. Oldu bir şey, artık koğsan da faydası yok. Öyle ise “Gel Bekir, omzunu ver. Şu ağaca çıkayım.” dedim. Çırac omzunu yayımladı. Üzerine bindim. Ağacı kucaklamaya savaştım. Diha koca meret kucaklanmayo ki bin zorlukla kollarımı doladım. Yi sa ha yi sa dallarına kadar yükseldim... Ha ha! Öyle yüksekliğe vardım ki gözlerim murabiyenin penceresiyle karşı (be-karşı) geldi. Pencerenin tüllük perdeleri sıyrık duruyo. İçeride tepesi fistanlı lambadan kızıl bir ışık çıkıyo... Sanırsın ki odada yangın var. O alevin içinde murabiye geziniyo... Odayı dolandı dolandı... Hani orada aynalı bir yüklük yok mu? İşte onun önünde dikildi. Başladı fistanını çıkarmaya... Ha babam ha... Soyunuyo... Mal meydana çıkıyo...

Aşçıbaşı hikâyesinin bu noktasında bir Bolu bestesiyle âti-deki⁶⁹² beyti ırlamaya⁶⁹³ başladı:

“Yaktı aşkın kederi beni

Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini”

Tosun Ağa her kelimesini yedi sekiz elif miktarı uzata uzata bu beyti okuduktan sonra:

— Hele bir daha tepeleme sun ki hikâyenin alt tarafını diyem...

— Şemi zangır zangır bir raşe⁶⁹⁴ ile aşçıya bir tepeleme kadeh sundu. Tabbâh⁶⁹⁵ mizah, sâgar⁶⁹⁶ bir leb-i inşirâh olarak:

— Pâlûze⁶⁹⁷ vücut aynanın karşısında titreyo, ben de ağacın sırtında zangırdıyom... Murabiye derede gölgesini gören ceylan

⁶⁹² aşağı

⁶⁹³ şarkı söylemek

⁶⁹⁴ titreyiş

⁶⁹⁵ aşçı

⁶⁹⁶ içki kadehi

⁶⁹⁷ saf, süzülmüş

gibi ardına baktı önüne baktı... Ağacın çatalında benim işim bi-tiyo... İçindeki resimleri para ile seyrölünen delikli sanduk yok mu? Hani camdan içine bakılıyo... O sanduğun sahibi: “Al baka-lım, bu da nedir? Dirsene dünya gozeli! Asma kabağı gibi kollar... Tulum gibi bacaklar, kalaylı pilav tenceresi memeler, at yelesi saçlar, ayva göbek, hokka ağız, badem gözler!” diye bağırıyor mu? İşte onu seyre diyom zannettim... Kendini doyasıya seyret-tikten sonra murabiye sırtına delikli bir gömlek geçirdi. Ne durdu ne durmadı. Odanın kapısı açıldı... Göre göre ne görsem beğenir-sin? Kambur içeri girmede mi? İkisi evvela baş başa tokuşur gibi eğilip kışklarını çıkararak alafranga selamlaştılar... Onlar el ele tutuştuklayın ben ağacın üzerinden düşeyazdım... Oooğlan Şemi? Ne oluyon? Suratın değişti. Gözlerin fırıldayo... Kötü kötü ne soluyon öyle? Murabiye ile kambur al alevin içinde cilvelenmeye başlayınca ağacın sırtında işte ben de böyle senin gibi soluğan ol-dum... Ağaçtan aşağı teker meker oluyordum. De bakalım saroş olmamanın mümkünü var mı? Doldur bakalım... (İçtikten sonra) O gecedden sonra ben artık yuvada yatan leylek gibi o ağacın sırtı-nı kendime mekân tuttum... Her gece seyretmek için oraya varır-dım. Delikli sanduk kaç para eder? Neler gördüm neler? İki gece sonra o odada Sadri’yi gördüm. Enişteni... Birkaç akşam sonra da seni gördüm. (Şemi’nin omzundan tutup sallayarak) Uuulan doğuz sen de murabiye ile nazlaşıyodun... Tüh! Sıra bana gel-medi ki... Talihim olsa aşçı olmazdım.

Şemi dili dolaşarak sordu ki:

— Bana baksana... Şey başı... A a aman aşçıbaşı... Şey, şim-di ha ha hâlâ onlar murabiyenin odasına geceleri geliyorlar mı?

— Hayır... Şimdi iş başkalaştı. Yine ağaca tırmanıyorum ama bir şey göremiyom... Murabiye gayrik pencerelerin istakorta (is-tor)larını sıkı sıkıya indiriyö... Üzerine kalın perdeleri de kapı-yo... Haddin var da içerisini seç... Bir şey görünmüyo... Pen-cerelerin böyle kapatılmasından anlayom. Yine odada bir dolap dönüyo... Lâ gaybını Allah bilir ama yine gelen giden oluyo... Fakat ben göremiyom...

Tosun Ağa ayağa kalkıp yine:

“Murabiye dolaş da gel tepeyi tepeyi” güftesiyle raks etmek istedi. Fakat birkaç çalkantıdan sonra yere düştü. Te’sîr-i mestî ile gözlerine acîb bir mahmurluk, ağzına da hafif bir çarpıklık geldi. İri bir nefes alarak ağır ve yayıkça bir telaffuzla:

— Şey... Şey... Şey... Amma da tuhaf şey ha! Küçük bey ben yıkılıyom. Bu sakızın suyu ne sertmiş? Hah hah hah! Yok ırakı beni yıkmaz. Beni... Beni anlayan mu? Şu beni murabiyenin aşkı hem yakıyo... Hem yıkiyo... Anladın mı?... Uuulan hey... Tavaya düşmüş mercan balığı gibi ne bakıyon... Haydi oradan çürük yumurta! Samsaya sarımsaklı yoğurt, murabiyeye kambur âşık... Ha ha ha! Aşçıbaşıya bulaşık kaşık... Şıkır da şıkır da terelelli... Aman da kokonam yalelli...

kabîlinden türrehât-ı mestâne ile aşçı arkasını kayaya dayayıp sızdı.

Tosun Ağa’nın hacle-i visâl-i mürebbiyede “delikli sanduk” diye tarif eylediği panoramanın kızıl alevi asıl şimdi Şemi’nin kalbinde şu’le-nisâr-ı dehşet olmaya başlamıştı. Mürebbiyenin Şemi’ye hıyaneti hakkında Tosun’un garaz ve ivazdan salimiyetle verdiği tafsilat, hakikati bir kat’iyyet-i mahûfe ile meydana koyuyordu. Sevgili Anjel’i artık melek suretinde tasavvura, onu her bir redâet-i ef’âlden berî⁶⁹⁸ görmek ihtimâlâtını taharriye, daha doğrusu teskîn-i azâb-ı derûnu için Şemi’nin kendi kendini aldatmaya uğraşmasına imkân kalmamıştı... Mürebbiyenin üçünü birden içeri aldığı mâdde-i hayret-efzâsı istinaf kabul etmez surette sabit olmuştu. Bu hiyânet-i bâhire Şemi’nin içtiği birkaç kadeh tesiriyle zihninde büyüdükçe büyüdü. Kendisini nâ-kâbil-i mukâvemet bir âteş-i cân-sûza düşürdüğü için Şemi karşısında yatan aşcının üzerine atılıp boğazını sıkmak... O her kelimesi kalbine bir zahm-ı diğer açan sözlerin çıktığı ağzı yırtıp paralamak istedi. Fakat biraz düşündü. Aşcının ne suçu vardı? O ayık iken söylemek istemedi. Şemi kendisi onu söyletecek vesaite müracaat etti. Zavallı âşık-ı bedbaht... O

⁶⁹⁸ arınmış

anda aşağıya inip yalılı altüst etmek... Amcayı, Sadri'yi, mürebbiyeyi vurmak fikrine düştü. Lakin hep bu düşünceleri tasavvuru kolay, icrası hemen müstahîl⁶⁹⁹ olan tefekkürâtıandı... Yavaş yavaş bu tasavvurât-ı mecnûnânesinde bu çocukça kararlarındaki ilk şiddet zail oldu. Yine niyeti o niyet, kararı o karar idi. Fakat düşündüklerini o gece mevki-i fi'le çıkarmayıp bunları icra için bir vakt-i münâsib bekleyecek, te'mîn-i muvaffakiyyet edecek surette tertibatta bulunacaktı. Aşçıbaşı dayanıp sızdığı yerde horlamaya, Şemi de şiddet-i ye'sinden ağlamaya başladı.

Birinin harhara-i mestîsi diğerinin girye-i sevdâsına karşıarak o suretle yarım saat kadar geçti. Şemi'nin hıçkıra hıçkıra söylenmelerinden aşçıbaşı biraz gözlerini açarak:

— Hele bir yol daha doldur bakalım!

dedi. Şemi hiç cevap vermedi. Tosun Ağa başını zor tutabilir, bî-mecâl bir hâl ile kendini toplamaya uğraşarak medit bir kahkah salıverip terelamlarla karışık birkaç saçma savurduktan sonra daima birbirine kavuşmak isteyen göz kapaklarının arasından Şemi'ye bakarak:

— Hele hele hele... Aptala bak, ağzımdan laf alacak... Uuulan... Uuulan... Yoksa sakız ağacını ben sana anlattım mı? Yok ne gezer? Anlatmadım... (Yumruğuyla yere vurarak) Ben onu sana anlatmam... İhtimali yok... Ağzımdan bir laf alamazsın...

IX

Aşçıbaşı Tosun'un bütün macerayı ber-tafsîl naklettikten sonra yine hâlâ "Ağzımdan laf alamazsın." iddiâ-yı mestânesinde bulunduğu gecenin sabahı Anjel'in üç âşık-ı vefâdârı "anthe minthica"yı tercüme için masanın etrafında ahz-ı mevki eylediler.

Şemi'nin çehresinden düşen bin parça oluyordu. Zavallı çocuk, aşçıbaşının akşamki ifşâât-ı müdhişesi, o esnada içtiği rakının ferdâ-yı humârı, bî-nevm geçirdiği leyl-i ızdırâbın renc-i tâkat-fer-sâsı te'sîrâtıyla tercüme etmek değil, birisi kendine ismini yaz demiş

⁶⁹⁹ gerçekleşmesi mümkün olmayan

olsa imlasını derhatır⁷⁰⁰ edemeyecek bir hâle gelmişti. O günkü tercümede Amca Bey yeğenin lâ-yuadd⁷⁰¹ hatasını çıkarıyordu. Her hatayı müstehziyâne kelimâtla ihtar ederek amca, enişte bir-birine bakışıp evvela manidar tebessümler, badehu ardı arası kesilmez kakhahalarla gülüyorlardı.

Şemi bu istihzaların birkaçına sabretti. Ötekiler bu bî-insâfâne acı istihzaların arkasını kesmeyince çocuk ikisinin yüzüne de ye's-i fevka'lâdesine delalet eder bir şiddet-i nazarla bakıp:

— Şu ortadaki hokkayı alınca şimdi beyninizde paralarım... Bir kamburla bir müteehhil⁷⁰² herifin ibtilâ-yı âşikânesi benim hâlimden daha az mı gülünçtür? Gülecekseniz aynaya bakınız da kendinize gülünüz. Benim yüzümde maymun oynamıyor ya! hitâb-ı gazûbânesiyle tercümeyi elinden atarak odadan çıktı. Sadri arkasından yavaşça:

— Zırrrrrrt...

dedi. Amca Bey yeğenin bu infîâl-i nâgehânîsinden şaşırarak Sadri'ye:

— Zırlama birader. Oğlanın bugünlerde pek sağı solu yok. Şimdi geriye döner, belki hokkayı birimizin kafasına fırlatır...

Sadri hiddetle:

— Benim elim armut düşürmüyor ya? Ben de onun kafasında bardağı paralarım...

— Zırrrrt demenin sırası asıl şimdi geldi. Geçen günü korda ellerin ne armut düşürüyordu ne de elma. Şemi'den mükemmel dayağı yedikten sonra bir de utanmadan oturup çocuk gibi ağladın...

— O bir kere olur!

⁷⁰⁰ hatırlama

⁷⁰¹ pek çok

⁷⁰² evli

— O günden sonra kuvvet macunu ekline mi başladınız? Yoksa pazularınıza yiğitlik nüshası mı taktınız? Kaç paralık gücün, kuvvetin olduğunu gözümle gördüm. Artık bana da kabadayılık satma...

Bir müddet sükûtu müteakiben Amca Bey'i asabi bir gülme yakaladı. Bu gülüş derhâl Sadri'ye de sirayet etti. İkisinin beyninde pek tuhaf bir sır varmış da hatırlarına geldikçe kendilerini zapt edemiyorlarmış gibi birbirine bakıp bakıp gülüyorlardı. Gide gide bu kahkahalar o kadar şiddet peyda etti ki Amca Bey bir kanepenin, Sadri bir koltuğun üzerine arka üzeri yatıp öyle katılırcasına gülmeye başladılar... Sadri biraz kendini zapta uğraşarak dedi ki:

— Nasıl? Şu ahmak oğlandan intikamımızı çıkarabilecek miyiz?

— Hah hah hay... İntikamımı evvela ondan, sonra senden çıkaracağım... Fakat aklıma geldikçe kendimi tutamıyorum...

— Deruhte⁷⁰³ eylediğin rolü tamamıyla oynayabilecek misin?

— Hay hay... Seninle birleşip Şemi'den, Şemi'yle birleşip senden ahz-ı sâr⁷⁰⁴ edeceğim. Ben açık söylüyorum. Kendini tetik al... Fakat birader! Fakat o bana söylediğin şey yok mu? İşte ona inanamayacağım geliyor. (Pencereden dışarı bakarak) Bizim Şemi iyiden iyi fitili aldı. Kuduz kelp⁷⁰⁵ gibi bahçeyi dört dönüyor...

Beyler bu muhaverede iken uşak geldi. Öğle taamı hazır olduğunu haber verdi. Yemeğe indiler. Mükerreren⁷⁰⁶ davet olunduğu hâlde Şemi o günü sofraya gelmedi.

Bade't-taâm Damat Bey, kaleme mahsus olan elbisesini giyinerek iki haftada bir defa devam etmekte olduğu dairesine gitmek üzere yalından çıktı.

⁷⁰³ üstlenme

⁷⁰⁴ öç alma

⁷⁰⁵ köpek

⁷⁰⁶ tekrar tekrar

Amca Bey de selamlık bahçesindeki kameriyelerden birinin derununa girip yaprakların arasından Şemi'nin harekâtını tarasuda başladı. Şemi asabi bir meşy ile bahçeyi dört döndükten sonra koruya çıkıyor, biraz durup iniyor, yine bahçeyi devrederek tekrar çıkıyor. Yine iniyor. Hasılı mecnunane durmayıp dolaşıyordu. Amca Bey bu iniş çıkışları altıya kadar sayıp kendi kendine dedi ki:

— Bu ne cevelân-ı mecnûnâne? İşte bundan ibret almalı... Anjel'in sevdası bak insanı ne hâllere koyuyor. Ben de böyle on sekiz, on dokuz yaşında iken bu kızın aşkına düşe idim... Besbeli işte Şemi gibi olacaktım. Sanki şimdi olmadım mı? Benim içim içime sığmıyor ama ne yaparsın? Âteş-i derûnumu büsbütün izhar etmek olmaz... İhtiyata riayet, fevkalade riayet lazım... Bana kambur diye nazar-ı istihfâf ile bakıyorlar... Ben kamburum ama elhamdülillah o kamburum kadar da aklım var. A budala âşıklar! Beni siz kolayca yakadan atarız zannediyorsunuz öyle mi? Biri zûr-i bâzûsuna, öteki de güzelliğine güveniyor. Ben de akıl ve zekâ, fetânet⁷⁰⁷ ve irfanıma mağrur oluyorum işte... Zekâvet her şeye galebe eder. Ben kambur iken kudret-i irfânımla kızın gönlünü celbettim. Sadri güzel delikanlı fakat sevgilisini diğer iki rakibin ellerinden tamamıyla kurtaramıyorum... Ben öyle mevzûnû'l-kâme ola idim acaba Anjel'e diğer ikisine selam mı verdirirdim? Hey gidi şaşkınlar hey! (Saatini çıkarıp bakarak) Altıya çâryek var. (Rol)ümü oynamak zamanı geldi. Anjel'in âteş-i aşkından kabına sığmayan şu bahadır Şemi Bey'in kalbine bir pehlivan yakısı açayım da o da görsün...

Şemi'nin korudan yedinci inişinde Amca Bey kameriyeden çıkıp o nevmîd-i sevdâyâ yaklaşarak gam-gînâne bir çehre, me'yûsâne bir seda ile:

— Şemi yavrum acık bana baksana... Beş aşağı on yukarı ne dolaşıyorsun öyle?

Şemi müteneffirâne bir hiddetle:

— Amca latifenin sırası değil. Şimdi ağzımdan pek fena bir söz çıkar. Kalbin kırılır.

⁷⁰⁷ zihin açıklığı

— (İki elini şarkadak birbirine vurarak) İşte al cevabı otur aşığı... Behey ahmak beni dinle... Asıl şimdi böyle bî-lüzûm hiddet ve şiddetin sırası değil. Dinle bak ne mühim şeyler söyleyeceğim. Ben o eniştemiz olacak adamın yüzüne safamdan gülüyorum. Sırrına agâh olmak için avalı yemliyorum. Ben arpayı önüne döktükçe o yedi. Ben döktükçe o yedi. Nihayet hazmedemedi. Bütün esrâr-ı kalbiyyesini meydana döktü. Sen benimle oyun mu oynuyorsun. Ben bir “fine personne”⁷⁰⁸, sen ise bir “maladroit”⁷⁰⁹sin...

— Rica ederim amca Türkçe söyle...

— (Mütehayyirâne) Canım zekâvet-i hud’akârânemi tarif için Türkçede (expression) bulamıyorum.

— Peki ne olmuş? Esas maddeden ayrılmayınız. Başım pek sersem, dinleyemeyeceğim.

— Efendim sözün kıyası, muhtasarı, zübdesi, hülasası... mücmeli... mülehhası...

— Offf...

— Yani sözün cevheri... Biz leylek yuvadan atılır gibi ef’âl babından ihraç mastarıyla haremde defedildikten sonra... Oh yavrum kekâ⁷¹⁰... Mürebbiye ile bizim enişte beynindeki muamele artmış, bunu bana Sadri alık yârim kendi anlatıyor.

— Ne yapayım? İkisi de kahrolsun...

— (Garip bir tebessümle) Bu cevabın aceze-i uşşâka mahsus sözlerdendir. Sen onlardan mısın ya? Hani birkaç gün evvel, Anjel’in ismini ağzına alanı gebertirim diyordun? Nerede kaldı o babayığitlik?

Şemi vahşiyâne bir nazarla Amca Bey’in omuzlarından yakalayıp silkerek:

— Söyle... İkisini de öldüreyim mi? Ne yapayım?

⁷⁰⁸ dürtüst kişi

⁷⁰⁹ şaşkın

⁷¹⁰ ne âlâ

— (Birkaç adım geri kaçmak isteyerek) Yok yavrum! Beni öldürecek değilsin... Hem bana artık rakip nazarıyla bakma... Ben Matmazel Anjel'in üzerine çoktan su içtim. Bıra, mastika, gazoz da yuvarladım, inşallah kış gelirse boza bile içeceğim... Yok... Ben artık o karıyı sevmiyorum... Ben kamburum ama gön-lüm büyüktür... Ulviyyet-i nefsim vardır... Üçünün, dördünün bir yalak-tan su içmesi... O hâl kilâba⁷¹¹ mahsustur. Çok şükür ben çârpâ değilim... Bak iki ayak üzerine yürüyorum. Koruda öyle birkaç defa topraklara yuvarlanıp da böbürlenmekle iş bitmez... Şimdi sözümün alt tarafını dinle... Sözün kıpkıyası yok mu? Bu gece Matmazel Anjel tarafından sizin Enişte Bey o pembe ziyalı odaya davetli... Bunu muhakkıkan söylüyorum. Benden bir kere haber vermek... Alt tarafı senin bileceğin şey... Ben o sevdadan çoktan elimi, yüzümü yıkadım. Bak şimdi, bilâ-teessür tavla oy-namaya bitişik yalı komşumuza gidiyorum. "Aurevoir"⁷¹² sevgili yeğenim...

Amca Bey revîş-i mahsûsuyla kırta kırta çekilip gitti. Şemi mıhlanmış gibi durduğu yerde kaldı. Gözleri bakıyor ama artık görmüyor, kulakları dinliyor fakat bir şey işitmiyordu. Deniz, yalı, ağaçlar nazar-ı me'yûsânesi önünde fırıl fırıl nâ-muayyen eşkâl ile dönüyor, nereye bastığını, nerede durduğunu bilmiyor-du. Düşünmek istiyordu. Fakat müfekkiresi⁷¹³ vuzûh-ı dâimîsini kaybetmişti. Yalnız zihninde seyyâle-i ateşin gibi bir fikir dev-rediyordu ki o da bu gece mürebbiye ile Sadri hem-bezm olur-lar iken üzerlerine gidip ikisini de telef etmek azm-i müdhîşiydi. Gece hareme ne suretle girecek? Mürebbiyenin kilitli kapısını na-sıl açabilecek? Bu müşkülâtın hâlli esbabını tefekküre dimağında kudret yoktu. Efendi pederinden olan havf ve ihtirazını külliye-n bertaraf ederek zihnine biraz küşayış vermek üzere doğru kilere koştu. Sakız mastikasından birbiri üzerine üç dört kadeh yuvar-ladı. Beş on dakika sonra zihninde her müşküle iktihâm⁷¹⁴ edecek

⁷¹¹ köpekler

⁷¹² güle güle

⁷¹³ düşünme gücü

⁷¹⁴ göğüs germe

bir ciyâdet⁷¹⁵, vücudunda bütün mevâniyi⁷¹⁶ zîr ü zeber eyleyecek bir kuvvet, azm-i mecnûnânesini fiile çıkarmak için kendinde fevkalade bir cüret hisseyledi. Kararını o gece katiyen icra eyleyecekti. Mastikanın dimağına verdiği şiddet-i buhrân ile karâr-ı evveline müteferri müşkülâtı yegân yegân derpîş-i mülâhaza ve muhâkeme eyledi. Fasl-ı meseleye, âlet-i katli tayinden başladı. Yalının selamlığında duvarları esliha⁷¹⁷ ile müzeyyen küçük bir oda vardı. Oraya gitti. Duvarlara kıymettar kâlîçeler⁷¹⁸ üzerine müsellesî, dairevi, beyzi eşkâl vücuda getirerek talik edilmiş bulunan tabançalara, tüfeklere, palalara, yatağanlara, kamalara göz gezdirdi. Kabzası altın işleme üzerine mercanlı, firuzeli, orta cesamette gayet şık bir hançer üzerinde nazarı karar kıldı. Kendi kendine:

— Hah Anjel’i böyle zarif bir aletle öldürmeli ki üç erkeği birden iğfal ettiğinden dolayı ahirete nedametle gitmesin... Bu hançer şimdi yerinde dursun. Lüzumu zamanında ben gelir, onu buradan alırım.

dedi. Gece hareme nasıl girebileceğini düşündü. Bunun için bin türlü yol buldu. Şimdi Anjel’in kilitli kapısını açmak cihet-i müşkilesi kalmıştı. Bunun için uzun düşünmek icap ediyordu. Odasına çekildi. Pencerenin önüne oturdu. Tefekküre başladı. Evvela pencereden girmeyi tensip⁷¹⁹ etti. Odanın irtifası ziyade olduğu için bu sûret-i duhûlde çok suûbet⁷²⁰ gördü. Kamayı yanına alıp gündüzden Anjel odada yok iken karyolasının altına girip saklanmayı, zamân-ı intikâma kadar orada beklemeyi düşündü. Bu ikinci sureti de müşkül buldu. Bu veçhile hareket eylediği takdirde gündüzden yakayı ele verip maksadına muvaffak olamadıktan başka pederi tarafından şedîden dûçâr-ı mücâzât olmak ihtimali vardı.

⁷¹⁵ hoşluk

⁷¹⁶ engeller

⁷¹⁷ silahlar

⁷¹⁸ küçük halı

⁷¹⁹ uygun bulma

⁷²⁰ zorluk

Bu tefekkürât-ı müdhişesiyle pencereden dışarı bakmakta iken mürebbiyenin çocuklar ile beraber bahçede gezindiğini gördü. Nazarı kızın nazarına isabet ederse zihninde deveran eden bu mahûf kararları belki anlar korkusuyla pencereden çekilip kendini mürebbiyeye göstermedi.

Kapının kilidini gece istediği dakikada açabilmek mes'ele-i mühimmesini olanca kuvâ-yı müfekkire ve isti'dâd-ı hud'asıyla düşündü. Netîce-i tefekkürâtı olarak kendi kendine:

— Evvela gidip şu kapının kilidini dikkatle muayene edeyim. Netîce-i tedkîkâtım üzerine belki bu bapta bir karar verebilirim. dedi. Fakat hareme nasıl girecekti? Oraya duhul kendisi için katiyen memnu idi. Sadri'nin kalemde olması, Amca Bey'in yalıda bulunmaması, mürebbiyenin bahçede gezinmesi bu maksadını teshil⁷²¹ edecek tesadüflerdendi. Selamlıktaki uşaklar, haremdeki cariyeler gündüz o vakit hep alt katlarda bulunduklarından yukarı katta bir kendisi bir de efendi pederi vardı. Selamlıktan hareme geçilen koridorun kapısı geceleri kilitli, gündüzleri açık bulunduruluyordu. Fakat o koridordan harem cihtine duhul için mutlak peder efendinin kütüphanesi önünden geçmek lazım geliyordu. Şemi yine kendi kendine:

— Efendibabam bugünlerde “anthel minthica”nın tahririyle meşgul... Böyle meşguliyetli zamanında kapısının önünden geçmek değil a, odasına bile girilmiş olsa ekseriyetle farkında olmaz. Harem sofasında kadınlardan birine tesadüf edersem oradaki eski odamda kalmış olan bir kitabımı almaya gelmiş olduğumdan bahsederim. İnandırabilirsem ne âlâ, inandıramaz isem düşar olacağım mücazat falakaya yatmaktan ibaret olur.

Bu kararı üzerine Şemi koridordan içeri girdi. Tüylü halıların üzerinden yavaş yavaş adımlarını atarak pederinin kapısı önüne geldi. Kulağını yavaşça kapıya verip içeriyi dinledi. Pederi Fransızca “*Le fruit est une gousse allongée*” diye söyleniyordu. Şemi içinden:

— Oh oh peder meşgul.

⁷²¹ kolaylaştırma

dedi. Yavaş yavaş yürüdü. Başını harem sofasına çıkarıp etrafı dinledi. İnsan vücuduna delalet edecek hiçbir ses işitmedi. Kemâl-i ihtirâzla mürebbiyenin odasına doğru gitti. Odanın kapısı kapalıydı. Topu çevirdi. Kapının bir kanadı açıldı. Kilidi muayeneye başladı. Kilit tek anahtarla lüzumuna göre içeriden, dışarıdan kilitlenen nevdendi. Zaten yalıdaki kapı kilitlerinin cümlesi hemen o nevden ise de hiçbir kilidin anahtarı diğer bir kapıya uymazdı. Çünkü anahtarların dillerindeki oymalar hep başka eşkâlde idi. Bu nev kilitlerle mücehhez⁷²² bulunan kapılar içeriden kilitlenip de anahtar da üzerinde bulundurulursa dışarıdan o anahtarın bir aynı da sokulmuş olsa yine kapı açılmaz. Bu sebebe mebni anahtarı oradan çalıp bir çilingire acilen aynını imal ettirmekten Şemi için bir fayda memul değildi. Şemi anahtarı çevirdi. Dışarı çıkan sürgüyü ve onun gireceği yuvayı muayene etti. Her ikisini de pek metin buldu. Bir muammâ-yı muğlakın en can alacak noktasını arar gibi kapının her cihetini karış karış nazar-ı tedkikten geçirmekte iken birdenbire elini alnına götürüp:

— Buldum... Buldum... Kolayını şimdi yakaladım.

dedi. Kapı çifte kanatlı değil mi? Kilitlendiği zaman bir kanadını kilidin sürgüsü diğerini de yukarıdan söveye,⁷²³ aşağıdan eşige sürülen iki sürgü tutuyor... Sabit kanadın bu fevkânî⁷²⁴, tahtânî⁷²⁵ sürgüleri sürülmemiş olsa kilidin pek o kadar ehemmiyeti kalmayacak. Çünkü kilit sürgüsü yuvalı kanattaki mesnedini kaybediyor. Sabit kanadın aşağılı yukarılı sürgüleri sürülmeksizin kapı kilitlenmiş olsa hariçten vuku bulacak şiddetlice bir tazyikle kanatları açılabilir.

Şemi bu fikirle sabit kanadın iki sürgüsünü de yuvalarına ancak bir milimetre kadar temas edip etmeyecek derecede çekti. Sonra alt sürgünün kendi kendine yuvaya düşmesi ihtimalini düşünüp bir iki kibrit bularak sürgüyü istediği surette bunlarla

⁷²² donatılmış

⁷²³ kasa

⁷²⁴ üstte olan

⁷²⁵ aşağıda olan

sıkıştırdı. Mürebbiye akşam odasına girip de sabit kanadın sürgülerini muayene etmeksizin misafirini bade'l-kabûl kapıyı kilitleyip yatarsa Şemi'nin işi işti.

Bizim âşık-ı şûrîde hâl bu tertibatı icradan sonra odanın içine, pek tatlı demler geçirdiği, kâmyâb-ı sevdâ olduğu o bezmgâh-ı cânânesine bir nazar-ı telhî-i iştiyâkla baktı. Bütün ümîd-i şebâbı, ma'nâ-yı rûhu işte orada inkişaf etmiş, o ana kadar bigâne olduğu lezâiz-i hayâtı o dört duvarın arasında görmüş, bulmuştu. Her köşesi gönlünde tatlı fakat şimdi meraretine⁷²⁶ tahammül olunmaz bir acılığa tahavvül etmiş hatırat uyandıran o dârü'l-muâşaka-i mâzîsini temaşadan gözleri doldu. Karyolanın örtüsünü kaldırıp ütülü patiska çarşafın, dört köşe dantelalı yastıkların üzerine ye's-i sevdâdan yanan yüzünü sürerek te'sîr-i nevmîdiyle seyelan eden sıcak gözyaşlarını serpererek Anjel'in şimdi hayal olmuş bûy-ı vefâsını arayıp bulmak istedi. Döşeğe takarrüp etti...

Fakat o anda gözlerine ateşten mahluk ejderler görünmüş gibi titreye titreye geri çekildi. Yumruklarını sıktı. Deruni bir sayha⁷²⁷ ile:

— Bu karyola... Birkaç saat sonra başka bir erkeğe firâş-ı kabûl olacak... Ondan sonra da benim yed-i intikâmımla maktele⁷²⁸ dönecek.

dedi. Döşekten kanlar fışkırdığını müşahede eyler gibi bir hiss-i acîble birkaç hatve daha geri çekildi. O galat rüyetten nazarını kurtarmak için başını öbür tarafa çevirdi. Bu defa gözleri Anjel'in fotoğrafına müsadif oldu. Mürebbiye üzeri ipekten çiçeklerle menkûş⁷²⁹ fes rengi kadifeden bir çerçeve derununda dilâşub bir nazar, hafif bir tebessüm gösteriyordu. Şemi:

— Ben ağlarken sen gülmek için mi halkolundun?⁷³⁰
dedi. Resmi ayaklarının altına alarak çiğnemek istedi. Fakat yine:

⁷²⁶ acılık

⁷²⁷ çılgılık

⁷²⁸ bir kimsenin öldürüldüğü yer

⁷²⁹ nakışlı

⁷³⁰ yaratılmak

— Yok... Bu oda derunundaki bütün eşya ateş gibi gözüme batıyor. Fakat bunlardan hiçbirine el sürmeyeceğim. Şu odaya bugünkü vürudumu sana ifşa edecek burada hiçbir nişane, emare bırakmak istemem.

Fotoğrafa dikkatle bakarak:

— Tebessüm et sevgili Anjel'im! O zehr-âgîn, o muğfilâne tebessümün veçhinde hiç eksik olmasın... Bu gece cesedin şu karşiki döşekte bî-rûh yatarken sen yine buradan o faciaya gülecek sin değil mi? Gül efendim gül... Ben seni katlettikten sonra artık yaşamayacağım... Şu karşiki odanın penceresinden kendimi akıntıya atacağım... Ben orada boğulurken sen burada yine gül... “Aurevoir” Anjel'im...

dedikten sonra acı bir tebessümle Şemi odadan çıkıp kapıyı hâl-i sâbıkı üzere kapadı.

Bu dehşetli kararından kimseye bir şey sezdirmemek için o akşam Şemi cebrî⁷³¹ bir beşâşetle⁷³² sofraya indi. Birkaç lokma yemek yedi. Amca Bey'in beş on zevzekliğini dinledi. Yatmak zamanı gelip de bütün hane halkı hâbgâhlarına⁷³³ çekilince zavallı âşık-ı nevmîdi şedit bir helecan aldı. Gündüzki rakının verdiği mestîden kendinde eser kalmamıştı. “Ben bu işi ayık kafa ile yapamayacağım.” dedi. Kilerden bir şişe konyak sirkat ederek odasına çekildi. Bir kadeh içti. Gözlerini duvardaki saate dikip: “Dört buçuk, daha altıya bir buçuk saat var. Şu zamân-ı cüz'înin hululünden sonra bu hane bir mâtem-gedeye⁷³⁴ dönecek. Yarın gece bu vakitleri acaba nerede bulunacağım? Hiçbir yerde! Cesedimi denizde bulabilirlerse belki bir mezara gömerler. Fakat Anjel... O perişan saçları, o güzel çehresi, her erkeği bir türlü iğfal eden o sevimli ağzıyla o da toprağa girecek. İkimiz bir günde gömüleceğiz. Sadri, o hain, o da bu şerefe nail olacak... Mevtimizde bile Anjel ile aramıza bedhah⁷³⁵ bir rakip giriyor.

⁷³¹ zoraki

⁷³² güler yüzlülük

⁷³³ yatak odası

⁷³⁴ matem yeri

⁷³⁵ kötü yürekli

diye mırıldanarak başını duvara dayayıp ağlamaya başladı. Zavallının dimağında aşkın şedâidi ile şebâbın⁷³⁶ hayata olan revâbıt-ı kaviyyesi pençe pençeye gelmiş mücadele son bir şidetle mübareze ediyordu. Biri bu âlem-i hayâtı rüyetine tahammül olunmaz siyeh-gûn eşkâl, rencine dayanılmaz daimi gumûm⁷³⁷, kasvetler içinde göstererek biçareyi hufre-i mevte doğru çekiyor, “Rahat bendedir. Fârîğ-i sevdâ ol. Bak sana âgûş-ı siyâhımı açtım. O çektiğin azâb-ı aşkın bir dakika-ı ızdırâbı benim bütün sükûn-ı müebbedemden daha müthiştir.” diyordu. Beri yandan gençliğin hayata meclûbiyeti⁷³⁸ handerîz⁷³⁹ ümitler, hulyâ-çîn emeller, hayâl-i şebâba bürünmüş saadetler, aşklar, muhabbetler, vefalarla mutarrâ bir istikbal irâe ederek: “Pây-ı şebâbına ferş⁷⁴⁰ ettiğim bu vâdi-i eşvâka hatve-endâz⁷⁴¹ olmaktan niçin çekiniyorsun? Nazar-ı meftûniyyetine arz edecek ne sihr-âmîz manzaralarım, gûş-i iştiyâkına fısıldayacak ne tatlı esrarım, meşâmm-ı hevesâtına serpecek ne gaşy-âver⁷⁴² çiçeklerim var! Benden yüz çevirip de niçin o hufre-i mahûfeye dönüyorsun? Ben sana gülerken sen bana çîn-i cebîn gösterirsen sonra pişman olursun...” teranesinde bulunuyordu.

Şebabı bir şahs-ı sânî-i ma’nevîyyete temessül⁷⁴³ etmiş de karşısına gelmiş gibi Şemi yumruklarını sıkıp ona hitaben dedi ki:

— Hayır seni istemem... Bana göstermek istediğin hep o ez-hâr-ı iğfâl nazarımda yalnız bir kelebeğin otlara konup kalkmasıyla mergup, makbul olabilir. O kelebek “Anjel”dir. Beni ilk hatve-i sevdâmda aldattın. Senden bu hıyaneti görünce ben de o hufre-i siyâha teveccüh ettim. Anjel’i bütün maâsî-i sevdâkârâ-

⁷³⁶ gençlik

⁷³⁷ gamlar

⁷³⁸ tutkunluk

⁷³⁹ gülüp duran

⁷⁴⁰ serme

⁷⁴¹ adım atan

⁷⁴² mest eden

⁷⁴³ belli bir şekil ve surete girme

nesinden bi't-tecrîd bana pak, saf olarak iade edebilir misin? Bu muhaldir. Edemezsin... Öyle ise ben de senin yüzüne bakamam... Bir an evvel teskîn-i âlâmım için beni yutacak dalgalara atılırım.

Bedbaht sevdâzede başını tahtalara vurarak bir tûfân-ı bükâ ile:

— Öldüreceğim. Öleceğim. Başka emelim kalmadı.
dedikten sonra kalktı. Bir kadeh daha içti. Saate bakarak:

— Vakt-i intikâma daha bir saat yani bir asır var. Değil bir ömr-i kâmil, benim şu hayât-ı ızdırâbın bu tek saatini geçirmeye tahammülüm yok...

sözleriyle oda kapısından başını çıkarıp dışarıyı dinledi. Herkes odasına çekilmişti. Hiç ses yoktu. Elinde küçük bir lamba ile yavaş yavaş yürüyüp esliha ile müzeyyen olan odaya girdi. Gündüzden intihap eylediği hançeri duvardan alarak odasına avdet etti. Bir kadeh konyak daha içtikten sonra hançeri kınından çıkardı. O soğuk demirin orasına burasına dokundu. O temastan duyduğu bürûdetin⁷⁴⁴ bütün vücuduna yayıldığını hissetti: “Biraz paslı ama Anjel’in yumuşak vücudunu delebilir.” dedi.

Pencerenin önüne oturdu. Denize, karşıdan gölgeler içinde görünen dağlara, yahlara, küçükten beri hep içinde büyüdüğü o menâzıra⁷⁴⁵ birer nazar-ı vedâ atfede ede gâh ağlamak gâh acı acı gülmek suretiyle bir hayli vakit geçirdi.

Kalktı, saate baktı. Altıya çâryek var... “Vakit gelmiş.” dedi. Deminden beri sabırsızlıkla vüruduna intizar ettiği o sâat-i menhûsenin takarrüb-i hulûlü bu defa kendinde bir aks-i te’sîr gösterdi. Helecanı arttı. Eli ayağı buz kesildi. “Üşüyorum, konyak içmeliyim.” dedi. Bir... Bir daha birbiri üzerine iki konyak içti. Arkasından ceketini, yeleği çıkardı. Bir pantolon, bir gömlekle kaldı. Hançeri eline aldı. Odadan çıktı.

Hareme giden koridorun kapısı kilitli olduğunu bildiğinden hiç o tarafa gitmeksizin merdivenden ihtiyatla indi. Mürurunu

⁷⁴⁴ soğukluk

⁷⁴⁵ manzaralar

kimseye duyurmadan bahçeye çıktı. Haremle selamlık bahçelerinin beynini fârik⁷⁴⁶ insan boyundan biraz yüksekçe bir duvar vardı. Duvara karîb ağaçlardan birine tırmanıp çıktı. Duvarın öbür cihetinden aşağı süzülerek harem bahçesine indi... Bir müddet durdu, düşündü. “Ah keşke yanıma biraz konyak ala idim. Bu gece ne kadar içsem beni tutmuyor.” dedi. Haremin alt kat pencereleri demir parmaklıklı, bahçeye açılan kapıları da geceleri kilitli bulundurulduğunu bildiği cihetle Şemi etrafına bakındı. Bahçeyi dolaştı. Ağaçların kurumuş dallarını ayıklamak için bahçıvanın daima oralarda bulundurduğu üç ayaklı merdiveni arayıp buldu. Bunu alt kat hela penceresinin önüne vazederek oradan içeri girdi. Koca yalı bütün sükkânıyla⁷⁴⁷ bir hâb-ı girân içinde. Ses yok, seda yok... Taşlıktan geçti. Her basamağında bin helecan hissederek iki merdiveni çıktı. Sofaya... Üç rakibin orta yerdeki masanın altına ihtifâ⁷⁴⁸ etmiş olduğu mahut sofaya geldi. Orada asma lamba yine yanmıyor. Bunun söndürülmesini manidar buldu. Sofanın bu zulmeti Anjel’in odasında misafir bulunduğuna delalet ediyordu. Yavaş yavaş yürüdü. Mürebbiyenin kapısına geldi. Kulağını verdi, içeriyi dinledi. Ufak ufak mırıltılar... Kesik kesik ahlar, oflar... Hasılı bir şahs-ı sâlisin işitmeye mezun olmadığı esvât-ı mahremâne duydu. Ye’s-i sevdânın, içtiği o birkaç kadeh konyağın âteş-nâk ettiği kanı buhar gibi inbisât ederek damarlarına sığmaz bir hâle geldi. Kendi kendine: “Demek amcanın ihbarı doğru imiş.” dedi. Şemi artık insanlıktan çıkmış, serâpâ bir raşe, bir ateş kesilmişti. Oradan çekildi. Yere düşmemek için duvarlara tutuna tutuna Sadri’nin odasına kadar gitti. Baktı kapı aralık, içeride kimse yok. Onun ittisâlindeki odaya girerek pencerelerden birinin camını, kafesini sürdü. Maksadını icradan sonra kendini bi’s-suhûle denize atabilmek için bu hazırlıkta bulunuyordu. Oradan geri döndü. Pederinin dairesine giden koridordan içeri girdi. Kütüphanede lamba yandığını kapının aralıklarından gördü. “Pederim oturuyor.” dedi.

⁷⁴⁶ ayıran

⁷⁴⁷ o yerin sakinleri

⁷⁴⁸ gizlenme

Usul ile geri çekildi. O tarafa ses gitmemek için koridorun so-faya olan kapısını yavaşça kapadı. Bir gürültü duyup pederinin gelmesine, hane halkının uyanıp yukarıya koşuşmalarına meydan kalmadan bu işi gayet seri görmek icap ediyordu. Zangır zangır bir hâlde kendi kendine: “Haydi bakalım cesaret metanet... İşe başlamak zamanı geldi.” dedi. Yavaş yavaş yine mürebbiyenin kapısına takarrüp etti. Ye’s-i âşikâne ve kıskançlık gayz ve adavetinin vücuduna verdiği olanca şiddetle iki ayağını döşeme tahtalarına kaviyyen bilâ-istinâd sağ omzunu iki kanadın hadd-i fâslına dayayarak fevka’l-beşer denecek bir kuvvetle kapıya bir yüklendi. Gündüzden çekip hazırlamış olduğu alt ve üst sürgüleri yuvalarla olan irtibât-ı cüz’iyyelerinden kurtularak iki kanat birden gacır gacır bir karış kadar ileriye yürüdü. Fakat kilit bütün bütün açılmadı. Yine kapıyı tutuyordu. İçeriden Türkçe, Fransızca “Ay aman! O nedir? Ne oluyoruz?” mealinde müdhişâne, istiğrâbkârâne, kalınlı inceli sedalar işitildi. Onu müteakiben bir telaş, bir gezinme başladı, “küt” diye birkaç kişi birden karyoladan atladıktan sonra içerideki dolaplardan birinin anahtar ile kapısı açılıp yine kilitlenir gibi oldu. Şemi, bu kargaşalıktan bilistifade hançeri elinde sımsıkı tutarak on beş yirmi adım geriye açılıp kendini bilmez bir hâlde koşa koşa gülle gibi bir süratle kendini kapıya bir ikinci defa daha verdi. İki kanat birden çatır çatır arkasına dayandı.

Odanın içi yine pembe ziyalara müstağraklı. Anjel ayaklar çıplak, göğüs bağır uryan, saçlar ürpermiş, lerzan, pür-dehşet bir vazla odanın bir köşesinde ayakta duruyor, üç erkekle oynamak istediği “muaşaka” komedyasının hiç intizar etmediği böyle bir faciaya tahavvülüne hayret ediyormuş gibi havf ü veleh ile karışık bir nazarla bakıyordu.

Şemi sağına baktı, soluna baktı. Odada Anjel’den başka kimseyi göremedi. Hançerin kınını çekip odanın ortasına fırlatarak müsella⁷⁴⁹ elini mürebbiyeye bi’t-tevcîh yukarı kaldırdı. Hele-candan zor anlaşılır bir seda ile:

⁷⁴⁹ silahlı

— Eğer bağırsan bu hançeri göğsünde bil... Birkaç dakika evvel burada biri vardı. Nereye sakladın? Söyle?

Mürebbiye cüret göstermek isteyerek:

— *Je vais crier á l'assassin...* (Koşun katil var diye bağıracam...)

— *Si tu cries je te tue...* (Bağırsan öldürürüm...)

Anjel o ân-ı mahûfta hasmının lisân-ı mâderzâdıyla idâre-i kelâm edersem belki tesiri daha büyük olur fikriyle Türkçeye tebdil-i ifâde ederek:

— Ben ölmek korkmuyor. Şimdi katil var bağıracak. Efendi-baba gelecek burada... Senin ayaklar koyacak (falaka) içeride... Sopa sopa sopa... Çok acı, çok ağrı...

— Uzun lakırdıya vaktim yok... Bu gece içeri aldığın herifi nereye sakladın? Deminden tatlı tatlı konuşuyordunuz...

— Ben içeride herif aldı? Ben masum, günahsız karı...

— Günahsız olduğunu papaza anlat... Ben burada seni “confession” ederek “absolution” vermeye gelmedim. Ne mal olduğunu biliyorum... Çabuk söyle herif nerede?

— Ah vaşi adam! (Vahşi) gece yarı bir karı kapı kırıyor...

Şemi çılgınca bir tehevvür ve süratle karyolanın etekliğini kaldırıp altına baktı. Kimse yok. “Komodin” makamında, karyolanın baş ucuna vazedilmiş bulunan dolaplı büroyu açtı. Yine aradığını bulamadı. Aynalı dolaba koştu. Baktı, üzerinde anahtarı yok... İhtizazlı bir seda ile:

— Şu aynalı dolabın anahtarını ver... İçinde kimse yoksa bu gece seni affedeceğim...

— Benim aynalı dolap anahtarın kimse vermez... İçeride kaldın eşya var. Eğer bir erkek onlara bakıyor, ayıp oluyor...

— O kadının kendini çırılçıplak erkeklere teşhir eylemesi ayıp olmuyor da eşyasını göstermesi mi ayıp oluyor? Anahtarı ver diyorum...

Anjel muhakkirâne bir cüretle kaşlarını çatıp:

— Ben anahtar vermiyorum...

Şemi kudurmuş kaplan gibi bir sıçrayışta üzerine atılarak mürebbiyenin iki elini arkasına çemreyip sımsıkı tuttuktan sonra kızı yan üstü yere yatırdı. Üzerine çıkıp hançerin ucunu iki memesi-nin ortasına doğru tutarak:

— Sen anahtar vermiyor ama ben de seni gebertiyor.

Anjel boğuk boğuk:

— Ben katil var bağırarak...

— Bağırдыңın anda bu hançer göğsüne girecek...

Mürebbiyenin bağıracağım demesi âşık-ı mütehevvirini tehdit içindi. Yoksa bağırarak onun da hiç işine gelmiyor, ufak bir gürültü olup da hariçten biri gelecek diye kız, oğlandan ziyade korkuyordu. Anjel göğsü üzerinde parlayan hançere bakıp bir ölüm acısını bir de anahtarı hasmına teslim etmekteki mahzuru düşündü. Ölümü tercih eder gibi bir rûy-ı mütevekkilâne ile kısık kısık dedi ki:

— İsterse beni öldürüyor. Fakat ben anahtar vermiyor...

Şemi pür-tehevvür bir şiddet-i mücessime kesilerek olanca kuvve-i tazyîkiyesiyle kızı bir iki tartakladı.

Anjel hasmının âhenîn pençeleri altında yarı baygın bir hâle gelerek:

— *Ah! Quel supplice, que de torture?* (Bu ne işkence! Ne kadar eza?)

dedikten sonra her zerre-i vücûdu başka başka titreyerek gözlelerinden bir seyl-i dumû boşandı. Kendini kat'â müdafaa eseri, istimdat için haykırmak cüreti göstermeyerek yalnız kalbî hıçkırıklar, derin enînler⁷⁵⁰, bir tazallüm-i sâkitâne ile ağlıyordu. Şemi dest-i tazyîki arasında kızın moraran beyaz bileklerine, diziyle çökerttiği kalçasına, hasılı o vücûd-ı latîf ve nermine serâpâ göz gezdirdi. Bir teessür-i şedîd ile kendi gözlelerinden de tereşşuha başlayan yaşları o dildâr muğfiline göstermemek için başını arkaya

⁷⁵⁰ inleme

çevirdi. Şimdi ikisi de ağlıyordu. Bir aşkın en ziyade iptilasıyla intihasında seylan eden bu hazin katreler birbirini takiben halının üzerine yuvarlanmakta iken bedbaht Şemi, bir şiddet-i mecnûnâne ile dest-i müntakimânesi altında hırpalayıp ezmeye uğraştığı, elinde hançer ile sinisini delmeyi düşündüğü o vücudun, -hayâlât-ı şebâbını safâ-âver-i cenân eden, bütün rüyalarını revnakdâr-ı sevda eyleyen- Anjel'in o hâkime-i rûhunun beden-i nâzenini olduğunu düşündü. O vücuda temastan kalbinde hisseylediği darabâtın her biri “Öldürme... Affet... Affet... O, yine seni sevecektir.” diyordu. Baktı ki gittikçe derecesi artan teessürü mâni-i azmi olacak, bu defa ne yaptığını ne yapacağını bilmez bir yeis ile kızın ellerini bırakıp kalktı. Odanın içinde bir iki döndü. Aynalı dolapla karşı karşıya gelince:

— Bunun içinde erkek var. Sen anahtarı vermez isen ben de tekmemle kıracağım... Evvela onun içinden çıkkanı, sonra da seni bitireceğim.

dedi. Tekmesini kaldırdığı esnada Anjel bir enîn-i nevmîdâne ile:

— Yok... Yok... Kırmayacak... Kırmayacak... Ben anahtarı verecek...

dedi. Gecelik gömleğinin sol tarafındaki ufacık dantelalı cebinden küçük bir anahtar çıkarıp odanın ortasına fırlattı. Şemi hemen anahtarı aldı. Dolabın kilidine sokarken beri yandan mürebbiye medîd bir ah çekerek:

— Şemi açma... Açma sonra çok pişman olacak.

dedi. Kız bu sözleri bitirir bitirmez bütün bütün yere serpilip bayılıverdi.

Şemi hasmını dolaptan kaçırmadan ilk hamlede öldürmek için bir eliyle hançeri kaldırdı. Müheyya⁷⁵¹ tuttu. Diğer eliyle dolabı açtı. Nazarına çarpan ilk manzaradan bu defa hakikaten çıldırmış gibi iki hatve geriye fırlayarak:

— Ahhh... Efendibabam!!!

⁷⁵¹ hazır

feryadıyla elinden hançeri bir tarafa kendi de öbür tarafa düştü, bayıldı. Evet... Şemi'nin efendibabası Dehri Efendi, ak sakalı ve kıpkırmızı bir çehre ile Anjel'in asılı fistanlarının arasından çıktı... Odanın ortasına doğru bir iki adım yürüdü. Bî-hoş yerde yatan o iki gencin hâline, o müessir levhaya baktı. Üçüncü bayılan da kendisi oldu.

SON

